

T.C.
TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME (AR-GE)
SÖZLEŞMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk DIVARCI

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mesut Serdar ÇEKİN

İSTANBUL, Şubat 2020

T.C.
TÜRK-ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME (AR-GE)
SÖZLEŞMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Faruk DIVARCI

178103002

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mesut Serdar ÇEKİN

İSTANBUL, Şubat 2020

Öğrencinin,	
Öğrenci No	178103002
Adı ve Soyadı	Faruk DİVARCI
Anabilim Dalı	Hukuk
Programı	Özel Hukuk
Öğretim Yılı ve Yarıyılı	2019-2020 Bahar
Tez Başlığı	Araştırma ve Geliştirme (AR-Ge) Sözleşmeleri
Danışmanı	Doç. Dr. Mesut Serdar Çekin

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda bilgileri belirtilen Yüksek Lisans öğrencisinin tez savunma sınavı, 19./02/20 tarihinde, Sosyal Bilimler Enstitüsünde hukuk fakültesi toplantı salonunda, saat 14:00'de başladı ve saat 15:00'da tamamlandı.

Öğrencinin tez çalışması hakkında jüri üyeleri tarafından **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU** ile aşağıdaki karar verildi.

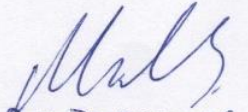
Kabul

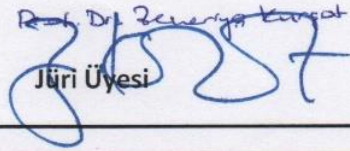

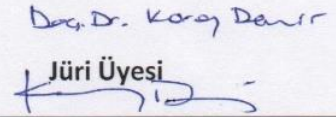
Ret

Düzeltilme

Doç. Dr. Mesut Serdar
Çekin
Jüri Başkanı

Doç. Dr. Zeynep Karsat
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Koray Demir
Jüri Üyesi

TAU LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

MADDE 40 – (1) Yüksek lisans tez jürisi, tezin kendilerine teslim tarihinden itibaren en erken yedi en geç otuz gün içinde toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır.

(2) Jüri üyeleri, aralarından birini başkan seçer. Tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru-cevap bölümünden oluşur. İlgili enstitü yönetim kurulunun aksi yönde gerekçeli bir kararı bulunmadıkça sınav izleyicilere açıktır ve en az 45, en çok 90 dakikadır.

(4) Tez savunma sınavının tamamlanmasından sonra jüri, izleyicilere kapalı olarak tez hakkında oybirliği ya da salt çoğunlukla kabul, ret veya düzeltme kararı verir. Bu karar, jüri üyelerinin bireysel tez değerlendirme raporlarıyla birlikte ilgili jüri başkanı tarafından tez sınavını izleyen üç iş günü içinde enstitüye tutanakla bildirilir.

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı

Tarih:/...../20

Karar No:

ÖNSÖZ

Endüstri 4.0 ve yapay zekâ alanında görülen hızlı gelişmeler, eski tip üretim modellerinin yakın gelecekte büyük oranda terkedileceğinin sinyalini vermektedir. Gelişen teknolojiyle tüketici davranışları da değişim gösterir. 20. yüzyılda ağır sanayiye dayalı üretim benimsenmiştir. Günümüzde ise, teknolojiye dayalı üretim ön plandadır.

Dünyanın pek çok yerinde özellikle gelişmiş ekonomi coğrafyalarında bu dönüşüm hızlı şekilde seyrediyor. Geliştirilen yazılım ve teknolojilerle yapay zekâyâ sahip makineler üretilmektedir. Nihayet, makinelerin insanlar tarafından kontrolü bir mecburiyet olmaktan çıkmıştır.

Teknolojik gelişimin arkasında itici bir güç vardır. Piyasaya sunulan yüksek teknoloji ürünlerin arka planı, uzun soluklu Ar-Ge çalışmalarıdır. Şirketlerin kendi öz sermayelerine dayalı Ar-Ge faaliyetlerinde bulunması her zaman mümkün olmayabilir. Tek başına Ar-Ge faaliyetinde bulunmak istemeyen şirketler, üniversiteler ve/veya diğer şirketlerle Ar-Ge sözleşmesi yapar. Bu sayede hem başarılı olma ihtimali artar, hem de karşılaşılan sorunlarla tek bir taraf uğraşmak zorunda kalmaz.

Ülkemiz ekonomisinin uluslararası alandaki rekabet gücünü artırması bakımından Ar-Ge faaliyetlerinde bulunulması elzemdir. Ülkemizde de şirketler, sahip oldukları altyapının yetersizliği sebebiyle yahut riski paylaşmak adına anlaşma yapabilir. Ancak, Ar-Ge sözleşmesi herhangi bir kanuni düzenlemeye konu edilmediğinden, sözleşmelerin hukuki niteliğinin ortaya konulması ve uygulanması sırasında karşılaşılabilecek hukuki sorunlarla ilgili öngörülerin belirlenmesi gerekir. Tez çalışmamızda bu hususların aydınlatılması amaçlanmıştır.

Çalışmamızla ilgili olarak sayın hocam Doç. Dr. Mesut Serdar ÇEKİN'e teşekkürlerimi sunmayı kendime borç bilirim. Sayın Hocam, danışmanlığımı üstlenmiş olduğu bu tez çalışmasının hazırlanması sürecinde desteğini esirgememiştir.

Sayın hocam Doç. Dr. Koray DEMİR'e yol göstericiliği ve yapıcı eleştirileri için teşekkür etmek istiyorum.

Sayın hocam Prof. Dr. Zekeriya KURŞAT'a kıymetli tavsiye ve ufuk açan tespitleri için şükranlarımı sunarım.

Öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum Türk Alman Üniversitesi'nde Rektörümüz Prof. Dr. Halil AKKANAT ve Rektör Danışmanımız Prof. Dr. Philip KUNIG başta olmak üzere tüm Türk Alman Üniversitesi mensuplarına ve özellikle Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sahip oldukları anlayış ve güleryüz sebebiyle teşekkür ederim.

Son olarak, desteklerini hiçbir zaman için eksik hissetmediğim ve çalışmamızın hazırlanması sırasında her türlü sabrı gösterip bana güç veren güzel aileme şükranlarımı sunarım.

İstanbul, Şubat, 2020

Faruk DIVARCI

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	xiii
KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	xvi
KONUNUN ÖNEMİ.....	xvii

1. BÖLÜM: AR-GE SÖZLEŞMELERİNİN BORÇLAR

HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ 1

1.1. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 1

1.1.1. Ar-Ge Sözleşmesinde Karakteristik Edim 1

1.1.2. Ar-Ge Sözleşmesinin Konusu..... 1

1.1.3. Benzer Sözleşmelerden Farkı..... 3

1.1.3.1. Teknoloji Lisans Sözleşmesi ile Farkı 3

1.1.3.2. Standardizasyon Sözleşmesi ile Farkı 3

1.1.3.3. Taşeronluk Sözleşmesi ile Farkı 4

1.1.3.4. Danışmanlık Sözleşmesi ile Farkı 4

1.1.3.5. Konsorsiyum Sözleşmesi ile Farkı 4

1.1.3.6. Ortak Girişim Sözleşmesi ile Farkı 5

1.1.3.7. Tasarım Sözleşmesi ile Farkı	5
1.1.4. Ar-Ge Sözleşmesi Türleri	5
1.1.4.1. Borçlar Hukuku Anlamında Tasnif	6
1.1.4.1.a. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi.....	6
1.1.4.1.b. Bedelli Ar-Ge Sözleşmesi	7
1.1.4.1.b.i. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi	7
1.1.4.1.b.ii. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi.....	7
1.1.4.2. Rekabet Hukuku Anlamında Tasnif	8
1.1.4.2.a. Yatay Ar-Ge Sözleşmesi	8
1.1.4.2.b. Dikey Ar-Ge Sözleşmesi	9
1.1.5. Ar-Ge Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	9
1.1.5.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi	10
1.1.5.2. Bedelli Ar-Ge Sözleşmesi	13
1.1.5.2.a. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi	15
1.1.5.2.b. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi.....	22
1.1.6. Ar-Ge Sözleşmesinin Özellikleri	26
1.1.6.1. Sui Generis Bir Sözleşme.....	26
1.1.6.2. Borç Yükleyen Bir Sözleşme	27
1.1.6.3. Rızai Bir Sözleşme	28
1.1.6.4. Borç İlişkisi Doğuran Bir Sözleşme	28
1.1.7. Ar-Ge Sözleşmesinin Tarafları	29
1.1.7.1. Alt Yüklenici Tayin Edilmesi	30
1.1.7.2. Taraflara Tanınan Lisanslar.....	31
1.1.8. Ar-Ge Sözleşmesinin Kurulması.....	32
1.1.9. Ar-Ge Sözleşmesinin Şekli.....	33
1.1.10. Ar-Ge Sözleşmesinin Yorumlanması	34
1.2. TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	37
1.2.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmeleri	37
1.2.1.1. Tarafların Yükümlülükleri	37
1.2.1.1.a. Taahhüdünü Yerine Getirme Borcu	37
1.2.1.1.b. Menfaat ve Zararlara Katılma Borcu	39
1.2.1.1.c. Rekabet Etmeme Borcu	39
1.2.1.1.d. Denetlemeye Katılma Borcu.....	40
1.2.1.1.e. Masraf ve Zararları Giderme Borcu	40
1.2.1.1.f. Özen Borcu	41

1.2.1.1.g. Sadakat Borcu.....	42
1.2.1.2. Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi.....	43
1.2.1.3. Taraflar Arasındaki Yönetim İlişkisi	46
1.2.2. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi.....	48
1.2.2.1. Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Yükümlülükleri.....	48
1.2.2.1.a. Ar-Ge Ürünü Elde Etme Borcu.....	48
1.2.2.1.b. Sadakat Borcu.....	48
1.2.2.1.c. Özen Borcu	50
1.2.2.1.d. Şahsen İfa Etme Borcu.....	51
1.2.2.1.e. Araç ve Gereç Sağlama Borcu.....	52
1.2.2.1.f. İşe Zamanında Başlama ve Devam Etme Borcu	53
1.2.2.1.g. Ar-Ge Ürünü Teslim Etme Borcu	53
1.2.2.1.h. Ayıba Karşı Tekeffül Borcu.....	55
1.2.2.2. Finanse Eden Tarafın Yükümlülükleri	56
1.2.2.2.a. Bedel Ödeme Borcu.....	56
1.2.2.2.b. Masraf Ödeme Borcu	58
1.2.2.3. Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi.....	58
1.2.3. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi.....	59
1.2.3.1. Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Yükümlülükleri.....	59
1.2.3.1.a. Sadakat Borcu.....	59
1.2.3.1.b. Özen Borcu	60
1.2.3.1.c. Şahsen İfa Etme Borcu.....	61
1.2.3.1.d. Talimata Uygun Hareket Etme Borcu	62
1.2.3.1.e. Hesap Verme Borcu	63
1.2.3.1.f. İade Borcu	64
1.2.3.2. Finanse Eden Tarafın Yükümlülükleri	65
1.2.3.2.a. Ücret Ödeme Borcu	65
1.2.3.2.b. Masraf ve Avans Ödeme Borcu	66
1.2.3.2.c. Karşı Tarafı Borçtan Kurtarma Borcu	66
1.2.3.2.d. Karşı Tarafın Zararını Giderme Borcu	66
1.2.3.3. Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi	67
1.3. EXKURS: ARKA PLAN HAKLARI.....	68
1.4. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	72
1.4.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi	72

1.4.1.1. Taraflardan Birinin Ölümü/İflası, Ehliyetini Kaybetmesi veya Tasfiye Payının Cebri İcra Yoluyla Paraya Çevrilmesi.....	72
1.4.1.2. Ortak Amacın Gerçekleşmesi veya İmkânsızlaşması	73
1.4.1.3. Ortaklığın Feshini İsteme.....	75
1.4.1.4. Diğer Sona Erme Sebepleri	76
1.4.2. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi.....	76
1.4.2.1. Karşılıklı İfa	76
1.4.2.2. Keşif Bedelinin Aşırı Ölçüde Aşılması.....	76
1.4.2.3. Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Zararını Tazmin Suretiyle Fesih	77
1.4.2.4. İfanın İmkânsızlaşması.....	79
1.4.2.5. Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Ölümü/İflası veya Yeteneğini Kaybetmesi	79
1.4.2.6. Haklı Sebep Fesih.....	80
1.4.2.7. Zararın Geçışı.....	81
1.4.3. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi.....	82
1.4.3.1. Karşılıklı İfa	82
1.4.3.2. Tek Taraflı Fesih Yoluyla	82
1.4.3.3. Taraflardan Birinin Ölümü/İflası veya Ehliyetini Kaybetmesi	82
2. BÖLÜM: AR-GE SÖZLEŞMELERİNİN REKABET HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
2.1. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFİYETİ TEBLİĞİ (“AR-GE MUAFİYETİ TEBLİĞİ”)	88
2.1.1. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin Uygulanma Alanı	88
2.1.2. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin Uygulanma Süresi	91
2.1.3. Ar-Ge Ürününün Ortaklaşa Kullanılması.....	92
2.1.4. Pazar Payı Hadleri	93
2.1.4.1. Rakip Teşebbüsler Bakımından	93
2.1.4.2. Rakip Olmayan Teşebbüsler Bakımından.....	95
2.1.4.3. İlgili Pazarın Tespiti	96
2.1.5. Sözleşmenin İstenen Açıklıkta Olması	99
2.1.6. Ar-Ge Sonuçlarına Erişim.....	99
2.1.7. Salt Ar-Ge Sözleşmesi	100

2.1.8. Asli Unsurun Ar-Ge Olması	101
2.1.9. Ar-Ge Ürünü Tedarik Yükümlülüğü.....	102
2.1.10. Ar-Ge'ye Devam Etme Hakkı.....	103
2.1.11. Üretim ve Satış Miktarında Sınırlama.....	105
2.1.12. Fiyat ve Lisans Ücretlerinin Belirlenmesi.....	106
2.1.13. Pasif Satışlarla İlgili Sınırlamalar	108
2.1.14. Aktif Satışlarla İlgili Sınırlamalar.....	109
2.1.15. Pazara Arzın Engellenmesi	110
2.1.16. Saldırmazlık Hükümü.....	111
2.1.17. Lisans Verme Yasağı	111
2.2. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN DİĞER TEBLİĞLERLE OLAN İLİŞKİSİ.....	112
2.2.1. Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (“Dikey Muafiyet Tebliği”) ile Olan İlişki	112
2.2.2. Uzmanlaşma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (“Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği”) ile Olan İlişki	113
2.2.3. Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği.....	113
2.2.4. Birleşme ve Devralmalar Tebliği	114
2.3. HÂKİM DURUMUN KÖTÜYE KULLANILMASI	115
3. BÖLÜM: ÇALIŞAN BULUŞLARI BAKIMINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN HUSUSLAR.....	118
3.1. SMK VE ÇALIŞAN BULUŞLARI YÖNETMELİĞİ.....	121
3.1.1. Buluşun Bildirilmesi Yükümlülüğü.....	121
3.1.1.1. İşverenin Buluş Üzerinde Hak Sahipliği Tesis Etmek İstemesi	122
3.1.1.2. Çalışan Buluşları Hükümlerinin Emredici Nitelikte Kabul Edilmesi.....	123
3.1.1.3. Çalışanlar ile Yapılan Sözleşmelerin Hakkaniyete Uygun Olması Şartı	124
3.1.1.4. Çalışan Buluşları ile İlgili Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi.....	124
3.2. ÜNİVERSİTENİN VE ÇALIŞANLARININ AR-GE ÜRÜNÜ ÜZERİNDEKİ HAK SAHİPLİĞİ.....	125

3.2.1. SMK ve Çalışan Buluşları Yönetmeliği.....	127
3.2.1.1. Üniversitede Elde Edilen Buluşlarının Kapsamı.....	127
3.2.1.2. Ar-Ge Sözleşmesinin Birincil Kaynak Kabul Edilmesi.....	129
3.2.1.3. Buluşun Bildirilmesi Yükümlülüğü	129
3.2.1.4. Üniversitenin Buluş Üzerinde Hak Sahipliği Tesis Etmek İstemesi.....	130
3.2.1.5. Yurtdışı Patentleri ile İlgili Üniversite Çalışanına Hak Tanıma Yükümlülüğü....	131
3.2.1.6. Üniversite Çalışanının Hizmet Buluşuna İtiraz Hakkı	131
3.2.1.7. Buluştan Elde Edilen Gelirin Akıbeti.....	132
3.2.1.8. Uyuşmazlıkların Mahkemede Görülmesi	133
3.2.2. Üniversitenin Yayın Yapma ve Öğretme Özgürlüğünün	
Sözleşmede Kararlaştırılan Gizlilik Hükümü Karşısındaki Durumu	133
3.2.3. Sözleşmenin Tasarımı Noktasında İzlenecek Adımlar	135
4. BÖLÜM: DEVLET TEŞVİKLERİNİN AR-GE	
SÖZLEŞMESİ İLE MÜNASEBETİ	137
4.1. ARAŞTIRMA ALTYAPILARININ	
DESTEKLENMESİNE DAİR KANUN (“ALTYAPI DESTEK	
KANUNU”)	138
4.2. AR-GE DESTEK KANUNU.....	139
4.3. AR-GE DESTEKLERİ İLE İLGİLİ SAİR MEVZUAT	142
4.4. AR-GE ÜRÜNLERİ ÜZERİNDEKİ HAK SAHİPLİĞİ	
143	
SONUÇ.....	145
KAYNAKÇA	148
ÖZGEÇMİŞ.....	156

ÖZET

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME (AR-GE) SÖZLEŞMELERİ

Tez çalışmamızın ilk bölümünde, araştırma ve geliştirme (“**Ar-Ge**”) sözleşmeleri borçlar hukuku bağlamında ele alınmıştır. Bu çerçevede, sözleşmelerin genel özellikleri, tarafların hak ve yükümlülükleri incelenmiştir. Taşımış olduğu öneme binaen, arka plan hakları exkurs olarak ele alınmıştır. Son olarak, Ar-Ge sözleşmelerinin sona erme halleri ortaya konulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Ar-Ge sözleşmeleri rekabet hukuku açısından değerlendirilmiştir. İlk olarak, rekabete aykırılık halleri incelenmiştir. Sonrasında, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği çerçevesinde önem arz eden sözleşme düzenlemeleri üzerinde durulmuştur. Devamında, Ar-Ge sözleşmelerinin diğer Rekabet Kurulu tebliğleri ile ilgisi ortaya konulmuştur. Son olarak sözleşmeler, hâkim durumun kötüye kullanılması ihtimali bakımından incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde, çalışanların proje sonucunda ortaya çıkan buluşlar üzerindeki hak sahipliği ele alınmıştır. Üniversite çalışanlarının buluşlar üzerindeki hak sahipliği ayrıca değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde, devlet teşviklerinin Ar-Ge sözleşmeleri ile münasebeti incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Ar-Ge, Sözleşme, Rekabet, Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği, Ar-Ge Ürünü Üzerindeki Hak Sahipliği, Ar-Ge Sözleşmelerindeki Rekabet Sınırlamaları, Ar-Ge Teşviki, Ar-Ge Desteği, Çalışan Buluşları, Üniversite Çalışan Buluşları, Üniversitenin Buluş Üzerindeki Hak Sahipliği, Arka Plan Hakları

ABSTRACT

RESEARCH AND DEVELOPMENT CONTRACTS

In the first part of our study, research and development (“**R&D**”) contracts were evaluated in the context of law of obligations. Within the scope of the evaluation, general characteristics of R&D contracts and rights and obligations of the parties were examined. Because of its importance, the background rights were also as excursus discussed. Lastly, termination of R&D contracts was introduced.

In the second part of our study, R&D contracts were evaluated in the context of competition law. Firstly non-competitive situations were examined. Thereafter, R&D contracts regulations which are important in terms of competition law were discussed in the framework of the R&D Exemption Communiqué. Subsequently, the relevance of R&D contracts with other Competition Board Communiqués was introduced. Finally, R&D contracts were examined in terms of the possibility of abuse of dominant position.

In the third part of our study, rights of the employees on emerging inventions were discussed. The rights of the university employees on the inventions were also evaluated.

In the last part of our study, the relationship between government incentives and R&D contracts were examined.

Key Words:

R&D, Contract, Agreement, Competition, Block Exemption Communiqué on Research and Development Agreements, Rights on R&D Product, Competition Restrictions in R&D Contracts, R&D Incentives, R&D Support, Employee Inventions, University Employee Inventions, University’s Rights on Invention, Background Rights

KISALTMALAR

Altyapı Destek Kanunu	:Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun
Ar-Ge	:Araştırma ve geliştirme
Ar-Ge Destek Kanunu	:Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun
Ar-Ge Muafiyeti Tebliği	:Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği
Birleşme ve Devralma Kılavuzu	:Birleşme ve Devralma Sayılan Haller ve Kontrol Kavramı Hakkında Kılavuz
Birleşme ve Devralmalar Tebliği	:Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ
Çalışan Buluşları Yönetmeliği	:Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik
Dikey Anlaşmalar Kılavuzu	:Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz
Dikey Muafiyet Tebliği	:Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği
FSEK	:Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
Hâkim Durum Kılavuzu	:Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz
m.	:madde
Muafiyet Esasları Kılavuzu	:Muafiyetin Genel Esaslarına İlişkin Kılavuz
R&D	:research and development
Rekabet Kanunu	:Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	:sayfa
SMK	:Sınai Mülkiyet Kanunu
ss.	:sayfa aralığı
TBK	:Türk Borçlar Kanunu

Teknoloji Transfer Kılavuzu	:Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz
Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği	:Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği
TMK	:Türk Medeni Kanunu
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği	:Uzmanlaşma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği
vd.	:ve devamı
Yatay Anlaşmalar Kılavuzu	:Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuz

GİRİŞ

İşletmeler, modern teknolojiler geliştirip yeni ürünler piyasaya sürerek kar elde etme çabası içerisinde. Şirketler üzerindeki inovasyon baskısı, uluslararası pazarların yenilikçi ürünlere artan talebi ile hissedilir hale gelmiştir.¹ Bu noktada, Ar-Ge sözleşmeleri, ekonomik anlamda verimlilik sağlamak ve tarafların sahip olduğu teknik bilgilerin paylaşılması ile yeni gelişmelere ön ayak olmaktadır.² Saymış olduğumuz avantajların yanında, piyasada fiyat düşüşleri yaşanması muhtemel görüldüğünden, Ar-Ge sözleşmelerinden tüketiciler de fayda görecektir.³

Ekonominin işleyişi içerisinde uzmanlaşmanın sonucu olarak, teşebbüsler amaçladıkları yüksek teknolojiyi başka teşebbüslerle işbirliği yaparak elde etmeye

¹ Dirk SMIELICK, "Forschungs- und Entwicklungsverträge", Münchener Anwalts Handbuch: Gewerblicher Rechtsschutz, Verlag C.H. Beck München, 5. Baskı, 2017, Rn. 1; European Research Area Guidelines on Intellectual Property (IP) Management in International Research Collaboration Agreements between European and Non-European Partners, Knowledge Transfer Working Group of the European Research Area Committee, 2012, s. 2; Evren Algin YAPAR, "Intellectual Property and Patent in Cosmetics", Marmara Pharmaceutical Journal, 2017, Cilt. 21, Sayı. 3, s. 420; Grant R. GARBER, "Noncompete Clauses: Employee Mobility, Innovation Ecosystems, and Multinational R&D Offshoring", Berkeley Technology Law Journal, 2013, Cilt. 28, s. 1079.

² Andrea MORDINI, Stefan BÜRGE, "Zuordnung der Ergebnisse gemeinsamer Forschung und Entwicklung in der Praxis", Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht (sic!), 2008, s. 3; Arina BORBATYUK, Geertrui Van OVERWALLE, Esther Van ZIMMEREN, "Intellectual Property Ownership in Coupled Open Innovation Processes", International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2016, Cilt. 47, Sayı. 3, s. 266; Eric L. WHITE, "Research and Development Joint Ventures Under EEC Competition Law", IIC, 1985, s. 667; Raef COGAN, "Research and Development Contracts: The Key to Combating Ocean Adification", Public Contract Law Journal, 2017, Cilt. 46, Sayı. 4, s. 906; Urs EGLI, "Forschungs- und Entwicklungsverträge: zentrale Rechtsfragen und Hinweise zur Vertragsgestaltung", Aktuelle Juristische Praxis, 2015, s. 1002; Wolfgang WINZER, Forschungs- und Entwicklungsverträge: Ein Vertragshandbuch, Verlag C.H. Beck München, 2. Baskı, 2011, Rn. 32.

³ 27 Ağustos 2003 tarih ve 25212 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/2 Numaralı Mülga Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği; Gamze KARGIN AKKOÇ, Uğur AKKOÇ, Özlem FİKİRLİ YÜCEL, "BRICS-T Ülkelerinde Toplam Faktör Verimliliği ve Teknoloji Transferi", Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 2018, Sayı. 21, s. 102 vd.; Michael L. KATZ, Howard A. SHELANSKI, "Mergers and Innovation", Antitrust Law Journal, 2007, Cilt. 74, Sayı. 1, s. 2.

çalışır.⁴ Yeni bir ürünün elde edilmesi amaçlanabileceği gibi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi de sözleşmenin konusunu oluşturabilir.⁵

Ar-Ge sözleşmelerinin oluşturulması bakımından iki yöntem izlenebilir.⁶ İlkinde taraflar, Ar-Ge sürecini birlikte yürütmeyi ve -zorunlu olmamak kaydıyla- elde edilen ürünü birlikte kullanmayı kararlaştırır.⁷ Bu sözleşmeler, “Ar-Ge işbirliği sözleşmesi” olarak nitelendirilebilir.⁸ İşbu sözleşmelerin tarafları genellikle tüzel kişiliği haiz sermaye şirketleridir. Örnek olarak, otomotiv sektöründe faaliyet gösteren iki şirket yeni bir fren mekanizması elde etmek amacıyla işbirliğine gidebilir. Projenin sonunda elde edilen fren mekanizması, her iki firmanın araçlarında kullanılabilir.

İkinci yöntemde ise, taraflardan biri Ar-Ge faaliyetlerini tek başına yürütürken, diğer taraf sürece dâhil olmaz. Bu sözleşmeleri “bedelli Ar-Ge sözleşmesi” olarak nitelendirmek mümkündür. Bedelli Ar-Ge sözleşmesi, kendi içinde iki kısma ayrılır. Bunların ilki “Ar-Ge sipariş sözleşmesi”, ikincisi ise “Ar-Ge vekâleti” olarak isimlendirilir. Aşağıda detaylı biçimde incelenecek olmakla beraber, ikisi arasındaki temel farklılık, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraftan beklenen edimle ilişkilidir.

Ar-Ge ürününün elde edilmesi muhtemel görülüyor ve Ar-Ge faaliyetinden ziyade bizzat ürünün elde edilmesi önemseniyorsa, bu halde Ar-Ge sipariş sözleşmesinden bahsedilir. Ar-Ge sipariş sözleşmelerinin tarafları genellikle tüzel kişiliği haiz sermaye

⁴ Daniel GABALDÓN-ESTEVAN, Liney MANJARRÉS-HENRÍQUEZ, F. Xavier MOLINA-MORALES, "An Analysis of The Spanish Ceramic Tile Industry Research Contracts and Patents", European Planning Studies, 2018, Cilt. 26, Sayı. 5, s. 904 vd.; İsmail ERBAY, Know-How Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2001, s. 144.

⁵ Sema ÇÖRTOĞLU KOCA, Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 102; SMIELICK, Rn. 2.

⁶ EGLI, s. 993.

Doktrinde, Ar-Ge sözleşmeleri; korporatif Ar-Ge sözleşmeleri, sonuç odaklı Ar-Ge sözleşmeleri ve süreç odaklı Ar-Ge sözleşmeleri olarak üç başlık altında incelenmiştir. Koray DEMİR, “Ar-Ge Sözleşmelerinde Patent Hakları Meselesi” (Yayımlanmamış Tebliğ), Teknoloji ve Hukuk Sempozyumu, Türk-Alman Üniversitesi, İstanbul, 14 Mayıs 2018, ss. 1-4, s. 1

⁷ Charles T. C. COMPTON, "Cooperation, Collaboration, and Coalition: A Perspective on the Types and Purposes of Technology Joint Ventures", Antitrust Law Journal, 1993, Cilt. 61, Sayı. 3, s. 865.

⁸ “Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) Anlaşmaları”, Rekabet Terimleri Sözlüğü, Rekabet Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2010, s. 18.

şirketleridir. Örneğin, uçaklarında kullanılmak üzere yeni bir wi-fi sistemine ihtiyaç duyan bir havayolu şirketi bir GSM şirketi ile sözleşme imzalayabilir. Bu sistem GSM şirketi tarafından geliştirilip, havayolu şirketine ücreti karşılığında fikri ve sınai haklardan ari biçimde devredilir.

Ar-Ge vekâletleri, Ar-Ge ürününün elde edilmesinin meçhul olduğu ve üründen ziyade bizzat Ar-Ge faaliyetinin önemsendiği sözleşmelerdir. Ar-Ge vekâletlerinde genellikle bir taraf tüzel kişiliği haiz bir sermaye şirketi olurken, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf ise ya bir üniversite, ya bir kurum ya da bir Ar-Ge şirkettir. Örneğin, bir ilaç firması belirli bitkiler üzerinde araştırma yapılması amacıyla üniversite ile anlaşmaya varabilir. Araştırma faaliyeti üniversiteye ait laboratuvarında üniversitenin kendi çalışanları tarafından yapılır. Elde edilen araştırma sonuçları ise, ilaç firmasına ücreti karşılığında fikri ve sınai haklar da dâhil olmak üzere devredilir.

KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Çalışmamızda, Ar-Ge sözleşmelerinin hukuki niteliği ortaya konulup, buna bağlı olarak sözleşme ilişkilerine hangi hukuki düzenlemelerin uygulanması gerektiği tespit edilecektir. İsimli sözleşme olarak değerlendirilebilecek Ar-Ge sözleşmelerinde tarafların karakteristik edimlerini belirlemek, her zaman kolay değildir.

Karakteristik edimler, her sözleşme bakımından farklı şekilde belirlenebilir. Edimler, ilgili sözleşmelerin hukuki niteliğinin belirlenmesinde önemli role sahiptir. Hukuki nitelime neticesinde, hak ve borçların akıbetini belirlemek mümkün olacaktır.

Ar-Ge sözleşmeleri, sözleşmeler hukuku çerçevesinde incelenecektir. Ayrıca, fikri ve sınai haklar ile rekabet hukuku sınırlamaları teorik çerçeve içerisinde tartışılması düşünülen konular arasındadır. Çalışmamızda özellikle Türk Borçlar Kanunu,⁹ (“**TBK**”) yol gösterici olacaktır. Ayrıca Sınai Mülkiyet Kanunu¹⁰ (“**SMK**”) ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun,¹¹ (“**Rekabet Kanunu**”) tez çalışmamızda dikkate alınacak hukuki mevzuat içerisinde yer alır. Bunların yanında, üniversitelerin taraf olduğu Ar-Ge sözleşmeleri ve devlet teşviklerinin Ar-Ge sözleşmeleri bakımından etkisi incelenecektir.

⁹ 4 Şubat 2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu.

¹⁰ 10 Ocak 2017 tarih ve 29944 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu.

¹¹ 13 Aralık 1994 tarih ve 22140 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun.

KONUNUN ÖNEMİ

İçinde yaşadığımız mekân ve toplum, bilgi üzerine kurulmuştur. Bilgi üretimin devamlılığı için araştırma faaliyetlerine ihtiyaç vardır.¹² Ar-Ge faaliyeti, özellikle bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişim açısından özel bir öneme sahiptir.

Ar-Ge sözleşmeleri, tipik sözleşmelerden değildir. Birçok sözleşme türüne ait unsurları bünyesinde barındırabilir. Hiç şüphe yoktur ki bu durum, olası hukuki sorunların sayısını ve söz konusu sözleşmelerin etki alanlarını önemli ölçüde artırır. Kanaatimizce, sözleşmelerin hukuki niteliğinin, içeriğinin ve sözleşme ilişkisinden doğabilecek sorunların ortaya konulması elzemdir.

Tez çalışmamızda Ar-Ge sözleşmeleri ile ilgili mevcut ve olası hukuki problemler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca, sorunların ne şekilde aşılabileceği değerlendirilecektir. Böylelikle, hem hukuki belirsizliklerin aşılması, hem de yaşanması muhtemel hukuki uyuşmazlıkların çözümüne ışık tutulması amaçlanmıştır.

¹² Julius EFFENBERGER, "Transfer von Wissen zur Übertragung von Rechten an geistigen Gütern, insbesondere bei Forschungsverträgen", Schweizerische Juristen Zeitung, 2003, s. 217.

1. BÖLÜM: AR-GE SÖZLEŞMELERİNİN BORÇLAR HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Ar-Ge Sözleşmesinde Karakteristik Edim

Giriş kısmında ikili¹³ ve üçlü tasnife¹⁴ tabi tuttuğumuz Ar-Ge sözleşmelerinin ortak özelliği, sözleşme kapsamında en az bir tarafın Ar-Ge faaliyetinde bulunmasıdır. Ar-Ge faaliyetini diğer edimlerden ayıran temel özellik, Ar-Ge sürecinin kendi doğası ile ilgilidir.¹⁵ Üretim ya da satım olarak nitelendirilebilecek edim faaliyetlerinde düşünsel süreçler ön planda yer almazken, Ar-Ge faaliyetinin merkez noktasını bizzat araştırma faaliyetleri oluşturur.

Ar-Ge sözleşmelerinde üretim ve tasarım gibi fiziksel edimler gerçekleştirilmekle birlikte, bunlar araştırma faaliyetlerini geriden takip eder. Böylece ifade edilmelidir ki, yeni bilgi ve teknolojilerin elde edilmesi, Ar-Ge sözleşmelerinin karakteristik özelliğini oluşturur.¹⁶

1.1.2. Ar-Ge Sözleşmesinin Konusu

Sözleşme konusu, sözleşme kapsamında hangi ürünün elde edilmek istendiğini ortaya koyup, Ar-Ge faaliyetinin amacına işaret eder.¹⁷ Her bir sözleşmede, Ar-Ge hedefinin ortaya konulması gerekir. Ar-Ge hedefi, taraflar arasındaki anlaşmalara bağlı olarak değişebilmekle birlikte, genellikle belirli bir bilgi, ürün, tesis, sistem ya da know-

¹³ Ar-Ge işbirliği sözleşmeleri ve bedelli Ar-Ge sözleşmeleri.

¹⁴ Ar-Ge işbirliği sözleşmeleri, Ar-Ge sipariş sözleşmeleri ve Ar-Ge vekâletleri.

¹⁵ EGLI, s. 993.

¹⁶ Fatma Dilek KABUKÇUOĞLU, Danışmanlık Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2002, s. 93.

¹⁷ Fahrettin ARAL, Hasan AYRANCI, Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2018, s. 52; SMIELICK, Rn. 21; WINZER, Rn. 68.

how'ın elde edilmesidir.¹⁸ Bu hedefin tanımlanması kritik öneme sahiptir, çünkü sonraki tüm sözleşme ilişkileri ve ileride kurulacak olan haklar belirlenirken sözleşmenin konusu esas alınır.¹⁹

Ar-Ge sözleşmeleri sistematik olarak ikili bir yapıya sahip olup, bunlardan ilki Ar-Ge faaliyetlerinin düzenlendiği kısımdır. İkincisi ise, proje sonunda elde edilen ürün üzerindeki mülkiyet ve kullanma haklarının düzenlendiği kısımdır.²⁰ Şirketler açısından Ar-Ge faaliyetinden daha mühimi, ürünün ticarileştirildiği kullanım aşamasıdır. Ekonomik amaç olmaksızın şirketlerin Ar-Ge faaliyetine girişmesi, şirketlerin doğasına aykırıdır. Bu çerçevede Ar-Ge sözleşmeleri, Ar-Ge ürününün hem elde edilmesi hem de kullanılması sürecini kapsar.²¹

Tüm Ar-Ge sözleşmelerinde sözleşmenin konusunun belirlenmesi bakımından ürünün tanımlanması gerekir. Ürünün sözleşme konusu olarak düzenlenmesi, tarafların ürünün elde edilmesi beklentisinde olduğu anlamına gelmez. Ar-Ge ürününün elde edilmesinin muhtemel olduğunu ve tarafların Ar-Ge faaliyetinden ziyade bizzat ürünü önemstediklerini savunduğumuz takdirde, neredeyse hiçbir sözleşmeyi Ar-Ge vekâleti olarak nitelendirmek mümkün olmaz. Ürünün elde edilip edilemeyeceği noktasında tarafların beklentileri, her bir sözleşme bakımından ayrıca değerlendirilmelidir.

Ar-Ge faaliyetleri kimi zaman uzun sürmekte ve süreç içerisinde tarafların beklentileri değişim göstermektedir.²² Ürünün beklentilerin altında kalması ya da değişen piyasa koşullarında anlamını yitirmesi ihtimalinde durum böyledir. Sözleşme konusunun

¹⁸ SMIELICK, Rn. 21; WINZER, Rn. 633

Know-how, tecrübe ve denemeler sonucu elde edilen uygulamaya yönelik, gizli, esaslı ve belirlenmiş bilgilerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-p; WINZER, Rn. 537-539

Know-how ile ilgili hukuki koruma zeminini TTK m. 54 vd. haksız rekabet hükümlerinden almaktadır. Hediye Bahar SAYIN, "Haksız Rekabet Hukuku Açısından Üretim ve İş Sırrının Hukuka Aykırı Olarak İfşası", Terazi Hukuk Dergisi, 2017, Cilt. 12, Sayı. 136, s.36 vd.

¹⁹ WINZER, Rn. 72.

²⁰ WINZER, Rn. 39.

²¹ WHITE, s. 678.

²² EGLI, s. 993.

değiştirilmesi için ürünün bizzat sözleşmenin konusu ile örtüşmesi gibi bir zorunluluk olmamalıdır. Hedeflenen daha ileri bir ürün de geliştirilmiş olabilir. Önemli olan, ortaya çıkan gelişmenin Ar-Ge çalışmalarına olan etkisinin tespit edilmesidir.²³ Bu arada ifade edilmelidir ki, tarafların ürünün niteliklerini değiştirmek istemesi de her zaman mümkündür. Ancak, tarafların sözleşmenin konusunu tek başına değiştirme imkânı kural olarak yoktur. Sözleşme konusunun değiştirilmesi, ancak tarafların karşılıklı anlaşması ile sağlanabilir.

1.1.3. Benzer Sözleşmelerden Farkı

1.1.3.1. Teknoloji Lisans Sözleşmesi ile Farkı

Ar-Ge sözleşmesinin konusu, Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilecek üründür. Teknoloji transfer sözleşmesi ise, patent gibi fikri sınai haklar ve/veya know-how'ı konu edinir. Ar-Ge sözleşmesinde ürün ve teknolojiye bir gelişim görülmesine rağmen, teknoloji transfer sözleşmesinde bir taraf gelişmesini tamamlamış olan diğer tarafça kazanılmış olan teknolojiyi kullanma hakkını elde eder.²⁴ Bunun yanında, Ar-Ge sözleşmesi ekonomik bir menfaat garanti etmezken, teknoloji transfer sözleşmesi daima sözleşme tarafına ekonomik bir menfaati temin eder.²⁵

1.1.3.2. Standardizasyon Sözleşmesi ile Farkı

Standardizasyon, şirketlerin ürünlerini belli standartlara uygun ve birbiriyle uyumlu hale getirmesidir.²⁶ Örneğin, günümüzde birçok cep telefonu üreticisi şarj aletlerini aynı standartta üretir. Standardizasyonda Ar-Ge'dekine nazaran daha basit amaçlar vardır.²⁷ Ürünlerin uyumu için küçük tasarım değişiklikleri çoğu zaman yeterlidir. Mevcut teknolojinin yeterli görülmediği hallerde ise, taraflar standardizasyon maksadıyla bir Ar-Ge sözleşmesi imzalayabilir.

²³ SMIELICK, Rn. 28; WINZER, Rn. 79.

²⁴ ERBAY, s. 145; WINZER, Rn. 16.

²⁵ ERBAY, s. 145.

²⁶ WINZER, Rn. 18.

²⁷ MORDINI, BÜRGE, s. 4; WINZER, Rn. 26.

1.1.3.3. Taşeronluk Sözleşmesi ile Farkı

Taşeronluk sözleşmesinde bir tanesi taşeron diğeri asıl yüklenici olmak üzere en az iki yüklenici, bir eser meydana getirmek maksadıyla bir araya gelir. İki yüklenici arasında altlık üstlük ilişkisi vardır. Taşeronluk sözleşmelerindeki hiyerarşik yapı, Ar-Ge sözleşmelerinde yer almaz. Eşitler arası ilişki ağır basar.²⁸ Bedelli Ar-Ge sözleşmelerinde Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın karşı tarafın talimatlarına uyma zorunluluğu olsa da, bu durum ilişkiyi altlık üstlük ilişkisine çevirmez.

1.1.3.4. Danışmanlık Sözleşmesi ile Farkı

Ar-Ge ve danışmanlık sözleşmesinin her ikisinde yaratıcı ve düşünsel faaliyette bulunulur. Ar-Ge sözleşmesinde mevcut teknik bilgi düzeyinin artırılıp yeni bilgiler elde edilir. Danışmanlık sözleşmesinde ise, yeni bilgiler elde etmekten ziyade mevcut bilgiler verimli bir şekilde kullanılır.²⁹ Danışmanlık sözleşmesinin ayırt edici özelliği, bir tarafın danışmanlık hizmeti için gerekli niteliklere sahip ve karşı taraf adına hareket etmeye hazır serbest bir çalışan olmasıdır. Bu sebeptendir ki, danışmanlık sözleşmesinde iş hukuku ve hizmet akdi nitelikleri ağır basar.³⁰

1.1.3.5. Konsorsiyum Sözleşmesi ile Farkı

Konsorsiyum sözleşmesinde, taraflar tek başına yüklenemeyecekleri bir işi yapmak maksadıyla bir araya gelir ve işi yüklenir. İşin tamamı taraflar arasında paylaştırılır ve her bir taraf bağımsız bir şekilde üzerine düşen borcu ifa eder.³¹ Ar-Ge sözleşmesinde taraflar üçüncü bir kişinin işini yüklenmez. İcra edilen Ar-Ge faaliyeti en az bir sözleşme tarafına aittir. Ayrıca, bedelli Ar-Ge sözleşmesi hariç olmak üzere, Ar-

²⁸ Halil AKKANAT, Taşeronluk (Alt Müteahhitlik) Sözleşmesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 29.

²⁹ KABUKÇUOĞLU, s. 93; SMIELICK, Rn. 3.

³⁰ SMIELICK, Rn. 10.

³¹ AKKANAT, Taşeronluk Sözleşmesi, s. 24 vd.; Mehmet BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku: Kısa Karşılaştırma ve Değerlendirme, Dersler, Soru Örnekleri, Beta Basım Yayın, 12. Baskı, İstanbul, 2017, s. 27; Nami BARLAS, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, Vedat Kitapçılık, 4. Baskı, İstanbul, 2016, s. 263; Thomas SCHMID, Stefan SCHERRER, "Joint Ventures", Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht, Dike Verlag, 2018, s. 276.

Ge sözleşmesinde taraflar tüm Ar-Ge faaliyetinden birlikte sorumludur. Ayrıca kararlaştırılmadığı sürece, her bir taraf tüm Ar-Ge sürecine katkı sunmak durumundadır.

1.1.3.6.Ortak Girişim Sözleşmesi ile Farkı

Tarafların yüklenilen işin tamamından birlikte sorumlu oldukları ortak girişim sözleşmesi, tek bir yüklenicinin kapasite itibarıyla yetersiz kaldığı büyük çaplı projelerde tercih edilir.³² Ar-Ge işbirliği maksadıyla taraflar tüzel kişiliği haiz yeni bir sermaye şirketi kurabilir.³³ Tarafların şirket kurmak noktasında kendi aralarında ortak girişim sözleşmesi imzalaması, Ar-Ge sözleşmesinin niteliğine ilişkin herhangi bir etki doğurmaz. Ortak girişim sözleşmesi, amaç olarak Ar-Ge'ye yönelik olduğu sürece Ar-Ge sözleşmesi olarak değerlendirilir.³⁴ Ancak, şirketin yönetim işlerinin de Ar-Ge sözleşmesi kapsamında olduğunu söylemek imkân dâhilinde görülmemelidir.

1.1.3.7.Tasarım Sözleşmesi ile Farkı

Tasarım sözleşmesinin konusu, yeni bir tasarım sunulmasıdır. Örneğin, uçak koltuğu tasarımı yapan bir şirket, istenen tür uçaklar için bir tasarım gerçekleştirir. Tasarım sonucunda yeni teknik bir ilerleme ortaya çıkmaz, sadece farklı bir tasarım elde edilir. Ar-Ge sözleşmesindeki yenilik unsuru, tasarım sözleşmesinde bulunmaz.³⁵ Bir şirkete tasarım işinin verilmesi, şirketin teknolojik açıdan önde olmasından ziyade kısa sürede ve ucuz maliyetle iş yapabilmesiyle ilgilidir.

1.1.4. Ar-Ge Sözleşmesi Türleri

Ar-Ge sözleşmeleri borçlar hukuku anlamında, tarafların edim yükümlülüklerinin nitelikleri ile ilgili ikili³⁶ ve üçlü³⁷ ayrıma tabi tutulmuştur. İkili ayrımda, Ar-Ge işbirliği sözleşmeleri ortaklık sözleşmelerine, bedelli Ar-Ge sözleşmeleri ise iş görme

³² AKKANAT, Taşeronluk Sözleşmesi, s. 28; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 27-28; BARLAS, s. 283-284; SCHMID, SCHERRER, s. 276.

³³ WINZER, Rn. 58, 235-242.

³⁴ MORDINI, BÜRGE, s. 5; WINZER, Rn. 64.

³⁵ EGLI, s. 994; WINZER, Rn. 898.

³⁶ Ar-Ge işbirliği sözleşmeleri ve bedelli Ar-Ge sözleşmeleri.

³⁷ Ar-Ge işbirliği sözleşmeleri, Ar-Ge sipariş sözleşmeleri ve Ar-Ge vekâletleri.

sözleşmelerine benzetilmiştir. Rekabet hukuku düzenlemelerinin uygulanması bakımından yatay ve dikey Ar-Ge sözleşmeleri olmak üzere ayrıca ikili bir ayrıma gidilmiştir.³⁸

1.1.4.1.Borçlar Hukuku Anlamında Tasnif

1.1.4.1.a. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların hem Ar-Ge faaliyetlerini birlikte yürütmeleri hem de elde edilen ürünü ortaklaşa kullanmaları söz konusudur.³⁹ Taraflar, bir bütün gibi hareket etmek durumundadır. Bu açıdan önem taşıyan husus, her bir sözleşme tarafının taşımış olduğu amacın Ar-Ge ürününün ortaklaşa elde edilmesi ve kullanılmasına yönelik oluşudur.⁴⁰ Ortak amacın başarıya ulaşması bakımından sözleşme taraflarının birbirleri ile koordineli bir biçimde hareket etmeleri elzemdir.

Sözleşmenin karakteristik edim bakımından bel kemiğini oluşturan ortak Ar-Ge ve kullanım faaliyeti için sözleşme taraflarının çalışanlarından ortak çalışma grubu oluşturulabilir. Ek olarak, üçüncü bir teşebbüsün kurulması veya faaliyetin belirli kısımlarının uzmanlaşma yoluyla taraflar arasında paylaşılması yöntemlerine de başvurulabilir.⁴¹

Ar-Ge sürecinin taraflar arasında bölüştürülmesi, Ar-Ge faaliyetinin ortaklaşa yürütülüyor oluşuna engel teşkil etmez. Ar-Ge sürecinde taraflar kendi laboratuvarında araştırma yapabilir. Kullanma aşamasında bir taraf ürünün üretimini üstlenebileceği gibi, diğer taraf da ürünün dağıtımını üstlenebilir. Ortak Ar-Ge faaliyetinin kabulü bakımından, tarafların aynı mekânda eşzamanlı çalışması zorunlu değildir. Tarafların sahip oldukları potansiyeli uzmanlaştıkları alanlarda sarf etmelerinin önünde engel yoktur. Önemli olan, taraflar arasındaki koordinasyon ve yapılan işin bütüne hizmet etmesidir.

³⁸ Christopher LIEB, Armin HANS, "Forschungs- und Entwicklungsverträge - „The Great Game of Powers“, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, Cilt. 16, 2016, s. 329; SMIELICK, Rn. 2.

³⁹ BORBATYUK, OVERWALLE, ZIMMEREN, s. 264; MORDINI, BÜRGE, s. 5; WINZER, Rn. 14.

⁴⁰ BARLAS, s. 13; SMIELICK, Rn. 4.

⁴¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 5/1-a; SMIELICK, Rn. 27; WINZER, Rn. 106.

1.1.4.1.b. Bedelli Ar-Ge Sözleşmesi

Bir tarafın Ar-Ge sürecini tek başına yürütmeyi üstlendiği ve bunun karşılığında ücrete hak kazandığı sözleşmeler, bedelli Ar-Ge sözleşmeleri olarak isimlendirilir.⁴² İşbu sözleşmeler, kendi içinde Ar-Ge sipariş sözleşmeleri ve Ar-Ge vekâletleri olmak üzere ikiye ayrılır.

1.1.4.1.b.i. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi

Taraflardan biri, sözleşme konusu ürünü fikri ve sınai haklardan arı olarak teslim etmeyi taahhüt ederek Ar-Ge faaliyetini üstlenir. Diğer tarafsa, karşılığında ücret ödemeyi taahhüt eder.⁴³ Ar-Ge sipariş sözleşmesinde ürünün elde edilmesi muhtemel görülür ve taraflar Ar-Ge faaliyetinden ziyade bizzat Ar-Ge ürününün kendisini önemser. Her iki taraf da, Ar-Ge ürününün elde edileceği beklentisi içindedir.⁴⁴ Tarafların ürünün elde edileceğine dair beklentileri, Ar-Ge sipariş sözleşmelerini Ar-Ge vekâletlerinden ayıran en önemli husustur.

Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf, elde edilen ürünü genellikle kendisi üretir. Üretilen ürünler sipariş usulü finanse eden tarafa satılır. Diğer bir söyleyişle, Ar-Ge faaliyeti sonrasında, taraflar arasındaki ilişki boyut değiştirip tedarikçi-müşteri ilişkisine evrilir.

1.1.4.1.b.ii. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi

Taraflardan biri, Ar-Ge sonuçlarını bir bütün olarak karşı tarafa devretmeyi taahhüt ederek Ar-Ge faaliyetini üstlenir. Belirli bir sonuç taahhüdü söz konusu değildir. Karşı tarafsa, karşılığında ücret ödemeyi taahhüt eder. Hiç şüphe yoktur ki, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın finanse eden tarafın emir ve talimatlarına uygun şekilde hareket etmesi gerekir.⁴⁵

⁴² Andrea MEIER, "In guten wie schlechten Zeiten: Ausstieg und Haftung aus Produktentwicklungsverträgen", Aktuelle Juristische Praxis, 2009, s. 551; WINZER, Rn. 887.

⁴³ MORDINI, BÜRGE, s. 4.

⁴⁴ MORDINI, BÜRGE, s. 4.

⁴⁵ EGLI, s. 1004; ERBAY, s. 144; MORDINI, BÜRGE, s. 3; Naoki D. TAKEI, "Die vertragliche Zuordnung von Immaterialgüterrechten in Forschungsverträgen zwischen Universitäten und der Industrie", Aktuelle Juristische Praxis, 2006, s. 430.

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde, sözleşme konusu ürünün elde edilmesi meçhul olup, taraflar Ar-Ge ürününün elde edilip edilmemesinden bağımsız olarak bizzat Ar-Ge faaliyetini önemser. Bu durumun sonucu olarak, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraftan Ar-Ge faaliyetini layıkıyla yerine getirmesi beklenmekte olup, sözleşme konusunu oluşturan ürünün elde edilip karşı tarafa teslimi gerekli değildir.

Ürünün tesliminin zaruri olmaması, temelde taraflarda ürünün elde edilmesi beklentisinin düşük olması ile ilgilidir. Her iki taraf da, ürünün elde edilmesini şansa bağlı görür. Hayatın normal akışına uygun olan bu durum, araştırma faaliyetlerinin neticesinin tahmin edilemezliği ile paralellik gösterir.

Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf, çoğunlukla ya bir üniversite ya bir Ar-Ge kurumudur ve elde edilen sonuçları kendisi kullanmaz.⁴⁶ Üniversite ve Ar-Ge kurumları, şirketlere nazaran Ar-Ge ürünlerini kullanarak gelir elde etmek yerine bizzat yapmış olduğu Ar-Ge faaliyetinden gelir elde etmeyi arzular.⁴⁷

1.1.4.2.Rekabet Hukuku Anlamında Tasnif

1.1.4.2.a. Yatay Ar-Ge Sözleşmesi

Yatay anlaşmalar, üretim ve dağıtım zincirinin aynı aşamasında faaliyet gösteren fiili veya potansiyel rakipler arasındaki anlaşmalardır.⁴⁸ Yatay Ar-Ge sözleşmelerinde taraflar arasında, dikey Ar-Ge sözleşmelerinden farklı olarak, hiyerarşik bir ilişki söz konusu değildir.⁴⁹

⁴⁶ SMIELICK, Rn. 7; WINZER, Rn. 7-9.

⁴⁷ SMIELICK, Rn. 8; WINZER, Rn. 805-806.

⁴⁸ Damla Gülseren SONGUR, "Türk Hukukunda Rekabet Kuralları Karşısında Patent Lisansı Sözleşmelerinin Durumu", Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, Cilt. 2, Sayı. 3, s. 38; Fatma GÖZLÜKAYA, Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 25; İsmail Yılmaz ASLAN, Rekabet Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, 6. Baskı, Bursa, 2017, s. 85; "Yatay Anlaşmalar (Sınırlamalar)", Rekabet Terimleri Sözlüğü, Rekabet Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2010, s. 103.

⁴⁹ WINZER, Rn. 14.

1.1.4.2.b. Dikey Ar-Ge Sözleşmesi

Dikey anlaşmalar, üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren en az iki şirket arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan anlaşmalardır.⁵⁰ Dikey Ar-Ge sözleşmelerinde, taraflar arasında genellikle tedarik ilişkisi bulunmakta olup, bu ilişki hiyerarşik niteliktedir.⁵¹ Sözleşmenin taraflarının farklı düzeylerdeki işletmeler olması Ar-Ge süreci sonunda elde edilen bilgilerin müşterilerin ve pazarın talebi doğrultusunda kullanılmasını kolaylaştırır.⁵²

1.1.5. Ar-Ge Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Bir sözleşmenin hukuki niteliğinin ortaya konulmasının temelinde, sözleşme ilişkisine uygulanacak hukuk kurallarının tespit edilmesi yatar. Ar-Ge sözleşmesi, doktrin ve yargı kararlarında genellikle adi ortaklık, eser ya da vekâlet sözleşmesi şeklinde nitelendirilmiştir.⁵³

Ar-Ge sözleşmesinin farklı sözleşme türlerine özgü nitelikleri bünyesinde taşınması ve uygulamada karşılaşılan sözleşmeler dikkate alındığında, Ar-Ge sözleşmesini belirli bir tip sözleşmeye hasretmek mümkün değildir. Sözleşmenin hangi tip sözleşmelere benzediğini belirlemek, sözleşmeye uygulanacak hukuk kurallarının tespiti bakımından bize kolaylık sağlar.⁵⁴

⁵⁰ Dikey Muafiyet Tebliği, m. 2/I; Pelin GÜVEN, Rekabet Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 75.

⁵¹ Ayşe ODMAN, Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikinde Rolü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 357.

⁵² SMIELICK, Rn. 5; WINZER, Rn. 6.

⁵³ EFFENBERGER, s. 317; MORDINI, BÜRGE, s. 4; EGLI, s. 994; TAKEI, s. 430; Herbert ROTH, "BGH, 16.7.2002 - X ZR 27/01. Abgrenzung von Dienst- und Werkvertrag bei Forschungsleistungen", Juristen Zeitung, 2003, Sayı. 7, s. 369; Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex); SMIELICK, Rn. 11, 42

Yargıtay'ın da Ar-Ge sözleşmeleri konusunda eser sözleşmesi değerlendirmesi bulunmaktadır. T.C. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2015/1535, K. 2015/6614, T. 24.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵⁴ ARAL, AYRANCI, s. 62; Haluk Nami NOMER, Baki İlkay ENGİN, Türk Borçlar Kanunu Şerhi: Özel Borç İlişkileri, Seçkin Yayıncılık, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 25; LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200–97 (Beck Online).

Hukuki niteleme yaparken, yukarıda değinmiş olduğumuz üçlü ayırım göz önünde tutularak, her bir sözleşme tipi hakkında ayrıca değerlendirmede bulunulacaktır.

1.1.5.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, tarafların Ar-Ge faaliyetlerinin ortaklaşa yürütülmesi ve ürünün ortaklaşa kullanılması noktasında anlaşmaları görülür. Tarafların uzmanlaşma yoluyla Ar-Ge faaliyetini ya da ürünün kullanım sürecini kendi aralarında paylaşmaları halinde de ortak Ar-Ge ve kullanımdan söz edilir.⁵⁵

Ortak hareketin varlığı için tarafların aynı tür edimde bulunması zorunlu değildir. Örneğin, bir taraf Ar-Ge faaliyetlerinin yapılacağı laboratuvarı temin edebilecekken, diğer taraf gerekli personel ve malzemeyi sağlayabilir. Dikkat etmemiz gereken, tarafların üründen beklenen menfaatten pay sahibi olmak adına işin bütününe katkı sunmasıdır. Sözleşme tarafları, gerek nakdi yardım yaparak, gerek personel istihdam ederek, gerek altyapı imkânları sunarak ve gerekse arka plan haklarını kullanıma açarak sürece katkı sunabilir.

Sözleşme taraflarının arzuları dikkate alındığında, tarafların sözleşmeden beklentilerinin bir satım sözleşmesindeki aksine karşılıklı olmadığı ve birbiriyle örtüştüğü görülür. Bir satım sözleşmesinde her iki taraf da birbirinin alacaklısı konumundadır. Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların işi ortaklaşa yürütüp bu işten birlikte menfaat elde etmek istemeleri göz önüne alındığında, tarafların karşılıklı iki taraf olmaktan ziyade tek bir tarafmışçasına hareket etmesi daha muhtemeldir.⁵⁶ Taraflar, hem başarıya hem de başarısızlığa karşı birlikte muhatap olur.⁵⁷

⁵⁵ SMK m. 130/1 hükmü gereğince bir patent sahibi ya da yetkilendirilen kişinin patenti koruma altına alınan buluşu kullanmak zorunda olduğu düzenlenmektedir. Buradan hareketle özellikle faydalanma anlamında uzmanlaşmanın söz konusu olduğu hallerde, üretimle yetkilendirilen kişinin üretim faaliyetinde bulunması yetki olmanın ötesinde bir yükümlülük olarak da değerlendirilebilir. Bu yükümlülük kanundan doğduğu gibi aynı zamanda sözleşmedeki güven ilişkisinin de bir sonucu niteliğindedir. Burak ONGAN, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 112; Onur SARI, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 278.

⁵⁶ MORDINI, BÜRGE, s. 5.

⁵⁷ Taraflar arasındaki bu hareket birlikteliği, adi ortaklıktaki kader birliğine benzemektedir. BARLAS, s. 31.

Taraflar ortak Ar-Ge faaliyetinin yürütülmesi için kendi aralarında bir yönetici tayin edebilir. Böyle bir yönetim yetkisinin tanınmadığı ve bir tarafın diğer tarafa talimat verme yetkisinin bulunduğu hallerde, ortak hareketten bahsedilemez. Ortak hareketin gerçekleşmediği bir sözleşme ise Ar-Ge işbirliği sözleşmesi olarak isimlendirilmez.

Tarafların ortak hareketi, esasında taşımış oldukları ortak amacın doğal sonucudur. Bu ortak amaç ise, ürünü ortaklaşa elde edip bundan ortaklaşa menfaat elde etmektir.⁵⁸ Sözleşme ilişkisine girerken her bir tarafın sözleşmeden ortak amaçla aynı doğrultuda olmayan kişisel bir takım beklentileri olabilir.⁵⁹

Örneğin, yeni bir fren mekanizmasının elde edilmesi maksadıyla işbirliğine giren iki otomotiv şirketinden birisi, sözleşme ilişkisine girerken aynı zamanda elde edecekleri fren sistemiyle dünyada araç güvenliği alanında birincilik ödülü elde etmeyi arzulayabilir. Diğer şirket ise, amaçlanan Ar-Ge ürününün ötesinde elde edecekleri sistem üzerinden ileride yeni ve çok farklı bir motosiklet tasarımı gerçekleştirmeyi isteyebilir.

Belirtelim ki, tarafların sözleşme ilişkisi dışında kalan alanlarda taşımış oldukları saik gerekçe gösterilerek, sözleşme ilişkisinin ortak amaçtan yoksun olduğu söylenemez. . Tarafların kişisel motivasyonları, ancak sözleşmenin yorumlanması aşamasında dikkate alınabilir.

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde her bir taraf, ortak Ar-Ge faaliyetine katkı sunar. Tarafların sürece ortaklaşa katkıda bulunup sonucunda elde edilen menfaatlere ortaklaşa katılmadıkları hallerde, tarafların ortak bir amaca sahip olduklarından bahsedilemez.⁶⁰ Taraflar karşılaşılan zarara ortaklaşa katlanmıyor ya da bir taraf Ar-Ge faaliyetlerine ücret

⁵⁸ MEIER, s. 554; MORDINI, BÜRGE, s. 5; WINZER, Rn. 6

Bu konuda Ar-Ge işbirliği sözleşmelerinde tarafların taşımış olduğu ortak amacın Ar-Ge ürününün daha düşük maliyetle elde edilmesi olduğu da savunulmaktadır. MORDINI, BÜRGE, s. 5.

⁵⁹ BARLAS, s. 26; Manuel GUIADO-GONZÁLEZ, Carlos FERRO-SOTO, Manuel GUIADO-TATO, "Assessing the Influence of Differentiation Strategy and R&D Subsidies on R&D Cooperation", Technology Analysis & Strategic Management, 2016, Cilt. 28, Sayı. 7, s. 864-865.

⁶⁰ BARLAS, s. 31.

haricinde herhangi bir katkı sunmuyorsa, taraflar arasında ortak amacın varlığından bahsetmek mümkün değildir.⁶¹

Ar-Ge sözleşmesinde ücret adı altında bir kalemin belirlenmiş olması, taraflar arasında ortak amacın bulunmadığına karine teşkil eder.⁶² Öte yandan yapılan her ödeme, ücret ödemesi yapıldığı şeklinde değerlendirme yapılmasına imkân vermez. Gerçekleştirilen ödemenin niteliği açıklığa kavuşturulmalıdır.

İlk olarak, taraflar sözleşmede bir tarafın alacağı olarak açıkça ücret kararlaştırabilir. Bu halde ödemenin ücret ödemesi olduğu anlaşılır. Bedelli Ar-Ge sözleşmesinde durum böyledir.

İkinci olarak, ödemenin Ar-Ge faaliyetine katkı sunmak amacıyla yapılması da mümkündür. İkinci ihtimalde yapılan ödeme oluşacak masrafların karşılanması amacıyla yapılır. Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde durum böyledir.

Sözleşmedeki hükümlerden ödemenin ne amaçla yapıldığını anlamının mümkün olmadığı hallerde, tarafların Ar-Ge ürünü üzerinde ne şekilde hak tesis ettiklerinden hareketle bir değerlendirmede bulunulmalıdır. Örneğin, Ar-Ge ürünün ortaklaşa kullanılması söz konusu ise yapılan ödemenin ücret olduğu söylenemez.

Buraya kadar yapılan açıklamaların incelenmesinden maksat, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinin hangi tip sözleşmeye benzediğini belirlemektir. Tarafların ortak bir amaç çerçevesinde sahip oldukları imkânları birleştirmeyi üstlendikleri sözleşme, adi ortaklık sözleşmesi olarak nitelendirilir.⁶³

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların ortak amaca sahip olduğu yukarıda incelenmiştir. Ortak amaç çerçevesinde ortak Ar-Ge faaliyetine katkı sunulduğu ve

⁶¹ BARLAS, s. 43.

⁶² Ortak amaç unsuru, tam iki tarafa borç yükleyen iş görme sözleşmelerinde bulunmamaktadır. Ahmet AYAR, Adi Ortaklık Sözleşmesinde İç ve Dış İlişkiler, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015, s. 29; Oruç Hami ŞENER, Adi Ortaklık, Yetkin Yayınları, Ankara 2008, s. 102.

⁶³ BARLAS, s. 26; EFFENBERGER, s. 221; EGLI, s. 994; TAKEI, s. 430; TBK, m. 620/I

TBK m. 620/I hükmünde tarafların mal ve emeklerini birleştirmesinden söz ediliyor olsa da, her bir sözleşme tarafının adi ortaklığa emeğini katması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. BARLAS, s. 14.

karşılan kâr ve zarara ortaklaşa katlanıldığı da bir gerçektir. Ortak amaç, ortak katkı ve kader ortaklığı birlikte değerlendirildiğinde Ar-Ge işbirliği sözleşmesi, adi ortaklık ilişkisine benzemektedir.⁶⁴

Adi ortaklık ilişkilerinde tarafların sözleşmeden ekonomik beklenti içerisinde olması kuraldır. Bununla birlikte, bir sözleşmenin adi ortaklık sayılabilmesi için izlenen amacın mutlak surette ekonomik olması şart değildir.⁶⁵ Bu çerçevede, kâr elde etme beklentisi olmaksızın sırf bilimsel ilerleme maksadıyla girişilen salt Ar-Ge işbirliği sözleşmesine de, tarafların ortak amaca sahip olması kaydıyla, adi ortaklık hükümleri uygulanır.⁶⁶

1.1.5.2. Bedelli Ar-Ge Sözleşmesi

Lisans, satım, kira gibi pek çok sözleşmeye özgü unsurları bünyesinde barındırabilen Ar-Ge sözleşmesi, doktrin ve yargı kararlarında eser ve vekâlet sözleşmesine benzetilir.⁶⁷ Benzer şekilde, 2005 tarihli bir Alman Federal Mahkemesi

⁶⁴ ARAL, AYRANCI, s. 52; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 21-22; BARLAS, s. 14 vd., 49; ERBAY, s. 145; Hasan PULAŞLI, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 16; Hasan PULAŞLI, Şirketler Hukuku Şerhi, Adalet Yayınevi, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 2018, s. 30, 71 vd.; Herbert KÜPPER, "Ungarns neues BGB – Teil 8: Besonderes Vertragsrecht", Wirtschaft und Recht in Osteuropa, 2015, Cilt. 1, ss.12-19, s. 14; İlhan HELVACI, Gerekçeli-Karşılaştırmalı-İçtihatlı-Notlu Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şeklinde Kanun, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 1086; MORDINI, BÜRGE, s. 5; Reha POROY, Ünal TEKİNALP, Ersin ÇAMOĞLU, Ortaklıklar Hukuku I, Vedat Kitapçılık, 13. Baskı, İstanbul, 2014, s. 13, 24; Sait Kemal MİMAROĞLU, Ticaret Hukuku: İşletme Hukuku, Sevinç Matbaası, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 1978, s. 24; SMIELICK, Rn. 6, 12; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 101; TBK, m. 620 vd.; WINZER, Rn. 4; Yaşar Ümit DOĞANAY, Adi Şirket Akdi: (Akdin Unsurları-Kurulması-Hükümsüzlüğü), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 5.

⁶⁵ BARLAS, s. 34.

⁶⁶ Cevdet YAVUZ, Faruk ACAR, Burak ÖZEN, Borçlar Hukuku Dersleri: Özel Hükümler, Beta Basım Yayın, 11. Baskı, İstanbul, 2012, s. 735; DOĞANAY, s. 49; Mustafa DURAL, Tufan ÖĞÜZ, Türk Özel Hukuku: Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, Cilt. 2, 12. Baskı, İstanbul, 2012, s. 278; Nuşin AYİTER, Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanununda Elbirliği Ortaklıkları: (İştirak Halinde Mülkiyet), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1961, s. 98; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 48.

⁶⁷ Jan BUSCHE, "BGB § 631 Vertragstypische Pflichten beim Werkvertrag", Münchener Kommentar zum BGB, C.H. Beck München, Cilt. 5/1, 7. Baskı, 2018, Rn. 148; EGLI, s. 997; TAKEI, s.

kararında Ar-Ge sözleşmelerinin eser ve vekâlet sözleşmelerine ait unsurları bünyesinde barındıran bir tür karma sözleşme olduğu ifade edilmiştir.⁶⁸

Sonucun taahüt edilmesi ve yüklenici tarafın eseri teslim borcunun olması eser sözleşmesinin karakteristik unsurlarıdır.⁶⁹ Vekâlet sözleşmesinde ise, belirli bir sonuç taahhüdü söz konusu olmayıp, asli edim bizzat yapılan işin kendisidir.⁷⁰ Bedelli Ar-Ge sözleşmesinin her iki sözleşme tipine ait unsurları taşıyor oluşu, inkâr edilemez olmakla birlikte, her bir Ar-Ge sözleşmesinin hangi sözleşme tipine yakın olduğunun tespiti sözleşmeye uygulanacak kanuni hükümlerin belirlenmesi bakımından büyük öneme sahiptir.

Sözleşmenin tarafların birbiriyle uyumlu karşılıklı arzuları üzerinde kurulduğu dikkate alındığında, sözleşmenin hukuki niteliği belirlenirken tarafların hangi hususları arzuladığı tespit edilmelidir. Ar-Ge sözleşmelerinin niteliği belirlenirken dikkate alınabilecek kıstaslardan bir tanesi, tarafların sözleşmenin sonucunda somut bir ürün taleplerinin olup olmadığının incelenmesidir.

430-432; SMIELICK, Rn. 42; LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200–97 (Beck Online); BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online)

Bir tarafın Ar-Ge faaliyetlerinin icrası maksadıyla sahip olduğu laboratuvar ya da araçları ortak karşı tarafın kullanımına sunduğu hallerde, kira sözleşmesi benzeri bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Ar-Ge ürünü elde edildikten sonra, bir tarafın diğer tarafın üretmiş olduğu Ar-Ge ürünlerini satın alması kararlaştırılıyorsa, bu halde de satım sözleşmesine benzer özellikler ortaya çıkar. MEIER, s. 555.

⁶⁸ Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex).

⁶⁹ ARAL, AYRANCI, s. 361; EGLI, s. 997; TBK, m. 470; WINZER, Rn. 911

Eser sözleşmelerinde yüklenicinin eser ortaya çıkarma borcu, bir edim fiili değil, bir edim sonucu olarak değerlendirilir. Diğer bir söyleyişle, yüklenici olan taraf bizzat sonucu borçlanır. ARAL, AYRANCI, s. 361.

⁷⁰ ARAL, AYRANCI, s. 361, 436; BGH, Urteil vom 19.06.1984, X ZR 93/83 (Beck Online); Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex); EGLI, s. 997; Nils OBENHAUS, Philipp BRÜGGE, Verena HERDEN, Andreas SCHÖNHÖFT, Schwarzarbeitsbekämpfungsgesetz, C.H. Beck Verlag, 2016, Rn. 232; SMIELICK, Rn. 13; Thomas SIEGENTHALER, “Art. 363”, Präjudizienbuch OR Die Rechtssprechung des Bundesgerichts (1875-2015), Schulthess Verlag, 9. Baskı, Zurich, 2016, s. 1043; WINZER, Rn. 911; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 526.

Ar-Ge faaliyeti sonucunda arzulan neticenin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği noktasında olumsuz beklentiler ne kadar yüksekse, o ölçüde sözleşmenin eser sözleşmesi olarak nitelendirilmesinden kaçınılmalıdır.⁷¹

Bu çerçevede bir eser, ancak niteliği icabı bir iş görme sonucu olarak taahhüt edilebildiği ölçüde eser sözleşmesine konu olabilir. Diğer bir söyleyişle, konusu itibarıyla elde edilmesi Ar-Ge faaliyetini yüklenen kişinin gücü dışında kalan ve elde edilmesi meçhul görülen ürünlerin taahhüt edilebilir olduğunu söylemek mümkün değildir.⁷²

Objektif olarak durum değerlendirmesi yapılmalı ve ürünün elde edilmesi ihtimali değerlendirilmelidir.⁷³ Örneğin, tarafların Ar-Ge ürününün elde edilmesi noktasında olumsuz beklentiye sahip olmalarına rağmen sözleşme ilişkisine giriyor oluşları, Ar-Ge ürününden bağımsız olarak bizzat yürütülen Ar-Ge faaliyetini önemsediklerine işaret eder.

1.1.5.2.a. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi

Ar-Ge sipariş sözleşmesi bakımından öne çıkan ilk özellik, bir tarafın ücret karşılığında Ar-Ge faaliyetini yürütmesidir. Bu bakımdan taraflar arasında ortak hareketten bahsetmek kolay değildir. Ortak hareketin aksine, her taraf, kendi amacı doğrultusunda diğer tarafın alacaklısı gibi hareket eder.⁷⁴ Örneğin, Ar-Ge faaliyetini yürüten GSM şirketi, süreç sonunda elde edilecek wi-fi sistemini finanse eden uçak şirketine teslim ederek ücrete hak kazanmak ister. Uçak şirketi ise, elde edilen wi-fi sistemini ücreti karşılığında teslim almak ister.

Her ortak çalışmayı ortak hareket şeklinde değerlendirmek, doğru değildir. Ortak hareketin söz konusu olmadığı eser ya da vekâlet sözleşmesinde dahi, taraflar arasında belirli ölçüde ortak çalışma söz konusu olur.⁷⁵ Örneğin, finanse eden taraf, değişen taleplerini iletme ya da sürecin ne şekilde ilerlediğini görmek için karşı tarafla toplantı düzenleyip takip edilen yol haritası üzerinde fikir alışverişinde bulunabilir. Hayatın

⁷¹ SMIELICK, Rn. 14.

⁷² ARAL, AYRANCI, s. 364.

⁷³ EGLI, s. 998.

⁷⁴ BARLAS, s. 31; PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 18-19.

⁷⁵ Gökhan ŞAHAN, Bilgisayar Programı İmal Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 100.

normal akışına uygun olan bu durum, tarafların ortak hareket içerisinde oldukları anlamını taşımaz.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, tarafların ortak amaca sahip olduğunu söylemek, mümkün değildir.⁷⁶ Bu noktada, Ar-Ge ürününün elde edilmesinin neden ortak amaç olarak değerlendirilmediği sorulabilir. Diğer sözleşme tipleri, konunun aydınlatılmasına yardımcı olabilir.

Örneğin, satım sözleşmesinde satıcının sözleşmeden beklentisi malı satıp ücrete hak kazanmak, alıcının beklentisi ise ücreti ödeyip malı devralmaktır. Sözleşme konusu malın ticaretini gerçekleştirmek, ortak amaç olarak değerlendirilemez. Aksini iddia etmek, taraf iradelerini baştan inşa etmek anlamına gelir. Benzer şekilde bir terzi, terzilik mesleğini devam ettirmek için eser sözleşmesi yapmaz. Ortaya çıkaracağı ürünü müşterisine devredip ücrete hak kazanmak ister.⁷⁷

Vermiş olduğumuz örnekler de göstermektedir ki, tarafların sözleşme ilişkisinden beklentisi, Ar-Ge faaliyetlerini yaygınlaştırmak değildir. Her bir taraf, kendi elde edeceği menfaati arzular. Ancak ve ancak bu menfaatlerin aynı doğrultuda olduğu hallerde ortak bir amacın varlığından bahsedilir.⁷⁸ Bedelli Ar-Ge sözleşmelerinde ise, bu durum gerçekleşmez. Tarafların menfaatleri aynı doğrultuda olmayıp karşılıklıdır.⁷⁹ Bu çerçevede değerlendirildiğinde Ar-Ge sipariş sözleşmesine adi ortaklık hükümlerini uygulamak mümkün değildir.⁸⁰

Bedelli Ar-Ge sözleşmesinin karakteristik özelliği, bir tarafın Ar-Ge faaliyetini yürütmesi, diğer tarafın ise bunun karşılığında ücret ödemesidir. İş görme sözleşmelerinde de bir taraf, ücret karşılığında diğer tarafa bir iş gördürür. Bu bakımdan, bedelli Ar-Ge sözleşmeleri iş görme sözleşmesi olarak değerlendirilebilir.⁸¹

⁷⁶ MEIER, s. 554.

⁷⁷ ARAL, AYRANCI, s. 359.

⁷⁸ ARAL, AYRANCI, s. 52.

⁷⁹ WINZER, Rn. 12.

⁸⁰ MEIER, s. 554; MORDINI, BÜRGE, s. 5.

⁸¹ ARAL, AYRANCI, s. 51.

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde her bir sözleşme tarafı, Ar-Ge sözleşmesinin konusunu oluşturan ürünün elde edilmesine muhtemel gözle bakar. Muhtemel ifadesinden kastımız, ürünün elde edilmesi ihtimalini elde edilmemesi ihtimaline nazaran yüksek görmektir. Ürünün elde edilme ihtimalinden bağımsız şekilde, Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf ürünü elde edip teslim edeceğini açıkça garanti edebilir. Her iki durumda da Ar-Ge sipariş sözleşmesi söz konusudur.⁸² Ar-Ge vekâletinde ne bir garanti verilir, ne de ürünün elde edilmesi muhtemel görülür.

Sözleşme konusu ürünün detaylı biçimde açıklanması ve ürünün teslimine ilişkin hususların ayrıntılı olarak düzenlenmesi, tarafların ürünü önemseydiğine ve ilgili sözleşmenin Ar-Ge sipariş sözleşmesine yaklaştığına işaret eder.⁸³

Sözleşme konusu ürünün teslimi, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraftan objektif olarak beklenebilir. Bu beklenti, ürünün elde edilmesi ihtimalinin yüksek olması veya açık bir sonuç taahhüdü ile ilişkilidir.⁸⁴ Ar-Ge'yi yürüten tarafın teslim yükümlülüğünün olması, Ar-Ge sipariş sözleşmesini eser sözleşmesine benzetir.⁸⁵

Ürünün elde edilmesi noktasında karşılaşılan riskler arttıkça Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf, başarı riskini üstlenmek istemez.⁸⁶ Kanaatimizce, başarı şansının düşük olduğu projeleri Ar-Ge sipariş sözleşmesi kapsamında değerlendirmemek gerekir. Aksi halde, başarı şansı düşük olan projelerde teslim yükümlülüğünü yerine getirmediğinden, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın sorumluluğu söz konusu olur. Sonuçta kimse, başarı şansının düşük olduğu projeleri yüklenmek istemez.⁸⁷ Bu sebeple taraflar arasındaki menfaat dengesi iyi gözetilmelidir.

⁸² BGH, Urteil vom 01.02.2000, X ZR 198–97 (Beck Online); BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); BUSCHE, Rn. 148; EGLI, s. 998; MEIER, s. 552; MORDINI, BÜRGE, s. 4.

⁸³ BGH, Urteil vom 01.02.2000, X ZR 198–97 (Beck Online); BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); BUSCHE, Rn. 148; EGLI, s. 998; MEIER, s. 552; MORDINI, BÜRGE, s. 4.

⁸⁴ BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); BUSCHE, Rn. 148; OLG Celle, Urteil vom 18.09.2008, 6 U 54/08 (Beck Online)

Ar-Ge ürününün teslim edilmesinin beklenebilir ya da taahhüt edilebilir olması, sözleşmenin eser sözleşmesi olarak değerlendirilebilmesi bakımından kritik bir önemi haizdir. ARAL, AYRANCI, s. 364.

⁸⁵ TAKEI, s. 430; WINZER, Rn. 13.

⁸⁶ OBENHAUS, BRÜGGE, HERDEN, SCHÖNHÖFT, Rn. 235.

⁸⁷ BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online).

Ar-Ge faaliyetini yüklenen taraf, iş bünyesinde ne kadar yüksek risk barındırıyor olursa olsun neticeyi açıkça garanti edebilir. Şu halde sözleşme, Ar-Ge sipariş sözleşmesi olarak değerlendirilir.⁸⁸ Benzer şekilde Alman Federal Mahkemesi, Ar-Ge ürününün elde edilmesi riskini hangi tarafın üstlendiğini eser veya vekâlet sözleşmesi değerlendirmesi yaparken kıstas olarak benimsemiştir.⁸⁹

Eser sözleşmesi kapsamında bir şeyin eser olarak kabul edilebilmesi için, eserin maddi bir varlığa sahip olması şart değildir.⁹⁰ Maddi olmayan varlıkların eser

⁸⁸ ARAL, AYRANCI, s. 361-365; Aydın ZEVKLİLER, Emre GÖKYAYLA, Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Turhan Kitapevi, 17. Baskı, Ankara, 2017, s. 483; BGH, Urteil vom 05.04.2016, X ZR 8/13 (Beck Online); BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); EFFENBERGER, s. 222; EGLI, s. 1000; Erzan ERZURUMLUOĞLU, Sözleşmeler Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2018, s. 175; Ferhat CANBOLAT, İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 12; Fikret EREN, Borçlar Hukuku: Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 600; Haluk TANDOĞAN, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri, Vedat Kitapçılık, Cilt. 2, 5. Baskı, İstanbul, 2010, s. 1; Mustafa Alper GÜMÜŞ, Borçlar Hukuku Özel Hükümler: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre, Vedat Kitapçılık, Cilt. 2, 3. Baskı, İstanbul, 2014, s. 1; Mustafa ATEŞ, "İstisna (Eser) Sözleşmesi Kapsamında Meydana Getirilen Eser Üzerindeki Fikri Haklar", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2012, Cilt. 28, Sayı. 1, s. 46; OBENHAUS, BRÜGGE, HERDEN, SCHÖNHÖFT, Rn. 235; T.C. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 2015/1535, K. 2015/6614, T. 24.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); TAKEI, s. 430; Yusuf BÜYÜKAY, Eser Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2014, s. 32; Zekeriya KURŞAT, "Eser ve Vekalet Sözleşmelerinin Nitelendirilmesi Sorunu ve Nitelendirmenin Hükümü", İÜHFİM, 2009, Cilt. 67, Sayı. 1-2, s. 145

Konuyla ilgili olarak, kesin bir sonuç garanti edilmesi konusu itibarıyla mümkün olmasa da, estetik ameliyatlarda sonucun garanti edildiği hallerde sözleşme eser sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir. ARAL, AYRANCI, s. 364; T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 1993/131, K. 1993/2741, T. 05.04.1993 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁸⁹ BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); EGLI, s. 998; ROTH, s. 369; Sebastian WÜNDISCH, "Forshungs- und Entwicklungsvertrag", Beck'sche Online Formulare Vertrag, 47. Baskı, 2019, Rn. 5.

⁹⁰ ARAL, AYRANCI, s. 361; ERZURUMLUOĞLU, s. 176; Göktürk UYAN, İsviçre-Türk Hukukunda Mimari Proje Düzenleme Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2006, s. 46; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 6; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 464 vd.

sözleşmesinin konusunu oluşturabileceğini kabul etmekle birlikte, sözleşme konusu şeylerin ifa sonucunda belirli ölçüde maddilik kazanması gerekir. Bu çerçevede fikri ve sınai hakların belgelendirilmesi, aranan belirli ölçüde maddilik unsurunu sağlamış olur.⁹¹ Örneğin, patentin sözleşme konusu olduğu ilişkide Ar-Ge faaliyeti ile yükümlü olan tarafın patentin elde edilmesine ilişkin belgeleri düzenleyip karşı tarafa teslim etmesi gerekir.

Eser sözleşmesinde, sözleşme konusu ürünün elde edilmesi kesin olmasa dahi, yüklenici taraftan eseri ortaya çıkarması beklenir.⁹² Bu beklentinin altında yatan sebep, yüklenici tarafın sözleşme konusu eseri yapabileceğine olan inançtır. Bu inancın kaynağı, bizzat yüklenicinin yapmış olduğu taahhüt olabilir. Aynı şekilde, yüklenicinin öncesinde ortaya koymuş olduğu eserler dikkate alındığında kendisinden istenen eseri ortaya çıkarabileceği düşünülür.

Objektif ve sübjektif imkânlar birlikte değerlendirildiğinde eserin elde edilmesi ihtimali elde edilememesi ihtimaline nazaran yüksek görülür. Objektif imkânlara yüklenicinin sahip olduğu altyapı ve ekonomik durumu ve kişisel donanımı örnek verilebilir. Objektif imkânlara ise, ulaşılan bilimsel ve teknolojik seviye örnek gösterilebilir.

Uçak şirketi ile GSM şirketi örneğini genişletecek olursak, GSM şirketi daha önce başarılı bir biçimde wi-fi sistemleri ortaya koymuş ve üretmiştir. Şirketin pazardaki başarısına binaen, uçaklarda kullanılabilir bir wi-fi sistemi geliştirmenin şirket açısından başarısızlıkla sonuçlanacağı beklentisi düşüktür. Bu durum aynı zamanda, wi-fi sisteminin uçaklarda kullanılabilir hale getirilmesinin teknolojik sıçramaya nazaran kolay elde edilebilir görülmesiyle ilgilidir. Uçaklarda kullanılabilen wi-fi sistemi baştan aşağı yeniden yapılmaz. Mevcut sistemlerin uçaklarla uyumlu çalışabilmesi için çeşitli geliştirmelerde bulunulur. Bu veriler ışığında, sözleşme konusu wi-fi sisteminin elde edilmesi muhtemel görülür.

⁹¹ ARAL, AYRANCI, s. 362; Emre GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesinde Ek İş ve İş Değişikliği, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009, s. 7; Hüseyin ALTAŞ, Eserin Teslimden Önce Telef Olması: BK. mad. 368, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 56; ŞAHAN, s. 97; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 21; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 959.

⁹² TBK, m. 470.

Tarafların Ar-Ge faaliyetinden ziyade bizzat Ar-Ge ürününü önemsemeleri ise, uçak firmasının wi-fi sistemine duyduğu somut ihtiyaç ile ilgilidir. Uçak firması, tanımlanan ürünü doğrudan uçak filosunda kullanacaktır. İlgili sistemin geliştirilememesi halinde eldeki know-how'un uçak firması açısından çok kıymeti yoktur.⁹³

Tarafların nitelikleri dikkate alınarak başarı şansı öznel ve nesnel açıdan değerlendirilir. Başarı şansının yüksek olduğu durumlarda, tarafların Ar-Ge faaliyetinden ziyade somut neticeyi arzuladığı düşünülür.⁹⁴ Söz konusu değerlendirmenin yapılacağı zaman, sözleşmenin kurulduğu andır. Çünkü tarafların sözleşmeden beklentilerinin ne olduğu değerlendirilirken, sözleşmenin kurulduğu an esas alınır.

Ürüne ilişkin beklentiden sonra sonucun Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafça garanti edilmesi hali incelenmelidir. Ar-Ge'yi yürüten taraf, açık biçimde ürünü garanti etmişse herhangi bir değerlendirmede bulunmaya gerek yoktur. Sözleşme, Ar-Ge sipariş sözleşmesi sayılır ve sözleşmeye eser sözleşmesi hükümleri uygulanır.

Hangi unsurların örtülü garanti şeklinde değerlendirileceği, bu noktada önem taşır. Ar-Ge sürecinin fazlara ayrılarak her bir fazın ayrı ayrı düzenlenmesi sıklıkla karşılaşılan bir uygulamadır. Böyle bir düzenlemenin yapılması faaliyetlerin düzenli yürütülmesi açısından tavsiye edilir. Her bir fazın tahmini başlangıç ve bitiş tarihinin belirlenmesi, yapılacak denetimler bakımından önem taşır. Ayrıca tarafların yükümlülüklerine aykırı hareket edip etmediklerinin tespiti bakımından önemli bir kıstastır.⁹⁵

Ancak önemle ifade etmek gerekir ki, Ar-Ge faaliyetinin fazlara ayrılıp araştırma takviminin belirlenmesi, sözleşmenin Ar-Ge sipariş sözleşmesi sayılmasına yetmez.⁹⁶ Çalışma takvimi belirlenmiş olsa dahi, Ar-Ge sürecini tam anlamıyla öngörebilmek

⁹³ WINZER, Rn. 797.

⁹⁴ OBENHAUS, BRÜGGE, HERDEN, SCHÖNHÖFT, Rn. 235.

⁹⁵ WINZER, Rn. 42.

⁹⁶ SMIELICK, Rn. 14.

mümkün değildir.⁹⁷ Bu durum, araştırma faaliyetinin doğası ile alakalıdır. Araştırmayı yapan kişi dahi, ne zaman neyle karşılaşacağını tam anlamıyla bilemez.

Bir Ar-Ge projesinde çalışma takviminin belirlenmesi, iş disiplini sağlamak ve işlerin uzun sürelerle yayılmasını engellemek içindir.⁹⁸ Sürecin fazlara ayrılması, ürünün Ar-Ge faaliyeti yürüten tarafça taahhüt edildiği yahut taraflarca elde edilmesinin muhtemel görüldüğü şeklinde yorumlanmamalıdır.

Çalışma takvimi, Ar-Ge faaliyetini yüklenen tarafın göstermesi gereken özen seviyesi belirlenirken dikkate alınır. Kişinin belirtilen tarihlerde Ar-Ge faaliyetinde bulunması gerektiğini gösterir. Örneğin, kişinin çalışma takvimine uygun şekilde hareket etmesi, özen yükümlülüğüne uygun davrandığına karine teşkil eder. Bunun karşısında tarafların her bir faz için belirli tarihler öngörmesi, sözleşmeyi Ar-Ge sipariş sözleşmesi olarak değerlendirmek için yeterli değildir.

Alman Federal Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararda ilaç şirketi ile üniversite arasında bir Ar-Ge sözleşmesi söz konusudur. Üniversite, Ar-Ge faaliyetleri kapsamında karaciğer rahatsızlığına sebep olan antijenleri araştırmaktadır. Sözleşmede çeşitli fazlar ve çalışma takvimi düzenlenmiştir. Şirket, üniversiteye 20.000 Mark taksitler halinde toplam 140.000 Mark ücret ödemiştir. Üniversite tarafından yürütülen Ar-Ge projesi başarısızla neticelenmiş ve sözleşme konusu ürün elde edilememiştir. Şirket ürünün kendisine teslim edilmediğinden hareketle ödenen ücretin iadesini dava etmiştir.

Mahkemenin görüşüne göre, başarı riskinin düşük olduğu bir Ar-Ge projesini yürüten tarafın sonuç taahhüt etmesi düşük bir ihtimaldir. Ar-Ge sözleşmesinde fazlar ve çalışma takviminin öngörülmüş olması, sonucun taahhüt edildiği anlamına gelmez. Sırf bu sebebe dayanılarak sözleşme, eser sözleşmesi olarak nitelendirilemez. Sürecin fazlara

⁹⁷ Bu sebeple çoğu Ar-Ge sözleşmesinde Ar-Ge faaliyetlerini tam olarak öngörmek mümkün olmadığından ilk aşamada takvim belirlenirken, geniş bir takım zaman aralıkları öngörülür. Daha detaylı ve kesin takvimler ise, başarıya yaklaşıldığı ya da başarının kesinleştiği hallerde söz konusu olur. Bu sebeple Ar-Ge faaliyetleri yürütülürken bir yandan çalışma takvimi de güncellenir. EGLI, s. 1002; MEIER, s. 552; WINZER, Rn. 116.

⁹⁸ WINZER, Rn. 117.

ayrılması ve tarafların birbirleri bilgilendirmesi ya da rapor hazırlaması sadakat ve koruma yükümlülüğünün birer yansıması olarak kabul edilecektir.⁹⁹

1.1.5.2.b. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi

Üst kısımda tarafların ortak amaca sahip olmadığı ayrıntılı şekilde tartışıldığı için, tekrara düşmemek adına bu kısımda açıklama yapmayı tercih etmiyoruz. Böylece ifade edilmelidir ki, iş görme sözleşmesi sayılmasının doğal sonucu olarak Ar-Ge vekâlet sözleşmesi tarafları ortak amaca sahip değildir.¹⁰⁰ Bir taraf ücreti amaçlarken, diğer taraf sözleşme konusu işin karşı tarafça görülmesini amaçlar.

Tarafların sözleşme ilişkisinden beklentisi ortaya konulmalıdır. Yukarıda vermiş olduğumuz ilaç firması ile üniversite arasında belirli bitkiler üzerinde çalışılmasına ilişkin yapılan sözleşme örneği üzerinden gitmek, bize kolaylık sağlayacaktır. Üniversite, elde etmiş olduğu sonuçları bir bütün halinde Ar-Ge'yi finanse eden ilaç şirketine devrederek karşılığında ücret elde etmek ister.¹⁰¹ Ar-Ge sipariş sözleşmesi örneğindeki wi-fi şirketinden farklı olarak, sözleşme konusu ürünle ilgili ileride üretim ya da pazarlama faaliyetinde bulunmak gibi isteğe sahip değildir.¹⁰² Bu konuda gerekli altyapı yatırımları ve yetkinliği de yoktur.

Üniversitedeki araştırmaların finansmanı, üretim ya da pazarlama faaliyetleri olmayıp, bizzat araştırma ile elde edilen gelirlerdir. Ar-Ge faaliyetlerinin finansörü olan ilaç firması ise, masrafları ve ücreti üstlenip sonuçların ve -elde edilebildiği takdirde- ürünün sahibi olmak arzusundadır.

Üniversitenin temel menfaatinin ücret olması ve tüm masraf ve ücretin ilaç firması tarafından üstlenilmesi dikkate alındığında, ilaç firmasına yapılacak ürün ya da sonuçların teslimi fikri ve sınai haklarla birlikte bir bütün olarak gerçekleştirilir.

⁹⁹ BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); EGLI, s. 998; Sebastian WÜNDISCH, "Forshungs- und Entwicklungsvertrag", Beck'sche Online Formulare Vertrag, 47. Baskı, 2019, Rn. 5.

¹⁰⁰ ARAL, AYRANCI, s. 51; BARLAS, s. 31; PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 16; WINZER, Rn. 12, 944.

¹⁰¹ WINZER, Rn. 1027-1028.

¹⁰² LIEB, HANS, s. 330; T.C. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2015/6059, K. 2015/13396, T. 14.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

İlaç firması açısından olaya yaklaşıldığında, fikri ve sınai hakların devri, büyük öneme sahiptir. Çünkü ilaç firmasının sözleşme ilişkisine girmesinin temel sebebi, elde edilen sonuçları şirket faaliyetlerinde değerlendirmek istemesidir. Bu bakımdan, Ar-Ge faaliyeti neticesinde bir patent elde edilemese dahi, ilgili bitki türünün bilinmeyen etkileri saptanabilir. Edinilen bilgi, bitki türünün şirketin ileride üretmeyi planladığı ürünlerin içeriğine dâhil edilip edilmeyeceği noktasında oluşturulan şirket stratejileri bakımından başlı başına büyük bir değere sahiptir.

İlaç firmasının beklentisi, doğrudan kullanılabilir patentlerden ziyade, Ar-Ge faaliyeti neticesinde ulaşılan bilgilerin tamamını elde etmektir. Somut olarak bir ürün beklentisi yoktur. Ar-Ge faaliyetleri neticesinde belirli bir ürünün ortaya çıkması hali ise ilaç firması bakımından sürpriz bir ödül gibi değerlendirilir.

Ar-Ge faaliyetleri, üniversite tarafından gerçekleştirilir. Buna karşılık, Ar-Ge ürününün elde edilip edilememesi noktasında riskleri üstlenen taraf, Ar-Ge faaliyetlerinin finansmanını gerçekleştiren ilaç firmasıdır. Buradan hareketle, riskleri üstlenen tarafın, elde edilen menfaatler üzerinde hak talep etmesinden doğal bir şey yoktur. Diğer bir söyleyişle, başarıya ulaşma şartı olmaksızın Ar-Ge faaliyetini finanse eden taraf fikri ve sınai haklar da dâhil olmak üzere ortaya çıkan haklar üzerinde talepte bulunabilir.

Ar-Ge vekâletinde sözleşme konusu ürünün elde edilmesi taraflarca meçhul görülür. Meçhul ifadesinden kastımız, ürünün elde edilmesi ihtimalini elde edilmemesi ihtimaline göre düşük görmektir. Ar-Ge faaliyetini yüklenen taraf, zamanın bilimsel ve teknik gelişmelerine uygun hareket edeceğini taahhüt eder.¹⁰³ Onun ötesinde bir sonucun garanti edilmesi söz konusu olmaz.¹⁰⁴

Ar-Ge'yi üstlenen tarafın ilgili ürünü teslim etmesi, ürünün elde edilmesinin meçhul olması dolayısıyla objektif olarak beklenebilir değildir. İş gören tarafın sonuç taahhüt etmemesi ve ürünü teslim etme yükümlülüğünün olmaması dolayısıyla, Ar-Ge vekâlet sözleşmesini eser sözleşmesine benzetmek imkân dışıdır. Ek olarak ifade

¹⁰³ ARAL, AYRANCI, s. 436; BUSCHE, Rn. 148.

¹⁰⁴ BGH, Urteil vom 16.07.2002, X ZR 27/01 (Beck Online); LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200–97 (Beck Online); LIEB, HANS, s. 330; MEIER, s. 554.

edilebilir ki, ürünün elde edilmesi meçhul kabul edildiğinden ürünün karşı tarafa teslimi noktasında taahhütte bulunmak, işin doğası gereği imkân dâhilinde gözükmemektedir.¹⁰⁵

Ar-Ge vekâletinde yapılan yegâne taahhüt, Ar-Ge faaliyetlerini gereği gibi yerine getirmektir. Böylece ifade edilmelidir ki, Ar-Ge vekâlet sözleşmesi, niteliği itibariyle vekâlet sözleşmesine benzer. Vekâlet sözleşmesinde vekilin sorumluluğu, kendisine verilen görevleri özenle yerine getirmek ve bunun sonucunda elde etmiş olduğu menfaatleri vekâlet ettiği kimseye devretmektir.¹⁰⁶

Vekil, yaptıkları karşılığında genellikle ücrete hak kazanır. Her ne kadar ehil de olsa, işini özenle yerine getiren vekilin arzulan sonucun gerçekleşmediği durumlarda herhangi bir sorumluluğu yoktur.¹⁰⁷ Bu durumun altında yatan sebep ise, vekil ne kadar hünarlı olursa olsun sonucun elde edilmesinin şansa bağlı olmasıdır. Eser sözleşmesinde ise, yüklenicinin eseri yapabileceğine dair inanç vardır.

Ar-Ge vekâlet ve Ar-Ge sipariş sözleşmesi birlikte değerlendirildiğinde, tarafların ortak amaca sahip olmadığı hallerde, ürünün kullanımına ilişkin herhangi bir amaç taşımayan, sadece araştırmayı konu edinen salt Ar-Ge sözleşmesini Ar-Ge vekâleti kapsamında değerlendirmek uygun olur.¹⁰⁸

İlaç firması örneğimize dönecek olursak, üniversite her ne kadar daha önce başka bitki türleri üzerinde çeşitli araştırmalar yapmış olsa da, sözleşme konusu bitki türleri üzerinde yapılacak araştırma neticesinde ortaya ne çıkacağı noktasında kimsenin kesin bir öngörüsü olmaz. Bitkilerin araştırılması sürecinde uygulanacak yöntemler belli olup, söz gelimi incelenen bitki türlerinde hangi aktif maddelerin çıkacağı yahut aktif maddelere rastlanıp rastlanmayacağı tam bir muammadır.

¹⁰⁵ EGLI, s. 997-100.

¹⁰⁶ ARAL, AYRANCI, s. 434.

¹⁰⁷ ARAL, AYRANCI, s. 434 vd.; BAŞPINAR, Vekilin Sorumluluğu, s. 70; EREN, Borçlar Özel, s. 710; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 115; LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200-97 (Beck Online); Şahin AKINCI, Vekalet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Sayram Yayınları, Konya, 2004, s. 3; Şebnem AKİPEK, Alt Vekalet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 31; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 356; Türker YALÇINDURAN, Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 34; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 526, 1120; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 601-602.

¹⁰⁸ EGLI, s. 997; MEIER, s. 552; TAKEI, s. 430.

Üniversite, bitkilerin bilimsel yöntemlere uygun bir disiplin içerisinde araştırılması dışında herhangi bir sonuç garanti etmez. Elde edilecek sonuçlar ise, fikri haklar da dâhil olmak üzere bir bütün halinde ilaç firmasına devredilir.

Ar-Ge vekâletinde ilaç şirketinin üniversiteye elde edilen patentler üzerinde hak sahipliği tanınması halinde, tarafların ortak menfaat elde ettiklerinden hareketle adi ortaklık ilişkisinin oluştuğunu iddia etmek düşünülebilir. Ancak, üniversiteye patent üzerinde hak tanınması, tarafların ortak hareketine ve ortak amacına işaret etmez. Bu sebeple, menfaate katılmanın söz konusu olduğu hallerde de ilgili sözleşmeyi vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirmek gerekir.

Örneğin, vekâlet sözleşmesinde avukatın elde edilecek paranın belli bir yüzdesini ücret olarak alacağı kararlaştırılabilir.¹⁰⁹ Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın sözleşme konusu ürüne ortak kılınması, ilgili sözleşmeyi vekâlet sözleşmesi olmaktan çıkarmaz.¹¹⁰

Ürünün elde edilmesindeki başarı şansı, Ar-Ge faaliyetini yürütecek tarafın nitelikleri de dikkate alınarak objektif şekilde değerlendirilmelidir. Ürünün sözleşmede açıkça garanti edilmediği ve ürünün elde edilmesinde olumsuz beklentilerin yüksek olduğu hallerde, sözleşmeyi Ar-Ge vekâleti şeklinde değerlendirmek uygundur.¹¹¹

Ar-Ge vekâleti söz konusu olduğunda, ürün elde edilemese dahi Ar-Ge faaliyetini özenli şekilde yerine getiren taraf, teslim borcuna aykırı davrandığı gerekçesiyle sorumlu

¹⁰⁹ 7 Nisan 1969 tarih ve 13168 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, (“**Avukatlık Kanunu**”) m.164/II.

¹¹⁰ ARAL, AYRANCI, s. 437

Tarafların ücret belirlemeksizin sözleşmeyi kurmaları da mümkündür. Haluk Nami NOMER, "Sözleşmedeki Esaslı Bir Nokta, Özellikle Karşılıklı Borç Doğuran Akitlerde İvazın Miktarı Belirlenmeksizin Sözleşme Kurulabilir Mi?", Journal of Yaşar University, 2013, Cilt. 8, Özel Sayı, s. 2057 vd.

¹¹¹ LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200–97 (Beck Online); SMIELICK, Rn. 14; WINZER, Rn. 911

Tedavi sözleşmelerinde hastanın iyileşmesi, sağlığını kazanması doktor tarafından yüklenilen bir borç olmadığından, ilgili sözleşmelerin vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilmesi gerektiği ifade edilir. Zafer ZEYTİN, "Vekalet ve Eser Sözleşmeleri: Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahaleleri Konu Edinen Sözleşme İlişkilerinin Nitelendirilmesi", TıphD, 2014, Sayı. 6, s. 110-112.

tutulmaz.¹¹² Sözleşmede ürünle ilgili prototip yapıp karşı tarafa teslim edilmesi kararlaştırılabilir. Ancak ifade etmek gerekir ki, tarafların prototipin teslimini öngörmesi ilgili sözleşmeyi Ar-Ge sipariş sözleşmesi olarak değerlendirmeye yetmez.¹¹³ Prototip, nitelik itibariyle bağımsız bir ürün değildir. Asıl ürünün örneği mahiyetindedir.

Sözleşmede tarafların Ar-Ge ürünün elde edilmesini beklentisinin ya da ürünle ilgili sonuç taahhüdünün mevcudiyeti noktasında kesin bir kanaate varılamıyorsa, ilgili sözleşmenin Ar-Ge vekâleti olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.¹¹⁴ Çünkü Ar-Ge faaliyetlerde hiçbir başarı işin doğası gereği kesin değildir.

1.1.6. Ar-Ge Sözleşmesinin Özellikleri

1.1.6.1. Sui Generis Bir Sözleşme

Kanunda düzenlenmemiş olan sözleşmeler isimsiz sözleşmeler olarak nitelendirilir.¹¹⁵ Ar-Ge sözleşmeleri de bu bağlamda isimsiz sözleşmelerden sayılır.¹¹⁶

¹¹² EGLI, s. 997; SMIELICK, Rn. 14.

¹¹³ EGLI, s. 998.

¹¹⁴ ARAL, AYRANCI, s. 439 vd.; TAKEI, s. 430; TBK, m. 502/II.

¹¹⁵ ARAL, AYRANCI, s. 53; Ayşe ARAT, "İsimsiz Sözleşmelerin Tamamlanması", EÜHFD, 2006, Cilt. 1, Sayı. 2, s. 241; EREN, Borçlar Özel, s. 17; Fikret EREN, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 23. Baskı, Ankara, 2018, s. 207; Haluk TANDOĞAN, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Kendine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 6. Baskı, İstanbul, 2008, s. 12; Mustafa Alper GÜMÜŞ, Borçlar Hukuku Özel Hükümler: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 3. Baskı, İstanbul, 2013, s. 4; Saibe OKTAY, "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması", İHFM, 1996, Cilt. 55, s. 263, YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 22; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 10-11.

¹¹⁶ Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex); EGLI, s. 994; LG Hannover, Urteil vom 13.07.1998, 20 O 200–97 (Beck Online); MEIER, s. 552; MORDINI, BÜRGE, s. 4; TAKEI, s. 430.

İş görme sözleşmelerinde, TBK m. 502 gerekçe gösterilerek isimsiz sözleşmeler olabileceği savunulmaktadır. ARAL, AYRANCI, s. 55; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 384 vd.; Veysel BAŞPINAR, Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2004, s. 69; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 1127.

İsimsiz sözleşmeler ise, kendi arasında üçe ayrılmakta olup, bunlar sırasıyla sui generis sözleşmeler, karma sözleşmeler ve bileşik sözleşmelerdir.¹¹⁷

Yukarıda ayrıntılı şekilde izah edildiği üzere Ar-Ge sözleşmesi, birden fazla sözleşme tipine ait unsurları bünyesinde barındırır. Örneğin, lisans sözleşmesi, patent sözleşmesi, satım sözleşmesi ve kira sözleşmesi gibi sözleşmelere ait unsurların Ar-Ge sözleşmesine konu edildiği söylenebilir.¹¹⁸ Ayrıca adi ortaklık, eser ve vekâlet sözleşmesine ait unsurlar da her bir Ar-Ge sözleşme tipinde bulunabilir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Ar-Ge sözleşmesini sui generis sözleşme olarak nitelendirmek imkân dâhilindedir.¹¹⁹

1.1.6.2. Borç Yükleyen Bir Sözleşme

Ar-Ge sözleşme tipine göre, taraflara yüklenen borcun niteliği farklılık gösterir. Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde her bir taraf, ortak Ar-Ge faaliyetinin ifası noktasında katkıda bulunmak zorundadır. Bu anlamda, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinin taraflara borç yüklediği ifade edilebilir.¹²⁰ Ancak, yukarıda ayrıntılı bir şekilde ifade edildiği üzere borcun ifası, tarafların birbirlerine karşı ifade bulunması ile değil ortak Ar-Ge faaliyetine katkı sunulması suretiyle gerçekleşir. Diğer bir söyleyişle, her iki taraf yapmış oldukları işlerle bütün bir Ar-Ge faaliyetine hizmet eder.

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde bir taraf, karşı tarafın Ar-Ge'ye katkı sunmasına karşılık edimde bulunmaz. Her iki taraf da, menfaatlerini birbirlerinden değil yapılan ortak işten temin eder. Neticede, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinin iki tarafa borç yükleyen

¹¹⁷ ARAL, AYRANCI, s. 56 vd.; ARAT, s. 243-244; EREN, Borçlar Genel, s. 207-210; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt I, s. 6-8, 11; OKTAY, s. 273 vd.; ONGAN, s. 38; Şebnem AKİPEK, Erkan KÜÇÜKGÜNGÖR, Sözleşmeler Rehberi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002, s. 24-25; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt I, s. 12, 68, 75; Tülay KARAKAŞ, Portföy Yönetimi Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 34; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 22 vd.; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 12 vd.

¹¹⁸ EGLI, s. 994; MORDINI, BÜRGE, s. 4; TAKEI, s. 430.

¹¹⁹ Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex); MEIER, s. 552.

¹²⁰ BARLAS, s. 65.

bir sözleşme olduğu ifade edilemez.¹²¹ Bu durumun doğal sonucu olarak, taraflardan herhangi biri üzerine düşen Ar-Ge yükümlülüğünü yerine getirmediği halde, diğer taraf ödemelik def'ine başvuramaz.¹²² Ayrıca, tarafların sözleşme ilişkisini tek taraflı feshetmesi imkân dâhilinde değildir.¹²³

Bedelli Ar-Ge sözleşmesinde Ar-Ge'yi üstlenen taraf, Ar-Ge faaliyetinde bulunup elde edilen sonuç veya ürünü teslim etmeyi borçlanır. Finanse eden taraf ise, ücret ödemeyi borçlanır. Her iki taraf da borç altına girdiğinden ve taraflar arasında edimler karşılıklı olarak değiştirildiğinden, işbu sözleşmeler karşılıklı iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden sayılır.¹²⁴ Bu kabulün pratik sonucu, her bir tarafın ödemelik def'ine sahip olmasıdır.¹²⁵

1.1.6.3. Rızai Bir Sözleşme

Ar-Ge sözleşmesi, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulduğundan, rızai sözleşmelerden sayılır.¹²⁶

1.1.6.4. Borç İlişkisi Doğuran Bir Sözleşme

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, ortak Ar-Ge faaliyeti tek bir edimin ifası ile sona ermediğinden tarafların birlikte hareket etme yükümlülükleri süreklilik arz eder.¹²⁷ İşin

¹²¹ AKİPEK, KÜÇÜKGÜNGÖR, s. 23; AYAR, s. 16; BARLAS, s. 67-68; Hermut OETKER, Felix MAULTZSCH, Vertragliche Schuldverhältnisse, Springer, 3. Baskı, 2007, s. 6; T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1943/4-26, K. 1963/96, T. 11.12.1963 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Zekeriya KURŞAT, "Yeni Borçlar Kanunumuzda Adi Ortaklık Hükümlerinin Değerlendirilmesi", İÜHFİM, 2012, Cilt. 70, Sayı. 1, s. 301.

¹²² BARLAS, s. 127-128.

¹²³ PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 35 vd.

¹²⁴ AKİPEK, KÜÇÜKGÜNGÖR, s. 20; ARAL, AYRANCI, s. 359-360, 435; EREN, Borçlar Genel, s. 211.

¹²⁵ TBK, m. 97.

¹²⁶ ARAL, AYRANCI, s. 360, 435; BARLAS, s. 58.

¹²⁷ AYAR, s. 17; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 18; BARLAS, s. 43; EREN, Borçlar Genel, s. 107; Kemal OĞUZMAN, Turgut ÖZ, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 16. Baskı, İstanbul, 2018, s. 12; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 13; Özer SELİÇİ, Borçlar Kanununa Göre

başından sonuna kadar tarafların sürece katkı sunma borcu vardır. Sözleşme ilişkisi devam ettiği müddetçe, tarafların ortak Ar-Ge faaliyetine uygun biçimde sadakatle davranması ve ortak menfaatlere aykırı davranışlardan kaçınması gerekir.¹²⁸

Bedelli Ar-Ge sözleşmesinde, bir tarafın Ar-Ge faaliyetinde bulunup elde edilen ürün veya sonucu karşı tarafa teslimi ile borç sona erer. Diğer taraf da karşılığında ücret öder. Borçlar tek bir edimin ifası ile sona erdiğinden, taraflar arasında sürekli borç ilişkisi oluşmaz.¹²⁹ Ar-Ge faaliyetlerinin uzun sürmesi, sözleşmenin sürekli borç ilişkisi doğurduğu şeklinde algılanmamalıdır.¹³⁰

1.1.7. Ar-Ge Sözleşmesinin Tarafları

Ar-Ge işbirliği ve sipariş sözleşmesi, genellikle tüzel kişiliği haiz sermaye şirketleri arasında yapılır.¹³¹ Üniversitenin ticari faaliyeti ve kâr elde etme amacı bulunmadığından Ar-Ge işbirliği sözleşmesine taraf olmayacağı düşünülür.¹³² Üniversiteler, ekseriyetle Ar-Ge vekâlet sözleşmesi kapsamında Ar-Ge faaliyetini üstlenir.¹³³ Ancak, istisnai de olsa üniversitenin ticari kaygılarla hareket ettiği durumlarda, Ar-Ge işbirliği sözleşmesine taraf olması mümkündür.¹³⁴

Tarafların birbirlerine göre konumları dikkate alındığında, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde eşitler arası ilişki görülür. Bu nitelendirmenin temelinde, tarafların tüm Ar-Ge ve ürünün kullanım sürecini ortaklaşa yürütmeleri yatar. İki taraf da, aynı işin farklı kısımlarını icra eder. İkisinin eylemleri de, ortak amaca yöneliktir. Bedelli Ar-Ge sözleşmelerinde ise, eşitler arası bir ilişkiden söz edilemez. Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın, finanse eden tarafın talimatlarına uyma yükümlülüğü vardır.

Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 31.

¹²⁸ AYAR, s. 17; SELİÇİ, s. 32.

¹²⁹ ARAL, AYRANCI, s. 360, 435.

¹³⁰ MEIER, s. 555.

¹³¹ WÜNDISCH, Rn. 2.

¹³² WINZER, Rn. 11.

¹³³ EFFENBERGER, s. 222.

¹³⁴ EGLI, s. 1004.

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde Ar-Ge faaliyeti sona erdikten sonra Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf, elde edilen ürünün mülkiyetini karşı tarafa devreder. Ancak, ürüne ilişkin ortaya çıkan patent ve diğer fikri sınai hakları elinde tutar. İlerleyen süreçte ürünün üretimini kendisi gerçekleştirir. Üretmiş olduğu ürünleri ise, Ar-Ge sipariş sözleşmesinin karşı tarafına satar. Böylece, Ar-Ge sipariş sözleşmesinin tarafları arasında ilerleyen süreçte tedarik ilişkisi kurulur. Bu çerçevede, Ar-Ge sipariş sözleşmesinde finanse eden tarafın diğer tarafın daha öncesinde müşterisi olması muhtemeldir. Finanse eden taraf, Ar-Ge sipariş sözleşmesi ile ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarına paralel olarak karşı taraftan yeni bir ürün geliştirip bu ürünü kendisine temin etmesini ister.¹³⁵

Ar-Ge vekâletinde sonuca ilişkin haklar finansmanı sağlayan tarafa ait olacağından, Ar-Ge faaliyetini yürütecek taraf, genellikle Ar-Ge kurumu veya üniversitedir.¹³⁶ Buna karşılık, finansmanı üstlenen taraf ise, tüzel kişiliği haiz sermaye şirkettir.

Ar-Ge sözleşmesi, tarafların birbirlerine karşı duyduğu güven üzerine inşa edilmiştir. Bu sebeple, bir tarafın karşı tarafın rızasını almaksızın sözleşmeyi üçüncü bir kişiye devredemeyeceği kabul edilir.¹³⁷ Aynı şekilde her bir tarafın rızası olmaksızın üçüncü bir kişi sözleşme ilişkisine dâhil olamaz.¹³⁸ Taraflardan biri, işletmesine ait bir kısmı yakın gelecekte başka birisine devretmeyi düşünebilir. O takdirde, taraflar ilgili kısmın devrini sözleşmede istisna olarak düzenleyebilir.

1.1.7.1.Alt Yüklenici Tayin Edilmesi

Kural olarak, üçüncü kişiyle, yapılacak işi tarif için dahi, bilgi paylaşmak zorunlu olacağından verilecek işler bakımından sadakat yükümlülüğü çerçevesinde karşı tarafın rızası alınmalıdır.¹³⁹ Verilecek rızada, üçüncü kişinin de aynı gizlilik şartları altında olacağına garantisi alınmış olmalıdır. Aynı zamanda üçüncü kişinin yapacağı işleri

¹³⁵ WINZER, Rn. 807.

¹³⁶ WINZER, Rn. 888, 897.

¹³⁷ SMIELICK, Rn. 93.

¹³⁸ BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 41, TBK, m. 632.

¹³⁹ SMIELICK, Rn. 31.

teslim konusunda Ar-Ge sözleşmesindeki hükümlerle bağlı olması sağlanmalıdır.¹⁴⁰ Ancak bu durum, sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olmadıkça hiçbir sözleşme tarafı üçüncü bir kişiden Ar-Ge faaliyetleri ile ilgili yardım alamaz anlamına kesinlikle gelmemelidir. Tarafların birbirlerine karşı sahip olduğu sadakat yükümlülüğün kapsamı bu derece geniş olarak algılanmamalıdır. Adi ortaklık, eser ve vekâlet sözleşmelerinde de sözleşmenin taraflarının yardım alması noktasında yasaklayıcı bir hüküm bulunmamaktadır.¹⁴¹

1.1.7.2.Taraflara Tanınan Lisanslar

Ar-Ge sözleşmesi kapsamında taraflara Ar-Ge ürününün kullanılmasını temin etmek maksadıyla çeşitli lisanslar tanınır. Ürün üzerinde mülkiyet hakkı olmayan tarafa üretim ya da pazarlama hakkının tanındığı hallerde, lisans sözleşmesinin varlığından bahsedilir.¹⁴² Tanınan lisansların kapsamını kural olarak Ar-Ge ürünleri ve arka plan hakları oluşturur.¹⁴³ Lisanslar ile tanınan kullanma hakları, kural olarak devredilemez niteliktedir. Üçüncü bir kişiye alt lisans tanınmak istendiğinde, alt lisans sözleşmesinin Ar-Ge sözleşmesinin karşı tarafınca onaylanması gerekir.¹⁴⁴ Bunun sebebi, tarafların sahip oldukları kullanma haklarının iradeleri dışında kısıtlanmasını ya da zarar görmesini engellemektir.¹⁴⁵

Üçüncü kişilere lisans tanındığı hallerde, alt lisans ücretinin bir kısmının diğer sözleşme tarafına ödendiğinden emin olunmalıdır. Alt lisans sözleşmesinde ücret belirlenmediği takdirde, ücretin makul bir ücret gibi hesaplanması gerekir. Lisans veren taraf, alacağı ücreti düşük tutabilir veya hiç ücret almayabilir. Bu konuda kendi takdir hakkı vardır. Ancak sonuçlarına kendisi katlanır. Karşı tarafa yine makul ücret kararlaştırılmış gibi ödeme yapmalıdır. Ücretin çok yüksek kararlaştırıldığı hallerde ise

¹⁴⁰ WINZER, Rn. 823.

¹⁴¹ SMIELICK, Rn. 31.

¹⁴² MEIER, s. 555; Şule DİLMAÇ, "Patent Lisans Sözleşmesi", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, Cilt. 9, Sayı. 100, s. 694.

¹⁴³ WINZER, Rn. 269.

¹⁴⁴ WINZER, Rn. 102.

¹⁴⁵ WINZER, Rn. 272.

lisans veren hakkaniyet gereği makul ücretin üzerinde olan kısmı karşı tarafa ödemek zorunda değildir.¹⁴⁶

1.1.8. Ar-Ge Sözleşmesinin Kurulması

Ar-Ge sözleşmesi, tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulur.¹⁴⁷ Sözleşme ilişkisi içerisinde bir borcun doğabilmesi için, sözleşmenin kurulma aşamasında edimin belirli olması gibi bir şart aranmaz. Edimin belirlenebilir olması yeterlidir. Sözleşme yapıldıktan sonra veya ifa zamanında objektif olarak belirlenebilecek olan edimler belirlenebilir nitelikte kabul edilir.¹⁴⁸

Tarafların Ar-Ge sözleşmesinde Ar-Ge ürününü açık ve kesin bir biçimde tanımlamaları sözleşmenin kurulması bakımından büyük önem taşımaz. Ürünün tüm özellikleriyle açıklanması gerekmez. Önemli olan, Ar-Ge ürününün belirlenebilir nitelikte oluşudur. Örneğin, sözleşmede araçlarda yakıt tüketimin azaltılması maksadıyla araç motoru üzerine Ar-Ge faaliyetinde bulunulacağı yazıyorsa, şart gerçekleşmiştir. Tarafların ayrıca araç motorunun rengi, boyutu vs. gibi özellikleri sözleşmeye yazması gerekmez.

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinin kurulması ile ilgili, TBK m. 503 özel hükmü incelenmelidir. Bu hükümde zımni kabule ilişkin kesin olmayan kanuni bir karine kabul

¹⁴⁶ WINZER, Rn. 286.

¹⁴⁷ Ahmet Mithat KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 22. Baskı, Ankara, 2018, s. 82; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 29; BARLAS, s. 58, 71; EREN, Borçlar Genel, s. 200-201; EREN, Borçlar Özel, s. 595; GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesi, s. 11; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 7; Halil ARSLANLI, Kollektif ve Komandit Şirketler, Fakülteler Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1980, s. 36; Haluk Nami NOMER, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Beta Basım Yayım, 15. Baskı, 2017, s. 39; Hüseyin HATEMİ, Emre GÖKYAYLA, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat Kitapçılık, 3. Baskı, İstanbul, 2015, s. 30; Mehmet AYAN, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara, 2016, s. 151-152; Necip KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Borçlar Hukuku: Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Filiz Kitabevi, Cilt. 1, 7. Baskı, İstanbul, 2017, s. 171 vd.; OĞUZMAN, Turgut ÖZ, "Çalışanların Yarattıkları Eserler Üzerinde Fikri Haklar", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt. 12, Sayı. 2, s. 19; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 28; TBK, m. 3; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 737, 962.

¹⁴⁸ AYAN, s. 46; EREN, Borçlar Genel, s. 100; KILIÇOĞLU, s. 12; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 38, 180.

edilmiştir.¹⁴⁹ Muhatap vekil, kendisine sunulan öneriyi açıkça kabul etmiş olmasa bile sözleşme kurulmuş sayılır. Hükümde belirli şartlar öngörülmüştür. Bu şartlar, vekil olacak kişinin görülecek iş konusunda resmi sığata sahip olması, görülecek işin mesleğinin gereğı olması ya da bu gibi işleri kabul edeceğini duyurmasıdır. Zımni kabulün gerçekleşebilmesi için bu şartlardan en az birinin varlığı aranır.

Zımni kabul, avukat ve doktorlar açısından makul olmakla birlikte, üniversitelere bu hükmün uygulanması işin doğasına uygun düşmez. Çünkü bir üniversitenin araştırma yapma noktasında gerekli altyapısı ve sıfatı bulursa dahi, üniversitenin görevi Ar-Ge faaliyetleri yürütmekten ibaret değildir.

Hükmün uygulanması, Ar-Ge faaliyetlerine yönelik ya da Ar-Ge faaliyetlerini merkezine alan üniversiteler bakımından yerinde olabilir. Ancak, mevcut üniversiteler içerisinde en azından Türkiye'dekiler bakımından böyle bir üniversitenin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu sebeple, üniversitelerin taraf olduğu Ar-Ge vekâlet sözleşmesi bakımından zımni kabule ilişkin karinenin uygulanması hakkaniyete uygun düşmez.

1.1.9. Ar-Ge Sözleşmesinin Şekli

Taraflar, kural olarak sözleşme özgürlüğü çerçevesinde kamu düzeni ve ahlaka aykırı olmamak kaydıyla¹⁵⁰ diledikleri biçimde sözleşme düzenleyebilir.¹⁵¹ Ar-Ge sözleşmesinin konusunu oluşturan ürün, elde edildiği takdirde yeni bir buluş ortaya çıkmış demektir. Yaratıcılık ilkesi gereğı buluş üzerindeki hak, ilk olarak mucit gerçek kişi üzerinde doğar ve sözleşme ilişkisi çerçevesinde devredilir. Bu devir, fikri ve sınai hakka ilişkin bir devirdir.¹⁵²

¹⁴⁹ ARAL, AYRANCI, s. 442; KARAKAŞ, s. 27.

¹⁵⁰ Çiğdem KIRCA, Franchise Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 47.

¹⁵¹ HATEMİ, GÖKYAYLA, s. 62; Saadet Hande ÖZSOY, Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011, s. 59 vd.

¹⁵² ŞAHAN, s. 140.

Ar-Ge sözleşmesinin bünyesinde barındırdığı fikri ve sınai hakların gereği olarak, Ar-Ge sözleşmesinin Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu¹⁵³ (“FSEK”) m. 52 anlamında yazılı şekilde yapılması gerekir.¹⁵⁴ FSEK’e göre sözleşmenin yazılı olması, şekil şartı bakımından yeterli görülmez. Bunun yanında, sözleşmenin konusunu oluşturan hakların ayrı ayrı yazılması da gerekir. Bu şarta munzam şekil şartı da denir.¹⁵⁵ Ayrıca, Ar-Ge sözleşmesi kapsamında yeni bir ortak teşebbüsün açıldığı ya da taşınmaz devirlerinin söz konusu olduğu hallerde resmi şekil şartı söz konusu olabilir.¹⁵⁶

1.1.10. Ar-Ge Sözleşmesinin Yorumlanması

Tarafların sözleşmeden beklentisinin farklılık göstermesinden dolayı, Ar-Ge sözleşmesi tiplerine karşı bakışımızın da aynı olmaması gerekir. Bundan mütevellit, özellikle sözleşmenin yorumlanmasının gerektiği durumlarda tarafların sözleşmeden beklentilerinin ortaya konulması büyük önem arz eder. Her bir Ar-Ge sözleşmesinin karakteristik özellikleri özellikle taraflar arasındaki işbirliğinin boyutu dikkate alınarak değerlendirilmelidir.¹⁵⁷

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülükleriyle ilgili değerlendirmede bulunurken, adi şirketteki ortakların durumu dikkate alınır. İki tarafın üstlenmiş olduğu faaliyetin de projenin başarısına yönelik olduğu akılda tutulmalıdır. Örneğin, tarafların yükümlülüklerini zamanında ifa edememeleri hali, esnek

¹⁵³ 13 Aralık 1951 tarih ve 7981 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu.

¹⁵⁴ DİLMAÇ, s. 695; Mustafa TÜYSÜZ, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2007, s. 87 vd.; Nuşin AYİTER, Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972, s. 207; Ömer ARBEK, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 167; SARI, s. 116; SMK, m. 148/4; SONGUR, s. 35; Şafak N. EREL, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 319.

¹⁵⁵ ARBEK, s. 167; EREL, s. 319; TÜYSÜZ, s. 88.

¹⁵⁶ ARAL, AYRANCI, s. 367; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 30; BARLAS, s. 53; Oruç Hami ŞENER, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2015, s. 5; PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 13 vd.; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 24 vd.; TBK, m. 237; TMK, m. 706/I.

¹⁵⁷ TAKEI, s. 430.

değerlendirilmelidir. Doğrudan temerrüt sonucuna varmak, ortaklığın yapısına uygun değildir. Çünkü adi ortaklıkta ortaklığın ayakta tutulması düşüncesi, büyük önemi haizdir. Bu çerçevede, kasıt ya da ağır ihmalin sebep olmadığı gecikmeler mazur görülmelidir. Sözleşme ilişkinin ayakta tutulması düşüncesi, iş görme sözleşmelerinde bu denli yoğun değildir.

Eser sözleşmesinde yüklenicinin sözleşmedeki iş takvimine uymaması, başlı başına işin gereği gibi yerine getirilmediği anlamına gelir. Ancak, Ar-Ge faaliyeti, doğası gereği kesin vadeye bağlanamayacak işlerdendir. Tarafların bu konuda bir çalışma takvimi öngörmesi, doğrudan kesin vadeler öngörmekten ziyade, çalışma disiplinini ve uyulması gereken özenin sınırlarını belirler.

Belirlenen tarihlerin iş disiplinine yönelik olduğu kabul edilmese dahi, Ar-Ge faaliyetinin belirlenen sürelerde yetiştirilememesi halinde Ar-Ge faaliyetlerinin doğası gereği kesinlik ve öngörülebilirlik taşıması gecikmede haklı sebep olarak değerlendirilir.¹⁵⁸ Ancak, karşılaşılan gecikmelerde Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın bizzat kendi kusuru etkin rol oynamışsa, bu halde Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafı korumanın bir anlamı kalmaz.¹⁵⁹

Ar-Ge sipariş sözleşmelerinde her iki taraf ticari şirket olsa dahi, Ar-Ge faaliyetlerinin belirli bir takvime bağlanmasının belirlenen vadelere işin tesliminin kesin olduğu şeklinde bir yoruma sebep olmaması gerekir.¹⁶⁰ Ancak, bu sonuç Ar-Ge sipariş

¹⁵⁸ ARAL, AYRANCI, s. 395; MEIER, s. 552.

¹⁵⁹ Bu durum, eser sözleşmesinde yüklenicinin temerrüde düşmesi bakımından kusurlu olmasının şart koşulmaması ile ilgilidir. Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın kusursuz hareketi neticesinde uğramış olduğu gecikmeler dolayısıyla temerrüde düşmekten korunması, Ar-Ge faaliyetlerinin doğası gereği tahmin edilemez nitelikleri ile ilişkilidir. Ar-Ge'nin tahmin edilemezliği dolayısıyla korunması gereken birincil kişi de bizzat o Ar-Ge faaliyeti ile meşgul olan taraftır. Ancak, kusurun söz konusu olduğu hallerde, hele bir de gecikmenin temel sebebi bu kusur ise, o halde ortada korunmaya değer bir taraf bulunmamaktadır. ARAL, AYRANCI, s. 392; EREN, Borçlar Genel, s. 972 vd.

¹⁶⁰ Tacir olan tarafların basiretli hareket etmesi beklense dahi, burada Ar-Ge faaliyetlerinin yürütülmesinde kamusal menfaat olması dolayısıyla, Ar-Ge faaliyetinde bulunan kimselerin korunması yerinde olacaktır. Burada temel hareket noktamızı TMK m. 2 dürüstlük kuralı oluşturmalıdır. Bu çerçevede belirtilen sürelerde Ar-Ge ürününün yetiştirilememesi ihtimalinde Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın kusuru dikkate alınmalıdır. Kusurlu olduğu durumlarda vade kesin vade gibi değerlendirilmeye tutulmalı,

sözleşmelerinde örneğin üç yıla yayılmış bir Ar-Ge takviminin on yıla ulaşabileceği şeklinde bir yanlış değerlendirmeye yol açmamalıdır.

Tarafların belirtilen vadelerin kesin olduğu yönünde açıkça irade beyanında bulunmaları durumunda, Ar-Ge ürünün Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafça garanti edildiği sonucuna varılacaktır ki, bu durumda kesin vadeyi kabul etmek dışında bir seçenek yoktur.

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülükleriyle ilgili değerlendirmede bulunurken, eser sözleşmesindeki taraflar dikkate alınır. Örneğin, ürünü sipariş eden tarafın ücret yanında sürece başka yollarla da katkıda bulunması, eser sözleşmesinde malzemenin siparişi veren tarafça karşılanmasına benzetilebilir.

Ar-Ge vekâletlerinde, tarafların hak ve yükümlülükleriyle ilgili değerlendirmede bulunurken, vekâlet sözleşmesindeki taraflar dikkate alınır. Vekilin sözleşme ile bir sonuç garanti etmesi söz konusu değildir. Vekil, üzerine düşen görevi gereği gibi yerine getireceğini taahhüt eder. Sözleşmede sonuç garanti edilmediğinden, Ar-Ge faaliyetini gerçekleştiren tarafın özenine ağırlık verilir.

Örneğin, Ar-Ge sipariş sözleşmesinde Ar-Ge'yi üstlenen taraf ifa sırasında ara ara özensizlik gösterse dahi ürünü elde edip karşı tarafa teslim etmişse aradaki özensizlikler mazur görülebilir. Ar-Ge vekâletinde ise, süreci yürüten tarafın özen yükümlülüğüne aykırı davranışına müsamaha gösterilmeyebilir.

Ar-Ge vekâletinde ürünün elde edilip karşı tarafa teslimi gibi bir yükümlülük yoktur. Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf, özellikle çalışma disiplini anlamında daha çok özen göstermelidir.¹⁶¹

Sonuç olarak ifade edilebilir ki, Ar-Ge sipariş sözleşmesinde ürün sözleşme sonunda gereği gibi teslim edildiği takdirde, aradaki süreçte ne şekilde hareket edildiği çok önem arz etmez. Bunun karşısında, Ar-Ge vekâletinde durum böyle değildir. Süreç

kusurunun olmadığı hallerde ise vade kesin vade olarak değerlendirilmemeli ve Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafa hakkaniye uygun bir süre tanınmalıdır. Bu konuda Yargıtay'ın eser sözleşmeleri ile ilgili olarak herhangi bir esnekliği bulunmamaktadır. ARAL, AYRANCI, s. 399; T.C. Hukuk Genel Kurulu, E. 1991/15-340, K. 1991/467, T. 09.10.1991 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁶¹ MEIER, s. 554.

içerisinde ne şekilde hareket edildiği, kıymeti haizdir. Sonuç garantisi söz konusu olmadığından beklenen özenin derecesi yüksektir.

Sözleşme konusu ürünün nitelikleri, büyük ölçüde ileride üretimi gerçekleştirecek tarafın hâlihazırda elinde bulundurmuş olduğu teknolojik imkânlar ve muadil ürünlerle ilgilidir. Bu sebeple, sözleşme ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken tarafların sahip olduğu maddi olanaklar, teknolojinin gelmiş olduğu seviye ve Ar-Ge projesinde çalışan kişilerin nitelikleri sözleşmenin yorumunda her zaman için göz önünde bulundurulması gereken hususlardır.

1.2. TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

1.2.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmeleri

1.2.1.1. Tarafların Yükümlülükleri

1.2.1.1.a. Taahhüdünü Yerine Getirme Borcu

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların ortak amaca sahip olması, tek başına yeterli değildir. Taraflar, aynı zamanda bu amaç doğrultusunda ortak çaba sarf etmelidir.¹⁶² Ortak çaba, kendisini ortak hareket şeklinde gösterir. Ortak hareketin olmadığı hallerde, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinden ziyade bedelli Ar-Ge sözleşmesi söz konusudur.

Adi şirkette ortakların katılım payı getirme borcu, ortak çaba unsurundan ayrı değerlendirilmemelidir. Katılım payı borcu, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların ortaklaşa Ar-Ge faaliyetinde bulunması ve Ar-Ge ürününü ortaklaşa kullanması şeklinde karşımıza çıkar.¹⁶³

¹⁶² BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 22; Hayri DOMANIÇ, Adi, Kollektif ve Komandit Şirketler, Eskin Matbaası, 4. Baskı, İstanbul, 1988, s. 6; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 25; PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 18; PULAŞLI, Şirketler Şerhi, s. 36; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 116 vd.; T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 1980/6387, K. 1980/6111, T. 24.11.1980 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 736.

¹⁶³ AYAR, s. 28; DOĞANAY, s. 34; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 51; PULAŞLI, Genel Esaslar, s. 21; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 190; TBK, m. 621.

Tarafların getirmesi gereken katılım payı, kural olarak eşittir. Bu arada ifade edilmelidir ki, tarafların aynı tür katılım payları getirmesi konusunda herhangi bir zorlamada bulunulmaz. Önemli olan, getirilen değerlerin kıymetinin eşit olmasıdır.¹⁶⁴ Her bir sözleşme tarafı, uzman olduğu alanda ifade bulunmak noktasında taahhütte bulunabilir. Ortak amacın gerçekleştirilmesine katkı sunabilecek her türlü değer, taahhüt edilebilir.¹⁶⁵ Fikri mülkiyet hakları da katılım payı olarak sunulabilir.¹⁶⁶

Taahhüdün yerine getirilmemesi borca aykırılık oluşturur. Örneğin, sahip olduğu laboratuvarı kullanırmayı üstlenen taraf, bu edimini yerine getirmezse, borca aykırılık gündeme gelir.¹⁶⁷

Katılım payı borcu kapsamında değerlendirilmesi gereken önemli bir husus, arka plan haklarının durumudur. Tarafların ortak Ar-Ge faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi bakımından elzem olan hakları birbirleri ile paylaşması gerekir. Sözleşmede hangi hakların paylaşılacağına açıkça kararlaştırılması mümkündür. Bununla birlikte, açıkça kararlaştırılmadığı hallerde de ortak amaca ulaşılması bakımından elzem görülen arka plan haklarının paylaşılması gerektiği sonucuna ulaşılmalıdır.

Ortak amacın başarısına etkisi olmayan hakların paylaşılması beklenmez. Gerekli haklar paylaşılmadığı takdirde süreç, en başından kilitlenmiş olur. Arka plan haklarının paylaşımının tarafların asli edimlerine bağlı yan edimler olduğunu kabul ettiğimiz takdirde, ortak amacın gerçekleşmesi için elzem sayılıp paylaşılmaktan kaçınılan patent gibi haklar borca aykırılığa zemin oluşturur.

¹⁶⁴ Aynur YONGALIK, *Adi Şirkette Sermaye Payı*, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991, s. 71; BAHTİYAR, *Ortaklıklar Hukuku*, s. 33; DOĞANAY, s. 35-36; PULAŞLI, *Genel Esaslar*, s. 21; ŞENER, *Adi Ortaklık*, s. 192; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 738.

¹⁶⁵ BAHTİYAR, *Ortaklıklar Hukuku*, s. 20; DOĞANAY, s. 34; ŞENER, *Adi Ortaklık*, s. 194; TBK, m. 621.

¹⁶⁶ AYAR, s. 79.

¹⁶⁷ TBK, m. 628/I

Katılım payı olarak bir şeyin kullanımının ortaklığa getirildiği hallerde, ortaklık sözleşmesinin yapısına aykırı düşmemek kaydıyla, kıyas yolu ile kira sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanacaktır. AYAR, s. 88; DOĞANAY, s. 41; TBK, m. 621/III.

Gerekli görülen hakların paylaşılması zorunluluğu, aslında tarafların sadakat yükümlülüğü ile doğrudan ilişkilidir. Zira taraflar gerekli hakları paylaşmaktan imtina ettiği halde, ortak amacın gerçekleşme ihtimali zayıflayacaktır. Bu durum ise, ortaklığın menfaatine hareket edilmediği anlamına gelir.

1.2.1.1.b. Menfaat ve Zararlara Katılma Borcu

Her bir Ar-Ge işbirliği sözleşmesi tarafının, sözleşme ilişkisi kapsamında elde ettiği menfaati aralarında bölüşme yükümlülüğü yoktur.¹⁶⁸ Ortaklık kapsamında ortaya çıkan buluşlar, buradaki anlamıyla kazanç kabul edilir.¹⁶⁹ Edinilen menfaatlerin ne şekilde paylaşılacağı düzenlenmediği hallerde, tarafların sunmuş oldukları katkı paylarına bakılmaksızın tüm taraflar eşit şekilde hak sahibi kabul edilir.¹⁷⁰

Tarafların elde edilen menfaatler üzerindeki mülkiyeti, elbirliği ile mülkiyettir. Aynı kural, karşılaşılan zararlar bakımından da geçerlidir. Taraflar, düzenleme olmadığı takdirde karşılaşılan zararlara eşit şekilde katlanacaktır.

1.2.1.1.c. Rekabet Etmeme Borcu

Rekabet etmeme borcu kapsamında tarafların kendi veya üçüncü kişilerin menfaati için ortak amacı engelleyen veya ortak amaca zarar veren işleri yapması yasaktır.¹⁷¹ Bu borç sadakat borcunun özel bir görünümüdür. Bu çerçevede ifade edilebilir ki, taraflarının üçüncü kişilerle benzer alanlarda Ar-Ge işbirliğine girmesi, kural olarak mümkün değildir. Ancak, sözleşme konusu ürün elde edildikten sonra, ürünün geliştirilmesine devam noktasında bir tarafın başka kişilerle sözleşme ilişkisine girmesi, kural olarak rekabet etmeme borcuna aykırılık teşkil etmez. Rekabet yasağı kapsamında önemli olan, girişilen rekabetin ortak amacın gerçekleştirilmesine zarar vermemesidir.

Ortak amaca verilen zarar, doğrudan ya da dolaylı olarak karşımıza çıkabilir. Üçüncü kişilerle aynı konuda sözleşme imzalanması, doğrudan zarara örnek verilebilir. Bunun yanında, aynı konuda olmamakla birlikte sözleşme konusu ürünün muadili olabilecek bir ürün ile ilgili sözleşme imzalanması halinde, dolaylı zarar söz konusu olur.

¹⁶⁸ BARLAS, s. 110; TBK, m. 622.

¹⁶⁹ ŞENER, Adi Ortaklık, s. 227 vd.

¹⁷⁰ TBK, m. 623/I.

¹⁷¹ BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 34; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 63; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 349-351; TBK, m. 626; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 743.

Muadil ürünün elde edilmesi, Ar-Ge ürününün elde edilmesi ve kullanılmasına engel olmaz. Ancak ifade edilmelidir ki, muadil ürün, sözleşme konusu ürünün pazarda elde edeceği başarı üzerinde ciddi baskı oluşturabilir. Bu bakımdan dolayı zararlar da dikkatle incelenmeli ve dürüstlük kuralı çerçevesinde değerlendirilmede bulunulmalıdır.

1.2.1.1.d. Denetlemeye Katlanma Borcu

Tarafların Ar-Ge ve kullanma faaliyetleri ile ilgili olarak denetleme yetkisi vardır. Denetleme talep edildiği takdirde, muhatap taraf, denetlemeye müsaade etmek zorundadır. Denetleme hakkıyla ilgili en önemli özellik, tarafların denetleme hakkını bertaraf edecek şekilde anlaşmaya varmalarının mümkün olmamasıdır. Bu sebeple herhangi bir sözleşme tarafının talebi halinde, yönetim konusunda yetkilendirilmiş olan tarafın Ar-Ge sürecinde gelinen son noktayı ve ilgili mali hesapları göstermesi gerekir.¹⁷²

Denetim hakkının sınırını, dürüstlük kuralı oluşturur.¹⁷³ Bu çerçevede, bayram ya da resmi tatil günlerinde denetim talebinde bulunmak dürüstlük kuralına aykırı kabul edilebilir. Talebin mesai saatleri içerisinde ve Ar-Ge sürecini baltalamayacak şekilde yapılması gerekir.

1.2.1.1.e. Masraf ve Zararları Giderme Borcu

Ar-Ge işbirliğinde masraflar kural olarak taraflarca eşit olarak paylaşılmakta olup, genellikle her bir taraf bizzat yürütmüş olduğu işlerle ilgili masrafları kendisi üstlenir.¹⁷⁴ Masraflarla ilgili özel bir düzenleme bulunmadığı takdirde, taraflardan biri, sözleşmenin ifası ile ilgili bir takım masraflar yapar ya da zarara uğrarsa tüm sözleşme taraflarının bundan sorumluluğu bulunur.¹⁷⁵

Sözleşmede öngörülen araştırmanın kapsamının aşılması halinde ise, vekâletsiz iş görme hükümleri devreye girer. Vekâletsiz iş görmenin sonucu olarak, bir yükümlülüğü olmadığı halde emeği ile Ar-Ge faaliyetine katkı sunan tarafın hakkaniyete uygun bir

¹⁷² BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 35; TBK, m. 631

Adi ortaklıkta kural olarak tüm ortaklar ortaklığı yönetme hakkına sahip olup, yönetici ortak veya üçüncü kişinin varlığından bahsedebilmek için özel bir yetkilendirme gerekir. AYAR, s. 129; TBK, m. 625.

¹⁷³ AYAR, s. 132.

¹⁷⁴ EGLI, s. 1003; SMIELICK, Rn. 38-39; WINZER, Rn. 120-123.

¹⁷⁵ AYAR, s. 134; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 35; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 331 vd.; TBK, m. 627/I.

ücret isteme imkânı oluşur.¹⁷⁶ Kararlaştırılan bir yasaklama yoksa karşı tarafın menfaatine, gerçek veya tahmini menfaatine uygun yapılan faaliyet, caiz olan vekâletsiz iş görme olarak kabul edilir. Bunun karşısında yasaklamaya aykırı veya karşı tarafın gerçek veya tahmini menfaatine uygun olmayan faaliyet, caiz olmayan vekâletsiz iş görme olarak isimlendirilir.

Caiz vekâletsiz iş görmenin söz konusu olduğu hallerde, yapılan zorunlu ve faydalı masraflar karşı taraftan talep edilebilir. Caiz olmayan vekâletsiz iş görmede ise, istenebilecek kısım, karşı tarafın elde etmek istediği menfaatle veya iş görme yüzünden malvarlığında meydana gelen zenginleşme ile sınırlıdır.¹⁷⁷ Bu arada ifade edilmelidir ki, vekâletsiz iş görmeye dayanarak ücretin istenebilmesi, ancak Ar-Ge sürecinin uzmanlaşma yoluyla taraflar arasında paylaştırıldığı hallerde söz konusu olabilir. Çünkü her bir taraf ortak amacın gerçekleştirilmesi bakımından borç altındadır. Ar-Ge faaliyetinin gerçekleştirilmesi bakımından borç altında bulunan bir tarafın ortak amaç için sarf ettiği emeğin sözleşmeden kaynaklanan borcun ifasına yönelik olmadığını söylemek mümkün görülmemektedir.

1.2.1.1.f. Özen Borcu

Her bir sözleşme tarafı, üstlenmiş olduğu işlerde özenli hareket etmek zorundadır. Adi ortaklık sözleşmesinde ortakların göstermesi gereken özen konusunda, ortağın kendi işinde göstermesi gereken özen, kıstas alınmıştır.¹⁷⁸ TBK m. 628/III hükmünde, ortaklık işlerini ücret karşılığı yürüten ortağın vekâlet hükümlerine göre sorumlu olacağı düzenlenmiştir. Vekil, işin olağan akışı ve hayat deneyimlerine göre kendisinden beklenen davranışları yerine getirmekle yükümlüdür. Vekilin özeninin belirlenmesinde, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranış esas alınır.¹⁷⁹

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde taraflar yapmış olduğu işler dolayısıyla ücrete hak kazanmaz. Bu durum sözleşme ilişkisinin yapısına aykırıdır. Ücret, iş görme

¹⁷⁶ AYAR, s. 141; HELVACI, s. 1095; TBK, m. 529/II; TBK, m. 627/III.

¹⁷⁷ KABUKÇUOĞLU, s. 113-114.

¹⁷⁸ TBK, m. 628/I.

¹⁷⁹ Mustafa Alper GÜMÜŞ, Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001, s. 45 vd.; TBK, m. 506/III ; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 545.

sözleşmelerinde vardır. Ancak, bir tarafın yönetici olarak belirlendiği durumlarda taraflar arasında ikinci bir sözleşme ilişkisi kurulacak ve ücret belirlenmesi mümkün olacaktır. Bu çerçevede üçüncü fıkranın uygulama alanı, para karşılığı yönetici olarak belirlenmiş ortakların idari işlerini kapsar.

1.2.1.1.g. Sadakat Borcu

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, aralarındaki yakın ilişki sebebiyle tarafların sadakat yükümlülüklerinin derecesi yüksektir.¹⁸⁰ Sadakat yükümlülüğü kapsamında bir tarafın elde etmiş olduğu gizli bilgileri karşı tarafın rızası olmaksızın üçüncü kişilerle paylaşmaması gerekir.¹⁸¹ Gizli bilgi kavramının içerisine ticari sır, know-how ve her türlü teknik bilgi girer.¹⁸² Sözleşme ilişkisi kapsamında arka plan hakları gibi gizli bilgiler kendisi ile paylaşılan taraf, bilgilerin gizliliğinin korunması için gerekli tedbirleri almak mecburiyetindedir.¹⁸³ Sadakat yükümlülüğü, sözleşme ile sona ermez. Tarafların paylaşılan bilgilerin gizliliğini muhafaza yükümlülüğü, sözleşme sona erdikten sonra da devam eder.¹⁸⁴

Şirketler topluluğunda hâkim şirketle bağlı şirketler arasında organik bir ilişki vardır.¹⁸⁵ Şirketler maddi değeri olan ve rekabeti kolaylaştıran teknolojileri kendi aralarında paylaşmak ister. Bu sebeple, hâkim şirketin elde etmiş olduğu hak ve yükümlülükleri bağlı şirketleri ile paylaşması hayatın olağan akışına göre beklenebilir bir durumdur. Taraflarca aksi bir düşünce beyan edilmediği takdirde bağlı şirketlerle paylaşılan bilgi ve ürünler kural olarak sadakat yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmez ve gizliliği ihlal etmez.¹⁸⁶

¹⁸⁰ AYAR, s. 110; BORBATYUK, OVERWALLE, ZIMMEREN, s. 271; MEIER, s. 554.

¹⁸¹ AYAR, s. 116; Fatih BİLGİLİ, Ertan DEMİRKAPI, Ticari İşletme Hukuku, Dora Yayıncılık, 4. Baskı, Bursa, 2013, s. 232 vd.; ÖZSOY, s. 157; Sabih ARKAN, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmalar Enstitüsü, 24. Baskı, Ankara, 2018, s. 357.

¹⁸² SARI, s. 308-309.

¹⁸³ SARI, s. 309; SMK, m. 126/2.

¹⁸⁴ ÖZSOY, s. 151; SARI, s. 309.

¹⁸⁵ Şirketler topluluğu, tüzel kişiliği bulunmayan ve şirketler hukukuna tabi özel bir kişi birliği olup, sözleşmeye dayalı olarak ya da fiili olarak kurulabilecektir. İrfan AKIN, Şirketler Topluluğu Sorumluluk Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 31-33; TTK, m. 195/I-a-b.

¹⁸⁶ Bundesgericht, Urteil vom 22. Januar 2008, 4A_244/2007 (Swisslex).

Sözleşme taraflarının her birinin Ar-Ge'ye devam etme hakkı vardır. Taraflardan biri, Ar-Ge faaliyetine devam ederse bunu karşı tarafa bildirmelidir. Aynı şekilde, Ar-Ge ürünüde yeni bir gelişme elde edilirse, gelişmenin sözleşmenin karşı tarafına bildirilmesi gerekir. Tarafların bildirim yükümlülüğüne tabi olması, güven sorumluluğu ile açıklanır.¹⁸⁷

Her bir sözleşme tarafının da diğer taraflardan bağımsız Ar-Ge ürünüde geliştirme hakkı olduğu için, birden fazla tarafın aynı anda birbirlerinden habersiz biçimde aynı araştırma üzerinde çaba sarf etmesi, güven ilişkisine zarar verir. Tarafların bu konuda birbirlerinin rızasını almak anlamı taşımaksızın, karşılıklı bildirimde bulunmaları uygun olacaktır.¹⁸⁸ Ancak, tarafların yeni girişilen Ar-Ge süreci ile ilgili her türlü detayı karşı tarafa bildirmesi gerekmez. Burada önemli olan, güvenin muhafazasıdır. Kendisine bildirimde bulunulan taraf da, elde etmiş olduğu bilgiyi gizli tutmalıdır. Aksi halde, bilginin üçüncü kişilerle paylaşılması, Ar-Ge projesinin başarısını tehlikeye düşürebilir.

1.2.1.2.Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi

Ar-Ge ürünü, sözleşme konusu mal ve hizmetleri kapsar.¹⁸⁹ Elde edilen ürün, fikri mülkiyet haklarından ibaret olmayıp, know-how'ı da içine alır.¹⁹⁰ Ürünün ara ürün veya nihai ürün olması, önem arz etmez. Elde edilen ürün, başka bir ürünün üretim sürecine de ait olabilir. Örneğin, yıllardır bilinen bir kimyasal ürün hakkında ucuz bir üretim yönteminin geliştirilmesi, Ar-Ge ürünü olarak kabul edilir.¹⁹¹

¹⁸⁷ ÖZSOY, s. 138 vd.

Ekonomik özgürlüğü kısıtlayacağından hareketle bildirim zorunlu tutulmaması gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır. ONGAN, s. 82, 126; WHITE, s. 666.

¹⁸⁸ SARI, s. 238 vd.

¹⁸⁹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-o; BORBATYUK, OVERWALLE, ZIMMEREN, s. 270; MORDINI, BÜRGE, s. 3.

¹⁹⁰ EFFENBERGER, s. 222; EGLI, s. 995; MORDINI, BÜRGE, s. 3; SCHMID, SCHERRER, s. 284; SMIELICK, Rn. 47; WINZER, Rn. 530, 633.

¹⁹¹ MEIER, s. 551; WINZER, Rn. 502.

Ürün üzerindeki haklar temelde mülkiyet ve kullanma hakkıdır.¹⁹² Kullanım, üç şekilde gerçekleşebilir. Bunlar, sırasıyla üretim, satış ve lisanstır. Dördüncü kullanım, Ar-Ge'ye devam etme hakkı çerçevesinde oluşur. Elde edilen ürün, diğer bir Ar-Ge projesinin arka planını ve temelini oluşturabilir.¹⁹³ Kullanma hakkının tanımlanması için öncelikle ürün üzerinde mülkiyet hakkı tesis edilmelidir.¹⁹⁴ Mülkiyet hakkı asli bir haktır. Kullanma hakkı ise, mülkiyet hakkına bağlı tali bir haktır. Bu sebeple mülkiyet düzenlemeleri, bağımsız şekilde yapılır.¹⁹⁵ Malik sıfatını haiz olan tarafın lisans sahibi olan taraftan en büyük farkı, sahip olduğu mülkiyet hakkı dolayısıyla üçüncü kişilerle olan ilişkisinin kural olarak sınırlanmamış olmasıdır.¹⁹⁶

Kullanma hakkının ayrıca düzenlenmediği hallerde, ürün, sadece malik tarafından kullanılabilir.¹⁹⁷ Karşı tarafa lisans tanındığı durumlarda, mülkiyet hakkı sahibinin kullanım hakkının sınırlanmadığı kabul edilir.¹⁹⁸ Ürün üzerinde lisans sahibi olan tarafın, karşı tarafın rızası olmaksızın üçüncü kişilere alt lisans verme yetkisi yoktur. Bu konuda iyi niyetle hak kazanılması da, söz konusu olmaz.¹⁹⁹ Diğer bir söyleyişle, alt lisans almak isteyen üçüncü kişi, lisans sahibini malik zannettiğini söyleyerek lisansa hak kazanamaz. Malikin rızası ile alt lisans tanındığı hallerde ise, alt lisans alan tarafın tıpkı lisans alan taraf gibi Ar-Ge sözleşmesi hükümlerine uygun hareket etmesi gerekir.²⁰⁰

Sözleşmede aksi düzenlenmemişse taraflar, Ar-Ge projesine sundukları katkı oranı ne olursa olsun tüm sonuçlar üzerinde eşit hakka sahip olur. Bu çerçevede

¹⁹² Gianni FRÖHLICH-BLEUER, Softwareverträge, Stämpfli Verlag, 2. Baskı, 2014, s. 218; WINZER, Rn. 922.

¹⁹³ SMIELICK, Rn. 56; WINZER, Rn. 43, 223, 340.

¹⁹⁴ FRÖHLICH-BLEUER, s. 218; WINZER, Rn. 220, 309.

¹⁹⁵ WINZER, Rn. 148, 244, 606.

¹⁹⁶ EGLI, s. 996; SARI, s. 305

Münhasır lisans söz konusu olduğunda, malikin sınırlandırılmış olduğu kabul edilir. Örneğin, malik bir tarafa münhasır üretim lisansı tanıdığı takdirde, değil üçüncü kişilere üretim lisansı tanımak kendisi dahi üretim yapamaz. Ar-Ge ürünü sahibinin üretimde bulunabilmesi için sözleşmede açıkça bu hakkını saklı tutmuş olması gerekmektedir. SARI, s. 83.

¹⁹⁷ WINZER, Rn. 221.

¹⁹⁸ EGLI, s. 996.

¹⁹⁹ SARI, s. 78-79.

²⁰⁰ SARI, s. 79.

değerlendirildiğinde, ürünün taraflar arasında ne şekilde paylaşılacağı sözleşmede ayrıntılı biçimde gösterilmelidir.²⁰¹ Adi ortaklığın, bağımsız hak ehliyeti yoktur. Bu sebeple, ürün üzerinde ortaklığın mülkiyet hakkı tesis etmesi mümkün olmaz.²⁰² Eşit paylaşımın henüz gerçekleşmediği haller bakımından taraflar, elde edilen ürün üzerinde elbirliği ile maliktir.²⁰³ Elbirliği ile mülkiyet esasının kabul edilmesinin doğal sonucu, hiçbir ortağın elde edilen ürün üzerinde tek başına tasarruf imkânının olmamasıdır.²⁰⁴

Ar-Ge ürünü üzerinde mülkiyetin ne şekilde tesis edileceğiyle ilgili eşit paylaşım haricinde alternatif yaklaşımlar da vardır. Doktrinde savunulan bir görüşe göre, tarafların Ar-Ge ürünü üzerindeki mülkiyet hakkı, ilgili hakkın ortaya çıkarılmasına yaptığı katkı nispetinde olmalıdır. Örneğin, Ar-Ge projesine katkısı %80 civarında olan tarafın elde edilen ürünün %80'ine malik olması gerekir. Bu görüş, esasında “parayı ödeyen mülkiyeti kazanır” prensibinden hareket eder.²⁰⁵ Hesaplama yapılırken, Ar-Ge sürecinde karşılaşılan toplam maliyetin taraflar arasında ne şekilde paylaşıldığı değerlendirmeye alınır.²⁰⁶ Ancak, bizim savunduğumuz görüş doğrultusunda, sözleşmede özel olarak düzenleme yapılmadığı hallerde, adi ortaklık hükümleri uygulanacaktır. Bu sebeple, tarafların Ar-Ge faaliyetine sunmuş oldukları katkı, Ar-Ge ürünü üzerindeki hak sahipliği bakımından somut bir etkiye sahip değildir.

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde tarafların ortak hareketi neticesinde ürün elde edilir. Dolayısıyla, FSEK m. 10/I anlamında birden fazla kişinin iştirakiyle ortaya çıkarılan eser söz konusudur.²⁰⁷ FSEK anlamında eser, elde edilen tüm menfaatleri kastetmiyor olup, eser kabul edilebilecek fikir ve sanat ürünlerini kapsar.²⁰⁸ Bu bakımdan, adi ortaklık

²⁰¹ BARLAS, s. 49, 89, 104; EFFENBERGER, s. 221; ERBAY, s. 145; MORDINI, BÜRGE, s. 3, 6; SMIELICK, Rn. 12, 44, 57; TAKEI, s. 402; TBK, m. 638/I; TMK, m. 701; WINZER, Rn. 29, 34, 602; WÜNDISCH, Rn. 2.

²⁰² BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 31; BARLAS, s. 80; DOĞANAY, s. 31; EFFENBERGER, s. 226; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 17, 43; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 154-155.

²⁰³ BARLAS, s. 89; MORDINI, BÜRGE, s. 12; TBK, m. 622; TBK, m. 638/I.

²⁰⁴ AYAR, s. 211; BARLAS, s. 104; DEMİR, Ar-Ge Sözleşmeleri, s. 3; EFFENBERGER, s. 221; MORDINI, BÜRGE, s. 7; TAKEI, s. 431-432; WINZER, Rn. 224.

²⁰⁵ TAKEI, s. 431-434.

²⁰⁶ TAKEI, s. 434.

²⁰⁷ FRÖHLICH-BLEUER, s. 225.

²⁰⁸ FSEK, m. 1/B/I-a.

hükümlerine nazaran sınırlı bir alana işaret eder. İştirak halinde meydana getirilen eserlere ilişkin adi ortaklığa ilişkin hükümlerin uygulanması kararlaştırılmıştır.²⁰⁹

Tarafların hangi hallerde iştirak etmiş sayılacağı ortaya konulmalıdır. Ortak katkı ifadesi, geniş anlamda ele alınmamalıdır. Sürece doğrudan ve esaslı katkısı olmayan teknik hizmet sunan ve teferruata ilişkin yardım yapan kimselerin iştirak eden sayılmaması gerekir.²¹⁰ Örneğin, bedelli Ar-Ge sözleşmesinde finanse eden tarafın bir stajyerini işlerin takibini kolaylaştırmak adına Ar-Ge faaliyetlerini yürüten şirketin yanına göndermesi, Ar-Ge ürününün iştirak halinde elde edildiği sonucunu doğurmaz.²¹¹ Finanse eden tarafın Ar-Ge faaliyetine ücret dışında somut katkıları olabilir. Personel ve altyapı yardımı yapılabilir. Ayrıca finanse eden taraf, sahip olduğu arka plan haklarını karşı tarafla paylaşır.²¹² Tüm bu açıklamalar ışığında, bir tarafın kısmi ve esaslı olmayan yardımlarda bulunması, Ar-Ge sürecine ortak katkı sunduğu anlamına gelmez.

İştirak halinde elde edilen eserin mülkiyeti, iştirak eden tüm kişilere aittir.²¹³ İştirak halinde taraflar arasındaki ilişkiye adi ortaklık hükümlerinin uygulanması gerektiği hükme bağlanmıştır.²¹⁴ Zikretmiş olduğumuz kanun maddesi, Ar-Ge işbirliği sözleşmesine adi ortaklık hükümlerinin uygulanması düşüncemiz ile paralellik gösterir. Aksi sözleşmede öngörülmediği takdirde, ortak buluş üzerinde adi ortaklık hükümleri uyarınca eşit hak sahipliği tesis edilmelidir.²¹⁵

1.2.1.3. Taraflar Arasındaki Yönetim İlişkisi

Adi ortaklıkta taraflar yönetici belirlemediği halde, tüm taraflar, yapılacak işlerin yönetiminde eşit şekilde pay sahibidir.²¹⁶ Ürün üzerinde tasarrufta bulunabilmek için

²⁰⁹ FSEK, m. 10/II.

²¹⁰ BARLAS, s. 134; FRÖHLICH-BLEUER, s. 233; FSEK, m. 10/III; MORDINI, BÜRGE, s. 8.

²¹¹ Bundesgericht, Urteil vom 21. Januar 2005, 4C.313/2004 (Swisslex); MEIER, s. 554; MORDINI, BÜRGE, s. 6.

²¹² EGLI, s. 999.

²¹³ FSEK, m. 10/I.

²¹⁴ BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 28; FSEK, m. 10/II.

²¹⁵ MORDINI, BÜRGE, s. 11.

²¹⁶ AYAR, s. 131; BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 40; BARLAS, s. 88; TBK, m. 624/I; TBK, m. 625/I; TBK, m. 625/II.

kural olarak oy birliğine ihtiyaç duyulması, elbirliği mülkiyetinin sonucu olup tarafların kendi paylarını elde edememiş olmalarıyla ilgilidir.²¹⁷ Adi ortaklıkta tarafların tek başına karar alma yetkisi bulunmamakla birlikte, Ar-Ge işbirliği sözleşmesi bakımından açıklama getirilmelidir. Tarafların Ar-Ge sürecinde sürekli olarak yapacakları işte karşı taraftan onay almalarının beklenmesi, araştırma faaliyetlerinin doğasına aykırıdır. Aranılan onayla birlikte, süreç uzayacaktır. Ayrıca ifade edilmelidir ki, Ar-Ge faaliyetinin başarıya ulaşması bakımından önem arz eden bütünlük sağlanamayıp arada kopukluklar meydana gelecektir.

Ar-Ge faaliyeti ile uğraşan tarafın izleyeceği her adımla ilgili karşı tarafın rızasına ihtiyacı yoktur.²¹⁸ Nitekim olağan yönetim işleri söz konusu olduğunda rıza aranmamalıdır. Olağan yönetim işlerinden günlük, normal ve benzer işyerlerinde görülen işleri anlamak gerekir.²¹⁹ Hangi işlerin olağan sayılması gerektiği, her bir Ar-Ge projesi bakımından ayrıca değerlendirilmelidir. Ar-Ge sürecinde taraflar, yönetici pozisyonunda olmasalar dahi, kendilerinin meşgul olduğu olağan ve/veya gecikmesinde sakınca bulunan işlerde diğer sözleşme taraflarının onayına ihtiyaç duymamalıdır. Tarafların her hususta birbirlerine danışıp ortak karar almaya çalışması, Ar-Ge faaliyetinin yürütülmesini imkânsıza yakın şekilde zora sokar.

Olağan dışı yönetim işlerinde, yönetici olsun veya olmasın tüm ortakların oybirliğine ihtiyaç vardır.²²⁰ Olağandışı işlerin tespitinde doktrinde bir görüş TBK m. 504/III hükmüne bakılması gerektiği ifade eder.²²¹ Diğer bir görüş ise, Türk Ticaret Kanunu²²² (“**TTK**”) m. 223 düzenlemesinin uygulanması gerektiğini savunur.²²³ Bizim savunduğumuz düşünceye göre, her iki düzenlemeyi de incelemek gerekir. Ardından, somut olayın nitelikleri göz önünde tutulup değerlendirme yapılmalıdır.

²¹⁷ BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 31; TMK, m. 702.

²¹⁸ BAHTİYAR, Ortaklıklar Hukuku, s. 35 vd.

²¹⁹ AYAR, s. 162.

²²⁰ T.C. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 1979/4583, K. 1979/5217, T. 14.11.1979 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²²¹ POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 52.

²²² 14 Şubat 2011 tarih ve 27486 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu.

²²³ ŞENER, Adi Ortaklık, s. 297.

1.2.2. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi

1.2.2.1. Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Yükümlülükleri

Ar-Ge sipariş sözleşmesinin eser sözleşmesine benzer niteliğinin sonucu olarak, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın asli edim yükümlülükleri, temelde iki tanedir.²²⁴ Bunlardan ilki, ürünü elde etmektir. Diğeri ise, elde edilen ürünü finanse eden tarafa teslim etmektir.

1.2.2.1.a. Ar-Ge Ürünü Elde Etme Borcu

Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın, sözleşme konusu ürünü elde etmesi zaruridir. Ürününün elde edilmesi noktasındaki riskler Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafa aittir.²²⁵ Diğeri bir söyleyişle, projenin başarısızlığından doğrudan Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf sorumlu olur.

1.2.2.1.b. Sadakat Borcu

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde sadakat borcunun kaynağı TBK m. 471/I hükmüdür. Buna karşın bu borcun sınırlarını, Türk Medeni Kanunu²²⁶ ("TMK") m. 2 dürüstlük kuralı oluşturur.²²⁷ Eser sözleşmesinde yüklenicinin sadakat borcu, iş sahibinin yararına olan şeyleri yapıp, zararına gördüğü şeylerden kaçınmaktır.²²⁸ Taraflar açısından paylaşılan ve Ar-Ge sürecinde elde edilen her türlü bilginin korunması, büyük önemi haizdir.²²⁹ Aksi halde tarafların sözleşme öncesinde sahip olduğu veya Ar-Ge süreci içerisinde elde etmiş olduğu teknoloji rakip şirketlerce öğrenilebilir.²³⁰

²²⁴ ARAL, AYRANCI, s. 369.

²²⁵ BGH, Urteil vom 05.04.2016, X ZR 8/13 (Beck Online); MEIER, s. 552, 558; OETKER, MAULTZSCH, s. 399; Thomas M. JORDE, David J. TEECE, "Innovation, Cooperation and Antitrust", High Technology Law Journal, 1989, Cilt. 4, Sayı. 1, s. 13.

²²⁶ 8 Aralık 2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu.

²²⁷ ARAL, AYRANCI, s. 382.

²²⁸ ARAL, AYRANCI, s. 382; BÜYÜKAY, s. 144; GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesi, s. 168; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 49.

²²⁹ ARAL, AYRANCI, s. 444; EGLI, s. 1001; GARBER, s. 1080; LIEB, HANS, s. 330; SMIELICK, Rn. 64; WINZER, Rn. 130, 196.

²³⁰ SMIELICK, Rn. 64.

Sadakat yükümlülüğü kapsamında tarafların sır saklama yükümü vardır. Araştırma sonucunu üçüncü kişiler veya kamuoyu ile paylaşmak ise, ancak karşı tarafın rızasına bağlıdır.²³¹ Gizliliğin kapsamına her şeyden önce Ar-Ge sürecinde elde edilen know-how ve tarafların ticari sırları girer.²³² Gizliliğinden emin olunması gereken bilgiler, süreç içerisinde yeni keşfedilen bilgiler olabileceği gibi arka plan hakları ile ilgili olan bilgiler de olabilir.²³³

Karşı tarafın gizli bilgilerini hukuka aykırı biçimde ifşa etmek hem sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilecek, hem de haksız rekabete yol açacaktır.²³⁴ Paylaşılan bilginin hâlihazırda bilinir olduğu durumlarda sadakat yükümlülüğü ihlal edilmiş olmaz. Benzer şekilde bilginin sonradan bilinir hale gelmesinde bir tarafın kusuru yoksa yükümlülüğe aykırı hareket edilmediği kanaatine varılır. Çeşitli hukuki gerekçelerle bir taraf, idare ya da mahkemeye bilgi paylaşmak zorunda kalabilir. Bu haller de gizlilik yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmeyecektir.²³⁵

Sadakat yükümlülüğü, sözleşme ile sona ermez. Sözleşme sona erdikten sonra da devam eder. Ancak, Ar-Ge ürünü elde edildikten sonra zamanla tarafların sır saklama yükümlülüğü, kademeli olarak azalır. Paylaşılan bilgilerin gizlenmesi noktasında tarafların menfaatinin kalmadığı durumlarda ise, bu yükümlülük tamamen sona erer.²³⁶

Sadakat yükümlülüğü kapsamında, karşı tarafa sadece ürünün teslim edilmesi tek başına yeterli kabul edilmemelidir. Teknik bilginin karşı tarafa sunulması şartı, ayrıca aranmalıdır. Teknik bilgiler, ürünün özelliklerine ve çalışma prensibine ilişkin bilgilerdir. Finanse eden tarafın, Ar-Ge süreci ile ilgisi yoktur. Dolayısıyla elde edilen ürünü nasıl kullanacağı bilgisi, Ar-Ge'yi yürüten tarafa nazaran zayıf kalır. Ar-Ge'yi yürüten tarafın, süreç içerisinde elde etmiş olduğu teknik bilgileri karşı tarafa sunması gerekir. Teknik

²³¹ ARAL, AYRANCI, s. 382; ERBAY, s. 144; EREN, Borçlar Özel, s. 628; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 46; SMK, m. 126/1; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 50; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 971.

²³² ARAL, AYRANCI, s. 382; SARI, s. 309; WINZER, Rn. 196.

²³³ SMIELICK, Rn. 65; WINZER, Rn. 195-197.

²³⁴ ARKAN, s. 357; BİLGİLİ, DEMİRKAPI, s. 232 vd.; TTK, m. 55.

²³⁵ SMIELICK, Rn. 66.

²³⁶ WINZER, Rn. 936.

bilgi sunulmaksızın sadece elde edilen ürünün sunulması, karşı tarafın menfaatlerine aykırılık teşkil eder. Elde edilen bu teknik bilgilerin ise, yazılı şekilde teslimi gerekir.²³⁷ Karşı tarafa sunulacak teknik bilgiler, kullanma kılavuzu şeklinde düzenlenebilir.

Ar-Ge sipariş sözleşmesi ve Ar-Ge vekâlet sözleşmesi bakımından tarafların vereceği teknik bilginin muhtevası farklılık gösterir. Ar-Ge sipariş sözleşmesinde ürünün mülkiyeti finanse eden tarafa devredilmekle birlikte, fikri ve sınai haklar devredilmez. Ar-Ge'yi üstlenen taraf, ileride ürünün üretim ve pazarlamasını kendisi gerçekleştirmek ister. Bu sebeple, ürünün kullanılması için gerekli kabul edilen bilgilerin karşı tarafa verilmesi kâfidir. Bu bilgilerin ötesinde elde edilen know-how ve ticari sırların karşı tarafa verilmesi, sadakat yükümlülüğü kapsamında beklenebilir değildir. Çünkü elde edilen know-how ve ticari sırlar bizzat bu bilgileri elde eden tarafça kullanılacaktır. Karşı tarafın devralmış olduğu ürünü kullanmak için bu bilgilere ihtiyacı yoktur.

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde ise, süreçte elde edilen tüm sonuçlar finanse eden tarafa devredilir. Elde edilecek fikri ve sınai haklar da buna dâhildir. Süreçte elde edilen tüm sonuçları finanse eden taraf kullanacaktır. Ar-Ge'yi yürüten tarafın ücret dışında sonuçları kullanarak menfaat elde etme arzusu yoktur. Yapmış olduğumuz açıklamalar ışığında, know-how ve ticari sırlar da dâhil olmak üzere elde edilen tüm bilgilerin finanse eden tarafa teslimi gerekir.

Sadakat yükümlülüğü kapsamında ayrıca, Ar-Ge'yi yürüten tarafın kendi yeterliliğini denetleme yükümlülüğü vardır. Ek olarak, karşı tarafı aydınlatma ve koruma yükümlülüklerinin de de sadakat yükümlülüğü kapsamında yerine getirilmesi gerekir.²³⁸

1.2.2.1.c. Özen Borcu

Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın, sadakatli ve özenli hareket etmesi gerekir.²³⁹ Eser sözleşmesinde yükleniciden beklenen özen seviyesi belirlenirken, benzer alandaki

²³⁷ EGLI, s. 997; LIEB, HANS, s. 330; SARI, s. 231.

²³⁸ ARAL, AYRANCI, s. 382-383; EGLI, s. 997; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 46; SMK, m. 126/2; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 56; WINZER, Rn. 906; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 501.

²³⁹ ARAL, AYRANCI, s. 380-383; BÜYÜKAY, s. 142 vd.; EREN, Borçlar Özel, s. 624 vd.; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 43; TBK, m. 471/I; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 971 vd.

işleri üstlenen basiretli yüklenicinin mesleki ve teknik kurallara uygun davranışı esas alınır.²⁴⁰ Bu suretle, yükleniciden beklenen özenin objektif özen olduğu kabul edilir.²⁴¹

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde, eser sözleşmesinden farklı olarak, objektif özen kıstası yeterli gelmeyecek ve Ar-Ge faaliyetini üstlenen şirketin sahip olduğu personellerin niteliği ve know-how gibi hususlar dikkate alınarak objektif özenin yanında ayrıca sübjektif özen kıstası belirlenmelidir. Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraf, genellikle piyasada faaliyet gösteren diğer şirketlerden daha yüksek bir teknolojiye sahiptir. Bunun da ötesinde şirket, sözleşme konusu ürünü elde etme aşamasında işin doğası gereği mevcut bilgilerin ötesine geçmek zorundadır. Bilimsel gelişmelerin geldiği son noktaya uygun olmakla birlikte, henüz uygulamaya geçirilmemiş kurallar bilinen teknik kurallar olarak değerlendirilemediğinden, objektif kıstasın Ar-Ge sipariş sözleşmeleri bakımından yeterli olduğunu savunmak mümkün değildir.²⁴²

1.2.2.1.d. Şahsen İfa Etme Borcu

Eser sözleşmesinde kural olarak, yüklenicinin şahsen ifası beklenmez. Alt yüklenici, sözleşme konusu borcu ifa edebilir.²⁴³ Ar-Ge sipariş sözleşmesinde ise, Ar-Ge faaliyetini yüklenen taraftan şahsen ifa beklenir. Şahsen ifanın beklenmesi, Ar-Ge faaliyetinin belirli bir uzmanlık gerektirmesi ve finanse eden tarafın karşı tarafı onun uzmanlığına güvenerek seçmiş olmasıyla ilgilidir.²⁴⁴

Sahip olunan altyapı yatırımları, arka plan hakları ve nitelikli personel ise, uzmanlığın kaynağını oluşturur. Üçüncü bir şirket, Ar-Ge yüklenicisi taraf ile aynı altyapı yatırımlarına sahip olabilir. Ancak, bu şirketin Ar-Ge sürecini aynı seviyede yürüteceği kural olarak söylenemez.²⁴⁵ Çünkü şirketlerin sahip olduğu arka plan hakları ve

²⁴⁰ ARAL, AYRANCI, s. 381; TBK, m. 471/II.

²⁴¹ ARAL, AYRANCI, s. 381; BÜYÜKAY, s. 148; EREN, Borçlar Özel, s. 624; GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesi, s. 173; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 973.

²⁴² ARAL, AYRANCI, s. 381; BÜYÜKAY, s. 148; EREN, Borçlar Özel, s. 625; GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesi, s. 173.

²⁴³ Halil AKKANAT, Mesut Serdar ÇEKİN, "Taşeronun Hukuki Durumu", İnşaat Hukuku ve Uygulaması, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 46; TBK, m. 83; TBK, m. 471/III.

²⁴⁴ ARAL, AYRANCI, s. 370.

²⁴⁵ Konuya ilgili olarak ticari şirketlerde işbölümü olduğundan hareketle, üçüncü bir şirketin de aynı işi yapabileceğini savunan görüşler de bulunmaktadır. ARAL, AYRANCI, s. 370.

personelin niteliği farklı olacaktır. Bu noktada ifade edilmelidir ki, Ar-Ge sözleşmesine taraf olmayan şirketin aynı Ar-Ge ürünü ortaya koymak noktasında mahir olduğunu iddia eden taraf, öncelikli olarak bu hususu ispat etmelidir. Örneğin, sözleşme konusu ürünün elde edilmesinin yüksek teknoloji gerektirmediği hallerde, taraflar aynı uzmanlığa sahip olmasa dahi, iki şirketin de ürünü elde etme noktasında mahir olduğu sonucuna ulaşılabilir. İstisnai de olsa, bu hususun ispat edilebildiği hallerde, taşeron şirketin Ar-Ge faaliyetini yürütmesi mümkündür.

Finanse eden tarafın Ar-Ge'yi yürüten tarafla çeşitli arka plan haklarını paylaşması durumunda, taşeron şirketin Ar-Ge ürünü elde edip edemeyeceği noktasında değerlendirmede bulunurken, paylaşılan arka plan hakları olmaksızın sözleşme konusu ürünü elde edip edemeyeceği incelenmelidir. Çünkü herhangi bir sözleşme tarafı, kendisiyle paylaşılan arka plan haklarını karşı tarafın rızası olmaksızın üçüncü kişilerle paylaşma hakkına sahip değildir.

Üzerinde çalışılan Ar-Ge ürünü için gerekli parçaların üçüncü kişilere ürettirilmesi, yasak kapsamında değerlendirilmemelidir.²⁴⁶ Bu durum, yüklenicinin Ar-Ge ürünü elde etmek için kullanılacak malzemeleri üretmek noktasında şahsen ifa yükümlülüğünün bulunmaması ile ilgilidir.²⁴⁷ Siparişi veren tarafın menfaati zarar görmüyorsa, karşı tarafın şahsen ifa borcuna aykırı hareket ettiği söylenmemelidir.²⁴⁸

1.2.2.1.e. Araç ve Gereç Sağlama Borcu

Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın, kullanılacak araç ve gereçleri kendisinin temin etme yükümlülüğü vardır.²⁴⁹ Bu çerçevede, gerekli laboratuvar ve teçhizatın temini Ar-Ge faaliyetini yürüten firmaya aittir. Ar-Ge projesinde çalışacak olan kişilerin gereken yeterlilikte olması da, araç ve gereç sağlama borcu kapsamında değerlendirilir.²⁵⁰ Ar-Ge projesine dâhil edilen personel, sağlanan laboratuvar ya da diğer araç ve gereç, yeterli düzeyde olmayabilir. Bu hususun açıkça anlaşıldığı durumlarda, finanse eden tarafın

²⁴⁶ Şahsen ifa borcu konusunda, verilen işin yüklenicinin denetim ve gözetiminde gerçekleştirilmesi yeterli gören görüşler de vardır. ŞAHAN, s. 164.

²⁴⁷ ARAL, AYRANCI, s. 377.

²⁴⁸ ŞAHAN, s. 164-165.

²⁴⁹ ARAL, AYRANCI, s. 375; TBK, m. 471/IV.

²⁵⁰ ARAL, AYRANCI, s. 376.

masraflar Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafa ait olmak üzere ilgili Ar-Ge projesini üçüncü bir kişiye gördürme imkânı vardır.²⁵¹

1.2.2.1.f. İşe Zamanında Başlama ve Devam Etme Borcu

Yüklenicinin, işe zamanında başlama yükümlülüğü vardır. Eser sözleşmesinde işe zamanında başlanmaması, işin gereği gibi yürütülmemesi ya da işin belirlenen zamanda yetişmeyeceğinin açıkça anlaşılması halinde, iş sahibinin sözleşmeden dönme imkânı vardır.²⁵²

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde taraflar işe başlama zamanını özel olarak düzenlemediyse, gerekli makul hazırlık süresinin tanınması kaydıyla sözleşme kurulduktan hemen sonra Ar-Ge faaliyetine başlamak gerekir.²⁵³ Bu çerçevede, gerekli laboratuvar ve araç gereç gibi altyapı hazırlıklarının tamamlanmasının ardından, şirket Ar-Ge faaliyetine başlamalıdır.

1.2.2.1.g. Ar-Ge Ürünü Teslim Etme Borcu

Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın, sözleşme konusu ürünü elde edip finanse eden tarafa teslim etmesi gerekir.²⁵⁴ Ancak, ürünün karşı tarafa fiilen teslimi, tek başına yeterli olmaz. Teslimle birlikte ürün, kullanılabilir olmalıdır.²⁵⁵

Finanse eden tarafın ürünü kullanmasının önünde fiili ya da hukuki bir engel olmamalıdır. Bu çerçevede, finanse eden tarafın ürünü kullanabilmek bakımından ihtiyacı olan kullanma haklarını elde ettiği kabul edilir. Örneğin, sözleşme konusu ürünleri yurt dışına ihraç etmek için sipariş eden tarafın, sözleşme konusu ürünle ilgili pazarlama hakkına sahip olduğu kabul edilir. Ancak, aynı taraf, üretim hakkına sahip olmayacaktır.

Yapılacak teslimin hangi hakları kapsadığı belirlenmelidir. Wi-fi sistemi örneği üzerinden girmek bize kolaylık sağlar. Teslim sürecinde iki temel hak ön plana çıkar.

²⁵¹ ARAL, AYRANCI, s. 377; TBK, m. 473/II.

²⁵² TBK, m. 473/I.

²⁵³ ARAL, AYRANCI, s. 391.

²⁵⁴ ARAL, AYRANCI, s. 393; BÜYÜKAY, s. 74; EREN, Borçlar Özel, s. 621-623; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 27; MEIER, s. 553; MORDINI, BÜRGE, s. 7; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 124; Yargı BİLGİÇ, "İleride Vücuda Getirilecek Eserler (FSEK m.50)", Fasikül Hukuk Dergisi, 2015, Cilt. 7, Sayı. 73, s. 21 vd.; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 989; ZEVLİLİLER, GÖKYAYLA, s. 486 vd.

²⁵⁵ ŞAHAN, s. 77.

Bunlar elde edilen wi-fi sisteminin mülkiyet hakkı ve oluşabilecek fikri ve sınai haklardır. GSM firması, sahip olduğu yeterli altyapı yatırımları dolayısıyla elde edilen wi-fi sistemini yüksek ihtimalle kendisi üretilip satmak ister. Yeni ürünlerin üretilmesi ise, mülkiyet hakkının ötesinde ilgili patent hakları ile mümkündür. Bu sebeple, GSM firması ürün teslimini fikri ve sınai haklardan arı biçimde gerçekleştirir.

GSM firmasının ürünü patentlerinden arı teslim etmesi, uçak şirketi açısından da değerlendirilmelidir. Şirketin sözleşmeden beklentisi, geliştirilecek wi-fi sisteminin kendisine teslim edilmesidir. Teslim edilen wi-fi sistemi şirketin filosunda kullanılacak ve tüketicilere konforlu seyahat etme imkânı sağlanacaktır. Böylece şirket, rekabet gücünü ve sektördeki pazar payını arttırmak ister.²⁵⁶

Rakip şirketlerdeki uçaklarda tüketicilerin internet erişimi mümkün ya da geliştirilen sistemdeki kadar iyi olmadığından ilgili şirket kendi seyahatlerini ayrıcalıklı kılar. Ayrıcalıklı olmak ise, pazarlama anlamında çok önemli bir avantajdır. Şirket, gerekli altyapı yatırımlarına sahip olmadığından, wi-fi sistemini kendisi üretmek istemez. Şayet bu konuda bir yeterliliği bulunacak olsa idi, ya Ar-Ge faaliyetini bizzat kendisi yürütür ya da GSM şirketince yürütülen Ar-Ge faaliyetine iştirak ederdi.

Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, uçak şirketinin wi-fi sistemi üretimi ya da pazarlaması yaparak kâr elde etmek istemesi makul değildir. Şirketin sözleşme ilişkisine girmesindeki itici güç, şirket politikalarının gereği olarak uçaklarda kullanılabilir yeni bir wi-fi sistemine duyduğu ihtiyaçtır. Diğer bir söyleyişle, şirketin menfaati, ürünün uçaklarda kullanılması noktasında yoğunlaşır.

Şirketin sözleşme ilişkisinden memnuniyetini sağlayan unsurlar sırasıyla şöyledir: Wi-fi sistemi geliştirilir. Geliştirilen sistemler şirkete teslim edilir ve gerekirse uçaklara montajı yapılır. İhtiyaç üzerine şirket yeni sipariş verdiği takdirde, GSM şirketi istenen sayıdaki wi-fi sistemini tedarik eder.²⁵⁷

²⁵⁶ WINZER, Rn. 797.

²⁵⁷ Rekabet hukukunun alanına dahil olmakla birlikte taraflar, sözleşmede münhasır tedarik yükümlülüğü öngörebilir. Böylece uçak şirketi elde etmiş olduğu rekabet avantajını korumuş olur.

Ar-Ge ürünü haricinde elde edilen know-how ve benzeri patent haklarının ürünün teslim borcu içerisinde yer aldığını söylemek doğru olmaz.²⁵⁸ Elde edilen fikri ve sınai hakların devri için, tarafların bu hususu sözleşmede açıkça kararlaştırması gerekir.²⁵⁹

Sözleşmenin konusunu gayri maddi bir eser oluşturduğunda, eseri teslim borcu, eserin maddilik kazandığı unsurların teslimiyle yerine getirilir.²⁶⁰ Örneğin, sözleşme konusu buluşun patentinin alınması için gerekli belgelerin karşı tarafa teslimi gerekir.²⁶¹

Belgeler, kullanım belgesi ve proje belgesi olmak üzere iki kısma ayrılır. Kullanım belgesi, elde edilen ürünün ne şekilde kullanılacağını anlatan bir çeşit kullanım kılavuzudur. Bu belgenin karşı tarafa devri gerekir. Proje belgesi ise, tüm Ar-Ge sürecini konu edinir. Şöyle ki, faaliyete başlarken atılan ilk adımdan gelinen son noktaya kadar izlenen tüm yolları açık biçimde ortaya koyar. Fikri ve sınai hakların devrinin söz konusu olmadığı hallerde, proje belgesinin karşı tarafa devri, kural olarak gerekmez.²⁶²

1.2.2.1.h. Ayıba Karşı Tekeffül Borcu

Ayıp, dürüstlük kuralı çerçevesinde eserin sözleşmede kararlaştırılan vasıfları taşımada eksik kalmasıdır.²⁶³ Ürün üzerindeki ayıplardan, kural olarak Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf sorumludur. Ayıptan doğan sorumluluk ile ilgili eser sözleşmesindeki hususlar aynen geçerli kabul edilir.²⁶⁴ Ayıba karşı tekeffüle gidebilmek için; eserin teslim edilmiş olması, ayıbın iş sahibinden kaynaklanmamış olması, iş sahibinin eseri kabul

²⁵⁸ DEMİR, Ar-Ge Sözleşmeleri, s. 3

²⁵⁹ AYİTER, Fikir ve Sanat Ürünleri, s. 189, 200 vd.; H. Kübra ERCOŞKUN ŞENOL, "Mali Hakları veya Kullanım Hakkını Devralanların Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Korunması", HHFD, 2013, Cilt. 3, Sayı. 1, s. 50-52; ŞAHAN, s. 167-168.

²⁶⁰ ARAL, AYRANCI, s. 394; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 125; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 991; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 490.

²⁶¹ ŞAHAN, s. 166.

²⁶² ŞAHAN, s. 179 vd.

²⁶³ ARAL, AYRANCI, s. 400; BÜYÜKAY, s. 121; CANBOLAT, İstisna Sözleşmesi, s. 65; EREN, Borçlar Özel, s. 634; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 49; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 161; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 993; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 523.

²⁶⁴ ARAL, AYRANCI, s. 400-413; BGH, Urteil vom 05.04.2016, X ZR 8/13 (Beck Online); EGLI, s. 1000; FRÖHLICH-BLEUER, s. 252; TBK, m. 475/I.

etmemiş olması ve iş sahibinin muayene ve bildirim külfetini yerine getirmiş olması gerekir.²⁶⁵

Ayıba karşı tekeffülden sorumluluk için eser, iş sahibinin kullanamayacağı ya da hakkaniyet gereği kabule zorlanamayacağı ölçüde ayıplı olmalıdır.²⁶⁶ Sözleşmede belirlenen hususlar tam manasıyla karşılanmıyor olsa da ortaya çıkan ürün, kullanım amacına uygun olabilir. Elde edilen ürünün sözleşmenin amacına aykırı olduğu söylenmiyorsa, eserin ayıpsız olduğu kabul edilmelidir.²⁶⁷

Hiç şüphe yoktur ki, teknik ayıplar ile hukuki ayıplar birbirinden farklılık gösterir. Örneğin, Ar-Ge ürünü üzerinde kullanılacak alışımda demir oranındaki küçük sapmalar teknik ayıp olarak nitelendirilebilir. Ancak, hukuki anlamda aynı durum, kullanıma önemli ölçüde etkisi olması ihtimali saklı kalmak kaydıyla, ayıp olarak kabul edilmeyecektir. Aynı şekilde içerisinde yazılım bilgisi barındıran Ar-Ge ürünlerinin ortaya konulduğu sözleşmelerde, teknik ayıplar ile hukuki ayıplar birbirinden ayrı şekilde değerlendirilmelidir.²⁶⁸

1.2.2.2.Finanse Eden Tarafın Yükümlülükleri

1.2.2.2.a. Bedel Ödeme Borcu

Bedel ödeme borcu, bedelli Ar-Ge sözleşmesinde finanse eden tarafın asli edim yükümünü oluşturur.²⁶⁹ Taraflar belirli bir bedel kararlaştırmamışsa, ödenecek ücret için

²⁶⁵ ARAL, AYRANCI, s. 400 vd.; BÜYÜKAY, s. 101 vd.; CANBOLAT, İstisna Sözleşmesi, s. 167 vd.; EREN, Borçlar Özel, s. 634 vd.; FRÖHLICH-BLEUER, s. 259; GÖKYAYLA, Eser Sözleşmesi, s. 203 vd.; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 48 vd.; İpek Yücer AKTÜRK, Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Külfetleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 70, 121; MEIER, s. 559; Muaz ERGEZEN, İstisna Sözleşmesinde Tarafların Sözleşmeyi Sona Erdirme Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 67 vd.; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 160 vd., 214; TBK, m. 474; TBK, m. 476; TBK, m. 477/I; TBK m. 477/II; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 994 vd.; ZEVLİLİLER, GÖKYAYLA, s. 522 vd.

²⁶⁶ TBK, m. 475.

²⁶⁷ ŞAHAN, s. 199.

²⁶⁸ ŞAHAN, s. 198.

²⁶⁹ ARAL, AYRANCI, s. 414; MEIER, s. 559; TBK, m. 479/I.

değerine göre belirlenir.²⁷⁰ İşin değeri ifadesinden anlaşılması gereken, yüklenicinin elde edeceği kâr ile o iş için yapılan giderlerin toplamıdır.²⁷¹

Taraflar ödenecek ücreti kendi aralarında kararlaştırırsa dahi, dürüstlük kuralının gerekli kıldığı bazı durumlarda sözleşmenin uyarlanabileceği kabul edilir.²⁷² Ar-Ge faaliyetinde karşılaşılabilecek giderlerin en başından öngörülebileceğini söylemek her zaman için imkân dâhilinde değildir. Bu sebeple taraflar Ar-Ge sipariş sözleşmesinin değişen şartlara uyarlanmasını mahkemen talep edebilir. Taraflara tanınan bu uyarlama imkânı, esasında dürüstlük kuralının bir yansımasıdır.²⁷³ Yangın, sel, deprem gibi doğal afetler ya da Ar-Ge ürünüde kullanılan malzemelerin aşırı derecede fiyatının yükselmesi gibi hadiseler uyarlamaya imkân tanıyacaktır.²⁷⁴

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde uyarlamanın söz konusu olabilmesi için, mutlaka mücbir sebep aranmaz. Tarafların öngörebildiği, fakat gerçekleşmesine ihtimal vermediği hallerde, uyarlama talebini haklı kılar.²⁷⁵ Örneğin, on ara ürün neticesinde sözleşme konusu ürüne ulaşılabileceğinin düşünüldüğü ancak bunun ancak otuz ara ürün neticesinde gerçekleştiği durumlarda bedelde uyarlamaya gidilebilir. Benzer şekilde, planlanandan daha çok test yapılmak zorunda kalınması da uyarlamaya yol açabilir. Artan giderlerin uyarlamaya sebep olup olmayacağı hususu değerlendirilirken, Ar-Ge faaliyetini yüklenen kişinin uzman niteliği göz önünde bulundurulmalı ve yapması gereken hesaplamaların alelade olamayacağı kabul edilmelidir.

Kesif bedeli gibi bedelin yaklaşık olarak belirlendiği hallerde, asıl bedel hak edişler neticesinde, yapıldığı yer ve zamanda eserin değerine ve yüklenicinin giderine bakılarak belirlenir.²⁷⁶ Ar-Ge faaliyetini yüklenen taraf, karşı taraftan işi almak adına öngörmüş olduğu bedelden daha düşük bir keşif bedeli sunabilir. İlk sunmuş olduğu keşif

²⁷⁰ EGLI, s. 1000; MEIER, s. 560; TBK, m. 481.

²⁷¹ ARAL, AYRANCI, s. 421.

²⁷² TBK, m. 480/II

Tarafların ödenecek olan bedeli kararlaştırmayarak bedelli Ar-Ge sözleşmesini kurmaları mümkündür. NOMER, Esaslı Nokta, s. 2057 vd.

²⁷³ ARAL, AYRANCI, s. 417.

²⁷⁴ ARAL, AYRANCI, s. 417-418.

²⁷⁵ ARAL, AYRANCI, s. 417; MEIER, s. 561.

²⁷⁶ ARAL, AYRANCI, s. 420; TBK, m. 481.

bedeli nihai ücret olmadığından, Ar-Ge'yi üstlenen tarafın sonraki süreçte bedeli kademeli olarak yükseltmesi mümkündür. Finanse eden tarafı, bu tarz kötü niyetli yaklaşımlardan korumak adına sözleşmeden tek taraflı dönme hakkı tanınmıştır. Yaklaşık bedel, finanse eden tarafın kusuru bulunmaksızın aşırı ölçüde aşılsa, finanse eden taraf her aşamada sözleşmeden dönebilir.²⁷⁷

1.2.2.2.b. Masraf Ödeme Borcu

Ar-Ge faaliyeti sırasında yapılan masraflar finanse eden tarafça karşılanır.²⁷⁸ Bu durum, bedelli Ar-Ge sözleşmesinin iş görme sözleşmesi olması ile yakından ilişkilidir. İş gördüren kimsenin işin ifası sırasında ortaya çıkan zararları ve masrafları karşılama yükümlülüğü vardır. Ancak, bu konuda karşılanması gereken masraflar, sözleşme konusu ürünün elde edilmesi ve finanse eden tarafa teslimi sürecinde karşılaşılan masraflardır. Bunun ötesinde örneğin, Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın kendi adına yapacağı patent başvuru masraflarının finanse eden tarafça karşılanması ihtimal dâhilinde değildir.

1.2.2.3. Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi

Sözleşmede düzenleme olmadığı hallerde, elde edilen ürünlerin taraflar arasında eşit şekilde paylaşılması söz konusu değildir. Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf, ürünün mülkiyetini finanse eden tarafa devreder. Ancak, bunun dışında know-how ve fikri sınai hakları elinde tutar.²⁷⁹ Diğer bir söyleyişle, ürünün teslimi, sözleşme kapsamında ortaya çıkan fikri ve sınai haklardan ari olarak gerçekleşir.²⁸⁰ Bu durum, aynı zamanda eser sözleşmesindeki ürünü teslim borcuna da aykırılık teşkil etmez. Eseri yüklenen tarafın

²⁷⁷ TBK, m. 482/I; Tuba BİRİNCİ UZUN, "Eser Sözleşmelerinde Keşif Bedeli ve İş Sahibinin Keşif Bedelinin Aşırı Derecede Aşılmasına Karşı Korunması", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, Cilt. 9, Sayı. 100, s. 85.

²⁷⁸ WINZER, Rn. 837.

²⁷⁹ WINZER, Rn. 832

Bu konuda Yargıtay'ca bozulan bir kararda ilk derece mahkemesi, fikri ve sınai hakların finanse eden tarafa ait olduğunu savunmuştur. T.C. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2015/1164, K. 2015/13772, T. 22.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁸⁰ Mustafa ATEŞ, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 397; ÖZ, s. 12.

sözleşmenin ifası ile ilgili olarak elde etmiş olduğu tüm menfaatleri, sipariş veren tarafa devretme gibi bir yükümlülüğü yoktur.

Devrin fikri hakları kapsamaması, hakkaniyete de uygundur. Çünkü yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar ışığında fikri haklardan yararlanacak olan taraf, genellikle Ar-Ge faaliyetini üstlenen taraftır. Örneğimize dönecek olursak, uçak şirketinin öncelikli talebi, Ar-Ge sürecinde elde edilen patentler değildir. Şirket açısından önem arz eden husus, ileride kendi filusunda kullanabilmek açısından wi-fi sisteminin tedarik edilebilir oluşu ve rakip şirketlerin aynı ürünü kendi filolarında kullanmamasıdır. GSM şirketi ise, kâr elde etmek amacıyla ürünü hem üretilip hem de pazarlamak ister. Ürünle ilgili elde edilen patentler, kendisini ve ürününü diğer GSM şirketlerine karşı korur.

1.2.3. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi

1.2.3.1.Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Yükümlülükleri

1.2.3.1.a. Sadakat Borcu

Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın, finanse eden tarafın menfaatlerini gözetmesi gerekir.²⁸¹ Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın, kendisiyle paylaşılan arka plan haklarını, know-how ve iş sırlarını gizleme yükümlülüğü vardır. Ayrıca, Ar-Ge faaliyeti esnasında öğrenmiş olduğu know-how ve iş sırlarını da ifşa etmemelidir.

Sadakat yükümlülüğü kapsamında, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın karşı tarafı aydınlatma ve bilgilendirme yükümü ve karşı tarafı zarara uğratmamak adına tedbir alma yükümlülükleri de vardır.²⁸² Örneğin, Ar-Ge faaliyetini yürütecek üniversitenin geliştirilmesi bilimsel açıdan mümkün olmayan bir ürünü konu edilen Ar-Ge projesine onay vermemesi gerekir. Finanse eden tarafı durumla ilgili bilgilendirmelidir.²⁸³ Finanse eden taraf, bilgilendirme neticesinde halen Ar-Ge faaliyetinde bulunulmasını istiyorsa, bu halde sadakat yükümlülüğünün ihlali söz konusu olmaz.

²⁸¹ ARAL, AYRANCI, s. 447; TBK, m. 506/II ; T.C. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, E. 2014/15532, K. 2015/19441, T. 11.12.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); WINZER, Rn. 934.

²⁸² ARAL, AYRANCI, s. 447-448.

²⁸³ WINZER, Rn. 902.

Sadakat yükümlülüğü kapsamında, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın sözleşme konusunu oluşturan ürünle aynı veya benzer nitelikteki bir ürüne yönelik üçüncü kişilerle Ar-Ge sözleşmesi yapması, kural olarak yasaktır.²⁸⁴ Sadakat yükümlülüğü, sözleşme süresi ile sınırlı olmayıp, sözleşme sonrası da devam eder.²⁸⁵

1.2.3.1.b. Özen Borcu

Ar-Ge faaliyetlerini üstlenen tarafın, süreci yürütürken özenli davranması gerekir.²⁸⁶ Özenli davranan vekilin sonucun gerçekleşmemesinden sorumluluğu söz konusu olmaz.²⁸⁷ Vekilin özen sorumluluğunun seviyesi belirlenirken, benzer alandaki işleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken mesleki ve teknik kurallara uygun davranışı esas alınır.²⁸⁸ Özen sorumluluğu çerçevesinde, Ar-Ge'yi yüklenen tarafın özellikle projede çalışacak kişileri özenle seçmesi gerekir.²⁸⁹ Çalışanlar, projenin ve hususi görevlerinin gerektirdiği niteliklere sahip olmalıdır. Çalışanın eğitim seviyesi, yapmış olduğu çalışmalar ve mesleki tecrübesi örnek gösterilebilir.

Ar-Ge vekâlet sözleşmesi bakımından aranan özenin derecesi, ortaya konulmalıdır. Yukarıda vermiş olduğumuz ilaç şirketi ile üniversite arasındaki Ar-Ge vekâlet sözleşmesi örneğimize dönecek olursak, ilaç şirketinin çalışılmasını istediği bitki türleriyle ilgili öncesinde herhangi bir Ar-Ge faaliyetinde bulunulmamış olabilir. Ancak, diğer birçok kimya ve/veya eczacılık laboratuvarında birçok farklı bitki türü araştırmalara konu olmuştur. Bu sebeple, aynı tür bitki olmasa dahi bitkiler üzerinde araştırma yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar belirlenebilir niteliktedir. Ar-Ge faaliyetinde bulunacak kişilerden beklenen özen derecesinde, bitki alanında laboratuvarında çalışmalar yapan basiretli kimselerin göstermesi gereken özen, kıstas kabul edilebilir. Ancak,

²⁸⁴ Bu yasağın somut görünümüne simsarlık sözleşmesi bakımından TBK m. 523, avukatlık sözleşmesi bakımından ise Avukatlık Kanunu m. 38/b örnek verilebilir.

²⁸⁵ ARAL, AYRANCI, s. 447.

²⁸⁶ EGLI, s. 1000; FRÖHLICH-BLEUER, s. 252; TBK, m. 506/II; WINZER, Rn. 934.

²⁸⁷ AKINCI, s. 6; AKİPEK, Alt Vekalet, s. 36; ARAL, AYRANCI, s. 434; BAŞPINAR, Vekilin Sorumluluğu, s. 72; EREN, Borçlar Özel, s. 719; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 124; OETKER, MAULTZSCH, s. 400; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 363; YALÇINDURAN, s. 40 vd.; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 1129; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 602.

²⁸⁸ ARAL, AYRANCI, s. 449; TBK, m. 506/III.

²⁸⁹ EGLI, s. 1000.

alanında üst düzey uzman kimseler bakımından sübjektif özen kıstaslarının ayrıca uygulanmasının önünde engel yoktur.²⁹⁰

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinin konusunun, daha girift ve benzeri görülmemiş bir çalışma olması halinde, özen derecesinin belirlenmesinde temel kıstas, sübjektif özen olarak karşımıza çıkar. Örneğin, dünyada şimdiye kadar anti-maddenin hiç araştırılmamış olduğunu farz ettiğimizde, anti-madde üzerine Ar-Ge faaliyeti yürütülmesi ile ilgili yapılacak sözleşmede Ar-Ge'yi yürütecek olan taraftan beklenen özenin belirlenmesinde objektif özen kıstasından daha ziyade sübjektif özen ön planda olur. Sübjektif özenin kıstas alınmasının sebebi, daha önce benzeri bir alanda çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu sebeple anti-madde ile Ar-Ge faaliyetinde izlenecek usul şu şekilde olmalıdır şeklinde bir cümle de kurulamaz.

1.2.3.1.c. Şahsen İfa Etme Borcu

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde kural olarak, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın şahsen ifası beklenir.²⁹¹ Ar-Ge sözleşmesinin kurulmasında taraflar arasındaki güven ilişkisi, önemli role sahiptir. Bu sebeple, şahsen ifanın şart olmaması genel kuralından ayrılıp şahsen ifa kuralı benimsenmiştir.²⁹² Örneğin, üniversitenin Ar-Ge projesini başka bir üniversiteye ya da Ar-Ge kurumuna yaptırması imkân dâhilinde değildir. Ancak, Ar-Ge faaliyetinin yürütülmesi esnasında projenin esasına girmeyen işlerde yardımcı üçüncü kişilerden faydalanılması, şahsi edim borcuna aykırı hareket edildiği anlamını taşımaz.²⁹³ Örneğin, üniversitenin bitkiler üzerine çalışmış olduğu laboratuvarı üçüncü bir temizlik şirketine temizletebilir. Ya da laboratuvarda o an için yeterli sayıda santrifüj aletinin bulunmaması sebebiyle işleri hızlandırmak bakımından üçüncü kişilerden tüplerin santrifüje tabi tutulması bakımından yardım alabilir. Bu hallerde şahsen ifa yükümlülüğü bakımından sakınca yoktur.

Üniversitenin yardım alırken dikkat etmesi gereken konu, sadakat borcudur. Yardımcı işler dahi olsa üçüncü kişilerle yapılan bilgi paylaşımları, sadakat

²⁹⁰ ARAL, AYRANCI, s. 449; T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2014/19545, K. 2014/22576, T. 02.07.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²⁹¹ TBK, m. 506/I.

²⁹² TBK, m. 83.

²⁹³ ARAL, AYRANCI, s. 450.

yükümlülüğünün ihlaline yol açacak şekilde yoğun olmamalıdır. Örneğin, Ar-Ge sürecinde gelineen noktayı ya da esas amacı ifşa edebilecek nitelikteki paylaşım ve işbirlikleri, sadakat yükümlülüğüne aykırı sayılabilir. Sadakat yükümlülüğü çerçevesinde müsaade edilen yardımlar öyle olmalıdır ki, yardımda bulunan kişi, finanse eden kişinin mevcut veya ileride oluşması muhtemel menfaatine zarar verecek biçimde dikkate değer bir risk teşkil ediyor olmasın. Örneğin, yardım alınan şirketin finanse eden tarafın rakibi olması halinde dikkate değer bir risk söz konusudur. Ancak, temizlik işlerinde alınan yardımlarda kural olarak yüksek bir risk söz konusu değildir.

Vekâlet sözleşmesinde, vekilin başka bir kimseyi vekil tayin edebilmesi, üç ihtimalde mümkündür. Bu ihtimaller sırasıyla, teamülün vekile bu yetkiyi vermesi, halin gereği olarak üçüncü bir kişinin vekil tayin edilmesinin zorunlu olması ve vekâlet verenin açık rızasıdır.²⁹⁴ Öncelikle, Ar-Ge faaliyetinin taraflar arasında rahatlıkla devredilmesi ya da birinin kaldığı yerden diğerinin devam etmesi gibi hususlar teamülün gereği şeklinde kabul edilemez. Ar-Ge projesi söz konusu olduğunda herkesin kafasında canlanan husus, Ar-Ge projesinin başında bulunan şirketin işin sonunu getireceğidir.

İkinci ihtimal, halin gereği olarak tevkilin zorunlu olmasıdır. Ancak, Ar-Ge faaliyetleri bakımından tevkilin zorunlu olması, söz konusu olamaz. Ar-Ge faaliyetini yüklenen tarafın sürece devam edemez hale gelmesi halinde zaten, sözleşme ilişkisi sona erer.

Son ihtimal ise, finanse eden tarafın açık muvafakatidir. Açık rızanın varlığı halinde, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf üstlenmiş olduğu Ar-Ge projesini üçüncü bir kişiye devredebilir. Üç ihtimal birlikte değerlendirildiğinde, finanse eden tarafın açık muvafakati haricinde projenin üçüncü kişiye devri mümkün değildir.

1.2.3.1.d. Talimata Uygun Hareket Etme Borcu

Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf, finanse eden tarafın talimatlarına uygun hareket etmek durumundadır.²⁹⁵ Talimata uygun hareket etme borcu, Ar-Ge vekâlet sözleşmesinin iş görme sözleşmesi olması ile doğrudan ilişkilidir.²⁹⁶ Ancak, hemen ifade

²⁹⁴ ARAL, AYRANCI, s. 450-451.

²⁹⁵ EGLI, s. 997; TBK, m. 505/I.

²⁹⁶ ARAL, AYRANCI, s. 453.

etmek gerekir ki, Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf her işini talimatlara göre yapmak zorunda değildir. Vekilin, müvekkilden bağımsız hareket etme ve kendi çalışma şartlarını kendisi düzenleyebilme yetkisi vardır.²⁹⁷

Uzman konumundaki Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın bilimin ve teknik verilerin ışığında Ar-Ge faaliyetini olumsuz etkileyecek talimatları uygulama noktasında, finanse eden tarafı uyarma yükümlülüğü vardır.²⁹⁸ Talimatta ısrar edildiği takdirde ise, talimatın bilime aykırı olduğundan hareketle uygulanmaması mümkün değildir, meğerki uygulanması istenen talimat kanuna aykırılık veya önemli ölçüde tehlike teşkil etmesin.

1.2.3.1.e. Hesap Verme Borcu

Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın finanse eden tarafın talebi halinde Ar-Ge süreciyle ilgili hesap verme yükümlülüğü vardır.²⁹⁹ Sözleşme kapsamında elde edilen bilgi ve belgelerin finanse eden tarafa teslim edilmesi, hem hesap verme borcunun hem de sadakat borcunun bir gereğidir.³⁰⁰ Belgelendirme, özellikle Ar-Ge faaliyeti neticesinde ortaya çıkan patent gibi fikri ve sınai hakların tescili bakımından büyük öneme sahiptir.³⁰¹

Her ne kadar TBK m. 508/I hükmünde istemi halinde ifadesi geçiyor olsa da, sadakat yükümlülüğünün gereği olarak talep edilmese dahi sürece ilişkin bilgi ve belgelerin finanse eden tarafa teslim edilmesi gerekir.³⁰² Tüm Ar-Ge süreci sunulacak belgede özetlenmelidir. Sözleşme konusu ürünün kullanılması için yeterli kabul edilen bilginin ötesinde know-how ve ticari sırlar da sunulan belgede yer almalıdır.³⁰³

²⁹⁷ AKINCI, s. 6; AKİPEK, Alt Vekalet, s. 35; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 119; YALÇINDURAN, s. 46.

²⁹⁸ ARAL, AYRANCI, s. 454.

²⁹⁹ MORDINI, BÜRGE, s. 7; TBK, m. 508/I.

³⁰⁰ ARAL, AYRANCI, s. 455; T.C. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, E. 2014/9163, K. 2015/1004, T. 22.01.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁰¹ TAKEI, s. 433.

³⁰² ARAL, AYRANCI, s. 455; TBK, m. 508/I.

³⁰³ SMIELICK, Rn. 41; WINZER, Rn. 910.

1.2.3.1.f. İade Borcu

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın Ar-Ge faaliyeti sırasında elde etmiş olduğu hakları finanse eden tarafa devretme yükümlülüğü vardır.³⁰⁴ Bu yükümlülük, esasında henüz sözleşme kurulurken Ar-Ge'yi yürüten tarafın finanse eden taraf yararına Ar-Ge faaliyetinde bulunmaya rıza göstermesi ile ilgilidir.³⁰⁵ Devredilecek hakların kapsamı, sözleşme konusu Ar-Ge ürünü ile sınırlı değildir. Ar-Ge süreci neticesinde elde edilmiş know-how da dâhil olmak üzere her türlü bilgi bu kapsamda yer alır.³⁰⁶

Vekâlet sözleşmesi bakımından dolaylı temsilin söz konusu olduğu hallerde, vekilin elde etmiş olduğu menfaatler için kanuni temlik öngörülmüştür.³⁰⁷ Bunun sebebi, dolaylı temsilin söz konusu olduğu hallerde edinilen mallar üzerindeki mülkiyetin doğrudan vekil üzerinde oluşmasıdır. Elde edilen mülkiyetin vekâlet verene devri gerekir. Kanun, bu konuda ayrı bir devir işlemine gerek kalmaması adına vekile hak etmiş olduğu ücretin ödendiği hallerde, elde edilen menfaatlerin doğrudan vekâlet verene devredildiğini kabul eder. Kanuni temlikin kapsamına tanışır mallar ve alacak hakları girer. Taşınmazların devri için ayrıca tapuya gidip işlem yapmaya ihtiyaç vardır.³⁰⁸

Ar-Ge vekâlet sözleşmeleri bakımından önemli olan, kanuni temlikin uygulanıp uygulanmayacağıdır. İlk olarak, kanuni temlikte üçüncü kişiler üzerinden elde edilen menfaatlerin devri söz konusudur. Ancak, Ar-Ge sözleşmesinde üçüncü kişiler üzerinden değil, bizzat Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın çabaları neticesinde menfaat elde edilir. Burada dikkat etmemiz gereken nokta, başkası adına hareket eden kişinin hak etmiş olduğu ücret dışında vekâlet sözleşmesine dayanarak başka bir menfaat elde etmesinin istenmemesidir. Çünkü hukuki riskler, vekil üzerinde değil bizzat vekâlet veren üzerindedir. Bu çerçevede, elde edilen menfaatlerin de riskleri üstlenen taraf olan vekâlet verene intikal ettirilmesi gerekir.

³⁰⁴ MORDINI, BÜRGE, s. 7; TBK, m. 508/I.

³⁰⁵ ARAL, AYRANCI, s. 455; EFFENBERGER, s. 222.

³⁰⁶ DEMİR, Ar-Ge Sözleşmeleri, s. 3; WINZER, Rn. 1213.

³⁰⁷ TBK, m. 509/I.

³⁰⁸ ARAL, AYRANCI, s. 456.

Örneğimize dönersek, üniversite herhangi bir sonuç taahhüt etmediğinden ürünün elde edilip edilmemesi ya da başka menfaatlerin elde edilip edilmemesi noktasında taşınmış olduğu bir risk söz konusu değildir. Bir sonuç elde edilsin veya edilmesin Ar-Ge faaliyetlerini özenli bir biçimde yerine getiren üniversite, her şekilde ücrete hak kazanır. Ancak, bir menfaat elde edilemediği durumlarda bu işten zarar görecektir, ödemiş olduğu ücret nispetinde ilaç şirkettir. Bu sebeple, menfaatlerin taraflar arasında taşınmış olduğu riskler nispetinde dağıtılması, hakkaniyete uygun düşer. Neticede, her ne kadar menfaatler üçüncü kişiler üzerinden elde edilmese de, üniversite ilaç şirketi yararına Ar-Ge faaliyetine giriştiğinden, süreç sonucunda elde edilen fikri ve sınai haklar da dâhil olmak üzere her türlü değerler ilaç şirketine devri gerekir.

1.2.3.2.Finanse Eden Tarafın Yükümlülükleri

1.2.3.2.a. Ücret Ödeme Borcu

Vekâlet sözleşmesi, hem ücretli hem de ücretsiz olarak akdedilebilir.³⁰⁹ Sözleşmede ücret kararlaştırılmamış olmasına rağmen, sözleşme veya teamülün olduğu yerlerde, vekile ücret ödenmesi gerekir.³¹⁰ Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde sözleşmede açıkça düzenleme olmasa dahi, bu tarz işlerin ücretsiz yapılması teamülen kabul görmez. Bu sebeple, finanse eden tarafın Ar-Ge'yi yürüten tarafa makul bir ücret ödemesi gerekir.³¹¹ Makul ücret, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın giderleri ve projenin ekonomik değeri göz önünde tutularak belirlenir.³¹²

³⁰⁹ Ücretli vekalet sözleşmesinin kurulması bakımından ücretin belirlenmiş olması, zorunlu değildir. AKINCI, s. 7; AKİPEK, Alt Vekalet, s. 39; ARAL, AYRANCI, s. 438-439; BAŞPINAR, Vekilin Sorumluluğu, s. 71; EREN, Borçlar Özel, s. 740; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 123; NOMER, Esaslı Nokta, s. 2058 vd.; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 364; YALÇINDURAN, s. 45; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 1131; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 607.

³¹⁰ AKİPEK, Alt Vekalet, s. 41; ARAL, AYRANCI, s. 439; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 365; TBK, m. 502/III; TBK, m. 510; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 1133; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 607.

³¹¹ WINZER, Rn. 915.

³¹² WINZER, Rn. 1033.

1.2.3.2.b. Masraf ve Avans Ödeme Borcu

Ar-Ge sürecinde karşılaşılan masrafların finanse eden şirket tarafından karşılanması gerekir.³¹³ Hangi hususların masraf sayılacağı, belirlenmelidir. Ar-Ge faaliyetinin yürütülmesi için satın alınan veya kiralanmış mal ve hizmetler, masraf kabul edilir. Ancak, hâlihazırda sahip olunan malvarlığının başka işlerde kullanılmaması dolayısıyla mahrum kalınan kazançlar, masraf kabul edilmemelidir. Örneğin, laboratuvarın üçüncü bir kişiye kiralanmadığından hareketle mahrum kalınan kâr, masraf kabul edilmez.. Aynı şekilde çalışanlara ödenen maaşların da masraf kabul edilmesi, mümkün değildir. Bu kalemler sözleşme görüşmelerinde dikkate alınmalı ve ücretin içerisine sokulmalıdır.³¹⁴

1.2.3.2.c. Karşı Tarafı Borçtan Kurtarma Borcu

Finanse eden tarafın elde edilen menfaatleri devren iktisap ederken karşılaşılan borçları da üstlenmesi gerekir.³¹⁵ Borcun üstlenilmesinin mümkün olmadığı hallerde ise, gerekli teminatlar sağlanmalıdır.³¹⁶

1.2.3.2.d. Karşı Tarafın Zararını Giderme Borcu

Finanse eden tarafın, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın uğramış olduğu zararları giderme yükümlülüğü vardır. Ancak, bu yükümlülük, istisnai olarak ortaya çıkar. Yükümlülüğün ortaya çıkması için ilk olarak, ortaya çıkan zararın Ar-Ge vekâlet sözleşmelerinin ifası ile ilgili olması ve finanse eden tarafın zararın oluşmasında kusurlu olması gerekir.³¹⁷

Finanse eden tarafın Ar-Ge faaliyetine müdahalesi, oldukça sınırlıdır. Sürece müdahale, karşı tarafa verilen talimatla gerçekleşir. Bu sebeple, zarar, kusurlu bir talimat neticesinde meydana gelmelidir. Ancak, kusurlu talimat verilmiş olması tek başına, yükümlülüğün doğmasına yetmez. Ar-Ge'yi yürüten taraf, kusurlu talimatı uygulamadan önce sadakat yükümlülüğü çerçevesinde karşı tarafı talimat hakkında uymalıdır.

³¹³ TBK, m. 510/I ; WINZER, Rn. 837, 1139.

³¹⁴ WINZER, Rn. 1235.

³¹⁵ TBK, m. 510/I.

³¹⁶ ARAL, AYRANCI, s. 459.

³¹⁷ TBK, m. 510/II.

Uyarıya rağmen, finanse eden taraf talimatında ısrarcı olur ve neticesinde zarar meydana gelirse, tazmin sorumluluğu doğar.

1.2.3.3.Taraflar Arasındaki Mülkiyet İlişkisi

Ar-Ge faaliyeti sırasında elde edilen menfaatlerin taraflar arasında eşit şekilde paylaşılması, söz konusu değildir.³¹⁸ Ar-Ge faaliyetini yürüten taraf, Ar-Ge sürecinde elde edilen know-how ve fikri ve sınai haklar da dâhil olmak üzere hiçbir menfaat üzerinde mülkiyet hakkı elde etmez.³¹⁹ Sözleşmenin ifası sırasında ortaya çıkan tüm menfaatlerin finanse eden tarafa devri gerekir. Çünkü taraf iradeleri, sözleşme ilişkisi kurulurken sözleşmenin ifası sırasında elde edilen tüm menfaatlerin finanse eden tarafa tanınacağı noktasında oluşur.³²⁰ Bunun temel sebebi, Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafın gerek faaliyet alanları gerekse sahip oldukları altyapı imkânlarının yetersiz olması dolayısıyla, ürünün kullanılması noktasında menfaatinin bulunmayışıdır.³²¹

³¹⁸ WINZER, Rn. 1142.

³¹⁹ SMIELICK, Rn. 148; TAKEI, s. 437; WINZER, Rn. 832, 1041, 1147

Fikri ve sınai hakların vekilde kalacağını düşünen görüşler de vardır. ÖZ, s. 12.

³²⁰ TAKEI, s. 432.

³²¹ Peter DIENERS, Claudia MILBRADT, “Arbeitnehmererfinderrecht bei Forschungs- und Entwicklungsverträgen”, Handbuch des Pharmarechts, Verlag C.H. Beck München, 2010, Rn. 22

Özellikle Ar-Ge vekâlet sözleşmelerinin bir tarafının üniversiteler olduğu sözleşmeler bakımından, tarafların sözleşmeden beklentileri ile ilgili şu hususu ifade etmek gerekmektedir. Üniversitenin Ar-Ge ürünü üzerinde bir mülkiyet hakkı beklentisinin olmadığını söylemek makul bir ifade olmakla birlikte, bir tür kullanma hakkı olarak değerlendirilebilecek olan Ar-Ge ürününün devamında geliştirilmesi hakkına üniversitelerin kayıtsız kalacağını söylemek yanlış olacaktır. Bu bakımdan her ne kadar mülkiyet haklarının bir bütün halinde Ar-Ge’yi finanse eden tarafa devrini kabul ediyor olsak da, sözleşmede bir düzenleme olmadığı haller bakımından da üniversitenin geliştirme lisansına benzer bir biçimde Ar-Ge ürününün geliştirilmesine dair bir hak elde ettiğini söylemek gerekmektedir. Bu durum hem Ar-Ge’yi finanse eden tarafın menfaatlerine büyük ölçüde bir zarar vermemekte, hem tarafların sözleşmeden beklentilerine daha uygun düşmekte, hem de hakkaniyete aykırılık teşkil etmemektedir. DIENERS, MILBRADT, Rn. 22; Robert KNELLER, Marcel MONGEON, Jeff COPE, Cathy GARNER, Philip TERNOUTH, “Industry-University Collaborations in Canada, Japan, the UK and USA – With Emphasis on Publication Freedom and Managing the Intellectual Property Lock-Up Problem”, Plos One, 2014, Cilt. 9, Sayı, 3, s. 11; WINZER, Rn. 923.

Bir üniversitenin elde etmiş olduğu fikri ve sınai hakları kullanarak sözleşme konusu ürünle ilgili üretim ve pazarlama faaliyetinde bulunması pek ihtimal dâhilinde değildir. Üretim faaliyeti için fabrikalar kurması gerekir. Pazarlama faaliyeti içinse personel istihdam etmeli ve bir tedarik zinciri oluşturmalıdır. Hâlbuki bir üniversitenin ya da Ar-Ge kurumunun faaliyet alanı, genel itibariyle araştırma faaliyetinde bulunmaktır. Üretim ya da pazarlama alanlarında aktif rol üstlenmek değildir. Taraf iradelerinin aksi yönde olduğunu iddia eden tarafın, bu hususu ispat etmesi gerekir.

Elde edilen menfaatlerin bir bütün halinde Ar-Ge'yi finanse eden tarafa devri, aynı zamanda taraflar arasındaki vekâlet ilişkisinin bir sonucudur.³²² Vekâlet ilişkisi kapsamında vekilin elde etmiş olduğu menfaatleri vekâlet veren tarafa devretme yükümlülüğü vardır.³²³

Ürünün elde edilmesi ile ilgili tüm riski finanse eden taraf üstlenir. Bir kişinin başarısızlık halinde tüm zarara katlanıp, başarı elde edilmesi halinde menfaatten mahrum bırakılması hakkaniyete aykırılık teşkil eder. Bu sebeple, finanse eden taraf tüm riskleri üzerine aldığı için elde edilen tüm menfaatler üzerinde de hak sahibi olacaktır.

1.3. EXKURS: ARKA PLAN HAKLARI

Bilginin üretilmesi ve elde edilmesi, pek çok sözleşmede önem arz etmekle birlikte, Ar-Ge sözleşmesinde ayrı bir kıymeti haizdir. Tarafların sözleşme ilişkisi kurulmadan önce sahip olduğu bilgiler, Ar-Ge faaliyetinde üretilen bilginin hammaddesini oluşturur. Tarafların sözleşme ilişkisine girerken sahip olduğu bu bilgiler, arka plan hakları şeklinde isimlendirilir. Arka plan hakları kapsamında sahip olunan fikri sınai haklar ve know-how gibi diğer birtakım gizli bilgiler, sözleşme ilişkisinin temelini oluşturmaz.³²⁴ Ancak, yürütülecek Ar-Ge faaliyetinin zeminini oluşturur.³²⁵ Ar-Ge

³²² TAKEI, s. 432.

³²³ WINZER, Rn. 924.

³²⁴ Sözleşmenin temelini, tarafların sahip olduğu irade ve sözleşme konusu Ar-Ge ürünü oluşturur.

³²⁵ EFFENBERGER, s. 217; EGLI, s. 995, 1002; KNELLER, MONGEON, COPE, GARNER, TERNOUTH, s. 17; SCHMID, SCHERRER, s. 284; WINZER, Rn. 92-93.

faaliyetinin yürütülebilmesi bakımından taraflar, sahip olduğu bilgi birikimini sözleşmenin diğer tarafının ortak kullanıma açar.³²⁶

En tartışmalı konulardan bir tanesi, açıkça düzenleme olmadığı hallerde, arka plan haklarının sözleşmeye dâhil edilip edilmeyeceği, edilecekse de ne ölçüde dâhil edileceğidir. Bu noktada, her bir tarafın sözleşme ilişkisine girerken sahip olduğu irade incelenmelidir. Taraflar, arka plan haklarını paylaşma noktasında genellikle ketum bir tavır içerisine girer.³²⁷ Bu davranış tarzının altında yatan sebeplerinden bir tanesi, tarafların kendi bilgi birikiminin başka kimselerce kullanılmasını istememesidir. Şüpheli tavırların geliştirilmesinde, tarafların birbirlerine karşı duydukları güvenin derecesi ve saklanan bilginin kıymeti belirleyicidir.

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde olduğu gibi ürün sözleşme taraflarınca ortaklaşa kullanılacaksa, o durumda tarafların birbirlerinden arka plan haklarını gizli tutmaya çalışması, anlam ifade etmez.³²⁸ Tarafların arka plan haklarını birbirleri ile paylaşma iradesine sahip olduğu söylenebilir. Ancak, ortak Ar-Ge ve ortak kullanım öngörülmesine karşın, sözleşmenin icrası bakımından gerekli olmayan arka plan haklarının paylaşımına açık olduğunu söylemek imkân dâhilinde değildir. Örneğin, otomotiv ve beyaz eşya gibi iki farklı sektörde faaliyet gösteren iki şirketin yeni bir fren sistemi geliştirmek için taraf olduğu Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, beyaz eşya üretimine ilişkin patent ve know-how bilgisi olan tarafın bu bilgileri diğer taraflarla paylaşması, kendisinden kural olarak beklenmez.

Arka plan haklarının paylaşılmasından kaçınıldığı durumlarda, Ar-Ge faaliyeti gereğinden uzun sürebilir. Ya da başarıya ulaşabilecekken başarısızlıkla sonuçlanabilir.³²⁹ Tarafların bilinçli olarak başarısızlıkla sonuçlanacak bir Ar-Ge sözleşmesine taraf olmasıysa, makul bir tavır olarak değerlendirilemez. Bu çerçevede, istisnai olarak çok gizli ya da Ar-Ge faaliyetinin icrasına katkısı önemli derecede olmayan

³²⁶ BORBATYUK, OVERWALLE, ZIMMEREN, s. 269-270.

³²⁷ Paylaşmaktan imtina edilen kısımlar genellikle know-how'dan oluşmaktadır. Patentlerin varlığı ve içeriği tescille birlikte bilinebilir niteliktedir. En gizli olan bilgiler, henüz koruma altına alınmamış olanlardır.

³²⁸ WINZER, Rn. 105.

³²⁹ WINZER, Rn. 94, 267.

bilgiler hariç olmak üzere, arka plan haklarının Ar-Ge sözleşmesinin kapsamı içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

Arka plan haklarının sözleşmenin konusuna dâhil olduğunu ifade ettikten sonra, işbu hakların hangi süreçleri kapsadığı ortaya konulmalıdır. Sözleşme konusu ürünün elde edilmesine kadar sürecek Ar-Ge aşaması ile ürün elde edildikten sonraki kullanma aşamasının birbirinden ayrı düşünülmesi gerekir. Ar-Ge aşamasında arka plan hakları, tüm sözleşme taraflarınca kullanılabilir.

Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, kullanma aşamasında da arka plan haklarının paylaşımı devam eder. Çünkü tarafların sahip olduğu ortak amaç ve içerisinde buldukları ortak hareket, kullanma aşamasını da kapsar. Ancak, bedelli Ar-Ge sözleşmesinde taraflar, ürün elde edildikten sonra ortak bir hareket içerisinde yer almaz. Buradan hareketle, bedelli Ar-Ge sözleşmesinde tarafların sahip olduğu arka plan haklarını Ar-Ge faaliyeti sona erse bile karşı tarafın kullanımına sunması kural olarak taraflardan beklenebilir bir davranış değildir. Eğer kullanıma rıza söz konusu ise, bu durumun sözleşmede açıkça kararlaştırılması gerekir.³³⁰

Elde edilen Ar-Ge ürününün kullanılması için paylaşılan arka plan hakkına ihtiyaç varsa, taraflar sözleşmede düzenlenen kullanım haklarını sadece Ar-Ge ürünü ile sınırlı tutmayıp, aynı zamanda arka plan hakları üzerinde de kullanım hakları tesis etmelidir.³³¹ Aksi halde, arka plan hakları Ar-Ge faaliyeti ile sınırlı paylaşıldığından, ürünü kullanmak isteyen taraf ayrı bir lisans sözleşmesi yapmak zorunda kalabilir. Örneğin Ar-Ge ürününün üretilmesi ile ilgili diğer sözleşme tarafına ait bir patentin kullanılması gerektiği hallerde, böyle bir izin verilmezse Ar-Ge ürününün üretimi gerçekleştirilemez.³³²

³³⁰ BORBATYUK, OVERWALLE, ZIMMEREN, s. 284; WINZER, Rn. 97-98.

Arka plan haklarının Ar-Ge sürecini kapsadığını savunan ancak kullanma süreci için şüpheli bir yaklaşım izleyen görüşler de mevcuttur. SMIELICK, Rn. 33.

³³¹ EGLI, s. 999; WINZER, Rn. 224, 895.

³³² EGLI, s. 995; SMIELICK, Rn. 33-35, 59; TAKEI, s. 436; WINZER, Rn. 249

Sonraki patentin önceki patent olmaksızın kullanılmasının mümkün olmadığı hallerde, patentlerin bağımlılığı söz konusudur. Patent bağımlılığının mevcut olduğu hallerde, sonraki patentin konusunu oluşturan buluşun önceki tarihli buluşa göre büyük ölçüde ekonomik yarar sağlayan teknik bir ilerleme

Arka plan haklarının paylaşımına açılmasının ücrete tabi olup olmayacağı tartışmalıdır. Bu haklar, Ar-Ge süreci boyunca sözleşme kapsamında değerlendirilir. Tarafların sözleşmede kararlaştırmış olduğu edimler dışında ekstra edimlerin öngörülmesi, ahde vefa ve dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder. Bu sebeple, sözleşmede kararlaştırılmadığı hallerde arka plan hakları ile ilgili Ar-Ge sürecinde ek bir ücretin istenmesi mümkün değildir. Bu konuda tarafların Ar-Ge faaliyeti ile ilgili daha önce yaptıkları yatırımın niteliğinin ya da büyüklüğünün bir etkisi yoktur. Her halükarda paylaşılan arka plan hakları, ücretsiz olmalıdır.³³³

Ar-Ge faaliyetleri esnasında arka plan hakları ücretsiz olmasına karşın, aynı şey kullanım aşaması bakımından söylenemez. Özel düzenlemenin ve ortak kullanımın kararlaştırılmadığı hallerde, Ar-Ge sözleşmesi kapsamında arka plan haklarının kullanım aşamasında paylaşılması sözleşmeye dayanarak istenemez. Ancak, ücreti karşılığında kullanım aşamasında arka plan haklarının paylaşılması istenebilir. Taraflar kendi aralarında herhangi bir ücret ya da bedel kararlaştırmamış olsalar dahi, arka plan haklarına sahip olan tarafın tacir olması halinde TTK m. 20 çerçevesinde uygun bir ücret isteme imkânı, her zaman için mevcuttur.³³⁴

Sözleşme taraflarının birbirlerine tanımış olduğu arka plan kullanım hakları, kural olarak devredilemez niteliktedir. Bunun sebebi, ilgili hakkın sahibi olan tarafın bu devirden herhangi bir menfaat elde etmiyor oluşudur. Aynı zamanda arka plan haklarının sürekli üçüncü kişilere devri, Ar-Ge sözleşmesinin amacına hizmet etmez.³³⁵

kaydetmesi halinde, sonraki patent sahibine zorunlu bir lisans sağlanması yoluna gidilebilecektir. SARI, s. 69.

³³³ EGLI, s. 999, 1002; WINZER, Rn. 97-98, 929.

³³⁴ ARKAN, s. 154; Mehmet BAHTİYAR, Ticari İşletme Hukuku, Beta Basım Yayın, 18. Baskı, İstanbul, 2017, s. 114-115; Reha POROY, Hamdi YASAMAN, Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, 17. Baskı, İstanbul, 2018, s. 146.

³³⁵ SMIELICK, Rn. 59.

1.4. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

1.4.1. Ar-Ge İşbirliği Sözleşmesi

1.4.1.1. Taraflardan Birinin Ölümü/İflası, Ehliyetini Kaybetmesi veya Tasfiye Payının Cebri İcra Yoluyla Paraya Çevrilmesi

Taraflardan birinin ölümü, iflası, ehliyetini kaybetmesi veya Ar-Ge sözleşmesinden elde edeceği tasfiye payının cebri icra yoluyla paraya çevrilmesi halinde sözleşme ilişkisi, kural olarak sona erer.³³⁶ Adi ortaklık sözleşmesi sürekli borç doğuran bir sözleşme olduğundan, hükümsüzlüğün geleceğe etkili olduğu kabul edilir.

Ölüm, iflas ve ehliyetin kaybı, tarafları bizzat etkileyen önemli değişikliklerdir. Buradan hareketle, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinin kurulmasında tarafların kişiliğinin önem taşıdığı rahatlıkla ifade edilebilir. Çünkü taraflar öldüğünde ya da ehliyetini kaybettiğinde, yerlerine mirasçıları geçmez. Kişiliğin önemli olması, tarafların kişisel yetenek ve/veya tecrübelerinin ön planda olmasıyla ilgilidir. Sözleşme ilişkisine girerken tarafların birbirlerini kişisel özelliklerini dikkate alarak seçtiği söylenebilir. Bunun sebebi ise, Ar-Ge faaliyetinin alelade işlerden sayılmaması ve belirli bir uzmanlık gerektirmesidir.

Sona erme sebepleri gerçekleşse dahi, sözleşmede mirasçıların ölen ya da ehliyetini kaybeden tarafın yerini alacağı kararlaştırılmışsa, sözleşme ilişkisi kural olarak devam eder. Sözleşmenin sona ermesi için, mirasçıların veya diğer sözleşme tarafının sözleşme ilişkisine devam etmemek noktasında ayrıca beyanda bulunması gerekir.³³⁷

Tarafların birbirleriyle paylaştıkları arka plan hakları, katkı payları içerisinde değerlendirilmelidir. Bu noktada ifade edilmelidir ki, sunulan patentlere karşı açılan iptal davasının kazanılması halinde, yapılan katkı payı ortadan kalkmış olur. Ancak, bu halde doğrudan sözleşmenin sona erdiği sonucuna varılmamalıdır. Çünkü adi ortaklıkta sayılan sona erme sebebi, ortaklığa sunulan malvarlığının bizzat ortaklık havuzundan çıkarılması ile ilgilidir. Diğer bir söyleyişle, kısmi de olsa tasfiyeye benzer bir süreç işler.

³³⁶ AYAR, s. 188; DOĞANAY, s. 29; TBK, m. 633; TBK, m. 639/II; TBK, m. 639/III.

³³⁷ TBK, m. 633.

Ar-Ge sözleşmesinde paylaşılan patentin iptali halinde ise, böyle bir süreç kural olarak yaşanmaz. Bunun karşısında, hükümsüz patente dayalı üretilmiş mallara el konulması söz konusu olursa veya iptal sonucunda elde edilen ürünün kullanılması mümkün olmuyorsa, o halde Ar-Ge işbirliği, kendiliğinden sona ermelidir.³³⁸ Aksi halde, somut etkisi olmayan patentin iptali sebebiyle, sözleşmenin sona erdirilmesi yerinde bir yaklaşım olmaz. Bu halde, ancak tarafın sunması gereken katkı payını sunmadığından hareketle eksik kalan değer tamamlanması istenir.

1.4.1.2.Ortak Amacın Gerçekleşmesi veya İmkânsızlaşması

Ar-Ge işbirliği sözleşmesindeki ortak amaç gerçekleşir veya imkânsız hale gelirse, sözleşme ilişkisi sona erecektir.³³⁹ Ortak amacın gerçekleşmesi, ortak Ar-Ge ve ortak kullanım ile olur. Sözleşmedeki borçların ifasının objektif ve sürekli olarak mümkün olmadığı hallerde ise, ortak amaç imkânsız hale gelmiştir.³⁴⁰ İfa imkânsızlığının geçici olduğu hallerde, imkânsızlık hükümlerine değil temerrüt hükümlerine başvurulur.³⁴¹

Sözleşme konusu ürünün elde edilemeyeceğinin ya da kullanılamayacağını açıkça anlaşıldığı hallerde, imkânsızlığın varlığından bahsedilebilir. Ürünün geliştirilmesinin bilimsel veriler ışığında mümkün olmadığını anlaşılması ya da ürünün geliştirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan malzemenin ortadan kalkması durumunda imkânsızlık söz konusudur. Örneğin, anti-maddeyle ilgili Ar-Ge faaliyetinin yürütüldüğü laboratuvarın Avrupa kıtasını alttan dolaşan bir tüp sisteminden oluştuğu dikkate alındığında, meydana gelen bir deprem ya da başka bir afet neticesinde laboratuvarın

³³⁸ Patentın hükümsüzlüğü sebebiyle ortak amacın imkânsız geldiği durumlarda, imkânsızlık hükümlerine de başvurulabilecektir.

³³⁹ Ferhat CANBOLAT, Sözleşmelerde Amacın Gerçekleşmesi Çökmesi ve Boşa Çıkması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 181 vd.; TBK, m. 639/I.

³⁴⁰ Fikret EREN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 331; KILIÇOĞLU, s. 851; Mehmet ALTUNKAYA, Edimin Başlangıçtaki İmkansızlığı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 152; OĞUZMAN, ÖZ, s. 89; Turgut AKINTÜRK, Derya ATEŞ, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, Beta Basım Yayın, 27. Baskı, İstanbul, 2018, s. 184-185.

³⁴¹ Fatih GÜNDOĞDU, Borca Aykırılık Hallerinden Kusurlu İmkansızlık ve Hukuki Sonuçları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 108-109.

kullanılmaz hale geldiği durumlarda imkânsızlığın gerçekleştiği kabul edilmelidir. Çünkü teknik olarak aynı laboratuvarı kurmak mümkün olsa da, bu durum çoğu zaman taraflardan hayatın olağan akışı içerisinde beklenebilir nitelikte değildir. Örneğin, uranyumla çalışan otomobil üretimi noktasında Ar-Ge işbirliğine girildiğinde, madenin dünyada tükenmesi ya da hukuki sınırlamalar dolayısıyla uranyuma ulaşımın mümkün olmadığı hallerde de, imkânsızlık söz konusu olur. Aynı şekilde, şirketin nitelikli personelini kaybetmesi de, imkânsızlık kabul edilir.³⁴² İmkânsızlığın sebebi, özel olarak patentin hükümsüzlüğü ise, TBK genel hükümleri değil SMK özel hükümleri uygulama alanı bulacaktır.³⁴³

Taraflardan birinin kusursuz ifa imkânsızlığı sebebiyle üzerine düşen yükümlüğü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumlarda, ilgili tarafın bir takım ortaklık yükümlülükleri devam etmek kaydıyla Ar-Ge faaliyetine katkı sunma borcundan kurtulacağı kabul edilir.³⁴⁴

Sözleşmede ayrıca kararlaştırılmadığı durumlarda imkânsızlaşan ürünün yerine yeni bir ürünün belirlenmesi, zorunlu değildir. Ortak amacın imkânsızlaşığına dayanılarak sözleşmenin sona erdiği kabul edilir.³⁴⁵

Baştaki imkânsızlıkta sözleşme ilişkisi hiç kurulmamış sayılmasına karşın, sonraki imkânsızlıkta borç ilişkisi ilk başta geçerli şekilde kurulur.³⁴⁶ Sonraki imkânsızlığa kusuru sebebiyle neden olan borçlunun karşı tarafın bu sebeple uğramış olduğu zararı tazmin yükümlülüğü vardır. Başlangıçtaki imkânsızlıkta taraflardan birinin imkânsızlığı bilip de karşı tarafı aydınlatmadığı hallerde, culpa in contrahendo sorumluluğu söz konusu olabilir.³⁴⁷ Bu çerçevede, alanında uzman tarafın Ar-Ge ürünün

³⁴² ŞAHAN, s. 244-245; TBK, m. 486.

³⁴³ SARI, s. 361 vd.

³⁴⁴ BARLAS, s. 132; DOĞANAY, s. 30; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 211-212; TBK, m. 639/1

Sonraki imkânsızlığı düzenleyen TBK m. 136/I hükmü, karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerdeki ifa imkânsızlığını düzenlediğinden, bu hükmün adi ortaklığa uygulanması mümkün değildir. AYAR, s. 58; DOĞANAY, s. 30.

³⁴⁵ TBK, m. 639/I.

³⁴⁶ AKINTÜRK, ATEŞ, s. 64, 183; EREN, Borçlar Genel, s. 344 vd., 1328 vd.; Safa REİSOĞLU, Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Beta Basım Yayın, 23. Baskı, İstanbul, 2012, s. 138.

³⁴⁷ NOMER, Borçlar Genel, s. 410 vd.

elde edilebilirliği noktasındaki riskleri karşı tarafa bildirmesi gerekir. İmkânsızlığı bilen ya da bilmesi gereken kişi, karşı tarafı uyardıktan sözleşme ilişkisine girerse, diğer tarafın uğramış olduğu menfi zararı tazmin etmek zorundadır. Her iki tarafın da imkânsızlığı bildiği ya da bilmesi gerektiği hallerde ise, tazminat söz konusu olmaz.

1.4.1.3.Ortaklığın Feshini İsteme

Adi ortaklıkta haklı sebebin varlığı halinde, ortakların mahkemeden sözleşmenin feshini talep etme yetkisi vardır.³⁴⁸ Ar-Ge faaliyeti yeniliği konu aldığından, ülkede ya da dünyada ortaya çıkan yeni gelişmeler neticesinde üründen beklenen faydanın ortadan kalkması ya da ürünün verimliliğin beklentinin altına düşmesi gibi haller sözleşmenin haklı sebeple feshine zemin oluşturabilir. Ancak ifade etmek gerekir ki, karşı tarafın ortak amaca kısa süreli katkı sunamadığı haller, haklı sebeple ortaklığın feshine gerekçe oluşturmaz.³⁴⁹

Fesih ile sözleşmenin sona ermesi halinde, geçmişe yönelik ifalar geçerli kabul edilir. Sözleşme, ileriye dönük olarak hüküm ve sonuç doğurmaz.³⁵⁰ Belirli süreli Ar-Ge işbirliği sözleşmesinde, taraflar hakkını saklı tutmadığı müddetçe, tek taraflı sözleşmenin feshi imkânına gitmek mümkün değildir.³⁵¹ Ancak, sözleşme ilişkisinin belirsiz süreli veya taraflardan birinin ömrü boyunca olduğu hallerde, taraflardan her biri altı ay öncesinden fesih bildiriminde bulunabilir.³⁵²

Ar-Ge işbirliği sözleşmesi çerçevesinde üstlenmiş olduğu edimleri yerine getirmeyen tarafa karşı tazminat talep etmek mümkündür. Ancak, bu halde sözleşmeden dönülemeyeceği kabul edilir.³⁵³ Adi ortaklıkta dönme, ancak ifa aşamasına geçilmemiş

³⁴⁸ ŞENER, Adi Ortaklık, s. 220 vd.; T.C. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 1943/4-26, K. 1963/96, T. 11.12.1963 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁴⁹ AYAR, s. 85.

³⁵⁰ Tamer İNAL, Borca Aykırılık Dönme ve Fesih, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 2017, s. 10.

³⁵¹ EGLI, s. 1001; TBK, m. 639/VI.

³⁵² TBK, m. 640/I.

³⁵³ BARLAS, s. 131; DOĞANAY, s. 29; POROY, TEKİNALP, ÇAMOĞLU, s. 41; ŞENER, Adi Ortaklık, s. 218; TBK, m. 125/I.

sözleşmeler bakımından mümkündür.³⁵⁴ Haklı sebep varsa, sözleşmeyi sona erdirmek isteyen taraf, mahkemeye başvurup ortaklığın feshini talep edebilir.³⁵⁵

1.4.1.4.Diğer Sona Erme Sebepleri

Sürelî Ar-Ge sözleşmesi sonunda ifaya devam edilmemesi halinde sürenin sona ermesi ile sözleşme sona erer. Bunun yanında, tüm tarafların sözleşmenin sona erdirilmesi noktasında karar alması halinde de sözleşme ilişkisi sonlanır.³⁵⁶ Ayrıca, Ar-Ge işbirliği sözleşmesinin bozucu şartta bağlı yapılması da mümkün olup, bozucu şartın gerçekleşmesi ile sözleşme ilişkisi son bulur.³⁵⁷

1.4.2. Ar-Ge Sipariş Sözleşmesi

1.4.2.1.Karşılıklı İfa

Ar-Ge sipariş sözleşmesinde borçlar karşılıklı ifa edildiği anda, sözleşme ilişkisi sona erer.³⁵⁸

1.4.2.2.Keşif Bedelinin Aşırı Ölçüde Aşılması

Sözleşmenin kurulması sırasında oluşacak masraflarla ilgili sözleşmede keşif bedeli belirlenebilir. Bu bedel finanse eden tarafın kusuru olmaksızın aşırı ölçüde aşılsa, finanse eden tarafın sözleşmeden dönme imkânı vardır.³⁵⁹ Bozucu yenilik doğuran bir işlem olan sözleşmeden dönme, taraflardan birinin sözleşme ilişkisini geçmişe etkili olacak biçimde sona erdirmesidir.³⁶⁰

³⁵⁴ Rona SEROZAN, Sözleşmeden Dönme, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul 2007, s. 156.

³⁵⁵ BARLAS, s. 131; MEIER, s. 557; TBK, m. 639/VII.

³⁵⁶ TBK, m. 639/IV ; TBK, m. 639/V; TBK, m. 640/III.

³⁵⁷ AKINTÜRK, ATEŞ, s. 154; REİSOĞLU, s. 453.

³⁵⁸ EREN, Borçlar Genel, s. 932 vd.; OĞUZMAN, ÖZ, s. 251.

³⁵⁹ ARAL, AYRANCI, s. 423-424; BİRİNCİ UZUN, s. 85; BÜYÜKAY, s. 240; EREN, Borçlar Özel, s. 660; ERGEZEN, s. 109 vd.; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 78 vd.; MEIER, s. 557; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 282 vd.; TBK, m. 482/I; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 1021; ZEVKLİLER, GÖKYAYLA, s. 572.

³⁶⁰ NOMER, Borçlar Genel, s. 402.

Aşırı ölçüde aşılma hali, sözleşme neticesinde ortaya çıkan bedelin ticaret hayatındaki dürüstlük kuralına aykırı şekilde keşif bedelinden yüksek olduğu durumlarda söz konusudur. Bu konuda doktrinde aşılma %10'luk bir tolerans aralığı olması gerektiği ifade edilmiştir.³⁶¹ Ar-Ge faaliyetlerinin diğer işlere göre daha öngörülemez nitelikte olduğu düşünüldüğünde bu tolerans aralığının daha yüksek kabul edilmesi bizce daha yerinde olur. Bu konuda son söz, olayın nitelikleri göz önünde bulundurularak, hâkime ait olacaktır.³⁶²

Dönme hakkından faydalanabilmek için tarafların tahmini bir rakam üzerinde uzlaşmış olması gerekir. Hiçbir keşif ücretinin öngörülmediği hallerde, finanse eden tarafın maliyetlerin aşırı yükselmesi sebebine dayanarak sözleşmeden dönmesi mümkün olmaz.

1.4.2.3.Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Zararını Tazmin Suretiyle Fesih

Finanse eden tarafın haklı bir sebebe ihtiyaç duymaksızın sözleşmeyi feshetme imkânı vardır.³⁶³ Ancak, haklı sebep olmaksızın sözleşmeyi fesheden taraf, karşı tarafın şimdiye kadar yapmış olduğu masrafları ve fesih sebebiyle uğramış olduğu zararları gidermek zorundadır.³⁶⁴ Karşı tarafın uğramış olduğu zarar, müspet zararı ifade eder.³⁶⁵ Müspet zarar ise, fiili zararlar ile yoksun kalınan kârı kapsar.

Uçak firması ile GSM şirketi arasındaki örneğimize dönecek olursak, GSM şirketinin sözleşmeden beklentisi esasında uçak firmasına tek bir wi-fi sistemi teslim

³⁶¹ ARAL, AYRANCI, s. 424.

³⁶² TMK, m. 4.

³⁶³ SELİÇİ, s. 132

Fesih, bozucu yenilik doğuran bir işlem olduğundan, şarta bağlı fesih söz konusu olamayacaktır. İNAL, s. 10; SELİÇİ, s. 112 vd.

Olağan fesih için aranan geçerlilik şartları; karşı tarafa makul bir süre tanınması, fesih bildirimimin hakkın kötüye kullanılması teşkil etmemesi ve olağan fesih hakkının sözleşme veya kanunla ortadan kaldırılmamış olmasıdır. Pınar ALTINOK ORMANCI, Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s. 90; SELİÇİ, s. 133.

³⁶⁴ MEIER, s. 556; TBK, m. 484.

³⁶⁵ ARAL, AYRANCI, s. 425; T.C. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 1983/1033, K. 1983/1419, T. 26.05.1983 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); T.C. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 1989/1623, K. 1989/4247, T. 16.10.1989 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

etmek olmayıp, ürün elde edildikten sonra tüm uçak filosuna aynı ürünü satmaktır. Diğer bir deyişle, sözleşme ilişkisine girilirken tarafların beklentileri genellikle tek bir Ar-Ge ürününden ibaret olmayıp devamında taraflar arasında bir tedarik ilişkisi oluşur.³⁶⁶ Fiili zararların hesaplanması, yoksun kalınan kârı tespit etmeye kıyasla kolaydır. Uçak firmasının sözleşmeyi feshettiği hallerde, sözleşmede 100 adet wi-fi sisteminin teslim edilmesi öngörülüyorsa, bu halde bu 100 adet ürün üzerinden hesaplama yapılır. Ancak, sözleşmede belirli bir sayı öngörmeksizin uçak firmasının talebi halinde GSM firmasının ilgili wi-fi sistemini üreterek tedarik edeceği noktasında bir hüküm bulunabilir. Bu halde yoksun kalınan kârın ne şekilde tespit edileceği tartışmalı hale gelir. Bizim düşüncemiz, tarafların kendi pazarlarındaki konumu ve sahip olduğu pazarlama imkânları dikkate alınarak TMK m. 2 dürüstlük kuralına uygun bir değerlendirmede bulunmaktır.

Mahrum kalınan kârın hesaplanmasında Ar-Ge yüklenicisinin sözleşme ilişkisi haricinde menfaat elde edip etmediği dikkate alınır. Finanse eden taraf sözleşmenin feshi yoluna giderse, Ar-Ge'yi üstlenen tarafın süreç içerisinde yapmış olduğu yatırımlara ve üründe sağlamış olduğu ilerlemeye bakılır. Aynı yatırımları kullanarak veya Ar-Ge faaliyetine devam edip Ar-Ge ürünü elde ederek bunun üzerinden kazanç sağlayabilir. Mahrum kalınan kazancın bu gelirler dikkate alınarak belirlenmesi, elzemdir.

Elde edilen kazanç ile fesih arasında illiyet bağı olmalıdır. Diğer bir söyleyişle, fesih olmasaydı da bu satışlar gerçekleşebilecekti ise, bu halde bu kazançlar kârdan düşülmeyecektir.³⁶⁷ Sözleşmede Ar-Ge'yi yüklenen tarafın sadece finanse eden tarafa ürün satacağı ile ilgili bir düzenleme varsa, Ar-Ge'yi yüklenen tarafın fesih sonrası elde etmiş olduğu kazançların tamamı mahrum kalınan kârdan indirilebilir. Münhasır tedarik yükümlülüğü öngörülmemiş olsa dahi, Ar-Ge'yi üstlenen tarafın kendi fabrika ve tesislerini başka işlere kullanabildiğinden hareketle, indirim gitmek mümkündür. Ancak, ikinci seferde tüm kârın indirilmesi söz konusu olmaz.

³⁶⁶ T.C. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2015/1164, K. 2015/13772, T. 22.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁶⁷ ARAL, AYRANCI, s. 425.

1.4.2.4.İfanın İmkânsızlaşması

Sözleşme konusu ürünün parça borcu sayılabildiği hallerde, ilgili ürünün teslimden önce yok olmasıyla birlikte, Ar-Ge faaliyetini yüklenen tarafın borcu sona erip sözleşme ilişkisi sona erer.³⁶⁸ Ancak, Ar-Ge projelerinde sanatsal özelliği ağır basan eserlerden ziyade teknolojik özellikleri ön planda olan ve seri üretime elverişli eserler elde edilmeye çalışılır. Bu sebeple ürünün yok olması sebebiyle sözleşme ilişkisinin sona ermesi, Ar-Ge sipariş sözleşmesi bakımından düşük bir ihtimaldir.

İmkânsızlık sebebiyle sözleşmenin sona ermesi bakımından eser sözleşmesindeki hususlar kabul edilir.³⁶⁹ Ancak, imkânsızlığın arka plan haklarından sayılan patentin hükümsüzlüğü dolayısıyla ortaya çıkması halinde, TBK genel hükümleri değil özel olarak SMK uygulama alanı bulur.

1.4.2.5.Ar-Ge'yi Yüklenen Tarafın Ölümü/İflası veya Yeteneğini Kaybetmesi

Eser sözleşmesinde yüklenicinin kişisel özellikleri ön planda ise, yüklenicinin ölümü veya eseri meydana getirme becerisini kaybetmesi halinde, sözleşme ilişkisi kendiliğinden sona erer.³⁷⁰ İnşaat sözleşmesinde yüklenilen inşaat, birçok farklı inşaat şirketi tarafından yapılabilir.³⁷¹ Ancak, aynı durum Ar-Ge faaliyeti için söylenemez. Ar-Ge sipariş sözleşmesinde Ar-Ge faaliyetini yürüten şirketin seçilmesinde, şirketin sahip olduğu arka plan hakları, altyapı yatırımları ve nitelikli personel büyük rol oynar. Bu sebeple, Ar-Ge'yi yürüten tarafın ölümü/iflası sözleşme ilişkisi ileriye dönük olarak sona erer.³⁷²

³⁶⁸ TBK, m. 136/I.

³⁶⁹ AKINTÜRK, ATEŞ, s. 183 vd.; ALTUNKAYA, s. 152; ARAL, AYRANCI, s.427-431; CANBOLAT, Amacın Gerçekleşmesi, s. 181 vd.; EREN, Borçlar Genel, s. 1328 vd.; KILIÇOĞLU, s. 851 vd.; NOMER, Borçlar Genel, s. 337 vd.; OĞUZMAN, ÖZ, s. 89; REİSOĞLU, s. 138; TBK, m. 483/I; TBK, m. 483/II; TBK, m. 485/I; TBK, m. 485/II.

³⁷⁰ MEIER, s. 557; TBK, m. 486

Yüklenicinin önem arz eden şahsi nitelikleri onun özel bilgi ve uzmanlığı ya da güvenilir olması gibi nitelikleridir. ARAL, AYRANCI, s. 432; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 332.

³⁷¹ ARAL, AYRANCI, s. 432; T.C. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E. 1989/1739, K. 1989/4859, T. 21.11.1989 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

³⁷² ARAL, AYRANCI, s. 433.

Ar-Ge'yi yürüten tarafın sözleşme ilişkisinde oynamış olduğu kritik rolü ortaya koyduktan sonra, hangi hususların yeteneğin kaybı olduğu belirlenmelidir. Bir şirketi önemli kılan özellikler; sahip olduğu arka plan hakları, altyapı yatırımları ve sahip olduğu personeldir. Bu çerçevede nitelikli personelini kaybeden, arka plan haklarını kaybeden veya laboratuvar gibi sahip olduğu altyapı yatırımları ortadan kalkan şirketlerin becerilerini kaybettikleri sonucuna varılabilir.³⁷³ İmkânsızlığın sürekli olması gerekir. Bu sebeple, kaybedilen hususların muadillerinin bulunup bulunmadığı ya da tekrar eski haline getirilmelerinin mümkün olup olmadığı ayrıca incelenmelidir. Örneğin, laboratuvarında kullanılan bir makinede meydana gelen arızanın giderilmesi ya da yeni bir makinenin alınmasının mümkün olduğu hallerde sürekli imkânsızlıktan bahsetmek mümkün değildir. Ancak, hasar ya da eksikliğin giderilmesi için uzun süreç ve yüklü masraf gerekiyorsa, sürekli imkânsızlıktan bahsedilir.

Şirketlerde çalışan personelin işten çıkması ya da kaza sonucu iş göremez hale gelmesi, her zaman için ihtimal dâhilindedir. İmkânsızlığın oluşup oluşmadığı değerlendirilirken, ilk aşamada bu kimselerin de Ar-Ge projesinde üstlenmiş olduğu roller incelenmelidir. Örneğin, ifa yardımcısı gibi hareket eden bir stajyerin işten ayrılması, imkânsızlık bakımından önemli kabul edilmemelidir. Projenin başındaki kimsenin işten ayrılması halinde ise, aynı kimsenin işe döndürülüp döndürülemeyeceği incelenmelidir. Bunun mümkün olmadığı hallerde, projenin başındaki kimse olmasaydı taraflar yine de Ar-Ge sipariş sözleşmesini imzalayacak idiyse, benzer nitelikte bir yöneticinin bulunup bulunmadığı incelenmelidir. Nitelikli yöneticinin istihdamının mümkün olmadığı hallerde, yeteneğin kaybedildiği sonucuna ulaşılabilir.

1.4.2.6.Haklı Sebep Fesih

Eser sözleşmesinde ne sürenin sona ermesi, ne de fesih olağan sona erme sebepleri arasında yer almaz. Ancak, haklı sebebin varlığı halinde taraflarca eser sözleşmesinin feshi talep edilebilir.

Ar-Ge faaliyetini üstlenen tarafın işe zamanında başlamaması ya da işin yetiştirmeyeceğinin anlaşılması durumunda, finanse eden tarafın sözleşmede öngörülen teslim tarihini beklemesine gerek olmaksızın sözleşmeyi tek taraflı feshetme yetkisi

³⁷³ ARAL, AYRANCI, s. 433.

vardır. Teslimde gecikme halinde kural olarak, finanse eden tarafın Ar-Ge faaliyetini yürüten tarafa bildirimde bulunması ve makul süre vermesi gerekir. Ancak, bu bildirim ve ek sürenin faydasının olmayacağı hallerde sözleşme bildirimde bulunmaksızın da feshedilebilir.³⁷⁴ Ancak gecikmelere finanse eden taraf sebep olmamalıdır. Örneğin, gerekli bilgilerin verilmemesi ya da arka plan haklarının paylaşılmamış olması dolayısıyla uğranılan gecikmelerde, finanse eden tarafın kusuru söz konusudur.³⁷⁵

Sözleşmenin feshi imkânına başvurulduğunda, finanse eden tarafın ürünü talep hakkı ortadan kalkar. Ancak, o ana kadar yapılmış olan şeyleri talep hakkı devam eder. Yapılan iş için ödenmiş olan para da geri istenemez.³⁷⁶

1.4.2.7.Zararın Geçişi

Eserin yok olması halinde, bedele ilişkin zarara kural olarak yüklenici katlanır. Edimin imkânsız olduğu hallerde Ar-Ge'yi yüklenen taraf, o ana kadar yapılan işlerin ücretini isteyemez. Ayrıca, daha önce kendisine yapılan ödemeleri de finanse eden tarafa iade etmesi gerekir.³⁷⁷

Edim hasarını da Ar-Ge'yi yüklenen taraf karşılar. Edimin imkânsız olmadığı hallerde yok olan ürünü yeniden elde etmelidir. Bunun karşılığında ise, kural olarak ek ücret talep edemez.³⁷⁸ Ancak, yüklenicinin işe devam etmesi objektif olarak kendisinden beklenemiyorsa, sözleşme sona erdirilebilir. Ayrıca tarafların uyarılama isteme imkânı da vardır.³⁷⁹

İmkânsızlık, finanse eden taraftan kaynaklanabilir. Bu durumda Ar-Ge'yi yüklenen taraf, işin değerini ve yapmış olduğu masrafları karşı taraftan isteyebilir. İş

³⁷⁴ MEIER, s. 556-558.

³⁷⁵ MEIER, s. 556-558.

³⁷⁶ MEIER, s. 556.

³⁷⁷ ALTAŞ, s. 110 vd.; ARAL, AYRANCI, s. 428; EREN, Borçlar Özel, s. 692-693; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 91; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 317 vd.; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 965; ZEVLİLİLER, GÖKYAYLA, s. 568 vd.

³⁷⁸ ALTAŞ, s. 112; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 93; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 318; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 965.

³⁷⁹ ARAL, AYRANCI, s. 428-429; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 93; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 318; TBK, m. 480; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 965.

sahibinin ayrıca kusurunun bulunduğu hallerde, müspet zararın tazmini de ayrıca talep edilebilir.³⁸⁰

1.4.3. Ar-Ge Vekâlet Sözleşmesi

1.4.3.1.Karşılıklı İfa

Ar-Ge vekâletler sözleşmesinde borçlar karşılıklı ifa edildiği anda sözleşme ilişkisi sona erer.³⁸¹

1.4.3.2.Tek Taraflı Fesih Yoluyla

Herhangi bir süreye tabi olmaksızın, her bir tarafın tek taraflı fesih beyanında bulunarak sözleşmeyi sona erdirme imkânı vardır.³⁸² Ancak, uygun olmayan zamanda tek taraflı fesih beyanında bulunan taraf, karşı tarafın menfi zararını tazmin etmekle yükümlüdür.³⁸³

1.4.3.3.Taraflardan Birinin Ölümü/İflası veya Ehliyetini Kaybetmesi

Taraflardan birinin ölümü veya iflası halinde Ar-Ge vekâlet sözleşmesi kendiliğinden sona erer.³⁸⁴ Ancak, karşı tarafın öldüğü ya da iflas ettiği Ar-Ge'yi yürüten tarafça bilinmiyorsa, Ar-Ge'yi finanse eden şirketin sözleşmeden doğan sorumluluğu devam eder.³⁸⁵ Örneğin, iflastan haberi olmayan Ar-Ge'yi yürüten taraf sonradan yaptığı masrafları sözleşmeye dayanarak iflas masasından talep edebilir.

³⁸⁰ ALTAŞ, s. 189 vd.; ARAL, AYRANCI, s. 429; EREN, Borçlar Özel, s. 693; ERGEZEN, s. 149 vd.; GÜMÜŞ, Borçlar Özel Cilt II, s. 102 vd.; TANDOĞAN, Borçlar Özel Cilt II, s. 326 vd.; YAVUZ, ACAR, ÖZEN, s. 967 vd.

³⁸¹ EREN, Borçlar Genel, s. 932 vd.; OĞUZMAN, ÖZ, s. 251.

³⁸² MEIER, s. 554.

³⁸³ ARAL, AYRANCI, s. 463; EGLI, s. 1001; TBK, m. 512

Vekâlet sözleşmelerine tanınan fesih imkânının her sözleşmeye tanınmaması gerektiğini ifade eden görüşler vardır. ŞAHAN, s. 117.

³⁸⁴ TBK, m. 486; TBK, m. 513/I.

³⁸⁵ TBK, m. 514.

2. BÖLÜM: AR-GE SÖZLEŞMELERİNİN REKABET HUKUKU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Pazardaki rekabeti olumsuz etkileyebilecek teşebbüs birliklerinin kararları, uyumlu eylemler ve sözleşmeler, Rekabet Kanunu kapsamında yasaklanmıştır.³⁸⁶ Rekabete aykırılık teşkil eden uygulamalar, doktrinde genellikle fiyatların ve diğer ticari konuların tespiti, pazar paylaşımı, arz ve talebin kontrol edilmesi, girişimlerin engellenmesine yönelik uygulamalar, ayırıcı uygulamalar ve olağanüstü ek yükümlülükler başlıkları altında incelenir.³⁸⁷

Rekabet hukuku bakımından anlaşmalar rekabete aykırı amaç taşıyıp taşımadıkları ve rekabeti bozucu etkiye sahip olup olmadıkları yönünden değerlendirilir. Bir anlaşmanın rekabeti kısıtlama amacının olup olmadığının değerlendirilmesinde anlaşmanın içeriği, ulaşmaya çalıştığı hedefler ve anlaşmanın yer aldığı iktisadi ve hukuki çerçeve dikkate alınır.³⁸⁸

Birlikte fiyat tespiti, pazar ve müşteri paylaşımı ve arzın kontrolüne ilişkin yatay anlaşmalar, amaç bakımından rekabete aykırı kabul edilir.³⁸⁹ Dikey anlaşmalarda ise, yeniden satış fiyatının belirlenmesi ve pasif satışları da kapsayacak münhasır hakların tanınması, amaç bakımından rekabeti sınırlayıcı kabul edilir.³⁹⁰

Asli unsuru Ar-Ge faaliyeti olmayıp, fiyat veya miktar tespiti ya da pazar paylaşımına yönelik Ar-Ge sözleşmesinin rekabeti kısıtlayıcı amaç taşıdığı söylenebilir.

³⁸⁶ ODMAN, s. 282; Rekabet Kanunu, m. 4.

³⁸⁷ GÜVEN, s. 91 vd.; MORDINI, BÜRGE, s. 15.

³⁸⁸ 08-04/56-M karar sayılı İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz ("**Muafiyet Esasları Kılavuzu**"), Rekabet Kurumu, T. 10.01.2008, s. 2; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 4.

³⁸⁹ Muafiyet Esasları Kılavuzu, s. 2.

³⁹⁰ Muafiyet Esasları Kılavuzu, s. 2.

Ancak, tarafların Ar-Ge sonuçlarını ortaklaşa kullanıyor oluşu, tek başına sözleşmenin rekabeti kısıtlama amacı taşıdığı anlamına gelmez.³⁹¹

Ar-Ge sözleşmesindeki her rekabet sınırlamasının rekabete aykırı kabul edildiğini söylemek mümkün değildir.³⁹² Sınırlayıcı hükümlerin öncelikle rekabetin özüne zarar verici etkisinin olup olmadığı değerlendirilmelidir. Sözleşmenin konusunun büyüklüğü ve potansiyel etkisi dikkate alınarak, makul sayılabilecek sınırlamalara müsaade edilir.³⁹³ Örneğin, tarafların birbirine münhasır üretim ya da dağıtım hakkı gibi çeşitli ayrıcalıklar tanınması mümkündür.³⁹⁴ Nitekim bugün içerisinde bulunduğumuz ekonomik sistem içerisinde, şirketlerin münhasır haklara sahip olmasının rekabeti sınırlayıcı etkide olmadığı düşünülmektedir.³⁹⁵ Ayrıca, tarafların gerekli arka plan haklarını birbiriyle paylaşması zorunlu olup, bu bilgi paylaşımı rekabete aykırı kabul edilmez.³⁹⁶

Rekabet hukukunda istisnalarının tanınması, Ar-Ge sözleşmesinin makroekonomik anlamda sağlamış olduğu avantajın dezavantajdan üstün olması ile ilgilidir.³⁹⁷ Ancak, bu durum, Ar-Ge sözleşmesinin rekabeti kısıtlayıcı etkide olamayacağı anlamına gelmez.³⁹⁸ Bilakis, Ar-Ge sözleşmeleri, genellikle rekabeti sınırlayıcı hükümler içerir.

Rekabeti kısıtlayıcı etkinin varlığı için anlaşmanın fiyat, üretim miktarı, ürün kalitesi, ürün çeşitliliği ya da inovasyon gibi pazardaki rekabet parametrelerinden en az

³⁹¹ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

³⁹² WINZER, Rn. 734.

³⁹³ EGLI, s. 996, 1001-1003; Jochen BERNHARD, "Grenzen vertraglicher Wettbewerbsverbote zwischen Unternehmen", Neue Juristische Wochenschrift (NJW), 2013, Cilt. 38, s. 2787; Martin SCHELLENBERG, "GWB § 100 Anwendungsbereich", Vergaberecht, Nomos Verlag, 2. Baskı, 2015, Rn. 29; Maurits DOLMANS, "Restrictions on Innovation: An EU Antitrust Approach", Antitrust Law Journal, 1998, Cilt. 66, Sayı. 2, s. 473; SMIELICK, Rn. 128-129; WINZER, Rn. 403-417, 492.

³⁹⁴ EGLI, s. 1004; SMIELICK, Rn. 105.

³⁹⁵ SONGUR, s. 37.

³⁹⁶ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 17.

³⁹⁷ KATZ, SHELANSKI, s. 10; WINZER, Rn. 468.

³⁹⁸ BERNHARD, s. 2787; EGLI, s. 1001; SMIELICK, Rn. 98; WHITE, s. 673.

biri üzerinde olumsuz etkisi olmalıdır. Ya da makul bir olasılık dâhilinde anlaşmanın böyle bir potansiyele sahip olması gerekir.³⁹⁹

Ar-Ge sözleşmesinin piyasadaki rekabeti olumsuz etkilemesi ihtimal dâhilindedir. İlk olarak, Ar-Ge sözleşmesi ile tarafların inovasyonu azaltıp veya yavaşlatıp daha az miktarda yahut daha düşük kalitede ürünleri pazara sürmesi söz konusu olabilir. Örneğin, teşebbüsler Ar-Ge sözleşmesi çatısı altında birbirlerinin bireysel Ar-Ge faaliyetini sınırlandırabilir. Böylece teşebbüsler, piyasaya üst model ürün sürülmediğinden, Ar-Ge masrafına katlanmadan mevcut ürettikleri ürünler ile rekabet avantajını korumuş olur.⁴⁰⁰

İkinci olarak, sözleşmeye taraf olmayan teşebbüslerin Ar-Ge projesinden haberdar olup kendi aralarında koordinasyona girişmesi mümkündür. Örneğin, otomotiv alanında faaliyet gösteren iki teşebbüs kendi arasında Ar-Ge sözleşmesi yaptığında, pazardaki diğer teşebbüsler rekabet avantajlarını kaybetmemek adına uyumlu eylem içerisine girebilir.⁴⁰¹

Üçüncü olarak, Ar-Ge sözleşmesiyle yeni oluşan veya mevcut pazarların üçüncü teşebbüslere kapanması söz konusu olabilir.⁴⁰² Örneğin, Ar-Ge sözleşmesi tarafları elde etmiş oldukları patentleri kendi patent havuzunda muhafaza edip dışarıdan hiç kimseye paylaşmayabilir.⁴⁰³ Ya da sözleşme tarafı teşebbüsler, ürünle ilgili pazardaki diğer ürünlerle uyumlu olmayan standartlar belirleyip, diğer teşebbüsleri sürecin tamamen dışında tutabilir.⁴⁰⁴ Rekabetin ihlal edildiği düşünülüyorsa, Rekabet Kurumu, üçüncü kişilere zorunlu lisans tanınması yönünde karar alabilir.⁴⁰⁵

³⁹⁹ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 4.

⁴⁰⁰ EGLI, s. 996-997; KATZ, SHELANSKI, s. 8; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

⁴⁰¹ EGLI, s. 996-997; KATZ, SHELANSKI, s. 8; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

⁴⁰² EGLI, s. 996-997; KATZ, SHELANSKI, s. 8; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

⁴⁰³ 09-22/486 karar sayılı 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4 ve 5 inci Maddelerinin Teknoloji Transferi Anlaşmalarına Uygulanmasına Dair Kılavuz ("**Teknoloji Transfer Kılavuzu**"), Rekabet Kurumu, T. 13.05.2009, s. 49; Björn LUNDQVIST, "Competition and Data Pools", EuCML, 2018, s. 150; DOLMANS, s. 477; SONGUR, s. 38.

⁴⁰⁴ DOLMANS, s. 477; LUNDQVIST, s. 150.

⁴⁰⁵ SMK, m. 129/1-e.

Bir mal veya hizmetin sadece belli kişiden alınmasını ya da sadece belli kişiye satılmasını zorunlu kılan bağlama anlaşmaları, tarafların bağımsız hareket etme kabiliyetlerinin zarar görmesine sebep olabilir.⁴⁰⁶ Ancak ifade etmek gerekir ki, bu durum, tarafların anlaşmanın niteliğine veya ticari teamüllere uygun düştüğü ölçüde bağlama kuralı öngörmesine mani değildir. Özellikle yüksek teknolojik ürünlerin konu edildiği sözleşmelerde, kalitenin muhafazası için bağlama kuralı öngörülebilir. Bağlama kuralının öngörülmesi, tek başına rekabete aykırı kabul edilmez.⁴⁰⁷

Ürünü pazarlayacak tarafın tüm ürünleri üretimi gerçekleştirecek taraftan alması Ar-Ge sözleşmesinin niteliğine uygun kabul edilebilir. Bunun karşısında, Ar-Ge ürününün dışında tüm reklamcılık hizmetlerinin de sadece üretimi gerçekleştirecek taraftan alınacağına ilişkin bir hükmün rekabete aykırılık teşkil etmediğini savunmak mümkün değildir.⁴⁰⁸ Rekabete aykırılığın olup oluşmadığı incelenirken, bağlanan ürünlerin farklı ürünler olup olmadığına ya da piyasanın rakiplere kapanıp kapanmadığına bakılır.⁴⁰⁹ Diğer bir söyleyişle, aynı ürünle ilgili ilk üretim aşamasından son tüketiciye kadar geçen sürecin tamamının bağlanmaması gerekir. Bu halde pazardaki diğer teşebbüslerin ürünle ilgili sürece müdahil olma şansı kalmaz.

Değerlendirme yaparken, Ar-Ge faaliyetinin piyasaya karşı olumlu etkileri gözden kaçırılmamalıdır. Ar-Ge sözleşmesi, Schumpeterian rekabeti denilen bir rekabete vücut verir. Buna göre, pazar payı yüksek teşebbüsler, Ar-Ge faaliyeti aracılığıyla birbirlerine karşı sürekli üstünlük kurma arayışında olacaktır.⁴¹⁰ Ar-Ge yatırımı yapan teşebbüsler, pazar lideri teşebbüs üzerinde baskı oluşturur. Ar-Ge faaliyeti sonucunda elde edilen yeni mallar piyasayı zamanla domine edeceğinden, teknolojiye geri kalan

⁴⁰⁶ 14-05/97-RM(1) karar sayılı Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz ("**Hakim Durum Kılavuzu**"), Rekabet Kurumu, T. 29.01.2014, s. 19; DOLMANS, s. 473.

⁴⁰⁷ Hakim Durum Kılavuzu, s. 19; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2002-3-52, K. 03-42/463-202, T. 12.06.2003 (www.rekabet.gov.tr).

⁴⁰⁸ SONGUR, s. 41.

⁴⁰⁹ Hakim Durum Kılavuzu, s. 19.

⁴¹⁰ KATZ, SHELANSKI, s. 4; Schumpeterian rekabeti ile ilgili olarak yazarın kitabının Türkçe çevirisi bulunmaktadır. Joseph A. SCHUMPETER, (Çeviri: Hasan İLHAN), Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, Routledge : Taylor & Francis Group, 2014.

şirket pazardaki hâkimiyetini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu sebeple, lider teşebbüs, ya Ar-Ge yatırımı yapmak ya da küçülmeye gitmek durumunda kalır.

Schumpeterian rekabeti çerçevesinde, Ar-Ge sözleşmesindeki rekabet sınırlamalarının rekabete zararının sınırlı olacağı düşünülür. Esasında rekabet sınırlamaları içeriyor olsa da Ar-Ge sözleşmesi, teknolojik gelişmeyi körükleyecek başka bir rekabete kapı aralar.⁴¹¹

Ticaret hayatında diğer şirketler kadar aktif olmayan araştırma kurumları ve üniversitelere karşı yapılan sınırlandırmalar, ticaret şirketlerine nispeten esnek değerlendirilmelidir.⁴¹² Ancak ifade etmek gerekir ki, Ar-Ge faaliyetinin yürütülmesi ile ilgili sınırlamaların kamunun faydasının bulunduğu teknolojik gelişmeyi önlediği söylenebilir.⁴¹³ Bu çerçevede, Ar-Ge faaliyetinin devamını engelleyen sınırlayıcı hükümler, rekabete aykırı kabul edilecektir.

Rekabet hukuku, serbest piyasa ekonomisi üzerine inşa edilmiştir. Serbest ekonominin zarar gördüğünün anlaşıldığı durumlarda, rekabet hukukunun müdahalesi söz konusudur.⁴¹⁴ Anlaşmanın uygulanması ya da amaçladığı sonuca ulaşması, rekabet hukuku bağlamında anlam ifade etmez. Etki teorisi uyarınca, bir anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı amaçla yapılmamış olmasına karşın sonucu itibariyle rekabete zarar verdiği hallerde, ilgili anlaşmalar rekabete aykırı kabul edilir.⁴¹⁵ Rekabete aykırı kabul edilen sözleşmenin akıbeti ise, butlandır.⁴¹⁶

⁴¹¹ KATZ, SHELANSKI, s. 4.

⁴¹² SMIELICK, Rn. 115; WHITE, s. 680.

⁴¹³ WINZER, Rn. 706.

⁴¹⁴ COMPTON, s. 861.

⁴¹⁵ ASLAN, Rekabet Dersleri, s. 70 vd.; Koray DEMİR, "Rekabet Hukuku ile Kişilik Hakları Bağlantısı", LHD, 2016, Cilt. 14, Sayı. 160, s. 1850; Muafiyet Esasları Kılavuzu, s. 3.

⁴¹⁶ ASLAN, Rekabet Dersleri, s. 303; İbrahim GÜL, "Rekabet Kanunu'na Aykırılığın Yaptırımı Olarak Esnek Hükümsüzlük", Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, Cilt. 6, Sayı. 11, s. 173 vd.; ODMAN, s. 97; WINZER, Rn. 376, 735.

2.1. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME ANLAŞMALARINA İLİŞKİN GRUP MUAFIYETİ TEBLİĞİ (“AR-GE MUAFIYETİ TEBLİĞİ”)⁴¹⁷

2.1.1. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nin Uygulanma Alanı

Rekabet Kanunu m. 5 hükmüne göre, çeşitli anlaşmalara ilişkin grup muafiyeti düzenlenebilir. Grup muafiyetiyle muafiyetin kapsamına giren sözleşmenin butlanının önüne geçilir.⁴¹⁸ Diğer bir söyleyişle, normal şartlar altında rekabete aykırı kabul edilebilecek bir anlaşma grup muafiyeti ile birlikte rekabete uygun hale gelir.⁴¹⁹

Grup muafiyetinin uygulanmasının belirli şartları vardır. İlki, malların üretim veya dağıtımını ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanmasıdır. İkincisi, tüketicinin bundan yarar sağlamasıdır. Üçüncüsü ise, ilgili piyasanın önemli bölümünde rekabetin ortadan kalkmamasıdır. Ek olarak, yapılan rekabet sınırlamaları, anlaşmanın doğasına uygun düşen sınırlamaların ötesine geçmemelidir.⁴²⁰

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nin temel hedefi, Ar-Ge sözleşmesinin rekabeti sınırlayıcı anlaşma denetiminden grup olarak muaf tutulmasını sağlamak ve piyasadaki rekabeti korumaktır.⁴²¹ Ar-Ge faaliyetiyle ilgili olmaktan ziyade başkaca temel amaçları olan ve Ar-Ge’nin sadece tali unsur olduğu sözleşmelerin tebliğ kapsamında olmayacağı açıktır.⁴²²

Hem Ar-Ge işbirliği ve hem de bedelli Ar-Ge sözleşmesi, tebliğ kapsamında kabul edilir.⁴²³ Yatay Ar-Ge sözleşmesinin kapsam içerisinde olduğu noktada soru işareti

⁴¹⁷ 16 Mart 2016 tarih ve 29655 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 2016/5 numaralı Araştırma ve Geliştirme Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği.

⁴¹⁸ SONGUR, s. 40.

⁴¹⁹ Bir anlaşmanın grup muafiyetinden yararlanamıyor oluşu, ilgili anlaşmanın rekabete aykırı olduğu anlamına gelmez. Makbule BEKCAN, "Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin AB Grup Muafiyet Rejiminde Başlıca Değişiklikler ve Türkiye Uygulaması", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016 Cilt. 7, Sayı. 1, s. 194.

⁴²⁰ SARI, s. 123; SONGUR, s. 40.

⁴²¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m.1/1; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 7.

⁴²² Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 2/2; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2011-4-45, K. 11-51/1288-453, T. 05.10.2011 (www.rekabet.gov.tr).

⁴²³ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-ç-d; MORDINI, BÜRGE, s. 15.

olmamakla birlikte, dikey Ar-Ge sözleşmesinin durumu tartışılabilir niteliktedir. Bu noktada, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nde bir taraftan rakipler arası diğer taraftansa rakip olmayanlar arası ilişkilerin düzenlenmesi, hem yatay hem de dikey sözleşmelerin kapsam içerisinde olduğuna işaret eder.⁴²⁴ Bu görüşü destekleyecek biçimde, genel olarak dikey ilişkilerde uygulama alanı bulacağı düşünülen bedelli Ar-Ge sözleşmesi de Ar-Ge Muafiyeti Tebliği kapsamında tutulmuştur.⁴²⁵ Ayrıca, Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuz'da⁴²⁶ ("**Yatay Anlaşmalar Kılavuzu**") rakipler arasındaki dikey anlaşmaların kılavuz kapsamında değerlendirildiği ifade edilmiştir.⁴²⁷ Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin hem yatay hem de dikey Ar-Ge sözleşmesini kapsadığı ifade edilebilir.

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği kapsamına alınan diğer anlaşmalar, doğrudan Ar-Ge'yi konu almayan ancak Ar-Ge sözleşmesinin ifası bakımından gerekli bir takım anlaşmalardır. Bu tarzdaki yan anlaşmaların muafiyetten yararlanması için, Ar-Ge sözleşmesinin tebliğe uygun olması gerekir.⁴²⁸ Örneğin, Ar-Ge sözleşmesi içerisindeki karşı tarafa tanınan lisansa ilişkin hükümler de tebliğin kapsamına girecektir.⁴²⁹ Bunun sebebi, tarafların birbirlerine tanımış olduğu lisansların/kullanma haklarının Ar-Ge sözleşmesinin doğal unsuru olmasıdır. Bununla birlikte, tarafların elde ettikleri Ar-Ge ürününü üçüncü kişilere lisanslamaları yahut satmaları doğal unsur sayılmaz. Bu sebeple üçüncü kişilerle yapılan lisans sözleşmeleri, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin kapsamına girmez. Ar-Ge ürününün üçüncü kişilere lisanslanması ile ilgili şartlar varsa 2008/2

⁴²⁴ Hans Peter ROSENBERGER, "Die neue Gruppenfreistellungsverordnung für Forschungs- und Entwicklungsvereinbarungen im Vergleich zu ihrer Vorgängerin", GRURInt, 2012, s. 722; SARI, s. 147, 174.

⁴²⁵ ROSENBERGER, s. 722.

⁴²⁶ 13-24/326-RM(6) karar sayılı Yatay İşbirliği Anlaşmaları Hakkında Kılavuz, Rekabet Kurumu, T. 30.04.2013.

⁴²⁷ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 3.

Yatay Anlaşmalar Kılavuzu sadece açıklayıcı özellikte olmayıp aynı zamanda rekabet hukuku bakımından bağlayıcı etkiye de sahiptir. Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 2.

⁴²⁸ SMIELICK, Rn. 109.

⁴²⁹ ROSENBERGER, s. 724; SARI, s. 136; Teknoloji Transfer Kılavuzu, s. 10, 12; WINZER, Rn. 372.

numaralı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği⁴³⁰ (“**Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği**”) uygulama alanı bulur.⁴³¹

Ar-Ge sözleşmesi kapsamında tarafların ortak bir girişim kurma hususunda anlaşması imkân dâhilindedir.⁴³² Ar-Ge Muafiyeti Tebliği m. 6/2 hükmüne göre, Ar-Ge sözleşmesi kapsamında kurulan bir yapıya da tebliğ uygulanır. Bu sebeple Ar-Ge işbirliği amacıyla kurulan ortak girişimler de tebliğin kapsamındadır, meğerki işbu ortak girişimler Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ’inin⁴³³ (“**Birleşme ve Devralmalar Tebliği**”) kapsamında kontrol edilen birleşmelerden sayılmasın.⁴³⁴ Birleşme ve Devralmalar Tebliği’ne konu olan bir ortak girişime Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nin uygulanması mümkün olmakla birlikte, bu uygulama doğrudan olmaz. Ortak girişime öncelikli olarak Birleşme ve Devralmalar Tebliği uygulanır.

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği m. 9 da yer alan sonuçlara erişim ve Ar-Ge’ye devam etme hakkının sınırlanması, rekabet yasağı, üretim ve satış miktarının belirlenmesi, satış fiyat ve koşullarının birlikte belirlenmesi, satış sınırlamaları ile arzın sınırlanması hallerinin varlığı halinde, sözleşmenin tamamı tebliğ kapsamı dışında kalır. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği m. 10’da yer alan saldırmazlık hükmü ve lisans verme yasağına ilişkin

⁴³⁰ 23 Ocak 2008 tarih ve 26765 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 2008/2 numaralı Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği.

⁴³¹ Teknoloji Transfer Kılavuzu, s. 12; WINZER, Rn. 506.

⁴³² WINZER, Rn. 553.

⁴³³ 7 Ekim 2010 tarih ve 27722 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 2010/4 numaralı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ.

⁴³⁴ Birleşme ve Devralmalar Tebliği, m.2/1; Birleşme ve Devralmalar Tebliği, m. 5/3; KATZ, SHELANSKI, s. 5; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2012-4-349, K. 13-09/119-65, T. 06.02.2013 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. D2/1/A.F.K.-01/3, K. 01-25/246-68, T. 29.05.2001 (www.rekabet.gov.tr); WINZER, Rn. 463-464, 554; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 21

Ortak girişimlere birleşme devralmanın uygulanabilmesi için ortak girişimlerin tam işlevselliğe sahip olması gerekmektedir. Tam işlevselliğin şartları ise bağımsız faaliyet kabiliyeti için gerekli sermaye, ana şirketin bir uzvu gibi çalışmanın ötesine geçme, satış ve satın almada ana şirketlerden bağımsız olunması ve kalıcı olarak faaliyet göstermektir. 18-10/195-RM(2) karar sayılı Birleşme ve Devralma Sayılan Haller ve Kontrol Kavramı Hakkında Kılavuz (“**Birleşme ve Devralma Kılavuzu**”), Rekabet Kurumu, T. 05.04.2018, s. 16-19.

sınırlamaların bulunması halinde ise, sözleşmenin sadece ilgili hükmü kapsam dışında kabul edilir.⁴³⁵

2.1.2. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin Uygulanma Süresi

Ar-Ge sürecinde tebliğin uygulanması bakımından zamansal sınırlama yoktur.⁴³⁶ Ancak, sözleşme konusu ürünün ortaklaşa kullanıldığı hallerde, grup muafiyeti ürünün ülke sınırları içerisinde pazara ilk sunulduğu tarihten itibaren yedi yıl ile sınırlıdır.⁴³⁷ Süre sınırı öngörülmesinin altında yatan neden, sözleşmenin uygulama süresi arttıkça rekabete verdiği zararın artacağına düşünülmesidir.⁴³⁸ Muafiyet süresinin sona ermesiyle birlikte, anlaşmaya bireysel muafiyet tanınmasının önünde engel yoktur.⁴³⁹

Grup muafiyetinden yararlanma süresinin tam olarak belirlenebilmesi, Ar-Ge süreci ile ürünün kullanılma aşamasının birbirinden ayrılması gerekir. Bu noktada ifade edilmelidir ki, Ar-Ge faaliyetinin ileride de sürdürülecek olması, ilk sözleşme bakımından Ar-Ge faaliyetinin bitmiş kabul edilmesine engel teşkil etmez. Diğer bir söyleyişle, sözleşme konusu ürün 1.0 elde edildikten sonra ürün 2.0'ı elde etmek Ar-Ge faaliyetine devam edilmesi halinde, sözleşme konusu ürün 1.0 için Ar-Ge faaliyeti bitmiş sayılır. Ürün 2.0 için yapılan Ar-Ge faaliyeti, ancak başka bir sözleşmenin Ar-Ge aşamasını oluşturur. Diğer ihtimalin kabulü halinde, ürün üzerinde geliştirmeler devam ettikçe, Ar-Ge aşaması bitmiş kabul edilmez ve sözleşmeye süre sınırı olmaksızın grup muafiyeti uygulanır. Bu durumun ise, tebliğin düzenlenme amacı ile bağdaşacağı söylenemez.⁴⁴⁰

Uygulama süresi ile ilgili rakipler hakkında %40'lık pazar payı sınırı denetimi yapılır.⁴⁴¹ Tebliğ, sadece bu sınırın altındaki sözleşmelere yedi yıl süreyle uygulanır.⁴⁴²

⁴³⁵ İsmail Yılmaz ASLAN, Rekabet Hukuku: Teori, Uygulama ve Mevzuat, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa, 2007, s. 425 vd.; SMIELICK, Rn. 134.

⁴³⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 8/1.

⁴³⁷ EGLI, s. 1004; SMIELICK, Rn. 105; WINZER, Rn. 687-689.

⁴³⁸ WHITE, s. 675.

⁴³⁹ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2012-4-353, K. 13-08/93-54, T. 31.01.2013 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-4-59, K. 15-45/755-277, T. 24.12.2015 (www.rekabet.gov.tr).

⁴⁴⁰ WINZER, Rn. 218.

⁴⁴¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 11/1-c; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 11/1-ç.

⁴⁴² WINZER, Rn. 678, 687-689.

Sözleşme kurulurken %40'ın altındaki pazar payları toplamı, ilerleyen süreçte %40'ı aşabilir. Bu sebeple, yedi yıl içerisinde gereken durumlarda pazar payları tekrar gözden geçirilmelidir.⁴⁴³ Pazar payında %40 ile %45 arası bir orana ulaşıldığında, %40'lık eşiğin ilk aşıldığı yılı takip eden sonraki iki yıl boyunca grup muafiyeti uygulanmaya devam eder.⁴⁴⁴ Pazar payında %45'in üzerinde çıkıldığında ise, %45'lik eşiğin aşıldığı yılı takip eden bir yıl süreyle grup muafiyeti uygulanır.⁴⁴⁵ Rakip olmayan teşebbüslere ise pazar payı eşiği zaten uygulanmadığından, grup muafiyeti yedi yıllık süre boyunca kesintisiz uygulanır.

2.1.3. Ar-Ge Ürününün Ortaklaşa Kullanılması

Ürünün kullanılması; üretim, dağıtım ve/veya lisanslama yoluyla gerçekleşir.⁴⁴⁶ Tarafların bu faaliyetleri birlikte gerçekleştirdiği durumlarda ürünün ortaklaşa kullanıldığı kabul edilir. Ortak kullanım, sözleşme konusu ürünle ilgili olmalıdır. Ar-Ge ürünü haricindeki ürünlerin kullanılması, ortak kullanım oluşturmaz.⁴⁴⁷ Ancak, Ar-Ge sürecinde elde edilen know-how ve patent haklarının kullanılması, ortak kullanım kavramı içerisine dâhildir.⁴⁴⁸

Tarafların ortak kullanım için her bir süreci birlikte yürütmesi gerekli değildir. Üretim veya dağıtım gibi belirli faaliyetlerin taraflar arasında paylaşılması mümkündür. Aynı şekilde faaliyetlerin bölgesel ya da zamansal sınırlamalara tabi tutularak taraflara paylaşılması da ihtimal dâhilindedir.⁴⁴⁹ Ayrıca, taraflar sadece belirli ürünleri kullanmakla sınırlandırılabilir.⁴⁵⁰

⁴⁴³ WINZER, Rn. 682.

⁴⁴⁴ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 11/1-c.

⁴⁴⁵ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 11/1-ç.

⁴⁴⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m 4/1-m.

⁴⁴⁷ ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 421; WINZER, Rn. 468.

⁴⁴⁸ SMIELICK, Rn. 119; WINZER, Rn. 519.

⁴⁴⁹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m 4/1-e; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 5/1-a; SMIELICK, Rn. 115; WINZER, Rn. 230-231, 341.

⁴⁵⁰ SMIELICK, Rn. 60, 63.

2.1.4. Pazar Payı Hadleri

Ar-Ge sözleşmesi taraflarının grup muafiyetinden yararlanabilmesi için pazar paylarının belirli bir sınırı aşmaması gerekir.⁴⁵¹ Pazar payı hadleri emredici nitelikte olduğundan, tarafların sözleşmeyle pazar payı hadleri hususundaki genel kuralları bertaraf etmesi mümkün değildir.⁴⁵²

Tarafların pazar payları ilgili ürün ve teknoloji pazarları bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İlgili ürün ya da teknoloji pazar payının aşılması halinde grup muafiyetini sözleşmeye uygulama imkânı kalmaz.

Pazar payları hesaplanırken şirket toplulukları söz konusu olduğunda, kural olarak tüm grup şirketleri değerlendirmeye alınır.⁴⁵³ Ancak, bu konudaki takdir yetkisi, sözleşmenin yapısı dikkate alınarak Rekabet Kurulu'na aittir.

2.1.4.1. Rakip Teşebbüsler Bakımından

Rakip teşebbüslerin pazar paylarını artırmak maksadıyla ortak hareket etmesi halinde piyasadaki rekabetin zarar gördüğü kabul edilir.⁴⁵⁴ Ortak hareket, Ar-Ge sözleşmesi tarafları arasında da görülebilir. Bu çerçevede, rakipler arasındaki Ar-Ge sözleşmesine grup muafiyetinin uygulanabilmesi için, sözleşme taraflarının pazardaki toplam pazar paylarına %40'lık bir sınır öngörülmüştür.⁴⁵⁵ Pazar payı haddinin üzerinde çıkıldığında, sözleşmeye grup muafiyetinin uygulanması mümkün değildir.

Rakip terimi, hem fiili hem de potansiyel rakipleri kapsar.⁴⁵⁶ Fiili rakipler, Ar-Ge ürününün de dâhil olduğu pazarda faaliyette bulunan teşebbüslerdir.⁴⁵⁷ Örneğin, fren

⁴⁵¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-a; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-b; DOLMANS, s. 473; EGLI, s. 997; SMIELICK, Rn. 121; WINZER, Rn. 410-412; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

⁴⁵² WINZER, Rn. 494.

⁴⁵³ WINZER, Rn. 759.

⁴⁵⁴ EGLI, s. 996; GÜVEN, s. 74 vd.; ODMAN, s. 84; SONGUR, s. 38.

⁴⁵⁵ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-a-b.

⁴⁵⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-l.

⁴⁵⁷ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-f.

mekanizması geliştirmek üzere Ar-Ge işbirliğine giren otomotiv şirketleri, birbirinin fiili rakibi sayılır. Çünkü her iki şirket de otomotiv sektöründe faaliyet gösterir.

Potansiyel rakipler, fiyatlarda küçük ve kalıcı bir artış olması halinde, gerekli dönüştürme veya yatırım maliyetlerine katlanarak en geç üç yıl içerisinde ilgili pazara girebilecek durumda olan teşebbüslerdir.⁴⁵⁸ Teşebbüsün pazara girmek için yeterli nakdi sermayeye sahip olması, ilgili teşebbüsün potansiyel rakip sayılması bakımından yeterlili görülmemelidir.⁴⁵⁹ Ek olarak tarafların kendi arasında işbirliğine girmesi de tarafların potansiyel rakip olduğu anlamına gelmez.⁴⁶⁰ Özellikle ilgili teşebbüsün geçmişi ele alınarak daha önce benzer pazarlarda faaliyette bulunup bulunmadığı ve şirketin bünyesindeki personelin nitelikleri ve iş tecrübeleri incelenmelidir. Aksi halde, yeterli sermayeye sahip her türlü teşebbüs her bir pazar için potansiyel rakip olarak değerlendirilir.⁴⁶¹ Bu bakımdan nitelikli işlerde sahip olunan nakdi sermaye, potansiyel rakip sayılmak bakımından yeterli olmaz. Örneğin, yeterli nakdi sermayesi olan bir kamu bankasının yüksek teknolojiye dayalı uzay mekiği parçaları üretimi yapan bir şirkete potansiyel rakip olarak değerlendirilmesi çok istisnai haller haricinde mümkün değildir.

Rakiplik bakımından hem ilgili teknoloji hem de ilgili ürün pazarı değerlendirilmelidir. Teknoloji pazarında rakip kabul edilebilecek şirketler, rakip teknolojilere ait patent ya da lisanslara sahip şirketlerdir. Rakip teknolojiden anlaşılması gereken, birbirleri ile değiştirilebilir veya ikame edilebilir teknolojilerdir.⁴⁶² İlgili ürün pazarındaki rakipler, hâlihazırda pazarda faaliyet gösteren teşebbüsler ile pazarda henüz faaliyet göstermemesine karşın ürün pazarına uygun zamanda girmek için gerekli ek yatırım veya maliyetleri üstlenebilecek teşebbüslerdir.

⁴⁵⁸ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-k.

⁴⁵⁹ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-4-58, K. 16-14/218-95, T. 20.04.2016 (www.rekabet.gov.tr).

⁴⁶⁰ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 25.

⁴⁶¹ Rekabet hukuku bağlamında teşebbüs kavramı, mal ve hizmet üreten, bunları pazarlayan ve bunların pazarlanmasına aracılık veya danışmanlık eden tüm hukuki kişileri ve tüzel kişiliği olmaksızın bağımsız ve ekonomik açıdan bir bütün oluşturan birimleri kapsamaktadır. “Teşebbüs”, Rekabet Sözlüğü, s. 92.

⁴⁶² Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m.4-e-1.

Üniversiteler ile şirketler arasında kural olarak rakiplik ilişkisinin bulunmayacağı düşünülmele birlikte, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nde istisnai olarak rakiplik ilişkisinin bulunabileceği kabul edilmiştir.⁴⁶³ İstisnai hallerden ilki, Ar-Ge ürününün ortaklaşa kullanılacağı sözleşmelerde finansmanı üstlenen tarafın aynı Ar-Ge ürününü konu edinen başka Ar-Ge projelerini de finanse etmesidir.⁴⁶⁴ İkinci istisna ise, üniversitenin aynı konuda birbiriyle rakip şirketlerle farklı Ar-Ge sözleşmeleri imzalamasıdır.⁴⁶⁵ Bu istisnai rakiplik halleri dışında üniversite ile şirketler arasındaki Ar-Ge sözleşmesine, %40'lık pazar payı haddi uygulanmaz.⁴⁶⁶

Saymış olduğumuz iki istisnai hal dışında, herhangi bir tarafın Ar-Ge'ye devam etme hakkının sınırlanmadığı Ar-Ge vekâleti sözleşmesinde rekabet hukuku bakımından sakıncalı bir durum olmadığı düşünülmektedir.⁴⁶⁷

2.1.4.2. Rakip Olmayan Teşebbüsler Bakımından

Rakip olmayan teşebbüsler arasındaki Ar-Ge sözleşmesinin rekabete olumsuz etkisi, istisnai ve sınırlıdır. Bu sebeple bu sözleşmelerin grup muafiyetinden yararlanması bakımından pazar payı hesaplamasına girilmeyecektir.⁴⁶⁸ Örneğin, elektrikli araç üretimi amacıyla rakip olmayan bir otomobil şirketi ile bir pil üreticisi şirket arasında imzalanan Ar-Ge sözleşmesine şirketlerin pazar paylarına bakmaksızın yedi yıl süreyle Ar-Ge Muafiyeti Tebliği uygulanır.

Tarafların, aralarında sözleşme ilişkisi olmasaydı, herhangi bir pazarda fiili ya da potansiyel rakip olmayacakları düşünülüyorsa, bu halde tarafların rakip olmadıkları varsayılır. Anlaşma tarihinde rakip olmayıp, anlaşma sürecinde rakip haline gelen teşebbüsler arasındaki Ar-Ge sözleşmesine rakipler arasındaki sözleşme muamelesi yapılmaz. Diğer bir söyleyişle, rakiplik ilişkisine dair değerlendirme, sözleşmenin

⁴⁶³ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-b ; WINZER, Rn. 564.

⁴⁶⁴ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-b.

⁴⁶⁵ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-a ; SMIELICK, Rn. 107, 162; WHITE, s. 680; WINZER, Rn. 944, 1243-1244.

⁴⁶⁶ WINZER, Rn. 368, 949.

⁴⁶⁷ SMIELICK, Rn. 107, 162; WINZER, Rn. 368, 495, 944, 949, 1243-1244; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 25.

⁴⁶⁸ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/3; WINZER, Rn. 564, 666.

kurulma anında yapılır. Çünkü taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi sözleşmenin kurulduğu ana göre yatay ya da dikey ilişki şeklinde nitelendirilir.

Çok yeni bir teknolojinin geliştirilmesinin amaçlandığı diğer bir söyleyişle teknolojik bir sıçramanın söz konusu olduğu Ar-Ge sözleşmesinde satışlara dayalı pazar payı hesaplaması yapılamayacağı, ancak inovasyonda rekabet üzerindeki etkilerin incelenebileceği ifade edilir.⁴⁶⁹ Teknolojik sıçramanın söz konusu olduğu hallerde, yeni teknolojinin elde edilmesinden beklenen kamu menfaati çok yüksektir.⁴⁷⁰ Bu sebeple, tarafların rakip olduğundan hareketle Ar-Ge sözleşmesinin grup muafiyetinin kapsamının dışına çıkması arzulanmaz. Örneğin, farazi olarak karbon pilleri dışında hiçbir pilin üretilmediği bir dünyada, pil sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler hidrojen pili üretmek noktasında bir Ar-Ge işbirliğine girebilir. Karbon pillerden hidrojen pillere geçiş, teknolojik sıçrama olarak değerlendirilecektir. Bunun sebebi, hidrojen pil teknolojisinin, karbon pil teknolojisinden bağımsız bir nitelik göstermesidir.⁴⁷¹ Bu çerçevede, tarafların karbon pil pazarındaki paylarının %40'ın üzerinde olduğundan hareketle, teşebbüslerin girişecekleri Ar-Ge işbirliğini grup muafiyetinden faydalandırmamak doğru bir yaklaşım olmaz.

2.1.4.3. İlgili Pazarın Tespiti

Ar-Ge ürününün ilgili pazarının belirlenmesi, sözleşme taraflarının pazar payı hesaplarının yapılması bakımından önem arz eder.⁴⁷² İlgili pazarın belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken temel husus, taraflar üzerinde temel rekabet baskısı oluşturacak ürün ve teknolojilerin ortaya konulmasıdır.⁴⁷³

⁴⁶⁹ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-4-49, K. 16-05/106-47, T. 18.02.2016 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-5-10, K. 16-03/54-19, T. 21.01.2016 (www.rekabet.gov.tr); WINZER, Rn. 565; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 24.

⁴⁷⁰ WINZER, Rn. 565.

⁴⁷¹ Sıçramanın söz konusu olabilmesi için teknolojilerin birbirinden bağımsız kabul edilebilmesi gerekir. Sadece verimliliğin artırıldığı ancak eski teknolojinin kullanılmaya devam edildiği durumlarda, kural olarak teknolojik bir sıçramanın gerçekleştiği ileri sürülemez.

⁴⁷² KATZ, SHELANSKI, s. 8; WINZER, Rn. 571.

⁴⁷³ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 21.

Ar-Ge ürünü üzerinde sadece küçük iyileştirmeler yapıldığı hallerde, yeni ürün eski ürünün pazarına dâhil sayılır. Ürün üzerindeki değişikliklerin kapsamlı olduğu veya eski üründen tamamen bağımsız yeni bir ürünün ortaya konulduğu hallerde ise, mevcut pazarın durumu ve geliştirilen yeniliklerin etkilerine bakılır. Bir ürünün başka bir ürünle aynı pazarında kabul edilebilmesi için, ilgili ürünlerin tüketicinin gözünde nitelikleri, kullanım amaçları ve fiyatları bakımından benzer olması gerekir.⁴⁷⁴ Bu çerçevede, Ar-Ge ürünü, mevcut pazarlardan herhangi birisine ait olmayabilir⁴⁷⁵ veya aynı anda birden fazla pazarı etkileyebilir.⁴⁷⁶

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği kapsamında, iki tür pazar tanımlanmıştır. İlgili ürün pazarı, Ar-Ge ürününün yerini alabilecek ya da bu ürünleri geliştirebilecek veya ikame edebilecek ürünlerin oluşturduğu pazarı ifade eder. Teknoloji pazarı ise, sözleşme konusu teknolojilerin yerini alabilecek ya da bu teknolojileri geliştirebilecek veya ikame edebilecek teknoloji ve süreçlerin oluşturduğu pazarı işaret eder.⁴⁷⁷

Ar-Ge faaliyeti, ürün üzerinde küçük iyileştirmelere yönelik ise, bu durumda mevcut ürünler ve bunların yakın ikameleri ilgili ürün pazarını oluşturur. Yeni Ar-Ge ürünleri ile mevcut ürünler arasında bir ikame ilişkisinin olmadığı hallerde, ilgili ürün pazarı değerlendirmesinde mevcut pazar verileri kural olarak dikkate alınmaz. Bununla birlikte, taraflar arasındaki bilgi paylaşımı nedeniyle mevcut pazarda çeşitli koordinasyonlar görülüyorsa o halde bu bilgiler değerlendirmeye alınır. Ayrıca, Ar-Ge ürününün nihai bir ürünün esaslı parçasını oluşturduğu durumlarda, nihai ürün pazarı da dikkate alınabilir.⁴⁷⁸

⁴⁷⁴ 08-04/56-M karar sayılı İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz, Rekabet Kurumu, T. 10.01.2008, s. 2.

⁴⁷⁵ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2010-3-209, K. 10-76/1572-605, T. 08.12.2010 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-5-10, K. 16-03/54-19, T. 21.01.2016 (www.rekabet.gov.tr); Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 21.

⁴⁷⁶ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2018-4-40, K. 18-34/566-279, T. 26.09.2018 (www.rekabet.gov.tr); WINZER, Rn. 576.

⁴⁷⁷ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 4/1-h-ı; WHITE, s. 686.

⁴⁷⁸ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 21-22.

Fikri mülkiyet haklarının Ar-Ge ürününden bağımsız pazarlandığı durumlarda, ilgili teknoloji pazarının da tanımlanması gerekir.⁴⁷⁹ Ar-Ge ürününün, üretim ya da dağıtım faaliyetinde bulunmaksızın sadece patent gibi fikri ve sınai haklar üzerinden pazarlanabildiği hallerde, pazar değerlendirmesi teknolojik pazar üzerinden yapılmalıdır.⁴⁸⁰

Teknoloji pazarının rekabet hukuku anlamında değerlendirmeye tabi tutulabilmesi için, hâlihazırda geliştirilmiş bir ürünün olması ve bu ürünün maddi bir değerinin olması gerekir.⁴⁸¹ Bu çerçevede teknoloji pazarının belirlenmesinde tarafların sahip olduğu know-how ve patentler dikkate alınır.⁴⁸² Tarafların teknoloji pazarındaki payları, genellikle sahip oldukları lisans gelirleri dikkate alınarak hesaplanır.⁴⁸³

Bir teknolojiyle ilgili teknoloji pazarındaki tüm fikri sınai haklara oranla ne kadar hakka sahip olduğu, pazar payının belirlenmesinde dikkate alınabilecek önemli bir kıstastır.⁴⁸⁴ Örneğin, rüzgâr enerjisi üretiminde kullanılan cihazlarla ilgili olarak girilen bir Ar-Ge sözleşmesinde, rüzgar enerjisi alanında kullanılan lisansların çoğunu elinde bulunduran bir teşebbüsün teknoloji pazarı kapsamında pazar payı eşiklerine takılması muhtemeldir. Ancak bu noktada ifade edilmelidir ki, sahip olunan teknoloji, zorunluluk kıstası bakımından değerlendirilecektir. Bu bakımdan ilgili patent olmaksızın bir şirketin kendi müşterilerine hizmet sağlaması mümkün olmuyorsa o patent zorunlu bir patent olduğu kabul edilmekte ve değerlendirmeye alınmaktadır.⁴⁸⁵ Bunun ötesinde, Ar-Ge ürününün elde edilmesi sürecinde sahip olunan patente ihtiyaç duyulmuyorsa ilgili patent, teknoloji pazar payının hesaplanmasında dikkate alınmaz.

⁴⁷⁹ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 22.

⁴⁸⁰ ODMAN, s. 353.

⁴⁸¹ SARI, s. 127.

⁴⁸² DOLMANS, s. 458.

⁴⁸³ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 22.

⁴⁸⁴ WINZER, Rn. 584.

⁴⁸⁵ DOLMANS, s. 458.

2.1.5. Sözleşmenin İstenen Açıklıkta Olması

Ar-Ge sözleşmesinde projenin amaç ve kapsamının açık bir biçimde tanımlanmış olması, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin uygulanabilmesi bakımından ön koşul olarak aranır.⁴⁸⁶

2.1.6. Ar-Ge Sonuçlarına Erişim

Ar-Ge sonuçlarının taraflar için erişilebilir olması, grup muafiyetinin taraflara tanımlanmış olduğu serbestinin sınırını oluşturur. Bu çerçevede, tüm tarafların know-how da dâhil olmak üzere Ar-Ge sonuçlarına erişim hakkı olmalıdır.⁴⁸⁷ Bu noktada önem arz eden husus, erişim hakkından ne anlaşılması gerektiğidir.

Erişim hakkı, Ar-Ge sürecinin devam ettirilmesi ile ilgili olup, tüm tarafların Ar-Ge ürünü üzerinde tasarruf hakkının olduğu anlamına gelmez. Diğer bir söyleyişle, tarafların üretim ya da pazarlama faaliyetlerine ilişkin süreçleri kapsamaz. Örneğin, Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde elde edilen ürünü pazarlama hakkı olmayan üniversitenin Ar-Ge sonuçlarına erişemediği söylenemez. Erişim hakkının sınırlanması, ancak ve ancak elde edilen sonuçların Ar-Ge faaliyetine devam etmek isteyen üniversite tarafınca kullanılmasına müsaade edilmediği hallerde söz konusu olur.

Ar-Ge faaliyetlerine devam etmek isteyen tarafın hâlihazırda elde edilmiş bilgileri kullanabileceği kabul edilir. Bu durum bilginin ve araştırma faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması ile ilgilidir. Bu çerçevede Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilen sonuçların, Ar-Ge faaliyetine devam ederken her bir tarafça kullanılabilmesi kabul edilir. Süreç içerisinde elde edilmiş bulgu ve patentleri araştırmalarda kullanmanın bizzat sonuçlara erişim olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Ürün elde edildikten sonraki aşamada, sonuçlara erişim hakkından anlaşılması gereken kapsamın içerisine arka plan haklarının dâhil olup olmadığı doktrinde tartışılmıştır. Bu çerçevede, arka plan haklarının erişim hakkının kapsamı içerisinde

⁴⁸⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-c; ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 423; WINZER, Rn. 633.

⁴⁸⁷ DOLMANS, s. 473; MORDINI, BÜRGE, s. 15; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2005-4-89, K. 05-44/628-161, T. 08.07.2005 (www.rekabet.gov.tr); SMIELICK, Rn. 112; WHITE, s. 681; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 27.

olmadığını söylemek mümkündür. İlk olarak, ürünün geliştirilmesi bakımından arka plan haklarına olan ihtiyaç sınırlıdır. Süreç içerisinde elde edilen bilgiler zaten, arka plan haklarının muhtevasını oluşturan bilgilerin önünde olacaktır. Sonraki bilgiler, öncekileri kapsar. Dolayısıyla, önceki bilgiler olmaksızın Ar-Ge faaliyeti gerçekleştirilebilir. İkinci olarak, özellikle kötü niyet taşıyan tarafların sözleşme ilişkisi sona erdikten sonra dahi tüm arka plan haklarını kullanması, istenen bir durum değildir.⁴⁸⁸ Unutulmamalıdır ki, sonuçlara erişim hakkı, zaman bakımından sınırlandırılmış bir hak değildir. Sözleşmede özel bir düzenleme bulunmadığı hallerde, süresiz erişimin olduğu kabul edilir.

2.1.7. Salt Ar-Ge Sözleşmesi

Ar-Ge ürünün ortaklaşa kullanılması, her bir Ar-Ge sözleşmesi bakımından zorunlu unsur kabul edilmez. Taraflar arasındaki işbirliğinin Ar-Ge faaliyeti ile sınırlı olduğu hallerde salt Ar-Ge işbirliğinden bahsedilir. Salt Ar-Ge işbirliğinde Ar-Ge ürününün ortak kullanımı söz konusu olmaz.⁴⁸⁹ Kullanım aşamasının önem taşımadığı bu sözleşmede, taraflar genellikle bilimsel ilerlemeyi ön planda tutar. Örneğin, iki üniversite ülkedeki enerji verimliliğini artırmak maksadıyla, binaların dış cephe yalıtımları ile ilgili Ar-Ge işbirliğine girebilir. Ürün elde edilsin veya edilmesin, Ar-Ge faaliyetiyle birlikte taraflar arasındaki işbirliği ilişkisi sona erer.

Ortak kullanıma ilişkin hüküm içermeyen ve Ar-Ge faaliyeti ile sınırlı olan anlaşmalar nitelikleri gereği rekabeti sınırlayıcı kabul edilmez. Bu sebeple, salt Ar-Ge sözleşmesinin esasında Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin kapsamına girmesine ihtiyaç yoktur.⁴⁹⁰ Çünkü rekabete aykırı durumlar genellikle ürünün üretilmesinden son tüketiciye ulaşmasına kadar geçen süreç içinde ortaya çıkar. Salt Ar-Ge sözleşmesinde ise, bu süreçler henüz başlamadan sözleşme ilişkisi sona erer. Ancak, her ne kadar yapısı gereği rekabeti ihlal edeceği düşünülmesede salt Ar-Ge sözleşmesi de, grup muafiyeti kapsamına alınmıştır.⁴⁹¹

⁴⁸⁸ SMIELICK, Rn. 116; WHITE, s. 679.

⁴⁸⁹ WINZER, Rn. 452.

⁴⁹⁰ SMIELICK, Rn. 103, 107; WHITE, s. 669; WINZER, Rn. 596, 609.

⁴⁹¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 8/1; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 25.

Sözleşme konusu ürünün ortak kullanımı öngörülmediğinden, taraflar arasında rakiplik ilişkisi bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, pazar payı hadleri ile sınırlandırılmaları imkân dâhilinde değildir.⁴⁹² Örneğin, pazar payları toplamı %40'ın üzerinde olan iki telekomünikasyon şirketinin çevre dostu baz istasyonlarının geliştirilmesi amacıyla girmiş olduğu salt Ar-Ge sözleşmesi grup muafiyetinden yararlanacaktır.

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'ndeki zaman sınırlaması, Ar-Ge süreci için değil kullanım süreci için öngörülmüştür. Salt Ar-Ge sözleşmesinde ise, kullanım aşamasına hiç geçilmez. Bu sebeple, süre sınırlamasına gitmek mümkün değildir. Diğer bir söyleyişle, sözleşme, herhangi bir zamansal sınırlama olmaksızın grup muafiyetinden yararlanır.⁴⁹³

Tarafların Ar-Ge sonuçlarına erişiminin engellenmesi halinde sözleşme, grup muafiyetinin sunmuş olduğu korumadan yararlanamaz.⁴⁹⁴ Tarafların Ar-Ge faaliyetlerinde ilerlememeyi taahhüt etmesi, tarafların Ar-Ge'ye devam etme hakkının sınırlandırıldığı anlamına gelir.⁴⁹⁵

2.1.8. Asli Unsurun Ar-Ge Olması

Ar-Ge sözleşmesine grup muafiyeti tanınmasındaki temel amaç, ülke içinde Ar-Ge faaliyetinin desteklenmesidir. Ar-Ge faaliyetinin ekonomiye ve tüketicilere olumlu etkisinin rekabete yapacağı olumsuz etkiden fazla olduğu düşünüldüğünden, grup muafiyeti tanınmıştır. Bu çerçevede bir sözleşmenin muafiyetten yararlanabilmesi için Ar-Ge faaliyeti, sözleşmenin asli unsurunu teşkil etmelidir.⁴⁹⁶

Tarafların aralarındaki ortak üretim yahut pazarlama işbirliğini gizlemek ve grup muafiyetinden yararlanmak için, sözleşmeye Ar-Ge faaliyetinde bulunulacaktır şeklinde bir ibare koymaları, Ar-Ge'nin asli unsur sayılmasına yetmez. Örneğin, taraflar kendi

⁴⁹² Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-a; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-b; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/3; SMIELICK, Rn. 123.

⁴⁹³ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 8/1.

⁴⁹⁴ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-d.

⁴⁹⁵ SMIELICK, Rn. 107; WINZER, Rn. 646; Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 26.

⁴⁹⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-e; WHITE, s. 681.

arasında araba parçaları tedariki için sözleşme imzalayabilir. Sözleşmeye tarafların Ar-Ge konusunda birbirine her türlü kolaylığı göstereceği gibi bir hüküm konulması, sözleşmeyi Ar-Ge sözleşmesi haline getirmez. Ancak, Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilecek bir ürünün tedariki ile ilgili bir sözleşme, Ar-Ge sözleşmesi olarak nitelendirilebilir.

Ar-Ge faaliyetinin sözleşmedeki önemi değerlendirilirken, sözleşme konusu ürünün Ar-Ge faaliyeti öncesinde üretilip üretilmediğine bakılabilir. Hâlihazırda üretilen bir ürünün tedarikini konu alan bir sözleşmede, Ar-Ge faaliyeti esaslı unsur olamaz. Bu çerçevede, kullanım aşaması, Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilen ürün üzerine bina edilmelidir.

Kullanım sürecine etkisi sınırlı olan Ar-Ge faaliyetinin sözleşmede asli unsur olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bu hallerde asli unsuru ya ortak üretim yahut ortak dağıtım faaliyetleri oluşturur.⁴⁹⁷ Örneğin, iki tarafın da beyaz eşya üreticisi olduğu bir Ar-Ge sözleşmesinde, amaçlanan ürün beyaz eşyada kullanılan boyanın daha nitelikli hali ise, elde edilen bu boya üzerinden tarafların ortak beyaz eşya üretimine kalkışması, korunmaya değer görülmez. Dolayısıyla bu gibi faaliyetler, grup muafiyetinden yararlandırılmaz.

2.1.9. Ar-Ge Ürünü Tedarik Yükümlülüğü

Sözleşme tarafları, uzmanlaşma gereğince Ar-Ge ve kullanım aşamasında sunacakları katkının ne olacağına karar verebilir. İş, taraflar arasında münhasır haklar tanınarak paylaşılabilir. Örneğin bir tarafa münhasır üretim hakkı diğer tarafa ise münhasır pazarlama hakkı tanınabilir. Herkes sadece sahip olduğu hakkı kullanabilir, diğer tarafın üretim ya da pazarlama hakkını karşı tarafın rızası olmadan kullanamaz. Rekabet hukuku bağlamında Ar-Ge sözleşmesinde öngörülen bu tip sınırlamalara uygun ölçüde müsaade edilir.⁴⁹⁸ Çünkü münhasır haklar, ticaretin doğasına uygun görülür.

⁴⁹⁷ Yatay Anlaşmalar Kılavuzu, s. 3.

⁴⁹⁸ WINZER, Rn. 710-713.

Ürünün münhasır üretim hakkını elinde bulunduran tarafın, her bir sözleşme tarafına ürettiği ürünleri tedarik etme yükümlülüğü vardır.⁴⁹⁹ Bu çerçevede ürünün satışını gerçekleştiren tarafın Ar-Ge ürününü talep etmesi halinde, üretimi üstlenen tarafın bunu sağlaması gerekir. Üretimi gerçekleştirilmesi gereken tarafın hareketsiz kalması halinde, dağıtımını yapan tarafın ya da üçüncü bir tarafın zorunlu lisans hakkı gündeme gelir. Bu durum sözleşme özgürlüğünün sınırlarından bir tanesini oluşturur.⁵⁰⁰

2.1.10. Ar-Ge'ye Devam Etme Hakkı

Ar-Ge sözleşmesinde her bir tarafın, Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilen sonuçlara erişim hakkı vardır. Yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar uygun olarak, işbu erişim hakkı, tarafların Ar-Ge'ye devam etmek istemeleri halinde elde edilen bilgi ve teknolojileri kullanabilmesi ile ilgilidir. Sonuçlara erişim ve Ar-Ge'ye devam etme hakkı birbiriyle sıkı ilişki içerisinde. Bir tarafın sonuçlara erişim hakkı sınırlandırıldığında, Ar-Ge'ye devam etme hakkı da sınırlandırılmış olur.

Teşebbüsler, genellikle yeni Ar-Ge maliyetleri ile karşılaşmamak adına bu hakkı sınırlandırmak ister. Ancak, grup muafiyeti, Ar-Ge faaliyetini desteklemeyi amaçlar. Bir Ar-Ge projesini destekleyerek sonraki projelere engel olmak istemez. Çünkü Ar-Ge faaliyetine devam edilmesi suretiyle teknolojik ilerleme sağlanır ve bundan toplum fayda görür. Bu sebeple, Ar-Ge'ye devam etme hakkının sınırlandırılması, rekabete aykırı kabul edilir.⁵⁰¹

Taraflar, hiçbir şekilde Ar-Ge faaliyetine devam etmeme noktasında birbirlerini sınırlandıramaz. Bu konudaki sınırlamalar, rekabetin ağır şekilde ihlal edildiği sonucunu doğurur. Sınırlandırmanın yer aldığı sözleşme ise, grup muafiyetinden yararlanamaz.⁵⁰² Ancak, taraflar, Ar-Ge sürecinde elde edilen patentler üçüncü kişilere lisanslanırken Ar-Ge'ye devam etme hakkının sınırlandırılacağını öngörülebilirler. Yapılan sınırlama, Ar-Ge sözleşmesi taraflarına karşı olmayıp bizzat üçüncü kişi konumundaki lisans alana

⁴⁹⁹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 7/1-f; SMIELICK, Rn. 120; WINZER, Rn. 661.

⁵⁰⁰ SONGUR, s. 43; WINZER, Rn. 847.

⁵⁰¹ SONGUR, s. 41; WHITE, s. 665; WINZER, Rn. 451, 867.

⁵⁰² Muafiyet Esasları Kılavuzu, s. 10.

karşıdır. Bu halde sözleşme yine şartları varsa, grup muafiyetinden yararlanabilir.⁵⁰³ Çünkü üçüncü kişilere tanınan lisanslar ve yapılan sınırlamalar, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'nin uygulama alanına girmez. Bu konuda Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği hükümlerine bakılır.

Grup muafiyeti kapsamında istisnai olarak, Ar-Ge sürecinde tarafların aynı veya benzer konuda başka taraflarla Ar-Ge sözleşmesi yapması sınırlanabilir.⁵⁰⁴ Ar-Ge aşaması sonrası ise üçüncü kişilerle Ar-Ge sözleşmesi yapılması sınırlanamaz.⁵⁰⁵

Her bir sözleşme tarafı, kendisinin sahip olduğu arka plan haklarını kullanarak kendi başına Ar-Ge faaliyetinde bulunabilir. Bu konuda öngörülen sınırlamalar, rekabete aykırı olur. Örneğin, taraflar, elde edilen ürün üzerinde geliştirmede bulunmayacağını taahhüt edemez. Böyle bir taahhüdün sözleşmede öngörülmesi, sözleşmeyi rekabete aykırı hale getirir. Tarafların böyle bir hüküm olmasaydı dahi Ar-Ge faaliyetinde bulunmayacak olması, durumu değiştirmez. Çünkü sözleşmenin rekabete aykırı kabul edilmesi için uygulanmış olması gerekmez.

Bu arada ifade edilmelidir ki, geliştirilen sonraki Ar-Ge ürünü üzerinde tarafların hak talep etmeyeceği yönündeki hükümler rekabete aykırı görülmez. Çünkü taraflar kendi arka plan haklarını kullanarak Ar-Ge faaliyetinde bulunabilir. Hak talep edilememesi, diğer tarafın Ar-Ge'ye devam etme hakkına zarar vermez.

Taraflar, Ar-Ge'ye devam edilmesi halinde elde edilen sonuçların karşı tarafla paylaşılacağını kararlaştırabilir. Benzer bir uygulama, lisans sözleşmesinde geriye lisans verme yükümlülüğü şeklinde düzenlenir. Düzenleme yapıldığı takdirde Ar-Ge'ye devam edip ürünü geliştiren taraf, elde ettiği ürünü karşı tarafla paylaşmak zorundadır. Ancak ifade etmek gerekir ki, sonraki Ar-Ge ürününü paylaşma yükümlülüğü, tarafların Ar-Ge'ye devam etme hakkını sınırladığı gerekçesi ile rekabete aykırı kabul edilebilir. Buradaki sınırlama doğrudan bir sınırlama olmayıp, dolaylı bir sınırlamadır. Teşebbüslerin ticaret politikasını dolaylı olarak etkiler. Herhangi bir teşebbüs masraflarını kendisinin üstlenmiş olduğu bir Ar-Ge ürünü bir başka teşebbüs ile

⁵⁰³ WINZER, Rn. 334-335.

⁵⁰⁴ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-a; WHITE, s. 676, 689, 694.

⁵⁰⁵ WHITE, s. 690.

paylaşmak istemez. Paylaşmak zorunda ise, ürünle ilgili Ar-Ge faaliyetine devam etmeyecektir. Ancak karşı tarafın katkısının söz konusu olduğu hallerde elde edilen ürünü paylaşmak, ticari açıdan makul olur.

Ar-Ge'ye devam etme hakkının sınırlandırıldığı sonucuna varabilmek için Ar-Ge'ye devam eden tarafın geliştirdiği ürünü önceki üründen bağımsız şekilde kullanabilmesi gerekir. Diğer bir söyleyişle, sonraki ürünün kullanılması, önceki ürüne ilişkin karşı tarafın sahip olduğu hiçbir hakkı ihlal etmemelidir.⁵⁰⁶ Bu hakların ihlal edildiğinin düşünüldüğü hallerde ise, tarafların paylaşımında bulunmaya zorlanmaları rekabete aykırı olarak kabul edilmez. Çünkü hâlihazırda karşı tarafın rızasızın geliştirilen ürünü kullanma imkânı bulunmadığından paylaşım yükümlülüğünün öngörülmüş olması, yeni ürünün tüketici ile buluşmasına engel oluşturmaz.⁵⁰⁷

2.1.11. Üretim ve Satış Miktarında Sınırlama

Üretim ve satış miktarındaki sınırlamalar, serbest ekonomi ve piyasadaki rekabete zarar verebilecek niteliktedir. Çünkü bu durumda teşebbüsün ticari kararlarını bağımsız şekilde alması engellenmiş olur. Üretim ve arzın piyasadaki her bir teşebbüsçe bağımsız şekilde kararlaştırılmadığı hallerde, ortak karar alan teşebbüslerin ürünlerin fiyatları üzerinde spekülasyon yapma ihtimali artar. Bu sebeple üretim ve arz miktarları noktasındaki sınırlamalar, tekelleşmeye sebep olduğu düşüncesiyle rekabete aykırı kabul edilir.⁵⁰⁸

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği kapsamında, üretim ya da pazarlama faaliyetinde bulunan tarafın üretim ve satış miktarını münhasıran belirleme yetkisinin sınırlanamayacağı ifade edilmiştir. Bu çerçevede üretim ve arz miktarının taraflarca ortaklaşa belirlenmesi, sözleşmeyle zorunlu tutulamaz.⁵⁰⁹ Ancak, satış ve üretim sınırlamalarıyla ilgili tebliğde çeşitli istisnalar öngörülmüştür.⁵¹⁰

⁵⁰⁶ ASLAN, Rekabet Dersleri, s. 154; BEKCAN, s. 198.

⁵⁰⁷ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2008-3-18, K. 08-56/891-352, T. 25.09.2008 (www.rekabet.gov.tr).

⁵⁰⁸ EGLI, s. 996.

⁵⁰⁹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-b.

⁵¹⁰ EGLI, s. 997; WINZER, Rn. 716.

İlk olarak taraflar, faydalanma anlamında uzmanlaşmaya gidip ve üretim ve dağıtım süreçlerini aralarında paylaşabilir.⁵¹¹ Bu paylaşım çerçevesinde her bir taraf, kendi altyapı yatırımını inşa eder veya var olan altyapısına uygun organizasyon oluşturur.⁵¹² Bu konuda örneğin, dağıtımı üstlenen tarafın dağıtım ağını kurması için karşı tarafın ne kadar üretim yapacağı noktasında bilgi sahibi olması gerekir. Bu çerçevede uzmanlaşmanın olduğu hallerde, tarafların üretim ve satış miktarları noktasında birbirini bilgilendirmesi rekabete aykırı kabul edilmez. Bilginin ötesinde, örneğin dağıtım ile üretim kapasiteleri arasında aşırı farkların oluşmaması adına, makul şartlar altında tarafların birbirine müdahale hakkının olduğu da kabul edilmelidir. Örneğin, dağıtım kapasitesinde kendi kusuru olmaksızın önemli bir eksik ortaya çıkan taraf, karşı taraftan eksiklik giderilinceye kadar sınırlı üretim yapmasını talep edebilir. Aynı şekilde dağıtım kapasitesini artıran taraf, üretimin artırılmasını isteyebilir.

İkinci olarak taraflar, ürünün ortak üretim, dağıtım ya da lisanslamasını kararlaştırmışsa miktarı birlikte belirleyebilir.⁵¹³ Organizasyonun ortaklaşa yürütüldüğü bir durumda ise, ortak kararın alınması, son derece doğaldır.

Son olarak ise, kullanım sürecinde ilgili pazarda ürünün kullanılmasının önüne yasal engellerin girmesi halinde miktar yönünde sınırlama yapılabilir.⁵¹⁴ Tebliğ kapsamında getirilen istisnalara bakıldığında, ortak kullanımın söz konusu olduğu hallerde kural olarak bir yasaklamanın olmadığı görülür. Ancak, diğer hallerde tarafların bağımsız teşebbüs olarak hareket ettiği ürün pazarında ürün arzını kontrol etmesi engellenmek istenmiştir.

2.1.12. Fiyat ve Lisans Ücretlerinin Belirlenmesi

Kural olarak her teşebbüsün pazarladığı ürünün satış fiyatını ve koşullarını belirleme yetkisi vardır. Ancak, bu yetki, çeşitli hukuki düzenlemelerle sınırlanabilir. Örneğin, ekmek gibi temel tüketim mallarında sabit satış fiyatı da sınır fiyatı belirlenebilir. Hukuki düzenlemeler dışında, piyasadaki diğer teşebbüslerce yapılan

⁵¹¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-b.

⁵¹² WINZER, Rn. 718.

⁵¹³ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-b.

⁵¹⁴ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-b.

sınırlamalar, rekabete aykırı kabul edilir. Ürün fiyatının piyasanın olağan akışı içinde kendiliğinden belirlenmesi ve üçüncü kişilerin bu sürece müdahil olmaması gerekir.

Ürünün satış fiyatı ya da lisans ücretinin sözleşmede belirlenmesi halinde, sözleşmenin grup muafiyetinden faydalanması mümkün değildir.⁵¹⁵ Ürünün satış fiyatının doğrudan belirlenmesi gerekli değildir. Fiyatın dolaylı şekilde belirlendiği durumlarda da aynı sonuç ortaya çıkar. Örneğin, Ar-Ge ürününün belirli bir fiyatın altında satıldığı hallerde bir cezai şart öngörülmesi halinde, dolaylı da olsa ürünün fiyatı belirlendiği için rekabete aykırılık söz konusudur.⁵¹⁶ Bu noktada ifade etmek gerekir ki, sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi kaydıyla, azami satış fiyatı öngörülmesi, fiyatın belirlendiği anlamına gelmez.⁵¹⁷ Çünkü bu durumda tüketicinin aleyhine fiyatlandırma söz konusu olmaz.

Ürünün fiyatının belirlenmesi noktasında taraflara bir istisna tanınmıştır. Şartlar gerçekleşirse taraflar ürünün fiyatını birlikte belirleyebilir. Bunun için öncelikle, taraflar ürünü ortaklaşa kullanmalıdır. İkinci olarak, ortak dağıtım veya ortak lisanslama faaliyeti, ortak kullanım içerisinde yer almalıdır. Diğer bir söyleyişle, tarafların ortak kullanımı üretim faaliyetinden ibaret olmamalıdır. Yoksa tarafların dağıtım faaliyetini birlikte gerçekleştirmesi şart değildir. Uzmanlaşmanın söz konusu olduğu hallerde, bir taraf üretim diğer taraf ise dağıtımla ilgilenebilir. Üçüncü olarak, fiyatı belirlenecek olan satışın ilk satış olması gerekir. Diğer bir ifade ile taraflar kendilerinin ürünü hangi fiyattan satacağını belirleyebilir. Onun dışında ürünün piyasada hangi fiyat üzerinden satılması gerektiğini belirleyemez.⁵¹⁸

Ortak kullanımda fiyatların sabitlenmesine imkân tanınması, Ar-Ge sözleşmesinin doğasına uygun olup rekabeti kısıtlayıcı olarak değerlendirilmemelidir.⁵¹⁹

⁵¹⁵ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-c; ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 426; EGLI, s. 996; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2005-4-89, K. 05-44/628-161, T. 08.07.2005 (www.rekabet.gov.tr); SMIELICK, Rn. 130 vd.; SONGUR, s. 40; WINZER, Rn. 723.

⁵¹⁶ Fatma GÖZLÜKAYA ANGI, "Lisans Sözleşmelerinde Yer Alan Bazı Hükümlere İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması", Rekabet Hukuku Dergisi, 2015, Sayı. 23, s. 22.

⁵¹⁷ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2008-3-18, K. 08-56/891-352, T. 25.09.2008 (www.rekabet.gov.tr).

⁵¹⁸ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-c.

⁵¹⁹ EGLI, s. 997; WINZER, Rn. 699.

Ortak kullanımda taraflar tek bir teşebbüs gibi hareket etmekte ve pazardaki diğer aktörlere müdahalede bulunmamaktadır.

2.1.13. Pasif Satışlarla İlgili Sınırlamalar

Pasif satışlar, ürünlerin satışı bakımından özel bir çabanın harcanmadığı, bir alıcının bulunduğu bölgedeki veya müşteri grubundaki müşterinin siparişi üzerine yapılan satışları ifade eder. Örneğin, merkezi Türkiye’de olan A şirketi, Türkiye’de X ürününü kullanan ve eğitim amacıyla Almanya’ya giden Z isimli müşterisinden gelen sipariş üzerine, Almanya’da satış lisansına sahip bir başka şirket olsa dahi, satış yapabilir. Bu durumda yapılan satış, pasif satış olarak isimlendirilir.

Başka bir alıcının bölgesindeki veya müşteri grubundaki müşterilerden gelen ve alıcının aktif çabası neticesi olmayan taleplerin karşılanması, malın teslimatının müşterinin adresine götürülerek yapıldığı hallerde, pasif satış olarak kabul edilir.

Pasif satış yöntemleri içerisine ayrıca medya aracılığıyla yapılan genel nitelikli reklamlar veya promosyonlar, internet ve katalog yoluyla yapılan satışlar girer. Ancak, internet ve katalog yoluyla yapılan satışlarda başka bir satıcının münhasır bölgesindeki kişilere münferit olarak ulaşılması, aktif satış olarak değerlendirilir.⁵²⁰ Bu çerçevede, kişilerin tek tek adreslerine broşür göndermek, kişilere mail atmak ya da telefonla aramak, genel nitelikteki promosyonları bilgilendirmek amacıyla olsa dahi pasif satış olarak değerlendirilemez.

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği kapsamında, tarafların müşterilere ya da bölgelere pasif satış yapmasının sınırlanamayacağı ifade edilmiştir.⁵²¹ Bununla birlikte, sınırlandırma yasağıyla ilgili bir istisna öngörülmüştür. İstisna çerçevesinde, tarafların birbirine inhisari lisans tanıdığı durumlarda, pasif satış yetkisinin sınırlanabileceği kabul edilir.⁵²²

Örneğin taraflardan birisi, münhasır satış lisansına sahip olduğunda, diğer tarafın aktif satış yanında pasif satış yapması da sınırlandırılabilir. Benzer şekilde, bir tarafın münhasır üretim hakkına sahip olduğu hallerde ilgili tarafın pasif satış hakkına sahip

⁵²⁰ “Pasif Satışlar”, Rekabet Sözlüğü, s. 75; SMIELICK, Rn. 131; WINZER, Rn. 328, 725.

⁵²¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-ç; WINZER, Rn. 730.

⁵²² Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-ç.

olduğu söylenemez.⁵²³ Bu noktada ifade edilmelidir ki, pasif satışla ilgili değerlendirmelerde bulunurken, ilk olarak satışı gerçekteşiren tarafın o ürünü satma yetkisinin bulunup bulunmadığına bakılmalıdır.

Türkiye içerisinde pasif satış sınırlamalarına müsaade edilmemekle birlikte, Türkiye dışı pazarlara yönelik sınırlamalar, rekabete aykırı kabul edilmez.⁵²⁴ Örneğin, münhasır satış lisansının söz konusu olduğu haller saklı kalmak kaydıyla taraflar, bir tarafın Marmara bölgesine pasif satış yapamayacağını kararlaştırırsa, bu durum rekabete aykırı kabul edilir. Ancak, aynı sınırlama Amerika kıtasına yönelik olursa, bu halde rekabete aykırılık söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple, tarafların yurt dışı pazarlara yönelik yapacakları pasif satış sınırlamaları, tebliğ kapsamında görülmelidir.

Pasif satış üzerindeki serbestinin lisanslar üzerinde geçerli olmadığını söylemekte fayda vardır. Bu çerçevede, taraflar, sözleşmeyle üçüncü kişilere lisans tanınmasını yasaklayabilir. Lisans tanınması ile ilgili durum, pasif satışın aksine tüketicilerin menfaatine yönelik olmadığından korunmaya değer görülmez.⁵²⁵

2.1.14. Aktif Satışlarla İlgili Sınırlamalar

Aktif satışlar, başka bir alıcının münhasır bölgesindeki veya münhasır müşteri grubundaki münferit müşterilere mektup veya ziyaret gibi doğrudan pazarlama yöntemiyle gerçekleştirilen satışlardır. Başka bir kimsenin bölgesinde satış yeri veya bir dağıtım deposu kurmak, müşterileri doğrudan hedefleyen reklam ve promosyonlar yapmak aktif satış kapsamında değerlendirilir.⁵²⁶

Tarafların birbirlerine karşı aktif satış sınırlaması getirmesi, rekabete aykırı görüldüğünden Ar-Ge Muafiyeti Tebliği anlamında yasaklanmıştır.⁵²⁷ Buna rağmen, münhasır lisanslama ya da faydalanma anlamında uzmanlaşmanın söz konusu olduğu

⁵²³ WINZER, Rn. 729.

⁵²⁴ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2002-4-34, K. 03-43/489-211, T. 17.06.2003 (www.rekabet.gov.tr).

⁵²⁵ WINZER, Rn. 726.

⁵²⁶ “Aktif Satışlar”, Rekabet Sözlüğü, s. 16; WINZER, Rn. 328.

⁵²⁷ EGLI, s. 996; WHITE, s. 692.

hallerde, aktif satışların sınırlanabileceği kabul edilir.⁵²⁸ Örneğin, sözleşme konusu ürünün ilaç olduğu durumlarda hastane ve eczanelerin bölgesel sınırlama kapsamında taraflar arasında paylaşılması mümkündür.⁵²⁹

Tarafların birbirlerini Ar-Ge ürününün kullanım amaçları bakımından sınırlandırabileceği de kabul edilir. Örneğin, elde edilen ürünün sadece otomotiv sektöründe kullanılması için üretilmesine müsaade edilip, diğer sektörlerde satış yapılması yasaklanabilir. Ancak, Ar-Ge ürününün uzmanlaşmanın söz konusu olmadığı alanlarda kullanılması engellenmemelidir.⁵³⁰ Örneğin, bir tarafın otomotiv sektörünü diğer tarafın jeneratör sektörüne münhasır satış yetkisinin bulunduğu bir sözleşmede elde edilen ürünün, uçak sektörüne satışı engellenmemelidir. Çünkü bu halde, toplumsal fayda zarar görür. Münhasır lisansın söz konusu olduğu hallerde, taraflar birbirleriyle rekabete girmek zorunda kalmaz. Ancak, hiçbir tarafın münhasır lisansa sahip olmadığı bir alana satışın engellenmesi halinde, tüketicinin ürüne erişimi sınırlanmış olur.

2.1.15. Pazara Arzın Engellenmesi

Ar-Ge sözleşmelerine rekabet hukuku anlamında muafiyet tanınmasının temelinde, tüketicinin ve ülke pazarının refahını koruma düşüncesi yatar. Bu düşüncenin izdüşümü olarak, ilgili pazara taraflardan en az birisinin rızası ile giriş yapmış ürünün pazar içinde dağıtıcıların eline geçmesini, pazara sunulmasını ya da tüketiciler tarafından bizzat elde edilmesini engelleyen düzenlemeler yasaklanmıştır.⁵³¹

Örneğin, tarafların münhasır satış yetkilerinin olduğu durumlarda, satılan ürünün diğer tarafın alanında tekrar satılmaması noktasında yapılan düzenlemeler, rekabete aykırılık teşkil eder.⁵³²

⁵²⁸ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-ç; SMIELICK, Rn. 60, 132; WHITE, s. 682; WINZER, Rn. 52, 317.

⁵²⁹ WINZER, Rn. 324.

⁵³⁰ EGLI, s. 1001; WHITE, s. 692.

⁵³¹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 9/1-d; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2005-4-89, K. 05-44/628-161, T. 08.07.2005 (www.rekabet.gov.tr).

⁵³² Rekabet Kurulu Kararı, D. 2015-4-49, K. 16-05/106-47, T. 18.02.2016 (www.rekabet.gov.tr).

Aynı şekilde, patent sahibi tarafın elde edilen ürünü piyasaya hiç sürmemesi halinde teknolojinin dizginlenmesi söz konusu olacağından, rekabete aykırılık gündeme gelebilir. Özellikle piyasada hâkim pozisyonda olan şirketler, böyle eylemlerde bulunabilir.⁵³³

2.1.16. Saldırmazlık Hükümü

Tarafların, fikri sınai haklarla ilgili sözleşmede öngörülen düzenlemenin aksine olacak şekilde kanuni haklarını kullanmayacaklarına ilişkin hüküm, saldırmazlık hükümü olarak isimlendirilir.⁵³⁴

Tarafların patentin geçerliliğine itiraz etmeyeceği yönündeki sözleşme hükümleri, bu hak kamu düzeninden kaynaklanan bir hak olduğu ve sınırlandırılmayacağı için rekabete aykırılık teşkil eder.⁵³⁵ Aynı zamanda, hiç kimsenin hak etmediği hukuki korumalardan yararlanması istenmez.

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği anlamında, sözleşme kapsamındaki fikri haklara ilişkin saldırmazlık hükmünün bulunduğu hallerde, ilgili hükmün grup muafiyetinden yararlanamayacağı kabul edilir.⁵³⁶ Bununla birlikte, saldırmazlık hükmüne Ar-Ge faaliyeti sürecini kapsadığı ölçüde müsaade edilir.⁵³⁷ Örneğin, taraflar, Ar-Ge aşamasında birbirlerinin arka plan haklarına veya elde edilen hakların geçerliliğine ilişkin itirazda bulunulmayacağını kararlaştırabilir. Ar-Ge ürünlerinin kullanılması aşamasında ise, herhangi bir istisna öngörülmemiştir. Bu çerçevede, kullanım aşamasına yönelik saldırmazlık hükümlerinin grup muafiyetinden yararlanması imkân dâhilinde değildir.

2.1.17. Lisans Verme Yasağı

Sözleşme konusu ürünle ilgili üçüncü kişilere lisans verilmesinin yasaklanması, rekabete aykırılık teşkil edebilecek bir durumdur.⁵³⁸ Bu sebeple, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği

⁵³³ SARI, s. 78.

⁵³⁴ SMIELICK, Rn. 135; WINZER, Rn. 736.

⁵³⁵ ODMAN, s. 202 vd.; SARI, s. 169-170; SONGUR, s. 40.

⁵³⁶ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 10/1-a; ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 425; WINZER, Rn. 736.

⁵³⁷ WINZER, Rn. 299, 741.

⁵³⁸ WHITE, s. 695; WINZER, Rn. 951.

kapsamında, ortak kullanımının öngörülmediği hallerde üçüncü kişilere lisans tanınmasının yasaklandığı hükümlerinin muafiyetten yararlanamayacağı ifade edilmiştir.⁵³⁹

Ortak kullanımın sözleşmede öngörüldüğü veya sözleşme taraflarının Ar-Ge ürününü fiilen ortaklaşa kullandığı hallerde, üçüncü kişilere lisans tanınmayacağı yönünde sınırlama yapmak mümkündür.⁵⁴⁰ Ancak, taraflar arasında sözleşmede uzmanlaşma yoluyla ortak kullanım öngörülmüş olsa dahi örneğin, üretim faaliyetini üstlenen tarafın bu işlemi gerçekleştirmediği ya da gerçekleştirmekten imtina ettiği hallerde, ortak kullanımın fiilen gerçekleşmediği sonucuna varılır. Böyle bir durumda, ilgili hükmün grup muafiyetinde yararlanması imkân dâhilinde değildir.

2.2. AR-GE SÖZLEŞMESİNİN DİĞER TEBLİĞLERLE OLAN İLİŞKİSİ

2.2.1. Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği⁵⁴¹ (“Dikey Muafiyet Tebliği”) ile Olan İlişki

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, konusu itibariyle hem yatay hem de dikey Ar-Ge sözleşmesine uygulanır.⁵⁴² Eğer aksi bir düşünceye varmak gerekseydi, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nde açık biçimde dikey Ar-Ge sözleşmesinin tebliğin kapsamı dışında olduğunun belirtilmesi gerekirdi. Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nde ise, münhasır tedarik yükümlülüğünden bahsedilerek dikey Ar-Ge sözleşmesine işaret edilmiştir.⁵⁴³

Ar-Ge sözleşmesinin tamamına Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nin uygulanacağını söyledikten sonra, dikey Ar-Ge sözleşmesi bakımından Dikey Muafiyet Tebliği’nin uygulanabilirliğini sorgulamak gerekir. Dikey Ar-Ge sözleşmesi de Ar-Ge Muafiyeti Tebliği’nin kapsamına girdiğinden, Dikey Muafiyet Tebliği’nin sözleşme ilişkisine

⁵³⁹ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 10/1-b; ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 425.

⁵⁴⁰ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 10/1-b; WINZER, Rn. 951.

⁵⁴¹ 14 Temmuz 2002 tarih ve 24815 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2002/2 Numaralı 2003/3 ve 2007/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliğleri ile Değişik, Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği.

⁵⁴² SMIELICK, Rn. 141 vd.

⁵⁴³ WINZER, Rn. 870.

doğrudan uygulanması mümkün değildir.⁵⁴⁴ Ancak, uygulanma koşullarını taşıması kaydıyla, dikey Ar-Ge sözleşmesine Dikey Muafiyet Tebliği'nin uygulanmasının önünde herhangi bir engel görülmez.

Diğer bir söyleyişle, dikey Ar-Ge sözleşmesi bakımından Ar-Ge Muafiyeti Tebliği ile Dikey Muafiyet Tebliği birlikte uygulanabilir.⁵⁴⁵ Ancak, bu birlikte uygulamada öncelik, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'ne aittir. Ar-Ge sözleşmesi taraflarının üçüncü kişilerle olan dikey sözleşme ilişkilerine ise, şartları varsa doğrudan Dikey Muafiyet Tebliği uygulanır.⁵⁴⁶

2.2.2. Uzmanlaşma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği⁵⁴⁷ (“Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği”) ile Olan İlişki

İlk olarak Ar-Ge Muafiyeti Tebliği uygulanacağı için, Ar-Ge sözleşmesine Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği doğrudan uygulanmaz. Bu çerçevede, faydalanma anlamında uzmanlaşmanın söz konusu olduğu Ar-Ge sözleşmesine Ar-Ge Muafiyeti Tebliği ile Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği'nin aynı anda uygulanması mümkündür.⁵⁴⁸ Bununla birlikte, uygulamada öncelik Ar-Ge Muafiyeti Tebliği'ne aittir.

Örneğin, tarafların üretim ve dağıtım süreçlerini kendi aralarında uzmanlaşma anlamında paylaşımları halinde sözleşmenin tamamına Ar-Ge Muafiyeti Tebliği uygulanacak olmakla birlikte, uzmanlaşmayı düzenleyen hükümlere boşluk olduğu ölçüde Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği uygulanır.

2.2.3. Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği

Know-how ya da patent gibi bir teknolojinin sözleşme vasıtasıyla lisans alana kullandırıldığı sözleşmeler, kural olarak Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği'nin

⁵⁴⁴ 18-09/179-RM(1) karar sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz ("**Dikey Anlaşmalar Kılavuzu**"), Rekabet Kurumu, T. 29.03.2018, s. 3; Dikey Muafiyet Tebliği, m. 2/VI; SMIELICK, Rn. 140.

⁵⁴⁵ WINZER, Rn. 435-439.

⁵⁴⁶ Dikey Anlaşmalar Kılavuzu s. 2; Teknoloji Transfer Kılavuzu, s. 13.

⁵⁴⁷ 26 Temmuz 2013 tarih ve 28719 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 2013/3 numaralı Uzmanlaşma Anlaşmalarına İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği.

⁵⁴⁸ SMIELICK, Rn. 144; Uzmanlaşma Muafiyeti Tebliği, m. 2/1.

kapsamına girer.⁵⁴⁹ Ancak, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, sadece Ar-Ge ürününün elde edilmesi sürecine yönelik olmayıp, aynı zamanda ürünün kullanım sürecini de kapsar.⁵⁵⁰ Bu sebeple, tarafların Ar-Ge sözleşmesi neticesinde elde etmiş oldukları patent ve know-how'ı birbirlerine veya kuracakları ortak bir girişime lisans tanımak suretiyle kullandırmaları halinde, Teknoloji Transfer Muafiyeti doğrudan uygulanmayacak olup, esas olarak Ar-Ge Muafiyeti Tebliği uygulanır.⁵⁵¹ Bununla birlikte, her iki tebliğin birlikte uygulanmasının önünde bir engel yoktur.

Ar-Ge ürünlerinin üçüncü kişilere lisanslanması ile ilgili olarak, doğrudan **Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği** uygulama alanı bulacaktır.⁵⁵² Çünkü üçüncü kişilere tanınan lisanslar, Ar-Ge sözleşmesinin unsuru sayılmaz. Bunlar üçüncü kişilerle yapılan lisans sözleşmesinin konusunu oluşturur. Üçüncü kişilere tanınacak lisansların Ar-Ge sözleşmesi metninde kararlaştırılması, sonucu değiştirmez. Üçüncü kişilere alt lisans tanıyan sözleşmeler de, Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği kapsamında değerlendirilir.⁵⁵³

2.2.4. Birleşme ve Devralmalar Tebliği

Ar-Ge sözleşmesi kapsamında tarafların ortak bir girişim kurma hususunda anlaşması, imkân dâhilindedir.⁵⁵⁴ Uzun vadeli işbirlikleri söz konusu olduğunda, tarafların ortak girişime başvurması muhtemeldir.⁵⁵⁵

Tarafların Ar-Ge sözleşmesi kapsamında kurmuş oldukları ortak girişimlere, Ar-Ge amacıyla örtüşen şirket faaliyetleri ile sınırlı olmak üzere, Ar-Ge Muafiyeti Tebliği

⁵⁴⁹ Teknoloji Transfer Muafiyeti Tebliği, m. 2/1.

⁵⁵⁰ ASLAN, Rekabet Hukuku, s. 420; SARI, s. 174.

⁵⁵¹ ROSENBERGER, s. 724; SARI, s. 174; SMIELICK, Rn. 145.

⁵⁵² SARI, s. 136; SONGUR, s. 40; WINZER, Rn. 506.

⁵⁵³ SARI, s. 138.

⁵⁵⁴ WINZER, Rn. 553.

⁵⁵⁵ Rekabet Kurulu Kararı, D. 2018-4-40, K. 18-34/566-279, T. 26.09.2018 (www.rekabet.gov.tr); WINZER, Rn. 346-347.

uygulanır, meğerki işbu ortak girişimler Birleşme ve Devralmalar Tebliği kapsamında kontrol edilen devralmalardan sayılmasın.⁵⁵⁶

Birleşme ve Devralmalar Tebliği'nin uygulama alanına giren bir Ar-Ge ortak girişimin söz konusu olduğu hallerde, öncelik Birleşme ve Devralmalar Tebliği'nde olmak üzere her iki tebliğ de birlikte uygulanır.

2.3. HÂKİM DURUMUN KÖTÜYE KULLANILMASI

Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, Ar-Ge sözleşmesinin rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararları düzenleyen Rekabet Kanunu m. 4 hükmüne ilişkin grup muafiyeti sağlamakta olup, hâkim durumun kötüye kullanılmasını düzenleyen Rekabet Kanunu m. 6 hükmünün sözleşmeye uygulanmasına engel teşkil etmez.⁵⁵⁷

Hâkim durum, pazardaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleyebilme gücü şeklinde tanımlanır.⁵⁵⁸

Hâkim duruma sahip teşebbüslerin pazardaki rekabeti olumsuz etkileyecek biçimde hâkim durumunu kötüye kullanması yasaklanmıştır.⁵⁵⁹ Bu noktada hâkim durumdaki teşebbüslerin eylemleri ile rekabetin kısıtlanmasına yol açmama şeklinde özel bir sorumluluğunun bulunduğu ifade edilebilir.⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Birleşme ve Devralmalar Tebliği, m.2/1; Birleşme ve Devralmalar Tebliği, m. 5/3; KATZ, SHELANSKI, s. 5; Rekabet Kurulu Kararı, D. 2012-4-349, K. 13-09/119-65, T. 06.02.2013 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. 2017-3-40, K. 17-23/370-161, T. 19.07.2017 (www.rekabet.gov.tr); Rekabet Kurulu Kararı, D. D2/1/A.F.K.-01/3, K. 01-25/246-68, T. 29.05.2001 (www.rekabet.gov.tr); WINZER, Rn. 463, 554

Ortak girişimlere birleşme devralmanın uygulanabilmesi için ortak girişimlerin tam işlevselliğe sahip olması gerekmektedir. Tam işlevselliğin şartları ise bağımsız faaliyet kabiliyeti için gerekli sermaye, ana şirketin bir uzvu gibi çalışmanın ötesine geçme, satış ve satın almada ana şirketlerden bağımsız olunması ve kalıcı olarak faaliyet göstermektir. Birleşme ve Devralma Kılavuzu, s. 16-19.

⁵⁵⁷ Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 2/1; Ar-Ge Muafiyeti Tebliği, m. 13/1.

⁵⁵⁸ Hakim Durum Kılavuzu, s. 2; Rekabet Kanunu, m. 3.

⁵⁵⁹ Rekabet Kanunu, m. 6.

⁵⁶⁰ Hakim Durum Kılavuzu, s. 1.

Pazar payı, hâkim durum bakımından kesin bir kıstas sayılmamakla birlikte, genellikle %40'ın altında pazar payı olan teşebbüslerin eylemleri şüpheli bir durum olmadıkça detaylı şekilde incelenmez.⁵⁶¹ Pazar payı yüksek olan teşebbüs, diğer teşebbüslere kıyasla pazardaki rekabet şartlarını daha kolay etkileyebilir.⁵⁶²

Teşebbüsün piyasada hâkim durumda olması, tek başına rekabete aykırılık teşkil etmez. Rekabete aykırılığın söz konusu olabilmesi için, sahip olunana hâkim durumun kötüye kullanılması gerekir.

Hâkim durumun kötüye kullanılma halleri, dışlayıcı, sömürücü ve ayrımcı olmak üzere üçe ayrılır.⁵⁶³ Dışlama faaliyeti, piyasadaki rakip teşebbüslerin arz kaynaklarına veya pazara ulaşımının zorlaştırılmasıdır. Dışlayıcı davranışlarla ilgili olarak, hâkim durumdaki teşebbüsün davranışının, rekabet karşıtı piyasa kapamaya yol açıp açmadığı incelenir. Piyasanın rakip teşebbüslere fiilen kapanması zorunlu değildir. Piyasanın rakiplere kapanma tehlikesinin oluşması da, hâkim teşebbüsçe dışlama faaliyetinde bulunulduğu anlamına gelir.⁵⁶⁴

Hâkim durumun kötüye kullanılması hallerine; rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, pazara yeni girmek isteyen teşebbüslerin engellenmesi, bir mal ile birlikte başka bir malın da alımının şart koşulması, yüksek satış fiyatı uygulaması ve üçüncü kişilerle sözleşme ilişkisine girilmemesi örnek verilebilir.⁵⁶⁵

Üçüncü kişilere ayrımcılık yapıldığı ya da lisanslarla ilgili olmayan ağır yan yükümlülüklerin öngörüldüğü hallerde de hâkim durumun kötüye kullanılması söz konusudur.⁵⁶⁶ Ayrıca, tüketicinin zararına olacak şekilde üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmelerin sınırlanması, hâkim durumun kötüye kullanıldığı şeklinde

⁵⁶¹ Hakim Durum Kılavuzu, s. 3.

⁵⁶² “Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması”, Rekabet Sözlüğü, s. 49.

⁵⁶³ Hakim Durum Kılavuzu, s. 1.

⁵⁶⁴ Hakim Durum Kılavuzu, s. 5.

⁵⁶⁵ Hakim Durum Kılavuzu, s. 7-8 ; “Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması”, Rekabet Sözlüğü, s. 49; SONGUR, s. 43; Sülün GÜÇER, Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Çerçevesinde Sınai Mülkiyet Hakları, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 113 vd.

⁵⁶⁶ SONGUR, s. 43.

değerlendirilmiştir.⁵⁶⁷ Özellikle teknik gelişmelerin sınırlanması, Ar-Ge sözleşmesi bakımından yapılacak değerlendirmelerde ayrı bir önemi haizdir.

Ar-Ge faaliyeti, doğası gereği beraberinde teknik gelişmeyi getirir. Teknik gelişme, tarafların asıl amacı olmasa dahi, sözleşme konusu ürün elde edilirken teknik gelişme kendiliğinden ortaya çıkar. Bu çerçevede, tarafların Ar-Ge'ye devam etme hakkının ortadan kaldırılması ya da ürüne ilişkin geliştirme lisansını başkalarıyla paylaşmama noktasında getirilen sınırlamalar, rekabete aykırılık teşkil eder. Çünkü bu hallerde, tüketicilerin menfaatinin yoğunlaştığı alan ortadan kalkmakta ve ürünün teknolojik ilerlemesine ket vurulmaktadır. Bu çerçevede örneğin, hâkim duruma sahip Ar-Ge sözleşmesi taraflarının, yirmi yıl süreyle Ar-Ge ürününün geliştirilmesini yasaklaması halinde, açık bir rekabet ihlali söz konusu olur.

⁵⁶⁷ Rekabet Kanunu, m. 6/I-e.

3. BÖLÜM: ÇALIŞAN BULUŞLARI BAKIMINDAN ÖZELLİK ARZ EDEN HUSUSLAR

Elde edilecek buluşlar üzerinde hak sahibi olma arzusu, tarafların sözleşme ilişkisine girmesinde önemli rol oynar.⁵⁶⁸ Bu sebeple, gerçek kişi mucit sayılan çalışanların buluş üzerinde kanundan doğan hak sahipliği, Ar-Ge sözleşmesi taraflarının dikkate alması gereken bir husustur.

SMK ve Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik,⁵⁶⁹ (“Çalışan Buluşları Yönetmeliği”) çalışanların mucitlik haklarıyla ilgili önemli hükümler içerir. Yukarıda zikretmiş olduğumuz iki düzenlemenin çalışan buluşları konusunda temel mevzuat olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Çalışan buluşu kavramı, çalışan tarafından gerçekleştirilen patent veya faydalı modelle korunabilir hizmet buluşunu veya serbest buluşu ifade eder.⁵⁷⁰ Hizmet buluşu, çalışanın bir özel işletme veya kamu idaresinde yükümlü olduğu faaliyet gereği gerçekleştirdiği veya işyerinin faaliyet gösterdiği alanlar içinde, büyük ölçüde işletme veya kamu idaresinin deneyim ve çalışmalarına dayanarak iş ilişkisi sırasında yaptığı buluştur.⁵⁷¹ Serbest buluş ise, hizmet buluşu dışında kalan buluştur.⁵⁷²

Bir buluşun hizmet buluşu sayılabilmesi için belirli ön şartlar aranır.⁵⁷³ İlk olarak, çalışan ile işveren arasında bağımlılık ilişkisi bulunmalıdır.⁵⁷⁴ Bu konuda çalışanın ücretli

⁵⁶⁸ WINZER, Rn. 158.

⁵⁶⁹ 29 Eylül 2017 tarih ve 30195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik.

⁵⁷⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 4/1-c.

⁵⁷¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 4/1-ç; SMK, m. 113/1.

⁵⁷² Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 4/1-ğ; SMK, m. 113/2.

⁵⁷³ FSEK, m. 18.

⁵⁷⁴ Artür KARADEMİR, "Çalışanların Yaratdığı Eserler Üzerinde Fikri Hakların Kullanılması", Terazi Hukuk Dergisi, 2017, Cilt. 12, Sayı. 128, s. 124; ATEŞ, Eser Sahipliği, s. 402; ÖZ, s. 12.

çalışması gibi bir zorunluluk bulunmayıp, ücretsiz çalışan stajyerlerin buluşları da hizmet buluşu kapsamında değerlendirilir.⁵⁷⁵ Memur olmayan veya iş ya da hizmet sözleşmesi kapsamında çalışmayan, örneğin eser ya da vekâlet sözleşmesine dayalı iş gören kişilerin bağımlı olmadıkları kabul edilir.⁵⁷⁶

Bağımlılık unsurundan sonra bakılan şartlar; buluşun çalışanın yükümlü olduğu faaliyet gereği, iş ilişkisi devam ederken ve işyerine ait deneyim ve çalışmalar sayesinde meydana gelmesidir.⁵⁷⁷ Eserin çalışanın görevi ile ilgili olması bekleniyor olsa da, ortaya çıkan eserin verilen görev sonucunda çıkması yeterli görülüp, özel olarak ortaya çıkan eserin tüm özellikleriyle önceden talep edilmiş olması gibi bir şart aranmaz.⁵⁷⁸

Hizmet buluşu, kendi arasında üç gruba ayrılır. Bu sınıflandırmada dikkat edilen hususlar; çalışanın şirketteki görevi, şirketin buluşun ortaya çıkışına sunduğu katkı ve çalışanın buluşu hangi şartlar altında ortaya çıkardığıdır. Şirketin buluşa katkısı, genellikle çalışana sunulan finansman, laboratuvar veya patent desteği gibi maddi unsurlardan oluşur. Şirketin ilgili buluşun elde edilmesi sürecine sunmuş olduğu katkı nispetinde; buluş üzerindeki hakları artış gösterir.

Şirketin payının düşük olması gerektiği düşünülen ilk gruptaki buluşlar; çalışanın doğrudan görev tanımına girmeyen, kendi çabasının ön planda olduğu ve şirketin buluşa katkısının olmadığı buluşlardır.⁵⁷⁹ Örneğin, Ar-Ge projesinde temizlik görevlisi olarak görevlendirilen çalışanın, işyeri kütüphanesinde yer alan eserleri okuyup Ar-Ge laboratuvarında ortaya çıkardığı buluş, ilk kategori içerisinde değerlendirilir.

İkinci gruptaki buluşlar; doğrudan çalışana verilmiş görev sonucu olmayan, ancak şirketin işleyişi gereği çalışanın kendi kendine görev edindiği veya şirketin buluşa katkısının olduğu buluşlardır.⁵⁸⁰ Örneğin, Ar-Ge projesinde yazılım mühendisi olarak

⁵⁷⁵ Engin ERDİL, Fikri Mülkiyet Hukuku: Ders Kitabı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 197

⁵⁷⁶ ÖZ, s. 12.

Aksi görüşler de mevcuttur. KARADEMİR, s. 125.

⁵⁷⁷ ÖZ, s. 13; Talat CANPOLAT, İşçi Buluşları, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2007, s. 96 vd.

⁵⁷⁸ KARADEMİR, s. 126; ÖZ, s. 13.

⁵⁷⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 20/1-a.

⁵⁸⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 20/1-b.

görevlendirilen çalışanın, Ar-Ge sürecinde ürünün mekaniği üzerine ortaya çıkardığı buluş, ikinci kategori içerisinde değerlendirilir.

Şirketin payının yüksek olması gerektiği düşünülen üçüncü gruptaki buluşlar ise, doğrudan çalışana verilen görev sonucu ve şirketin katkısıyla elde edilen buluşlardır.⁵⁸¹ Örneğin, Ar-Ge projesinde makine mühendisi olarak görevlendirilen çalışanın, Ar-Ge sürecinde ürünün mekaniği üzerine ortaya çıkardığı buluş, üçüncü kategori içerisinde yer alır.

Çalışanların hak sahipliğinin teorik alt yapısını oluşturan yaratıcılık prensibine göre, buluş üzerindeki hak sahibi, o buluşun ortaya çıkarılmasında pay sahibi gerçek kişidir.⁵⁸² Birden fazla kişinin katkı sunması halinde ise, ortak buluş söz konusu olup her bir mucit katkıları oranında bu hakka sahip olur.⁵⁸³

Fikri faaliyette bulunabileceklerin sadece gerçek kişiler olabileceğinden hareketle, buluşların elde edilmesi sürecine sadece gerçek kişiler katkı sunabilir.⁵⁸⁴

⁵⁸¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 20/1-c.

⁵⁸² ATEŞ, Eser Sahipliği, s. 33; EGLI, s. 995; ERDİL, s. 195; Gürhan Sefa DOĞRUL, Mimarın Telif Hakkı, Cem Veb Ofset, Ankara, 2013, s. 117; KARADEMİR, s. 120; MORDINI, BÜRGE, s. 6.

⁵⁸³ ATEŞ, Eser Sahipliği, s. 204 vd.; AYİTER, Fikir ve Sanat Ürünleri, s. 92 vd.; Cyrill RIEDER, “Wem gehört die Hochschulerfindung? Ein Diskussionsbeitrag zum Urteil “Fixateur intern” des Bundespatentgerichts vom 28. März 2012”, Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht (sic!), 2012, s. 529; DOĞRUL, s. 129; EGLI, s. 995; EREL, s. 89 vd.; FRÖHLICH-BLEUER, s. 225; FSEK, m. 10; MORDINI, BÜRGE, s. 6; TAKEI, s. 432

Bir buluşun ortak buluş sayılabilmesi için birden çok kişinin sürece fikri katkı sunması gerekmektedir. Ayrıca sunulan bu katkıların yaratıcı nitelikte ve buluşun ortaya çıkışında önemsiz sayılamayacak bir etkiye sahip olması da gerekir. Tarafların sunmuş olduğu katkının aynı değere sahip olması gibi bir şart ise aranmamaktadır. FSEK, m. 10/III

Ortak buluşun kabul edilmesi için tarafların aynı mekân ve zaman dilimi içerisinde çalışmalarını gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Burada önemli olan yapılan katkılar ile buluşun ortaya çıkması arasında illiyet bağının mevcudiyetidir.

Ortak buluşun söz konusu olduğu hallerde, buluşa ilişkin hakların ortadan kaldırılması için oybirliği gerekirken, hakların devri ya da üçüncü kişilere kullanılması noktasında oybirliği gerekmediği düşünülmektedir. EGLI, s. 995; TAKEI, s.435.

⁵⁸⁴ MORDINI, BÜRGE, s. 6.

Ancak, tüzel kişilerin mucit olamayacağı düşünülmeyle birlikte, buluşlar üzerinde hak sahibi olabileceği kabul edilir.⁵⁸⁵ Tüzel kişilerin buluş üzerinde hak sahibi olması ise, genellikle sözleşme ilişkisine dayanır.

Yaratıcılık prensibi çerçevesinde, Ar-Ge faaliyetinde görev alan kişiler, araştırma sonucunda patent gibi ekonomik değeri olan bir neticeye ulaşılması halinde bu değerini bir kısmını talep etme imkânına sahiptir.⁵⁸⁶ Çalışanların ortaya çıkan ürün üzerinde hak iddia etmesi Ar-Ge sözleşmesi tarafı şirketlerin çoğu zaman isteyeceği bir durum değildir. Bu noktada ifade edilebilir ki, projede görevlendirilen çalışanlardan alınacak taahhüt beyanları ile bu sorun çözülebilir.⁵⁸⁷ Hukuki risklerin önlenmemesi ihtimalinde büyük ekonomik değeri haiz patent haklarına sürpriz ortaklar dâhil olabilir. Patent üzerindeki hak sahipliği bir yana, çalışanların hak sahipliği, patentin kullanılması sürecinde yönetim eksikliğinden kaynaklı büyük sorunlara sebep olabilir. Bu konuda önceden alınan tedbir ve taahhütler sayesinde sözleşme tarafı işverenlerin Ar-Ge ürünü üzerindeki tasarruf hakları sınırlandırılmamış olur ve Ar-Ge projesinden beklenen menfaatler elde edilebilir.⁵⁸⁸

3.1. SMK VE ÇALIŞAN BULUŞLARI YÖNETMELİĞİ

3.1.1. Buluşun Bildirilmesi Yükümlülüğü

Buluşun işverenin faaliyet alanında olmadığı ve olmayacağına bariz olduğu haller haricinde, buluşunun ortaya çıkması halinde çalışanın ilgili buluşu derhal ve yazılı olarak işverene bildirme yükümlülüğü vardır.⁵⁸⁹ Bu bakımdan, Ar-Ge projesinde görevli çalışanların Ar-Ge faaliyetiyle ilgili buluşları kendi işverenlerine derhal bildirmesi gerekir.

Çalışanın bildirim yükümlülüğündeki tek istisna, buluşun hem hizmet buluşu olarak değerlendirilememesi hem de tarafların sözleşme ilişkisi kapsamında ileride

⁵⁸⁵ ATEŞ, Eser Sahipliği, s. 33; DOĞRUL, s. 118 vd.; KARADEMİR, s. 121.

⁵⁸⁶ Altyapı Destek Kanunu, m. 17/4; ERBAY, s. 144-145; FRÖHLICH-BLEUER, s. 218.

⁵⁸⁷ EGLI, s. 995; SMIELICK, Rn. 46 vd.; WINZER, Rn. 159, 171.

⁵⁸⁸ WINZER, Rn. 170.

⁵⁸⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 5/1; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 5/6; SMK, m. 114/1; SMK, m. 119.

planladıkları faaliyetler ile ilgisinin bulunmamasıdır. Örneğin, işyerinin imkânlarından faydalanmaksızın kendi başına bina yalıtımı alanında bir buluşa imza atan çalışan, araç fren mekanizması alanında Ar-Ge projesinde görevlendirilmişse buluşuyla ilgili işverenine bildirimde bulunmak zorunda değildir.

Taraflar, Ar-Ge faaliyetlerine girişirken dahi ne ile karşılaşacaklarını tam olarak tespit edemez. Tahmin edilemezliğin doğal bir yansıması olarak, elde edilen ürünün niteliklerine göre kullanım planları değiştirilebilir. Örneğin, Ar-Ge faaliyeti esnasında petrole çalışması planlanan bir aracın uranyumla daha verimli çalıştırılabildiği keşfedilebilir. Böylece tarafların petrole çalışan bir araç üretme amacı, uranyumla çalışan araç üretme arzusuna dönüşebilir.

Bildirim yükümlülüğü ile ilgili istisnai hallerin Ar-Ge projelerinde ortaya çıkan buluşlar bakımından dar yorumlanması gerekir. Buluşla ilgili olarak faaliyete girilip girilmeyeceğine dair şirketin bizzat karar vermesi daha uygun olacağından, çalışanın kural olarak her türlü buluşu şirkete bildirme yükümlülüğü vardır. Örneğin, uranyumun yakıt olarak kullanılmasıyla ilgili bir buluşa imza atan çalışanın, sözleşmenin amacının petrole çalışan araç üretimi olmasından hareketle buluşunu işverenine bildirmekten kaçınması mümkün değildir. Çalışanın bildirim yükümlülüğünü yerine getirmediği hallerde, işverenin bu sebeple uğramış olduğu zararlardan sorumluluğu vardır.⁵⁹⁰

3.1.1.1. İşverenin Buluş Üzerinde Hak Sahipliği Tesis Etmek İstemesi

İşverenin, hizmet buluşları üzerinde tam veya kısmi hak tesis etme imkânı vardır.⁵⁹¹ Buluş üzerinde hak tesis etmek isteyen işveren, buluşun elde edilmesine katkı sunan çalışana bildirimde bulunmalıdır.⁵⁹² İşverenin bildirim yapmaması veya olumsuz bildirimde bulunması halinde, hizmet buluşu serbest buluş niteliği kazanır. Böylece, çalışan, buluş üzerinde serbestçe tasarrufta bulunma imkânına kavuşur.⁵⁹³

⁵⁹⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 5/7.

⁵⁹¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 6/1; EGLI, s. 995; MORDINI, BÜRGE, s. 6; SMK, m. 115/1.

⁵⁹² Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 7/1; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 8/1; SARI, s. 110-111.

⁵⁹³ SMK, m. 115/1; SMK, m. 115/12.

İşverenin buluşla ilgili hak talebinin karşılığında çalışan, şirketten bedel talebinde bulunabilir.⁵⁹⁴ Tam hak talebinin söz konusu olduğu hallerde, çalışan tarafından istenen bedelden ayrıca işverenin çalışanına teşvik ödemesinde bulunması gerekir.⁵⁹⁵ Kısmi hak talebinde ise, teşvik ödemesi zorunlu değildir. Ancak, çalışanın işverenin kısmi hakkını tam hakka çevirmesini ya da tamamen ortadan kaldırmasını talep etme hakkı vardır.⁵⁹⁶ İşverenin kullanma hakkı ortadan kalktığında, buluşun işverenle olan ilişkisi kesilmiş olur. Bu sebeple, işverenin faaliyetleriyle ilgili büyük öneme sahip buluşlar hakkında kısmi talepte bulunması, ticari geleceğini tehlikeye sokabilir. Buluşun işveren açısından stratejik önemi dikkatlice ortaya konulmalı ve şartlar uygunsa yüksek kıymeti haiz buluşlarla ilgili tam hak talebinde bulunulmalıdır.

3.1.1.2.Çalışan Buluşları Hükümlerinin Emredici Nitelikte Kabul Edilmesi

İşverenin Ar-Ge projesindeki çalışanlarıyla yapacağı sözleşmedeki hükümler, ancak çalışan lehine oldukları ölçüde uygulanabilir.⁵⁹⁷ Çalışan buluşları hakkındaki SMK hükümleri emredici nitelikte kabul edildiğinden, çalışanın aleyhine sözleşme hükümleri tesis etmek imkân dâhilinde değildir. Çalışanın menfaatine aykırı hükümler tesis edilmesi halinde, emredici hükümlere aykırılığın yaptırımını butlan olur.

Tarafların sözleşme yapma özgürlüğünün, hizmet buluşlarında patent başvurusundan, serbest buluşlarda ise çalışanın yapmış olduğu bildirimden sonra başladığı kabul edilir.⁵⁹⁸ Diğer bir söyleyişle ancak sözleşme özgürlüğünün söz konusu olduğu zaman diliminde, tarafların çalışan aleyhine hükümler ihdas etmesi mümkündür.

Örneğin, Ar-Ge projesinin başlangıcında çalışanlardan buluş üzerindeki mucitlik hakları ile ilgili feragat beyanı almak ya da bu çerçevede bir sözleşme yapmak imkân dâhilinde değildir. Feragat beyanı alınsa dahi, bir anlam ifade etmeyecektir. Çalışanlardan alınması gereken feragat beyanı, hizmet buluşlarında patent başvurusundan, serbest buluşlarda ise çalışanın bildiriminden sonra olmalıdır.

⁵⁹⁴ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 7/2; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 8/2; SMK, m. 115/6.

⁵⁹⁵ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 7/2.

⁵⁹⁶ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 8/3; SMK, m. 115/3.

⁵⁹⁷ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 25/1; SMK, m. 117/1.

⁵⁹⁸ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 25/2; SMK, m. 117/1.

3.1.1.3.Çalışanlar ile Yapılan Sözleşmelerin Hakkaniyete Uygun Olması Şartı

SMK ve Çalışan Buluşları Yönetmeliği hükümleri uyarınca işveren, çalışanlarıyla arasında Ar-Ge ürünü üzerinde hak talebinde bulunmayacaklarına ilişkin sözleşme yapabilir. Ancak, öngörülen bedelin çok düşük olması gibi sözleşmede açıkça hakkaniyete aykırılık varsa sözleşme, geçersiz sayılır.⁵⁹⁹ Bu sayede, kanunun dolaşılması suretiyle çalışanların hukuki haklarının ortadan kaldırılmasının önüne geçilmek istenmiştir.

Hakkaniyete aykırılığın belirlenmesinde temel alınacak hukuki düzenleme, TMK m. 2 dürüstlük kuralıdır. Ancak, bu noktada ifade etmek gerekir ki, hakkaniyetin sağlanması için çalışan ile işverenin elde edilen buluş üzerindeki hakları eşit biçimde paylaşması gerekmez. Örneğin, buluşun piyasa değerinin 100 bin TL olduğu bir durumda şirket, feragat beyanında bulunması için çalışanına 10 bin TL ödeyebilir. İşverenin mutlaka 50 bin TL ya da ona yakın bir miktar ödemesi gerekmez. Ödenecek miktarın belirlenmesinde, çalışanın işverenin şirketi olmaksızın elde edilen buluşu kendi başına değerlendirme imkânının olup olmadığına bakılmalıdır.

3.1.1.4.Çalışan Buluşları ile İlgili Uyuşmazlıkların Tahkimde Görülmesi

Çalışan ile işveren arasında buluşla ilgili çıkan uyuşmazlıklar, tahkim yargılamasında incelenecektir. Ücret hakkındaki uyuşmazlıklar da aynı şekilde tahkimde görülür. Tahkim yargılaması için taraflar arasında yazılı bir tahkim sözleşmesi ya da şartı aranmaz. Hakem mahkemesinin yetkisi, doğrudan kanundan doğar.⁶⁰⁰

Bu noktada önemle ifade etmek gerekir ki, taraflar arasında tahkim sözleşmesi yapılmamış dahi olsa, mahkemede açılacak davada tahkim ilk itirazında bulunulacağı/bulunulabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

⁵⁹⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 26/1; SMK, m. 117/2.

⁶⁰⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 11/2; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 24; SMK, m. 115/11.

3.2. ÜNİVERSİTENİN VE ÇALIŞANLARININ AR-GE ÜRÜNÜ ÜZERİNDEKİ HAK SAHİPLİĞİ

Üniversiteler ile endüstri arasındaki işbirliği, gün geçtikçe artmaktadır. Teknoloji yoğun sektörlerde faaliyet gösteren şirketler, emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren şirketlere nazaran üniversitelerle daha sık işbirliğine girer.⁶⁰¹ Ar-Ge işbirlikleri, üniversitelerle yapılan en temel işbirliklerinden biridir. Ar-Ge sözleşmesiyle birlikte, üniversitelerdeki araştırma faaliyeti özel sektör tarafından finanse edilir.⁶⁰²

Üniversite çalışanlarının buluşları, SMK'da özel olarak düzenlenmiştir.⁶⁰³ Söz konusu düzenleme, sadece üniversite çalışanları bakımından geçerlidir. Onun ötesinde, devlet desteğine sahip Ar-Ge kurumlarının çalışanları bakımından geçerli değildir.⁶⁰⁴ Hizmet buluşları ve serbest buluşlar üzerine yukarıda işveren açısından bahsetmiş olduğumuz hususlar, üniversiteler bakımından da geçerlidir. Hizmet buluşları üzerinde hak talep edilebilir. Ancak, serbest buluşlar söz konusu olduğunda, üniversitenin buluş üzerinde hak talep etmesi mümkün değildir.⁶⁰⁵

Üniversite çalışanları, meslekleri gereği araştırma özgürlüğüne sahiptir. Diğer bir söyleyişle, bilimsel araştırma faaliyetinde bulunurken, herhangi bir talimata uyma yükümlülükleri yoktur. Örneğin, bir profesör, dilediği alanda bilimsel araştırmada bulunabilir. Bu sebeple, pratikte üniversitede görevli araştırmacıların hiçbir konuda araştırma yapmaya zorlanamayacağı ifade edilebilir. Bu durum, özel sektörde faaliyet

⁶⁰¹ Jaider VEGA-JURADO, Sean KASK, Liney MANJARRÉS-HENRÍQUEZ, "University Industry Links and Product Innovation: Cooperate or Contract?", *Journal of Technology Management & Innovation*, 2017, Cilt. 12, Sayı. 3, s. 1; Joshua M. PEARCE, "Sponsored Libre Research Agreements to Create Free and Open Source Software and Hardware", *Inventions*, 2018, Cilt. 3, Sayı. 3, s. 45; Tzy-Wen TANG, *Knowledge Transfer Mechanisms of University-Industry Collaboration: An Empirical Analysis of the Biotechnology Industry*, The University of Edinburgh, Doctoral Thesis, 2011, s. 10.

⁶⁰² RIEDER, s. 529; ⁶⁰² Robert M. YEH, "The Public Paid for the Invention: Who Owns It?", *Berkeley Technology Law Journal*, 2012, Cilt. 27, s. 453-454.

⁶⁰³ SMK, m. 121.

⁶⁰⁴ WINZER, Rn. 956.

⁶⁰⁵ RIEDER, s. 530; WINZER, Rn. 965.

gösteren işletmelerden farklılık arz eder. İş akdinde çalışan, kural olarak işverenin talimatları ile bağlıdır.

Çalışanların bir konuda araştırma faaliyetinde bulunmaya zorlanamaması, onlara görev verilmesini de zorlaştırır. Ortada bir görevlendirmenin olmadığı ve serbest araştırma faaliyetinin söz konusu olduğu hallerde, ortaya çıkan buluşu hizmet buluşu olarak nitelendirilmek kolay değildir.⁶⁰⁶

Araştırma özgürlüğü kapsamında çalışanlar, araştırmalarını kendilerine tahsis edilen alanlarla sınırlı olarak yapmak zorunda olmayıp, yeri geldiğinde evlerinde dahi çalışabilir.⁶⁰⁷ Ancak, bu yaklaşım, üniversite ile çalışan icadı arasında bir bağlantı olmadığı sonucunu doğurmamalıdır. Araştırma özgürlüğü, mutlak bir özgürlük şeklinde algılanmamalı ve çalışanın faaliyetleri dürüstlük kuralları çerçevesinde incelenmelidir. Örneğin, çalışana ek bir takım prim ya da ödemelerin sunulduğu hallerde Ar-Ge projesinde görevlendirmenin olmadığını söylemek mümkün değildir. Aksi halde, üniversite çalışanlarının katkı sunduğu tüm buluşların serbest buluş olarak değerlendirilmesi gerekir ki, bu durumda hukuken istenen amaç, sürekli kullanmaya müsait bir bahane ile baltalanmış olur.

Yapılan acıkmalar ışığında ve SMK sistematigi çerçevesinde üniversitelerde elde edilen buluşların, kural olarak hizmet buluşu olarak değerlendirilmesi gerekir. Aynı diğer işverenlerde olduğu gibi, buluşun serbest buluş olup olmadığı noktasında üniversitenin inceleme hakkı vardır. Üniversitenin yapacağı yanlış değerlendirmelere karşı çalışanın itiraz hakkı olduğundan, ortaya çıkan zararın giderilmesi mümkündür.

Üniversiteye yapılan bildirimden ardından, buluşun gerçekte hizmet buluşu mu yoksa serbest buluş mu olduğu ortaya konulmalıdır. Değerlendirme yapılırken özellikle çalışanlardan alınan feragat beyanlarıyla Ar-Ge sözleşmesi birlikte incelenmelidir. Örneğin, sözleşmeye “araştırma” gibi genel bir ifadenin yerleştirilmesi, tüm buluşları

⁶⁰⁶ RIEDER, s. 530-531; SMIELICK, Rn. 152

Bir görüş fikrini bağımsızca ifade etme yetkisine sahip kişilerce meydana getirilen eserler üzerindeki hakların kanun gereği işveren tarafından değil bizzat çalışan tarafından kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak talimatla bağlı olmayan üniversite çalışanlarının fikri ürünleri üzerinde üniversitenin hak sahibi olamayacağı ifade edilmektedir. KARADEMİR, s. 128.

⁶⁰⁷ RIEDER, s. 531.

hizmet buluşu olarak değerlendirmeye yetmez.⁶⁰⁸ Çünkü üniversite çalışanlarının asli görevi, zaten araştırma faaliyetinde bulunmaktadır. Verilen görev, tüm ayrıntılarıyla olmasa dahi, diğer araştırma faaliyetinden ayırt edilebilir olmalıdır. Örneğin, sözleşmede ortak fren sistemi geliştirmenin amaçlandığının belirtilmesi, çalışanların ortak fren sistemi geliştirmek üzere görevlendirildiği anlamına gelir.

Buluşun hizmet buluşu olduğunu iddia eden üniversitenin ispat etmesi gereken husus, çalışanın buluşun icadı sürecinde üniversitede çalıştığını ve üniversitenin imkânlarını kullandığıdır.⁶⁰⁹ Buluşun üniversitenin imkânları kullanılarak elde edildiği sonucuna varmak noktasında ihtiyatlı davranılmalıdır. Üniversitenin imkânlarının buluşun elde edilmesine sunduğu katkının önemli ölçüde olması gerekir. Örneğin, bir profesörün sırf üniversitedeki odasını kullanması dolayısıyla elde etmiş olduğu buluşun hizmet buluşu olduğunu savunmak isabetli olmaz.

Buluşun hizmet buluşu olduğu sonucuna varmak için, üniversite imkânlarının ne derece kullanıldığına bakılmalıdır.⁶¹⁰ Buluşun üniversitenin genel çalışma alanları ile örtüşüyor olması, buluşun hizmet buluşu sayılması için tek başına yeterli değildir. Çalışanın bizzat buluşunu üniversitedeki çalışma saatlerinde ve üniversiteye ait maddi olanakları kullanmak suretiyle elde etmesi gerekir.⁶¹¹ Örneğin, üniversiteye ait Ar-Ge laboratuvarının kullanılmasıyla elde edilen buluşlar, kural olarak hizmet buluşu kabul edilir.

3.2.1. SMK ve Çalışan Buluşları Yönetmeliği

3.2.1.1. Üniversitede Elde Edilen Buluşlarının Kapsamı

Buluşun üniversitede elde edilen buluşlardan sayılabilmesi için, ilk olarak buluşa vücut veren Ar-Ge faaliyeti, üniversite çatısı altında gerçekleşmelidir.⁶¹² Ancak, bu şart, Ar-Ge faaliyetinin üniversitenin fiziki mekânlarıyla sınırlı şekilde yapılmasını zorunlu

⁶⁰⁸ DIENERS, MILBRADT, Rn. 27.

⁶⁰⁹ Bundespatentgericht, Urteil vom 28. März 2012, O2012_010 (Swisslex); EGLI, s. 995; RIEDER, s. 532.

⁶¹⁰ DIENERS, MILBRADT, Rn. 30.

⁶¹¹ RIEDER, s. 530.

⁶¹² Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 28/1; SMK, m. 121/1.

kılmaz. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Ar-Ge faaliyeti ile üniversite arasındaki bağın mevcudiyetidir. Aradaki ilişki devam ettiği müddetçe, gerek üniversite dışında saha araştırmaları, gerekse özel laboratuvarlarda araştırma faaliyetinde bulunulabilir. Örneğin, üniversite çalışanları, Ar-Ge faaliyetlerinin bir kısmını üçüncü bir kişinin laboratuvarında gerçekleştirebilir.

İkinci olarak, üniversite çalışanın ya ilgili üniversitede edinmiş olduğu deneyim ve çalışmalarına dayanarak ya da üniversiteye ait maddi olanakları kullanarak buluşu elde etmesi gerekir.⁶¹³ Üniversitede edinilen deneyim ve çalışmalar ifadesi dar yorumlanmalıdır. İfadeden çalışanın üniversitede özel olarak görevlendirildiği çalışmalar anlaşılmalıdır. Aksi halde geniş yorum yapıldığında, çalışanın elde ettiği tüm buluşların mesleki deneyim ve çalışmalara dayanarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşılır. Bu sonuç ise, hakkaniyete uygun olmaz. Örneğin, Ar-Ge projesinde görevlendirilen bir çalışanın elde etmiş olduğu buluşun üniversitede elde edildiği kabul edilmelidir. Buna karşın, üniversite tarafından herhangi bir görevlendirmesi olmayan çalışanın, hizmet akdi çerçevesinde bir başka şirketin laboratuvarında yapmış olduğu Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde etmiş olduğu buluşun üniversitede elde edildiği söylenemez. Çalışanın üniversite çalışanı olması sonucu değiştirmez. Buluşun üniversiteye ait maddi olanaklar kullanılarak elde edildiği sonucuna ulaşabilmek için, üniversitenin imkânlarının buluşun elde edilmesine sunduğu katkının önemli ölçüde olması gerekir.⁶¹⁴

Son olarak, Ar-Ge faaliyetinde çalışan kişinin üniversitede öğretim üyesi, araştırma görevlisi, öğrenci ya da stajyer olması şartı aranır.⁶¹⁵ Bu grup dışında kalan kişilerin buluşları, buluş üniversitede gerçekleşse dahi, şirket çalışanlarınınkine benzer hükümlere tabi olur. Örneğin, üniversite istihdam edilen teknik destek çalışanlarının elde etmiş olduğu buluşlarla ilgili üniversite çalışanları hakkındaki SMK hükümleri uygulanmaz.

⁶¹³ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 28/1.

⁶¹⁴ DIENERS, MILBRADT, Rn. 30.

⁶¹⁵ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 28/2.

3.2.1.2. Ar-Ge Sözleşmesinin Birincil Kaynak Kabul Edilmesi

Üniversitelerdeki Ar-Ge faaliyeti, sözleşme ilişkisine dayalı olarak ifa ediliyorsa, elde edilen buluşlarla ilgili sözleşme hükümleri esas alınır.⁶¹⁶ Diğer bir söyleyişle, Ar-Ge sözleşmesine bağlı olarak üniversitede yürütülen Ar-Ge faaliyeti neticesinde ortaya çıkan buluşlarla ilgili SMK hükümlerinden önce sözleşme hükümleri uygulanır. Örneğin, sözleşmede buluşlarla ilgili patent haklarının tamamının şirkete ait olduğu düzenlendiğinde, üniversitenin patent üzerinde kanundan doğan bir hakkı söz konusu olmayacaktır.

Üniversitelerin taraf olmadığı sözleşmelerde çalışan buluşlarına ilişkin hükümler, çalışanın lehine olduğu ölçüde geçerli sayılır. Diğer bir söyleyişle, çalışanların kanundan doğan haklarının sözleşme ile arttırılması mümkün olmakla birlikte, ortadan kaldırılması ya da azaltılması mümkün değildir. Yukarıda açıkladığımız üzere, çalışan buluşları ile ilgili sözleşme serbestisi, hizmet buluşlarında patent başvurusundan, serbest buluşlarda ise çalışanın yapmış olduğu bildirimden sonra başlar.⁶¹⁷

Üniversitelerin taraf olduğu sözleşmelerde, taraflara patentlerle ilgili düzenleme yapma hususunda tam bir sözleşme serbestisi tanınmıştır.⁶¹⁸ Sözleşme serbestisinin sonucu olarak, Ar-Ge projesinin başlangıcında dahi çalışanlardan buluş üzerindeki mucitlik haklarıyla ilgili feragat beyanı almak imkân dâhilindedir. Feragat beyanı alınırken patent başvurusunu ya da çalışanın üniversiteye bildirimde bulunmasını beklemeye gerek yoktur.

3.2.1.3. Buluşun Bildirilmesi Yükümlülüğü

Buluşun elde edilmesi halinde çalışanın ilgili buluşu gecikmeksizin ve yazılı olarak varsa üniversitenin ilgili birimine yoksa rektörlüğe bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.⁶¹⁹ Üniversitedeki ilgili birim, genellikle teknoloji transfer ofisidir.

⁶¹⁶ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 28/3; SMK, m. 121/9.

⁶¹⁷ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 25/2; SMK, m. 117/1.

⁶¹⁸ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 25/1; SMK, m. 117/1.

⁶¹⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 29/1; SMK, m. 121/2.

Üniversite çalışanının kural olarak her türlü buluşu üniversiteye bildirme yükümlülüğü vardır. Çalışan, buluşun serbest buluş niteliğinde olduğunu düşünüyorsa bu durumu üniversiteye ayrıca açıklamalıdır.⁶²⁰

Çalışanın bildirim yükümlülüğünde herhangi bir istisna öngörülmemiştir. Bununla birlikte, buluşu yapanın, buluşun ortaya çıkışını üniversiteye bildirmeksizin buluşun tescili başvurusunda bulunması ihtimali bakımından, ilgili başvurunun başvuru tarihinden itibaren en geç bir ay içerisinde üniversiteye bildirilmesi gerektiği ile ilgili ikinci bir bildirim yükümlülüğü öngörülmüştür.⁶²¹

Buluşun veya tescil başvurusunun üniversiteye bildirilmemesi halinde, üniversitenin bundan dolayı uğramış olduğu zararlar hakkında buluşu yapan çalışanın sorumluluğu vardır.⁶²²

3.2.1.4. Üniversitenin Buluş Üzerinde Hak Sahipliği Tesis Etmek İstemesi

Üniversitenin kendisine bildirilen buluş üzerinde hak talebinde bulunma imkânı vardır. Buluş üzerinde hak tesis etmek isteyen üniversitenin çalışanına bu konuda yazılı bildirimde bulunması gerekir. Bildirim yapılmaması veya olumsuz bildirimde bulunulması halinde ilgili buluş, serbest buluş niteliği kazanır.⁶²³ Diğer bir söyleyişle, buluş niteliği itibariyle hizmet buluşu sayılsa dahi, üniversite hak talep etmez veya yazılı bildirimde bulunmayı ihmal ederse, ilgili üniversite çalışanı, buluş üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir.

Üniversite, hak sahipliği noktasında karar alıp, çalışana yazılı bildirimde bulunursa, buluş üzerindeki tüm haklar üniversiteye geçer. Üniversitenin, diğer işverenlerin aksine buluş üzerinde kısmi hak tesis etme imkânı yoktur.⁶²⁴

Üniversitenin buluş üzerindeki hak talebinde üniversite çalışanı, üniversiteden herhangi bir bedel talep edemez. Diğer çalışanlar ise, işverenlerinden uygun bir bedel

⁶²⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 29/2.

⁶²¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 30/1; SMK, m. 121/2.

⁶²² Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 29/9.

⁶²³ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 31/1.

⁶²⁴ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 8/1; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 31/2.

talep edebilir.⁶²⁵ Ek olarak, üniversitenin çalışanına, teşvik ödemesi yapma yükümlülüğü de yoktur.⁶²⁶

Üniversiteye buluş veya tescil bildiriminde bulunulduğu hallerde, hak talebinde bulunmak isteyen üniversitenin kendisine gelen bildirimden sonra buluşun tescili ile ilgili Türk Patent ve Marka Kurumu'na başvurması gerekir.⁶²⁷

3.2.1.5. Yurtdışı Patentleri ile İlgili Üniversite Çalışanına Hak Tanıma Yükümlülüğü

Buluşun ortaya çıkmasına katkı sunan üniversite çalışanı, yurtdışında patent başvurusunda bulunma talebinde bulunabilir. Üniversite eğer talep edilen ülkede patent başvurusunda bulunmayacaksa, talebiyle ilgili çalışanına yardımcı olmak zorundadır.⁶²⁸ Üniversiteye yüklenen sorumluluk sayesinde buluşla ilgili patentin hiç kullanılmayacak coğrafyalarda dahi işlevselliği sağlanmak istenmiştir. Buluş sahibi çalışana ise bu noktada öncelik tanınmıştır.

Üniversite çalışanına yurtdışı patentleri noktasında öncelik tanıyan hükümler emredici nitelikte kabul edilmediğinden, Ar-Ge sözleşmesinde bu hususun aksi kararlaştırılabilir. Örneğin, yurtdışı patent başvuru haklarının finansmanı üstlenen şirket bünyesinde toplanması imkân dâhilindedir.

3.2.1.6. Üniversite Çalışanının Hizmet Buluşuna İtiraz Hakkı

Üniversite kendisine bildirilen buluşun hizmet buluşu olduğunu kabul edip, çalışana yazılı beyanda bulunduğu buluş üzerinde hak sahibi olur. Buna karşılık, buluşun ortaya çıkmasına katkı sunan üniversite çalışanı, ilgili buluşun esasında serbest buluş sayılması gerektiği gerekçesiyle üniversiteye itirazda bulunabilir.⁶²⁹

⁶²⁵ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 7/2; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 8/2; SMK, m. 115/6; SMK, m. 121/5.

⁶²⁶ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 7/2.

⁶²⁷ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 32/1; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 32/2; SMK, m. 121/3.

⁶²⁸ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 32/5.

⁶²⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 33/1; SMK, m. 121/4.

Çalışanın yapmış olduğu itiraz kabul edilir veya itiraza süresi içerisinde yanıt verilmezse, buluşun serbest buluş niteliğinde kabul edilir.⁶³⁰ Buluşun serbest buluş sayılmasının en önemli sonucu, çalışanın buluş üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmesidir.⁶³¹

3.2.1.7. Buluştan Elde Edilen Gelirin Akıbeti

Buluşun kullanılması ve lisanslanması da dahil olmak üzere tüm kullanım faaliyetleri neticesinde oluşan kazançlar, buluştan elde edilen gelirin kapsamına dâhildir.⁶³² Diğer bir söyleyişle, buluşla ilgili patentin doğrudan pazarlanması şart olmayıp, patente dayalı gerçekleştirilen üretimden elde edilen gelirler de buluştan elde edilmiş sayılır. Ancak, üretim ve pazarlama gibi faaliyetlerde elde edilen gelirin tamamı buluştan elde edilmiş sayılmaz. Çünkü, üretim ve pazarlama faaliyetinde bulunan kişi patent hakkının üzerine kendi emek ve sermayesini ekler. Bu sebeple, patent hakkının elde edilen toplam gelirdeki ağırlığı her bir somut olay bakımından değerlendirilmelidir.

SMK sistematığı içerisinde üniversitenin ya da çalışanlarının buluş üzerindeki pay sahipliği açısından değerlendirmede bulunulmamıştır. Diğer bir söyleyişle, üniversitelerle yapılan Ar-Ge sözleşmesinde elde edilen buluş üzerinde üniversitenin ya da çalışanlarının minimum bir payının olması gerektiği düzenlenmemiştir. Söz konusu susmanın bilinçli olduğu düşünülmektedir. Çünkü, buluştan elde edilen gelirlerin üniversite ile finansmanı üstlenen şirket arasında serbestçe kararlaştırılabilmesi arzulanmıştır.

Buluşun ortaya çıkmasına katkı sunan üniversite çalışanı, üniversitenin buluştan elde etmiş olduğu gelirin en az üçte birini talep etme hakkına sahiptir.⁶³³ Bu noktada ifade etmek gerekir ki, çalışanın kural olarak finansmanı üstlenen şirketin buluş üzerinde elde etmiş olduğu gelirler üzerinde herhangi talebi olmayacaktır.

⁶³⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 33/2.

⁶³¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 33/3.

⁶³² Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 35/1.

⁶³³ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 35/2; SMK, m. 121/8.

3.2.1.8. Uyuşmazlıkların Mahkemede Görülmesi

Üniversite ile çalışanı arasındaki ilişkide, çalışana ödenecek ücret veya ödeme şekli üzerindeki uyuşmazlıklar, diğer işveren çalışanlarından farklı olarak, mahkemede görülür.⁶³⁴ Diğer işveren çalışanlarının taraf olduğu uyuşmazlıklar ise tahkimde görülür.

3.2.2. Üniversitenin Yayın Yapma ve Öğretme Özgürlüğünün Sözleşmede Kararlaştırılan Gizlilik Hükümü Karşısındaki Durumu

Araştırma yapma, yayın yapma ve öğretme hürriyeti, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası⁶³⁵ m. 27, m. 42 ve m. 130'da güvence altına alınmıştır. Üniversite çalışanları, araştırma özgürlüğü kapsamında üniversiteden izin almaksızın üçüncü kişilerle araştırma faaliyeti kapsamında sözleşme akdedebilir. Aynı şekilde, yayın yapma özgürlüğü kapsamında araştırmaları sonucunda elde etmiş oldukları verileri üniversitenin iznine muhtaç olmaksızın yayımlayabilir.⁶³⁶

Yayın yapma özgürlüğü, sadece yayını yapan araştırmacı için değil, aynı zamanda küresel çaptaki saygınlığının artırılması bakımından üniversite için de önem taşır. Ancak ifade etmek gerekir ki, Ar-Ge sonuçlarının piyasadaki diğer aktörlerce bilinir hale gelmesi finanse eden şirketin sahip olduğu rekabet avantajını sona erdirir. Bu konuda üniversite çalışanları ile şirketin menfaati arasında denge kurulmalıdır.⁶³⁷

Üniversitenin yayın yapma menfaatinin finanse eden şirketin fikri ve sınai haklar üzerindeki menfaatinden sonra geldiği noktada tereddüde düşülmemelidir.⁶³⁸ Çünkü

⁶³⁴ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 24/1; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 24/4; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 35/3; SMK, m. 115/11.

⁶³⁵ 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

⁶³⁶ DIENERS, MILBRADT, Rn. 22

Anayasa hükümlerinin, uluslararası normların ve mahkeme içtihatlarının özel hukuk ilişkilerine doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Mesut Serdar ÇEKİN, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Madde 71 Çerçevesinde Tehlike Sorumluluğu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 290-293; Mesut Serdar ÇEKİN, "Uluslararası Normların Özel Hukuka ve Hukuk Metodolojisine Etkisi", İÜHFM, 2016, Cilt. 74, Sayı. 2, s. 648-654.

⁶³⁷ EFFENBERGER, s. 225; EGLI, s. 1004; TAKEI, s. 437; WINZER, Rn. 1126.

⁶³⁸ TAKEI, s. 438; WINZER, Rn. 1168.

tarafların sadakat yükümlülüğü kapsamında birbirini koruma yükümlülüğü vardır. Yayın yapma hakkı, eğer karşı tarafa zarar veriyorsa o halde sınırsız bir biçimde kullanılmamalıdır. Örneğin, buluşun henüz patent elde edilmeden yayınlanması, ilgili buluşun patentlenebilirliğini zora sokar.⁶³⁹

Menfaatler dengesi gözetildiğinde, özellikle ürünün korunması bakımından gerekli patentlerin alınmadığı hallerde çalışanın Ar-Ge sonuçlarını yayınlamayacağı kabul edilmelidir. Öte yandan, patent başvurusunun makul süre içerisinde yapılması gerekir.⁶⁴⁰ Gerekli patentler sağlandıktan sonra, araştırma özgürlüğünün sınırlandırılması gerektirecek meşru bir menfaat kalmaz. Bu sebeple, patent başvurusu yapıldıktan sonra kural olarak yayın yapılabilir.

Yayın yapılması, sözleşmede gizlilik hükmüyle patent başvurusu sonrası için de yasaklanabilir. Ancak, dürüstlük kuralı çerçevesinde yayın yasağının da zamansal bir sınırı olması gerekir.⁶⁴¹ Sınırlama yapmak zor olmakla birlikte, 5 yılın üzerindeki yayın yasakları çok istisnai hallerde geçerli kabul edilir.⁶⁴²

Yayın kanalının ne olduğunun önemi yoktur. Önemli olan husus, bilgilerin aşikâr hale gelmesidir.⁶⁴³ Örneğin, Ar-Ge sonuçları, bilimsel bir makalenin konusunu oluşturabileceği gibi, araştırmacının şahsi bloğunda da yayımlanabilir. Her iki durumda da bilginin aşikâr hale geldiği kabul edilir. Çünkü dileyen herkes yayınlanan sonuçlara erişebilmektedir. Aşikâr bir buluş ise, kural olarak patentlenemez. Özellikle bilimsel makalelerin konusunu oluşturan buluşların, insanlığın ortak malı sayılması dolayısıyla patentlenmesi mümkün değildir. Makalenin ücretli olması yahut belirli üyelerin erişimine özgü yayınlanması, sonucu değiştirmez.

Yapılan yayının sadakat yükümlülüğüne aykırı kabul edilmemesi bakımından dikkat edilmesi gereken ilk husus, yapılan yayının buluşun patentlenebilirliğini olumsuz etkilememesidir. O sebeple, buluş söz konusu olduğunda patent başvurusu yapılmadan

⁶³⁹ DIENERS, MILBRADT, Rn. 23; SMIELICK, Rn. 67, 155; TAKEI, s. 437; WINZER, Rn. 198, 1048.

⁶⁴⁰ SMIELICK, Rn. 67; TAKEI, s. 437-438; WINZER, Rn. 198, 1168.

⁶⁴¹ ERBAY, s. 144; TAKEI, s. 438.

⁶⁴² WINZER, Rn. 1172.

⁶⁴³ TAKEI, s. 437.

yayın yapmak, kural olarak mümkün değildir. İkinci husus ise, şirketin Ar-Ge sonuçları ile elde etmiş olduğu rekabet avantajının ortadan kaldırılmamasıdır. İkinci husus özellikle, sözleşme konusu ürünün elde edilemediği ancak belirli bulgulara ulaşıldığı Ar-Ge vekalet sözleşmeleri bakımından kıymet arz eder. Elde edilen sonuçlar, patentlenebilir olmasa dahi finansmanı üstlenen şirket için önem arz eder. Bu sebeple herkesle paylaşılmamalıdır.

Finanse eden tarafın elde etmiş olduğu rekabet avantajının kaybedilmemesi için, yayının içeriği de uygun şekilde belirlenmelidir.⁶⁴⁴ Örneğin, elde edilen sonuçlar tüm formülleriyle birlikte sunulmamalıdır. Bilimsel ilerlemeye ışık tutmasının yanında, finanse eden tarafın şirket sırrı sayılabilecek bilgilerini aşikâr etmemelidir. Üniversitenin ders içeriği kapsamında kullandığı ve şirketçe onaylanmış bilgiler, gizliliğin ihlali kapsamında değerlendirilmez.⁶⁴⁵

3.2.3. Sözleşmenin Tasarımı Noktasında İzlenecek Adımlar

Şirket üniversite işbirliğinde, Ar-Ge sözleşmesinin tasarımı noktasında iki tür yaklaşım tarzı karşımıza çıkar. Duesseldorf üniversitelerinin geliştirmiş olduğu ilk yaklaşım tarzında, şirket doğrudan üniversiteyle sözleşme imzalar. Finanse eden şirket, üniversite çalışanları ile ayrıca sözleşme yapmaz.

Berlin üniversitelerinin geliştirmiş olduğu ikinci yaklaşım tarzında, Ar-Ge sözleşmesinin tarafları üniversite, şirket ve üniversite çalışanlarıdır.⁶⁴⁶ Şirket, üniversite ve araştırmacıdan ayrı ayrı buluş haklarının devredileceğine dair taahhüt alır.⁶⁴⁷

İlk yaklaşım tarzında sıkıntı oluşturabilecek husus, üniversitenin öğretim elemanlarına araştırma özgürlüğünü sınırlayacak biçimde resmi talimat verme yetkisinin bulunmamasıdır. İkinci yaklaşım tarzında ise, üniversite çalışanları sözleşme ilişkisine girerken üniversiteden onay alır.⁶⁴⁸

⁶⁴⁴ WINZER, Rn. 198.

⁶⁴⁵ WINZER, Rn. 1172.

⁶⁴⁶ SMIELICK, Rn. 159-160.

⁶⁴⁷ DIENERS, MILBRADT, Rn. 32.

⁶⁴⁸ SMIELICK, Rn. 151.

Üniversite, çalışanlar ve şirket arasında üçlü bir anlaşma yapılması belirsizliklerin artacağından bahisle doğru bir yöntem olarak kabul edilmez. Bu bakımdan, şirketin üniversite ile sözleşme imzalayıp, proje liderini belirleyip, çalışanları seçme noktasında üniversiteye yetki vermesi mantıklıdır.⁶⁴⁹

Proje liderini Ar-Ge sözleşmesinin tarafı kabul etmek, gereksizdir. Her bir proje katılımcısından katılım beyanı ve taahhüt alınması, hukuki riskleri bertaraf etmek için yeterlidir.⁶⁵⁰ Proje liderinin sözleşme tarafı olarak belirlenmesi, üniversitenin sözleşmeden doğan sorumluluğunu sona erdirmez.⁶⁵¹

⁶⁴⁹ DIENERS, MILBRADT, Rn. 34; SMIELICK, Rn. 158; WINZER, Rn. 1179.

⁶⁵⁰ DIENERS, MILBRADT, Rn. 32; WINZER, Rn. 1054; YEH, s. 458.

⁶⁵¹ DIENERS, MILBRADT, Rn. 34; WINZER, Rn. 1179; YEH, s. 458.

4. BÖLÜM: DEVLET TEŞVİKLERİNİN AR-GE SÖZLEŞMESİ İLE MÜNASEBETİ

Devlet, ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir hale gelmesini temin etmek maksadıyla, Ar-Ge faaliyetlerine büyük destek verir.⁶⁵² Ar-Ge projelerine yapılan yatırımlar, ülke ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltıp, üretim odaklı ekonomi modelinin inşasına katkı sunar. Teknoloji yoğun üretim de desteklenerek yerli üretime dönülmesi, sadece ülke içerisindeki istihdam sorununu çözmekle kalmayacak, aynı zamanda ürünlerdeki katma değer yüksek olacağından ülkenin dış ticaret açığı azalacaktır.⁶⁵³

Devletlerin yürütmüş olduğu birçok Ar-Ge projesinin başarısızlıkla sonuçlanması, bu projelerin piyasa koşullarına uygun ürünleri hedef almamasıyla ilgilidir. Bu bakımdan, piyasanın ihtiyaçlarını birinci elden takip eden şirketlerin Ar-Ge faaliyetinde bulunması, ortaya çıkarılması planlanan ürünün kullanımını ve Ar-Ge projesinin başarısını artırır.⁶⁵⁴

Devletin sunmuş olduğu destek, genellikle teşvikle somutlaşır. Ar-Ge faaliyetinde bulunan teşebbüslere vergilendirme noktasında avantajlar sağlanabileceği gibi, doğrudan hibeler de sağlanabilir.⁶⁵⁵ Vergi avantajı, devlet açısından daha uygundur. Çünkü, devlet bu halde kimseye ödeme yapmaz. Sadece toplayacağı vergi üzerinden indirim yapar. Piyasa ise doğrudan hibeleri tercih eder. Elde edilen hiberlerle yatırımların finansmanı yapılır.

Türkiye, bu konuyla ilgili olarak 2008 yılında 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'unu⁶⁵⁶ ("**Ar-Ge Destek**

⁶⁵² Ar-Ge Destek Kanunu, m. 1/1.

⁶⁵³ WINZER, Rn. 1251.

⁶⁵⁴ WINZER, Rn. 1253.

⁶⁵⁵ JORDE, TEECE, s. 2.

⁶⁵⁶ 12 Mart 2008 tarih ve 26814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun.

Kanunu”) çıkartmıştır. Türkiye'nin Ar-Ge'ye verilen destek konusunda karma bir yaklaşım gösterir. Hem vergi avantajı hem de finansal destek sağlandığı gözlemlenir.

Teşvikin söz konusu olduğu hallerde, teşvikten faydalanmak isteyen işletmeler devletin hazırlamış olduğu teşvik şartlarına imza atar. Birden fazla şirketin kamu desteği olarak Ar-Ge faaliyetinde bulunmak istemesi halinde, şirketler kendi arasında bir Ar-Ge sözleşmesi imzalamalıdır. İmzalanan Ar-Ge sözleşmesine dayanarak devlet teşviğinden yararlanmak mümkündür. Ancak bu noktada ifade etmek gerekir ki, sağlanan teşviğin karşılığı olarak, devletin bir takım müdahale yetkileri ortaya çıkar.⁶⁵⁷

4.1. ARAŞTIRMA ALTYAPILARININ DESTEKLENMESİNE DAİR KANUN (“ALTYAPI DESTEK KANUNU”)⁶⁵⁸

Altyapı Destek Kanunu çerçevesinde, araştırma altyapılarının daha etkin kullanımını ve sürdürülebilirliğini sağlamak üzere çeşitli destekler öngörülmüştür.⁶⁵⁹ Araştırma altyapıları, genellikle üniversiteler bünyesinde kurulan laboratuvarları kapsar.⁶⁶⁰ Ar-Ge sözleşmesiyle birlikte şirketler, üniversitede laboratuvar kurulmasına ya da geliştirilmesine finansal katkı sunabilir.⁶⁶¹ Örneğin, finansmanı üstlenen taraf Ar-Ge faaliyetlerinin yürütüleceği laboratuvarın oluşturulmasına katkı sunabilir.

Finansmanı üstlenen tarafın Ar-Ge faaliyetinin gerçekleştirileceği altyapının oluşturulması sürecine sunacağı katkı nispetinde ilgili kanunda öngörülen devlet teşviğinden faydalanması imkân dahilindedir. Bu şekilde oluşturulan laboratuvarlara, üniversitenin pay sahipliği oranı dikkate alınarak devlet desteği sağlanabilir.⁶⁶² Örneğin, kurulan laboratuvarın mülkiyeti tamamen üniversiteye devrediliyorsa, o halde tüm harcamalar üzerinden teşvik sağlanır. Ancak, mülkiyetin %50'sinin üniversiteye bırakıldığı hallede, teşvik %50 üzerinden sağlanır.

⁶⁵⁷ WINZER, Rn. 15.

⁶⁵⁸ 10 Temmuz 2014 tarih ve 29056 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun.

⁶⁵⁹ Altyapı Destek Kanunu, m.1/1.

⁶⁶⁰ Altyapı Destek Kanunu, m. 2/1-a.

⁶⁶¹ Altyapı Destek Kanunu, m. 2/1-k.

⁶⁶² Altyapı Destek Kanunu, m. 13/3.

Devlet teşvikleri, hibelerden ziyade genellikle muafiyetlerden oluşur. Araştırma altyapısının inşası sürecinde Ar-Ge faaliyetlerinde kullanılmak üzere ithal edilen mallar gümrük vergisi ve her türlü fondan, bu kapsamda düzenlenen kâğıtlar ile yapılan işlemlerse damga vergisi ve harçtan muaf tutulmuştur.⁶⁶³

Taşınır ve taşınmaz malların alım, satım, kiralama ve devri, mal ve hizmet alımları ile alacaklıların tahsili kapsamında düzenlenecek kâğıtlar damga vergisinden, yapılacak işlemlerse harçtan, yapılacak bağış ve yardımlar nedeniyle veraset ve intikal vergisinden muaf tutulmuştur.⁶⁶⁴

Ar-Ge laboratuvarlarının elde etmiş olduğu gelirler 2023 tarihi sonuna kadar kurumlar vergisinden muaftır.⁶⁶⁵ Ar-Ge ve laboratuvar harcamalarına katkı sunan şirketlerse, Ar-Ge Destek Kanunu'nda yer alan Ar-Ge indirimi teşviğinden yararlanabilir.⁶⁶⁶

4.2. AR-GE DESTEK KANUNU

Ar-Ge Destek Kanunu, devlet ülke ekonomisinin uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması için çeşitli Ar-Ge projelerine destek sunmayı amaçlar.⁶⁶⁷ Bu çerçevede, Ar-Ge sözleşmesinin ifası sürecinde yapılan projeler, Ar-Ge Destek Kanunu kapsamında teşvikten faydalanabilir.⁶⁶⁸

Ar-Ge sözleşmesi, Ar-Ge Destek Kanunu kapsamında rekabet öncesi işbirliği projesi şeklinde nitelendirilir.⁶⁶⁹ Rekabet öncesi işbirliği projesi, birden fazla kuruluş arasında Ar-Ge anlaşması kapsamında girişilen bilimsel ve teknolojik niteliği olan proje olarak ifade edilir.⁶⁷⁰

⁶⁶³ Altyapı Destek Kanunu, m. 16/1.

⁶⁶⁴ Altyapı Destek Kanunu, m. 16/2.

⁶⁶⁵ Altyapı Destek Kanunu, geçici m. 1/1-a.

⁶⁶⁶ Altyapı Destek Kanunu, geçici m. 1/1-c.

⁶⁶⁷ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 1/1.

⁶⁶⁸ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 1/2.

⁶⁶⁹ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 2/1-d.

⁶⁷⁰ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 2/1-ç; Ar-Ge Destek Kanunu, m. 2/1-d.

Bedelli Ar-Ge sözleşmesi de dâhil olmak üzere tüm Ar-Ge sözleşmesi tipleri, Ar-Ge Destek Kanunu kapsamında değerlendirilebilir. Kanun metninde, siparişe dayalı yürütülen Ar-Ge faaliyetinin de devlet teşviğinden yararlanacağı ifade edilmiştir.⁶⁷¹ Bedelli Ar-Ge sözleşmesinde yapılan masraflar Ar-Ge'yi finanse eden tarafça karşılanacak olsa dahi Ar-Ge'yi üstlenen taraf, yaptığı masrafların yarısı oranında gelir ve kurumlar vergisinden indirim alabilir. Ancak, finanse eden taraf, gelir ve kurumlar vergisi indirimi ve damga vergisi muafiyeti dışında ilgili kanunda öngörülen devlet teşviklerinden yararlanamaz.

Hangi faaliyetlerin Ar-Ge faaliyeti kapsamında değerlendirilmediği, Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetleme Yönetmeliği⁶⁷² m. 5/1'de belirtilmiştir. İlgili düzenleme ışığında devlet desteğinden faydalanamayacak faaliyetler sırasıyla; a) pazarlama faaliyetleri, piyasa taramaları, pazar araştırması ya da satış promosyonu, b) kalite kontrol, c) sosyal bilimlerdeki araştırmalar, d) petrol, doğalgaz, maden rezervleri arama ve sondaj faaliyetleri, ilaç üretim izni öncesinde en az iki aşaması yurt içinde gerçekleştirilmeyen klinik çalışmalar ile üretim izni sonrasında gerçekleştirilen klinik çalışmalar, e) bir Ar-Ge projesi kapsamında olmaksızın icat edilmiş ya da mevcut geliştirilmiş süreçlerin kullanımı, f) Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine yönelik olmayan şekil, renk, dekorasyon ve benzeri estetik ve görsel değişiklikleri içeren biçimsel değişiklikler, g) programlama dilleri ile iletişim sistemleri hariç olmak üzere, internet sitelerinin ve benzerlerinin hazırlanmasına yardımcı mevcut yazılımların kullanılması suretiyle yapılan yazılım geliştirme faaliyetleri, ğ) yazılımlara ilişkin, bilimsel veya teknolojik ilerlemeler veya teknolojik belirsizliklerin çözülmesini içermeyen olağan ve tekrarlanan faaliyetler, h) kuruluş ve örgütlenmeyle ilgili araştırma giderleri, ı) üretim ve üretim altyapısına yönelik yapılan yatırım faaliyetleri, ticari üretimin planlanması ve seri üretim sürecine ilişkin harcamalar, i) numune verilmek amacıyla prototiplerden kopyalar çıkarılıp dağıtılması ve reklam amaçlı tüketici testleri, j) bir Ar-Ge projesi kapsamında olmaksızın yeni süreç, sistem veya ürün ortaya konulmasına hizmet etmeyen doğrudan veya gömülü teknoloji transferi, k) Ar-Ge ve

⁶⁷¹ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/9.

⁶⁷² 10 Ağustos 2016 tarih ve 29797 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetleme Yönetmeliği.

yenilik faaliyetleriyle girişilen ürüne veya sürece ilişkin fikri mülkiyet haklarının edinimi dışında bu hakların korunmasına yönelik faaliyetler olarak ifade edilmiştir.

Ar-Ge ve yenilik harcamalarının tamamı, Kurumlar Vergisi Kanunu'na⁶⁷³ göre kurumlar vergisi ve Gelir Vergisi Kanunu'na⁶⁷⁴ göre gelir vergisinin hesaplanmasında indirim konusu yapılır.⁶⁷⁵

Ar-Ge projelerinde çalışanlar bakımından da istisna tanınmış olup, yüksek lisans ve doktora sahip olanlar ile temel bilimler alanındaki lisans sahiplerine gelir vergisinden istisna öngörülmüştür.⁶⁷⁶ Gelir vergisinden istisnaya tabi tutulmuş personelin sigorta primlerinin bir kısmı ise doğrudan devlet tarafından karşılanır.⁶⁷⁷

Her türlü Ar-Ge faaliyetine ilişkin düzenlenen kâğıtlar, damga vergisinden muaf tutulmuştur.⁶⁷⁸ Bu çerçevede Ar-Ge sözleşmesi de dâhil olmak üzere, sözleşme ilişkisinde Ar-Ge faaliyetiyle ilgili taraflar arasında düzenlenen hiçbir belgeden damga vergisi talep edilmez.

Ar-Ge sözleşmesi bakımından uygulamasının çok sık görülmeyeceği düşünülmeyle birlikte, yeni mezun kişilerin giriştikleri Ar-Ge projelerine doğrudan devlet hibesi sağlanacağı düzenlenmiştir.⁶⁷⁹ Bu sayede nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslerin oluşması arzulanır.

Ar-Ge faaliyetlerinde oluşan masrafların karşılanması için, tarafların masrafları yatıracakları ortak banka hesabı açması gerekir. Bu hesaba aktarılan ücretler, Ar-Ge harcaması kabul edilir. Hesapta bulunan paranın, Ar-Ge amacı dışında kullanılması yasaklanmıştır. Ortak hesap usule uygun yönetilirse, devlet, Ar-Ge projesine doğrudan

⁶⁷³ 21 Haziran 2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu.

⁶⁷⁴ 6 Ocak 1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu.

⁶⁷⁵ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/1.

⁶⁷⁶ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/2.

⁶⁷⁷ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/3.

⁶⁷⁸ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/4.

⁶⁷⁹ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/5.

hibede bulunabilir.⁶⁸⁰ Ar-Ge sözleşmesi tarafları devletten hibe almaya hak kazandığında, hibe, özel bir fon hesabına aktarılır.⁶⁸¹

Ar-Ge faaliyetlerinin icrası için gerekli eşya, ithal edildiğinde gümrük vergisi ve her türlü fondan muaftır. İthalat işlemleri kapsamında düzenlenen kâğıtlar ve yapılan işlemler de damga vergisi ve harçtan muaf tutulmuştur.⁶⁸²

İstihdam edilen personelin %10'unu geçmemek kaydıyla, temel bilimler mezunlarının her birine ödenen aylık ücretin o yıl için uygulanan asgari ücretin aylık brüt tutarı kadarlık kısmı, iki yıl süreyle devlet tarafından karşılanır.⁶⁸³

Ar-Ge ürünleri, belirli tasarım yarışmalarında sergilenmesi halinde, tescil giderleri geri ödemesiz olarak devlet tarafından hibe edilebilir.⁶⁸⁴

4.3. AR-GE DESTEKLERİ İLE İLGİLİ SAİR MEVZUAT

Ar-Ge projelerine yapılan devlet destekleri ile ilgili, yukarıda bahsetmiş olduğumuz mevzuatlardan farklı olarak; Yükseköğretim Kurumlarının Araştırma ve Geliştirme Projelerinin Karşılanması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,⁶⁸⁵ Araştırma Geliştirme Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik,⁶⁸⁶ Araştırma ve Geliştirme Destek Programına İlişkin Tebliğ,⁶⁸⁷ 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 4),⁶⁸⁸ 5746 Sayılı

⁶⁸⁰ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/6.

⁶⁸¹ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/7.

⁶⁸² Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/8.

⁶⁸³ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/10.

⁶⁸⁴ Ar-Ge Destek Kanunu, m. 3/12.

⁶⁸⁵ 8 Haziran 2011 tarih ve 27958 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 635 sayılı Yükseköğretim Kurumlarının Araştırma ve Geliştirme Projelerinin Karşılanması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

⁶⁸⁶ 27 Şubat 2015 tarih ve 29280 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış Araştırma Geliştirme Projelerinin Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik.

⁶⁸⁷ 15 Kasım 2014 tarih ve 29176 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 2014/51 sayılı Araştırma ve Geliştirme Destek Programına İlişkin Tebliğ.

⁶⁸⁸ 30 Eylül 2016 tarih ve 29843 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 4).

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 5),⁶⁸⁹ 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 6),⁶⁹⁰ Ulusal Deprem Araştırma Programı Proje Destekleme Esaslarına Dair Yönetmelik,⁶⁹¹ Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü Proje Destekleme Esaslarına Dair Yönetmelik,⁶⁹² Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Araştırma Destek Programları Başkanlığı Tarafından Yürütülen Programlara İlişkin Yönetmelik,⁶⁹³ Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programına (ENAR) Dair Yönetmelik⁶⁹⁴ örnek gösterilebilecektir.

Yürütülmesi düşünülen her bir Ar-Ge projesi ile ilgili olarak adını zikretmiş olduğumuz mevzuat hükümleri dikkate alınarak devlet teşviklerinden faydalanmak imkân dahilindedir. Bu bakımdan, tarafların Ar-Ge işbirliğine girme sürecinde karşılaşılabilecek oldukları masrafları azaltmak için devlet teşviği elde etme yönelik hareket etmesi mümkündür.

4.4. AR-GE ÜRÜNLERİ ÜZERİNDEKİ HAK SAHIPLIĞI

Devlet teşvikli Ar-Ge projeleri, kamu kurum ve kuruluşları tarafından finanse edilen veya desteklenen Ar-Ge projeleridir.⁶⁹⁵ Ar-Ge projesine doğrudan katkı sunan kurumların Ar-Ge ürünü üzerinde, kendi kurum ihtiyaçları ile sınırlı olmak üzere, Ar-Ge

⁶⁸⁹ 30 Eylül 2016 tarih ve 29843 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 5).

⁶⁹⁰ 30 Eylül 2016 tarih ve 29843 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (Seri No: 6).

⁶⁹¹ 27 Nisan 2012 tarih ve 28276 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Ulusal Deprem Araştırma Programı Proje Destekleme Esaslarına Dair Yönetmelik.

⁶⁹² 22 Ekim 2009 tarih ve 27384 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü Proje Destekleme Esaslarına Dair Yönetmelik.

⁶⁹³ 22 Nisan 2009 tarih ve 27208 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Araştırma Destek Programları Başkanlığı Tarafından Yürütülen Programlara İlişkin Yönetmelik.

⁶⁹⁴ 8 Haziran 2010 tarih ve 27605 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Enerji Sektörü Araştırma-Geliştirme Projeleri Destekleme Programına (ENAR) Dair Yönetmelik.

⁶⁹⁵ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 36/1.

ürününün üretilmesini, ürettirilmesini, kullanılmasını veya ithal edilmesini de kapayacak biçimde ücretsiz lisans hakkı elde ettiği kabul edilir.⁶⁹⁶

Yönetmelikteki ifade ediş biçiminin sonucu olarak, kamu kurumları lehine tanınan lisansın kurum ihtiyaçlarının ötesinde, geniş bir kapsamda değerlendirilmesi mümkün değildir. Örneğin, kamu kurumu, pazar oyuncusu gibi hareket ederek ürünün ülke pazarında satımını gerçekleştiremez.

Devlet teşvikinin söz konusu olduğu projelerde, Ar-Ge faaliyetini yürütenlerin faaliyet neticesinde bir buluş elde edilmesi halinde, ilgili kamu kurumuna bildirim yapma yükümlülüğü vardır.⁶⁹⁷ Bildirim yükümlülüğünün gereği gibi yerine getirilmediği hallerde, oluşabilecek muhtemel zararlardan teşvikten yararlanan taraflar sorumludur.⁶⁹⁸

Teşvikten faydalanan şirketin kamu idaresine karşı Ar-Ge ürünü üzerinde hak sahipliği talebinde bulunması, yönetmelikte külfet olarak düzenlenmiştir. Bu bakımdan kamu kurumuna yapılan buluş bildirimini izleyen yıl içerisinde hak sahipliği talebinde bulunmayan taraf, Ar-Ge ürünü ile ilgili patent veya faydalı model başvurusunda bulunma hakkını kazanamaz.⁶⁹⁹ Buluşu elde eden taraf, ürün üzerinde hak sahibi olmak istemediğini bildirir veya 1 yıl içerisinde herhangi bir bildirimde bulunmazsa, ilgili kamu kurumu herhangi bir ücret ödemeksizin elde edilen buluş üzerinde mülkiyet hakkı tesis edebilir.⁷⁰⁰

Hak sahipliğinin ötesinde, teşvikten faydalanan taraf, kamu kurumuna hak sahipliği talebini ilettikten sonra süresi içerisinde tescil başvurusunda bulunmazsa, ilgili kamu kurumu buluşla ilgili kendi adına patent başvurusunda bulunabilir.⁷⁰¹

⁶⁹⁶ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 36/2; Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 40/1.

⁶⁹⁷ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 37/1.

⁶⁹⁸ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 37/6.

⁶⁹⁹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 38/2.

⁷⁰⁰ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 38/1.

⁷⁰¹ Çalışan Buluşları Yönetmeliği, m. 39/2.

SONUÇ

Birinci bölümde, tarafların üstlenmiş olduğu borçların karakteri dikkate alınarak Ar-Ge sözleşmesi iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler sırasıyla Ar-Ge işbirliği sözleşmesi ve bedelli Ar-Ge sözleşmesidir. Taraflar arasında ortak amaç ve hareket unsurlarının varlığından hareketle, Ar-Ge işbirliği sözleşmesi adi ortaklık sözleşmesi şeklinde değerlendirilmiştir.

İkinci kategoriye oluşturan bedelli Ar-Ge sözleşmesi, Ar-Ge faaliyetinin ücret karşılığında tek bir tarafça üstlenilmesi sebebiyle, iş görme sözleşmesi olarak değerlendirilmiştir.

Bedelli Ar-Ge sözleşmesi, kendi içinde iki kısma ayrılmış ve bunlar, sırasıyla Ar-Ge sipariş sözleşmesi ve Ar-Ge vekâlet sözleşmesi olarak isimlendirilmiştir. Sözleşme konusu ürünün elde edilmesine muhtemel gözüyle bakılması, süreç içerisinde ulaşılan bulgulardan ziyade bizzat ürünün arzulanması ve ürünün elde edilmesi riskinin bizzat Ar-Ge'yi yüklenen tarafça üstlenilmesi sebebiyle Ar-Ge sipariş sözleşmesi için eser sözleşmesi değerlendirmesinde bulunulmuştur.

Ar-Ge vekâlet sözleşmesinde, Ar-Ge ürününün elde edilmesine meçhul gözüyle bakılıp, ürünün elde edilmesinden bağımsız şekilde bizzat Ar-Ge sürecinde elde edilen bulgular önemsendir. Ek olarak, ürünün elde edilmesi riskini finanse eden taraf üstlenir. Tüm bu sebeplerle, Ar-Ge vekâlet sözleşmesi için vekâlet sözleşmesi değerlendirmesinde bulunulmuştur.

İkinci bölümde, Ar-Ge sözleşmesi rekabet hukuku bakımından değerlendirilmiştir. Ar-Ge sözleşmesinin rekabete aykırı hükümler içerdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, sağlamış olduğu genel fayda göz önünde bulundurularak, Ar-Ge sözleşmesine grup muafiyeti imkânı tanınmıştır. Böylece, diğer sözleşmeler bakımından rekabete aykırı kabul edilebilecek birçok hüküm Ar-Ge faaliyetinin desteklenmesi amacıyla grup muafiyeti kapsamında korunmuştur.

Ar-Ge sözleşmesine karşı esnek yaklaşımlar izleniyor olsa da, Ar-Ge'ye devam etme hakkının korunması, rekabet hukukunun kırmızı çizgisini oluşturur. Fiyatın ya da

arzun birlikte belirlenmesi gibi diğer bir çok rekabete aykırı sayılabilecek eyleme grup muafiyeti kapsamında müsaade ediliyor olsa da, tarafların Ar-Ge'ye devam etme hakkını sınırlayarak gelecekteki Ar-Ge faaliyetini örselemeleri hiçbir şekilde korunmamıştır. Bu çerçevede rahatlıkla ifade edilebilir ki, rekabete aykırı hareket etmek istemeyen taraflar, kendi aralarında girişecekleri Ar-Ge sözleşmesinde hiçbir surette Ar-Ge'ye devam etme hakkını ortadan kaldırmamalıdır.

Ar-Ge Muafiyet Tebliği'nin kapsamının ne olduğu değerlendirilmiş ve gerek yatay gerekse dikey Ar-Ge sözleşmesinin grup muafiyetinden yararlanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ar-Ge Muafiyet Tebliği'nin önemli uygulama şartlarından bir tanesi, tüm sözleşme taraflarının Ar-Ge sonuçlarına erişiminin olmasıdır. Ar-Ge sonuçlarına erişimden anlaşılması gereken hususun, Ar-Ge'ye devam etme hakkı olduğu sonucuna varılmıştır.

Ar-Ge Muafiyet Tebliği haricinde diğer Rekabet Kurulu tebliğleri de ayrıca değerlendirilmiş ve Ar-Ge Muafiyet Tebliği'nin doğrudan uygulandığı noktalarda doğrudan uygulanmamak ve konularına girmek kaydıyla diğer tebliğlerin de uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak, Ar-Ge sözleşmesi hâkim durumun kötüye kullanılması ihtimali bakımından ele alınmış ve Ar-Ge sözleşmesi taraflarının dışlayıcı müdahalelerde bulunarak mevcut veya yeni oluşan pazarlara üçüncü teşebbüslerin girmesini engelleyebileceği görülmüştür. Taraflar, özellikle elde etmiş olduğu Ar-Ge ürünlerini üçüncü kişilerin kullanımına açmayarak dışlayıcı müdahalelerde bulunabilir.

Üçüncü bölümde, Ar-Ge faaliyeti neticesinde elde edilen buluşlar üzerinde çalışanların kanundan doğan hak sahipliği incelenmiştir. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, Ar-Ge projesi kapsamında ortaya çıkan buluşlar, kural olarak hizmet buluşu olarak kabul edilir. Bunun için ortaya çıkan buluşun tüm özellikleri ile birlikte sözleşmede yer alması gerekmemekte olup, aynı zamanda çalışana verilen görevde de ayrıntıların belirtilmesi gerekmez.

Tarafların çalışan buluşları ile ilgili hak kaybına uğramasını engellemek adına, çalışanlardan buluşun niteliğine göre uygun zamanlarda taahhüt beyanlarının alınmasının yerinde olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Üniversite çalışanlarının ayrıcalıklı durumu incelenmiş ve üniversitede ortaya çıkan buluşlarla ilgili hak sahipliği ve buluşun yayınlanma haklarının kapsamı değerlendirilmiştir. Ar-Ge projesinde görevlendirilen üniversite çalışanlarının buluşları, da kural olarak hizmet buluşu olarak kabul edilir. Şirket çalışanlarına nazaran üniversite çalışanlarından alınacak olan taahhüt beyanlarında herhangi bir süre sınırlaması bulunmadığı görülmüştür.

Üniversitenin ve araştırmacının yayın özgürlüğü ile ilgili olarak, sadakat yükümlülüğü çerçevesinde elde edilen buluşların yayını, gerekli patent korumalarından faydalanmayı engellemeyecek bir zamanda yapılmalıdır.

Dördüncü bölümde, devlet teşvikleriyle Ar-Ge sözleşmesi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Ar-Ge sözleşmesi taraflarının çeşitli devlet teşviklerinden yararlanması mümkün olup, bazı hallerde yararlanılan teşviklerin karşılığı olarak ilgili devlet kurumları ücretsiz lisanslar elde etmektedir. Bu konuda taraflar kendi öz sermayelerini dikkate alarak ticari açıdan bir kâr zarar hesabı yapıp ilgili teşviklerden yararlanmak isteyip istemediklerine karar vermelidir.

KAYNAKÇA

- [1]. AKIN İrfan, Şirketler Topluluğu Sorumluluk Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014
- [2]. AKINCI Şahin, Vekalet Sözleşmesinin Sona Ermesi, Sayram Yayınları, Konya, 2004
- [3]. AKINTÜRK Turgut, ATEŞ Derya, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, Beta Basım Yayın, 27. Baskı, İstanbul, 2018
- [4]. AKİPEK Şebnem, Alt Vekalet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003
- [5]. AKİPEK Şebnem, KÜÇÜKGÜNGÖR Erkan, Sözleşmeler Rehberi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2002
- [6]. AKKANAT Halil, ÇEKİN Mesut Serdar, "Taşeronun Hukuki Durumu", İnşaat Hukuku ve Uygulaması, On İki Levha Yayıncılık, 2017
- [7]. AKKANAT Halil, Taşeronluk (Alt Müteahhitlik) Sözleşmesi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2000 (Taşeronluk Sözleşmesi)
- [8]. AKTÜRK İpek Yücer, Satım ve Eser Sözleşmelerinde Gözden Geçirme ve Bildirim Külfetleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012
- [9]. ALTAŞ Hüseyin, Eserin Teslimden Önce Telef Olması: BK. mad. 368, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002
- [10]. ALTINOK ORMANCI Pınar, Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011
- [11]. ALTUNKAYA Mehmet, Edimin Başlangıçtaki İmkansızlığı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005
- [12]. ARAL Fahrettin, AYRANCI Hasan, Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2018
- [13]. ARAT Ayşe, "İsimsiz Sözleşmelerin Tamamlanması", EÜHFD, 2006, Cilt. 1, Sayı. 2, ss. 239-249
- [14]. ARBEK Ömer, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Lisans Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005
- [15]. ARKAN Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmalar Enstitüsü, 24. Baskı, Ankara, 2018
- [16]. ARSLANLI Halil, Kollektif ve Komandit Şirketler, Fakülteler Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1980
- [17]. ASLAN İsmail Yılmaz, Rekabet Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, 6. Baskı, Bursa, 2017 (Rekabet Dersleri)
- [18]. ASLAN İsmail Yılmaz, Rekabet Hukuku: Teori, Uygulama ve Mevzuat, Ekin Yayınevi, 4. Baskı, Bursa, 2007 (Rekabet Hukuku)
- [19]. ATEŞ Mustafa, "İstisna (Eser) Sözleşmesi Kapsamında Meydana Getirilen Eser Üzerindeki Fikri Haklar", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2012, Cilt. 28, Sayı. 1, ss. 41-63
- [20]. ATEŞ Mustafa, Fikri Hukukta Eser Sahipliği, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012 (Eser Sahipliği)
- [21]. AYAN Mehmet, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 11. Baskı, Ankara, 2016
- [22]. AYAR Ahmet, Adi Ortaklık Sözleşmesinde İç ve Dış İlişkiler, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015

- [23]. AYİTER Nuşin, Hukukta Fikir ve San'at Ürünleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972 (Fikir ve Sanat Ürünleri)
- [24]. AYİTER Nuşin, Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanununda Elbirliği Ortaklıkları: (İştirak Halinde Mülkiyet), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1961
- [25]. BAHTİYAR Mehmet, Ortaklıklar Hukuku: Kısa Karşılaştırma ve Değerlendirme, Dersler, Soru Örnekleri, Beta Basım Yayın, 12. Baskı, İstanbul, 2017 (Ortaklıklar Hukuku)
- [26]. BAHTİYAR Mehmet, Ticari İşletme Hukuku, Beta Basım Yayın, 18. Baskı, İstanbul, 2017
- [27]. BARLAS Nami, Adi Ortaklık Temeline Dayalı Sözleşme İlişkileri, Vedat Kitapçılık, 4. Baskı, İstanbul, 2016
- [28]. BAŞPINAR Veysel, Vekilin (Avukatın, Hekimin, Mimarın, Bankanın) Özen Borcundan Doğan Sorumluluğu, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2004
- [29]. BEKCAN Makbule, "Teknoloji Transferi Anlaşmalarına İlişkin AB Grup Muafiyet Rejiminde Başlıca Değişiklikler ve Türkiye Uygulaması", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016 Cilt. 7, Sayı. 1, ss. 185-217
- [30]. BERNHARD Jochen, "Grenzen vertraglicher Wettbewerbsverbote zwischen Unternehmen", Neue Juristische Wochenschrift (NJW), 2013, Cilt. 38, ss. 2785-2790
- [31]. BİLGİÇ Yargı, "İleride Vücuda Getirilecek Eserler (FSEK m.50)", Fasikül Hukuk Dergisi, 2015, Cilt. 7, Sayı. 73, ss. 21-29
- [32]. BİLGİLİ Fatih, DEMİRKAPI Ertan, Ticari İşletme Hukuku, Dora Yayıncılık, 4. Baskı, Bursa, 2013
- [33]. BİRİNCİ UZUN Tuba, "Eser Sözleşmelerinde Keşif Bedeli ve İş Sahibinin Keşif Bedelinin Aşırı Derecede Aşılmasına Karşı Korunması", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, Cilt. 9, Sayı. 100, ss. 85-98
- [34]. BORBATYUK Arina, OVERWALLE Geertrui Van, ZIMMEREN Esther Van, "Intellectual Property Ownership in Coupled Open Innovation Processes", International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2016, Cilt. 47, Sayı. 3, ss. 262-302
- [35]. BUSCHE Jan, "BGB § 631 Vertragstypische Pflichten beim Werkvertrag", Münchener Kommentar zum BGB, C.H. Beck München, Cilt. 5/1, 7. Baskı, 2018
- [36]. BÜYÜKAY Yusuf, Eser Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2014
- [37]. CANBOLAT Ferhat, İstisna Sözleşmesinde İş Sahibinin Ayıba Karşı Tekeffülden Doğan Hakları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009 (İstisna Sözleşmesi)
- [38]. CANBOLAT Ferhat, Sözleşmelerde Amacın Gerçekleşmesi Çökmesi ve Boşa Çıkması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002 (Amacın Gerçekleşmesi)
- [39]. CANPOLAT Talat, İşçi Buluşları, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2007
- [40]. COGAN Raef, "Research and Development Contracts: The Key to Combating Ocean Adification", Public Contract Law Journal, 2017, Cilt. 46, Sayı. 4, ss. 895-912
- [41]. COMPTON Charles T. C., "Cooperation, Collaboration, and Coalition: A Perspective on the Types and Purposes of Technology Joint Ventures", Antitrust Law Journal, 1993, Cilt. 61, Sayı. 3, ss. 861-897

- [42]. ÇEKİN Mesut Serdar, "Uluslararası Normların Özel Hukuka ve Hukuk Metodolojisine Etkisi", İÜHFİM, 2016, Cilt. 74, Sayı. 2, ss. 645-674
- [43]. ÇEKİN Mesut Serdar, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Madde 71 Çerçevesinde Tehlike Sorumluluğu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016
- [44]. ÇÖRTOĞLU KOCA Sema, Teknoloji Transfer Sözleşmelerinden Doğan Kanunlar İhtilafı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013
- [45]. DEMİR Koray, "Ar-Ge Sözleşmelerinde Patent Hakları Meselesi" (Yayımlanmamış Tebliğ), Teknoloji ve Hukuk Sempozyumu, Türk-Alman Üniversitesi, İstanbul, 14 Mayıs 2018, ss. 1-4 (Ar-Ge Sözleşmeleri)
- [46]. DEMİR Koray, "Rekabet Hukuku ile Kişilik Hakları Bağlantısı", LHD, 2016, Cilt. 14, Sayı. 160, ss. 1839-1860
- [47]. DIENERS Peter, MILBRADT Claudia, "Arbeitnehmererfinderrecht bei Forschungs- und Entwicklungsverträgen", Handbuch des Pharmarechts, Verlag C.H. Beck München, 2010
- [48]. DİLMAÇ Şule, "Patent Lisans Sözleşmesi", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, Cilt. 9, Sayı. 100, ss. 694-699
- [49]. DOĞANAY Yaşar Ümit, Adi Şirket Akdi: (Akdin Unsurları-Kurulması-Hükümsüzlüğü), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968
- [50]. DOĞRUL Gürhan Sefa, Mimarın Telif Hakkı, Cem Veb Ofset, Ankara, 2013
- [51]. DOLMANS Maurits, "Restrictions on Innovation: An EU Antitrust Approach", Antitrust Law Journal, 1998, Cilt. 66, Sayı. 2, ss. 455-485
- [52]. DOMANIÇ Hayri, Adi, Kollektif ve Komandit Şirketler, Eskin Matbaası, 4. Baskı, İstanbul, 1988
- [53]. DURAL Mustafa, ÖĞÜZ Tufan, Türk Özel Hukuku: Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, Cilt. 2, 12. Baskı, İstanbul, 2012
- [54]. DURAL Mustafa, SARI Suat, Türk Özel Hukuku: Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, Filiz Kitabevi, Cilt. 1, 13. Baskı, İstanbul, 2018
- [55]. EFFENBERGER Julius, "Transfer von Wissen zur Übertragung von Rechten an geistigen Gütern, insbesondere bei Forschungsverträgen", Schweizerische Juristen Zeitung, 2003, ss. 217-227
- [56]. EGLI Urs, "Forschungs- und Entwicklungsverträge: zentrale Rechtsfragen und Hinweise zur Vertragsgestaltung", Aktuelle Juristische Praxis, 2015, ss. 993-1005
- [57]. ERBAY İsmail, Know-How Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2001
- [58]. ERCOŞKUN ŞENOL H. Kübra, "Mali Hakları veya Kullanım Hakkını Devralanların Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Korunması", HHFD, 2013, Cilt. 3, Sayı. 1, ss. 45-64
- [59]. ERDİL Engin, Fikri Mülkiyet Hukuku: Ders Kitabı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016
- [60]. EREL Şafak N., Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2009
- [61]. EREN Fikret, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 23. Baskı, Ankara, 2018 (Borçlar Genel)
- [62]. EREN Fikret, Borçlar Hukuku: Özel Hükümler, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2015 (Borçlar Özel)

- [63]. ERGEZEN Muaz, İstisna Sözleşmesinde Tarafların Sözleşmeyi Sona Erdirme Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007
- [64]. ERZURUMLUOĞLU Erzan, Sözleşmeler Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Yetkin Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 2018
- [65]. European Research Area Guidelines on Intellectual Property (IP) Management in International Research Collaboration Agreements between European and Non-European Partners, Knowledge Transfer Working Group of the European Research Area Committee, 2012
- [66]. FRÖHLICH-BLEUER Gianni, Softwareverträge, Stämpfli Verlag, 2. Baskı, 2014
- [67]. GABALDÓN-ESTEVAN Daniel, MANJARRÉS-HENRÍQUEZ Liney, MOLINA-MORALES F. Xavier, "An Analysis of The Spanish Ceramic Tile Industry Research Contracts and Patents", European Planning Studies, 2018, Cilt. 26, Sayı. 5, ss. 895-914
- [68]. GARBER Grant R., "Noncompete Clauses: Employee Mobility, Innovation Ecosystems, and Multinational R&D Offshoring", Berkeley Technology Law Journal, 2013, Cilt. 28, ss. 1079-1109
- [69]. GÖKYAYLA Emre, Eser Sözleşmesinde Ek İş ve İş Değişikliği, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009
- [70]. GÖZLÜKAYA ANGI Fatma, "Lisans Sözleşmelerinde Yer Alan Bazı Hükümlere İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması", Rekabet Hukuku Dergisi, 2015, Sayı. 23, ss. 3-27
- [71]. GÖZLÜKAYA Fatma, Teknoloji Transferi Sözleşmelerine İlişkin Rekabet Hukuku Uygulaması, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2007
- [72]. GUIBADO-GONZÁLEZ Manuel, FERRO-SOTO Carlos, GUIBADO-TATO Manuel, "Assessing the Influence of Differentiation Strategy and R&D Subsidies on R&D Cooperation", Technology Analysis & Strategic Management, 2016, Cilt. 28, Sayı. 7, ss. 857-868
- [73]. GÜÇER Sülün, Rekabet Hukukunda Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Çerçevesinde Sınai Mülkiyet Hakları, Rekabet Kurumu Yayınları, Ankara, 2005
- [74]. GÜL İbrahim, "Rekabet Kanunu'na Aykırılığın Yaptırımı Olarak Esnek Hükümsüzlük", Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, Cilt. 6, Sayı. 11, ss. 173-214
- [75]. GÜMÜŞ Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 3. Baskı, İstanbul, 2013 (Borçlar Özel Cilt I)
- [76]. GÜMÜŞ Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre, Vedat Kitapçılık, Cilt. 2, 3. Baskı, İstanbul, 2014 (Borçlar Özel Cilt II)
- [77]. GÜMÜŞ Mustafa Alper, Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu, İstanbul 2001
- [78]. GÜNDOĞDU Fatih, Borca Aykırılık Hallerinden Kusurlu İmkansızlık ve Hukuki Sonuçları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014
- [79]. GÜVEN Pelin, Rekabet Hukuku Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009
- [80]. HATEMİ Hüseyin, GÖKYAYLA Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat Kitapçılık, 3. Baskı, İstanbul, 2015

- [81]. HELVACI İlhan, Gerekçeli-Karşılaştırmalı-İçtihatlı-Notlu Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şeklinde Kanun, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011
- [82]. İNAL Tamer, Borca Aykırılık Dönme ve Fesih, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul, 2017
- [83]. JORDE Thomas M., TEECE David J., "Innovation, Cooperation and Antitrust", High Technology Law Journal, 1989, Cilt. 4, Sayı. 1, ss. 1-112
- [84]. KABUKÇUOĞLU Fatma Dilek, Danışmanlık Sözleşmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2002
- [85]. KARADEMİR Artür, "Çalışanların Yarattığı Eserler Üzerinde Fikri Hakların Kullanılması", Terazi Hukuk Dergisi, 2017, Cilt. 12, Sayı. 128, ss. 120-130
- [86]. KARAKAŞ Tülay, Portföy Yönetimi Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000
- [87]. KARGIN AKKOÇ Gamze, AKKOÇ Uğur, FİKİRLİ YÜCEL Özlem, "BRICS-T Ülkelerinde Toplam Faktör Verimliliği ve Teknoloji Transferi", Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 2018, Sayı. 21, ss. 101-118
- [88]. KATZ Michael L., SHELANSKI Howard A., "Mergers and Innovation", Antitrust Law Journal, 2007, Cilt. 74, Sayı. 1, ss. 1-85
- [89]. KILIÇOĞLU Ahmet Mithat, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitabevi, 22. Baskı, Ankara, 2018
- [90]. KIRCA Çiğdem, Franchise Sözleşmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 1997
- [91]. KNELLER Robert, MONGEON Marcel, COPE Jeff, GARNER Cathy, TERNOUTH Philip, "Industry-University Collaborations in Canada, Japan, the UK and USA – With Emphasis on Publication Freedom and Managing the Intellectual Property Lock-Up Problem", Plos One, 2014, Cilt. 9, Sayı. 3, ss. 1-19
- [92]. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip, Borçlar Hukuku: Genel Bölüm, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, Filiz Kitabevi, Cilt. 1, 7. Baskı, İstanbul, 2017
- [93]. KURŞAT Zekeriya, "Eser ve Vekalet Sözleşmelerinin Nitelendirilmesi Sorunu ve Nitelendirmenin Hükümü", İÜHFM, 2009, Cilt. 67, Sayı. 1-2, ss. 143-166
- [94]. KURŞAT Zekeriya, "Yeni Borçlar Kanunumuzda Adi Ortaklık Hükümlerinin Değerlendirilmesi", İÜHFM, 2012, Cilt. 70, Sayı. 1, ss. 301 – 317
- [95]. KÜPPER Herbert, "Ungarns neues BGB – Teil 8: Besonderes Vertragsrecht", Wirtschaft und Recht in Osteuropa, 2015, Cilt. 1, ss.12-19
- [96]. LIEB Christopher, Armin HANS, "Forschungs- und Entwicklungsverträge - „The Great Game of Powers“", Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht, Cilt. 16, 2016, ss. 329-332
- [97]. LUNDQVIST Björn, "Competition and Data Pools", EuCML, 2018, ss. 146-154
- [98]. MEIER Andrea, "In guten wie schlechten Zeiten: Ausstieg und Haftung aus Produktentwicklungsverträgen", Aktuelle Juristische Praxis, 2009, ss. 551-564
- [99]. MİMAROĞLU Sait Kemal, Ticaret Hukuku: İşletme Hukuku, Sevinç Matbaası, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 1978

- [100]. MORDINI Andrea, BÜRGE Stefan, "Zuordnung der Ergebnisse gemeinsamer Forschung und Entwicklung in der Praxis", Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht (sic!), 2008, ss. 3-20
- [101]. NOMER Haluk Nami, "Sözleşmedeki Esaslı Bir Nokta, Özellikle Karşılıklı Borç Doğuran Akitlerde İvazın Miktarı Belirlenmeksizin Sözleşme Kurulabilir Mi?", Journal of Yaşar University, 2013, Cilt. 8, Özel Sayı, ss. 2053-2074 (Esaslı Nokta)
- [102]. NOMER Haluk Nami, Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Beta Basım Yayım, 15. Baskı, 2017 (Borçlar Genel)
- [103]. NOMER Haluk Nami, ENGİN Baki İlkey, Türk Borçlar Kanunu Şerhi: Özel Borç İlişkileri, Seçkin Yayıncılık, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 2017
- [104]. OBENHAUS Nils, BRÜGGE Philipp, HERDEN Verena, SCHÖNHÖFT Andreas, Schwarzarbeitsbekämpfungsgesetz, C.H. Beck Verlag, 2016
- [105]. ODMAN Ayşe, Fikri Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikinde Rolü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002
- [106]. OETKER Hermut, MAULTZSCH Felix, Vertragliche Schuldverhältnisse, Springer, 3. Baskı, 2007
- [107]. OĞUZMAN Kemal, ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 16. Baskı, İstanbul, 2018
- [108]. OKTAY Saibe, "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması", İHFM, 1996, Cilt. 55, ss. 263-296
- [109]. ONGAN Burak, Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmelerinde Tarafların Hukuki Durumu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007
- [110]. ÖZ Turgut, "Çalışanların Yarattıkları Eserler Üzerinde Fikri Haklar", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt. 12, Sayı. 2, ss. 7-22
- [111]. ÖZSOY Saadet Hande, Türk Hukukunda Patent Lisansı Sözleşmesi, Turhan Kitapevi, Ankara, 2011
- [112]. PEARCE Joshua M., "Sponsored Libre Research Agreements to Create Free and Open Source Software and Hardware", Inventions, 2018, Cilt. 3, Sayı. 3, ss. 44-54
- [113]. POROY Reha, TEKİNALP Ünal, ÇAMOĞLU Ersin, Ortaklıklar Hukuku I, Vedat Kitapçılık, 13. Baskı, İstanbul, 2014
- [114]. POROY Reha, YASAMAN Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, Vedat Kitapçılık, 17. Baskı, İstanbul, 2018
- [115]. PULAŞLI Hasan, Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2013 (Genel Esaslar)
- [116]. PULAŞLI Hasan, Şirketler Hukuku Şerhi, Adalet Yayınevi, Cilt. 1, 3. Baskı, Ankara, 2018 (Şirketler Şerhi)
- [117]. REİSOĞLU Safa, Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Beta Basım Yayım, 23. Baskı, İstanbul, 2012
- [118]. Rekabet Terimleri Sözlüğü, Rekabet Kurumu, 3. Baskı, Ankara, 2010
- [119]. RIEDER Cyrill, "Wem gehört die Hochschulerfindung? Ein Diskussionsbeitrag zum Urteil "Fixateur intern" des Bundespatentgerichts vom 28. März 2012", Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht (sic!), 2012, ss. 528-535

- [120]. ROSENBERGER Hans Peter, "Die neue Gruppenfreistellungsverordnung für Forschungs- und Entwicklungsvereinbarungen im Vergleich zu ihrer Vorgängerin", GRURInt, 2012, ss. 721-734
- [121]. ROTH Herbert, "BGH, 16.7.2002 - X ZR 27/01. Abgrenzung von Dienst- und Werkvertrag bei Forschungsleistungen", Juristen Zeitung, 2003, Sayı. 7, ss. 369-372
- [122]. SARI Onur, Patent Lisans Sözleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019
- [123]. SAYIN Hediye Bahar, "Haksız Rekabet Hukuku Açısından Üretim ve İş Sırrının Hukuka Aykırı Olarak İfşası", Terazi Hukuk Dergisi, 2017, Cilt. 12, Sayı. 136, ss. 36-43
- [124]. SCHELLENBERG Martin, "GWB § 100 Anwendungsbereich", Vergaberecht, Nomos Verlag, 2. Baskı, 2015
- [125]. SCHMID Thomas, SCHERRER Stefan, "Joint Ventures", Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht, Dike Verlag, 2018, ss. 275-286
- [126]. SCHUMPETER Joseph A., (Çeviri: Hasan İLHAN), Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi, Routledge : Taylor & Francis Group, 2014
- [127]. SELİÇİ Özer, Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977
- [128]. SEROZAN Rona, Sözleşmeden Dönme, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul 2007
- [129]. SIEGENTHALER Thomas, "Art. 363", Präjudizienbuch OR Die Rechtssprechung des Bundesgerichts (1875-2015), Schulthess Verlag, 9. Baskı, Zurich, 2016
- [130]. SMIELICK Dirk, "Forschungs- und Entwicklungsverträge", Münchener Anwalts Handbuch: Gewerblicher Rechtsschutz, Verlag C.H. Beck München, 5. Baskı, 2017
- [131]. SONGUR Damla Gülseren, "Türk Hukukunda Rekabet Kuralları Karşısında Patent Lisansı Sözleşmelerinin Durumu", Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, Cilt. 2, Sayı. 3, ss. 33-54
- [132]. ŞAHAN Gökhan, Bilgisayar Programı İmal Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016
- [133]. ŞENER Oruç Hami, Adi Ortaklık, Yetkin Yayınları, Ankara 2008 (Adi Ortaklık)
- [134]. ŞENER Oruç Hami, Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2015
- [135]. TAKEI Naoki D., "Die vertragliche Zuordnung von Immaterialgüterrechten in Forschungsverträgen zwischen Universitäten und der Industrie", Aktuelle Juristische Praxis, 2006, ss. 429-438
- [136]. TANDOĞAN Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, İstisna (Eser) ve Vekalet Sözleşmeleri, Vekaletsiz İş Görme, Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri, Vedat Kitapçılık, Cilt. 2, 5. Baskı, İstanbul, 2010 (Borçlar Özel Cilt II)
- [137]. TANDOĞAN Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Kendine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri, Trampa, Bağışlama, Vedat Kitapçılık, Cilt. 1, 6. Baskı, İstanbul, 2008 (Borçlar Özel Cilt I)
- [138]. TÜYSÜZ Mustafa, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Çerçevesinde Fikri Haklar Üzerindeki Sözleşmeler, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2007
- [139]. UYAN Göktürk, İsviçre-Türk Hukukunda Mimari Proje Düzenleme Sözleşmesinin Hukuki Niteliği, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2006

- [140]. VEGA-JURADO Jaider, KASK Sean, MANJARRÉS-HENRÍQUEZ Liney, "University Industry Links and Product Innovation: Cooperate or Contract?", Journal of Technology Management & Innovation, 2017, Cilt. 12, Sayı. 3, ss. 1-8
- [141]. WHITE Eric L., "Research and Development Joint Ventures Under EEC Competition Law", IIC, 1985, ss. 663-703
- [142]. WINZER Wolfgang, Forschungs- und Entwicklungsverträge: Ein Vertragshandbuch, Verlag C.H. Beck München, 2. Baskı, 2011
- [143]. WÜNDISCH Sebastian, "Forshungs- und Entwicklungsvertrag", Beck'sche Online Formulare Vertrag, 47. Baskı, 2019
- [144]. YALÇINDURAN Türker, Vekalet Sözleşmesinde Ücret, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007
- [145]. YAPAR Evren Algın, "Intellectual Property and Patent in Cosmetics", Marmara Pharmaceutical Journal, 2017, Cilt. 21, Sayı. 3, ss. 419-424
- [146]. YAVUZ Cevdet, ACAR Faruk, ÖZEN Burak, Borçlar Hukuku Dersleri: Özel Hükümler, Beta Basım Yayın, 11. Baskı, İstanbul, 2012
- [147]. YEH Robert M., "The Public Paid for the Invention: Who Owns It?", Berkeley Technology Law Journal, 2012, Cilt. 27, ss. 453-500
- [148]. YONGALIK Aynur, Adi Şirkette Sermaye Payı, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991
- [149]. ZEVKLİLER Aydın, GÖKYAYLA Emre, Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri, Turhan Kitapevi, 17. Baskı, Ankara, 2017
- [150]. ZEYTİN Zafer, "Vekalet ve Eser Sözleşmeleri: Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahaleleri Konu Edinen Sözleşme İlişkilerinin Nitelendirilmesi", TıpHD, 2014, Sayı. 6, ss. 103-113

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad SOYAD: Faruk DIVARCI
Mobil: +90 532 485 97 89
E-Posta: divarcifaruk@gmail.com
Doğum Tarihi: 23.05.1992

Eğitim Bilgileri

Yüksek Lisans: Türk Alman Üniversitesi, Özel Hukuk 2017-2019
Lisans: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Hukuk Fakültesi (Tam Burslu) 2013-2017
Lisans: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler (Tam Burslu) 2011-2017
Lise: İstanbul Erkek Lisesi 2006-2011

Bilinen Yabancı Diller

İngilizce, Almanca